KÖZZÉTETTE
A SZOVJETUNIÓ KÜLÜGYMINISZTÉRIUMA

☆

OKMÁNYOK *és* ADATOK

a második világháború előzményeiről

OKMÁNYOK ÉS ADATOK
A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ ELŐZMÉNYEIRŐL

KÖZZÉTETTE
A SZOVJETUNIÓ KÜLÜGYMINISZTÉRIUMA

OKMÁNYOK ÉS ADATOK

A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ ELŐZMÉNYEIRŐL

ELSŐ KÖTET

1937 november — 1938

A NÉMET KÜLÜGYMINISZTÉRIUM IRATTÁRÁBÓL

RÉVAI KÖNYVKIADÓ NEMZETI VÁLLALAT

Második kiadás

Felelős kiadó · Barabas Tibor

501013. Athenaeum Nyomda N. V. (Fv.: Soproni Béla)

ELŐSZÓ

Az USA külügyminisztériuma 1948 elején *Nazi-Soviet Relations 1939—1941* címmel gyüjteményt tett közzé a hitleri diplomácia hivatalnokainak jelentéseiből és különféle feljegyzéseiből. Amint e gyüjtemény előszavából kitűnik, 1946 nyarán az USA és Anglia kormányai között megállapodás jött létre ezeknek az okmányoknak közzétételére. E megállapodáshoz később Franciaország is csatlakozott. A Szovjetunió kormánya 1945-ben azzal a javaslattal fordult az angol kormányhoz, hogy együttesen válogassák ki és dolgozzák fel a német okmányokat és rámutatott arra, hogy ebbe a munkába a szovjet szakértőket is be kell vonni. A szovjet kormány ajánlatát azonban nem fogadták el. Amerika, Anglia és Franciaország kormányai ezeknek az okmányoknak egyoldalú közzétételére határozták el magukat, a Szovjetunió részvétele nélkül. Tekintettel erre, a szovjet kormány feljogosítva érezte magát, hogy a maga részéről közzétegye azokat a német külügyminisztérium titkos levéltárából származó okmányokat, melyeket a szovjet hadak Berlinbe való győzelmes bevonulásuk alkalmával zsákmányoltak.

A jelen gyüjteményben foglalt okmányok, melyek a szovjet kormány kiadványának első kötetét alkotják, az 1937 novemberétől 1938 decemberéig terjedő időből származnak. A gyüjtemény felöleli azokat a feljegyzéseket, melyek Hitlernek, Ribbentropnak és a német kormány egyéb képviselőinek a külföldi politikusokkal folytatott megbeszéléseiről szólnak, a német diplomáciai képviseletek külföldről jövő jelentéseit és egyéb okmányokat, melyek a német kormánynak más államok kormányaival való tárgyalásaira vonatkoznak.

Ezenkívül helyet kaptak a gyüjteményben más kormányok egyes okmányai, melyek közvetlenül kapcsolatban vannak a német külügyminisztérium e gyüjteményben foglalt okmányaival.

Az okmányok időrendi sorrendben vannak elhelyezve.

Az általános jellegű hivatali megjegyzéseket, vagyis azokat, amelyek csaknem valamennyi hasonló természetű okmányon megismétlődnek, kihagytuk a közzétett szöveg fordításából. Ilyenek:

1. Iktató bélyegzők a beérkezett okmányokon. 2. Bélyegzők a minisztérium különböző osztályai és egyes személyek számára küldött okmányok körözéséről. 3. Bélyegzők «Geheime Reichssache» és «Geheimvermerk für Geheimreichssache» szöveggel. 4. A másolatok száma.

A közleményben utalunk az okmányok fajtájára (levél, távirat, feljegyzés, stb.), az iktatószámra és a titkosságot megjelölő jegyzetre. Mindazokban az esetekben, amikor valamely másolatot tettünk közzé, feltüntettük az okmányon szereplő «másolat» jelzést.

Ugyancsak meghagytuk mindazokat a széljegyzeteket, amelyek nemcsak technikai, hanem elvi jelentőségűek is. Ha az okmány nem németnyelvű, ezt lábjegyzetben tüntettük fel.

A jelen gyüjteményt a Szovjetunió külügyminisztériumának levéltári igazgatósága rendezte sajtó alá.

AZ OKMÁNYOK JEGYZÉKE

Oldal

1. HITLER MEGBESZÉLÉSE HALIFAX-SZEL, *1937 november 19* 13
2. NEURATH NÉMET KÜLÜGYMINISZTER LEVELE EISENLOHR PRÁGAI NÉMET KÖVETHEZ, *1938 február 5* 47
3. HITLER MEGBESZÉLÉSE HENDERSONNAL, *1938 március 3* 52
4. OSUSKY PÁRIZSI CSEHSZLOVÁK KÖVET JELENTÉSE KROFTA CSEHSZLOVÁK KÜLÜGYMINISZTERHEZ, *1938 márc. 4* 67
5. GÖRINGNEK (BERLIN) RIBBENTROPPAL (LONDON) FOLYTATOTT TELEFONBESZÉLGETÉSÉBŐL, *1938 március 13* .. 78
6. EISENLOHR PRÁGAI NÉMET KÖVET TÁVIRATA WEIZSÄCKER NÉMET KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁRHOZ, *1938 márc. 18* 84
7. AZ ANGOL KÜLÜGYMINISZTÉRIUM JEGYZÉKE A SZOVJETUNIÓ LONDONI NAGYKÖVETSÉGÉHEZ, *1938 március 24* 87
8. ALTENBURG NÉMET KÜLÜGYMINISZTÉRIUMI TANÁCSOS LEVELE EISENLOHR PRÁGAI KÖVETHEZ, MELLÉKLETBEN A RIBBENTROP ELNOKLETE ALATT A SZUDÉTANÉMET KÉRDÉSRŐL FOLYTATOTT TANÁCSKOZÁSOKRÓL KÉSZÜLT FELJEGYZÉSEK, *1938 március 29* 91
9. MASARYK LONDONI CSEHSZLOVÁK KÖVET LEVELE KROFTA CSEHSZLOVÁK KÜLÜGYMINISZTERHEZ, *1938 április 5* 98

Oldal

10. CHAMBERLAIN BESZÉDE A BRIT ÉS FRANCIA MINISZTEREK ÉRTEKEZLETÉN, *1938 április 28* 101

11. LUKASIEWICZ PÁRIZSI LENGYEL NAGYKÖVET JELENTÉSE BONNET FRANCIA KÜLÜGYMINISZTERREL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL, *1938 május 27* ... 104

12. DIRKSEN LONDONI NÉMET NAGYKÖVETNEK A NÉMET KÜLÜGYMINISZTÉRIUMHOZ KÜLDÖTT JELENTÉSE, *1938 július 10* .. 117

13. CHURCHILL FELJEGYZÉSE A DANZIGI FASISZTÁK VEZETŐJÉVEL, FOERSTERREL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL *1938 július 14* 129

14. WOERMANNAK. A NÉMET BELÜGYMINISZTÉRIUM HELYETTES ÁLLAMTITKÁRÁNAK LEVELE A BUKARESTI ÉS BELGRÁDI NÉMET KÖVETSÉGEKHEZ, *1938 július 25* 134

15. LIPSKI BERLINI LENGYEL NAGYKÖVET JELENTÉSE BECK KÜLÜGYMINISZTERHEZ, *1938 augusztus 11* 136

16. FELJEGYZÉS ASHTON-GWATKIN ANGOL KÜLÜGYMINISZTÉRIUMI TANÁCSOSNAK HENLEINNEL, A SZUDÉTANÉMET PÁRT HITLERISTA VEZETŐJÉVEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL, *1938 augusztus 22* 144

17. HITLER RENDELKEZÉSE A CSEHSZLOVÁKIA ELLEN FOGANATOSITANDÓ MEGTORLÓ RENDSZABÁLYOKRÓL, *1938 szeptember 15* 148

18. VON STECHOW NÉMET KÜLÜGYMINISZTÉRIUMI REFERENS FELJEGYZÉSE, *1938 szeptember 15* 150

Olda

19. BESTNEK, HIMMLER HELYETTESÉNEK A KÜLÜGYMINISZTÉRIUMHOZ INTÉZETT LEVELE, *1938 szeptember 19* 151

20. WOERMANNAK, A NÉMET KÜLÜGYMINISZTÉRIUM HELYETTES ÁLLAMTITKÁRÁNAK LEVELE HIMMLERHEZ, *1938 szeptember 19* 153

21. KROFTA CSEHSZLOVÁK KÜLÜGYMINISZTER LEVELE OSUSKY PÁRIZSI CSEHSZLOVÁK NAGYKÖVETHEZ 155

22. ANGLIA ÉS FRANCIAORSZÁG JAVASLATA A CSEHSZLOVÁK KORMÁNYNAK, *1938 szeptember 19* 157

23. LIPSKI BERLINI LENGYEL NAGYKÖVET JELENTÉSE BECK KÜLÜGYMINISZTERHEZ, *1938 szeptember 20* 160

24. A CSEHSZLOVÁK KORMÁNY VÁLASZA AZ ANGOL-FRANCIA JAVASLATRA, *1938 szeptember 20* 167

25. AZ ANGOL KORMÁNY VÁLASZJEGYZÉKE A CSEHSZLOVÁK JEGYZÉKRE, *1938 szeptember 21* 172

26. RUNCIMAN LEVELE CHAMBERLAINHEZ, *1938 szeptember 21* 174

27. A MOSZKVAI CSEHSZLOVÁK KÖVETSÉG MEMORANDUMA A SZOVJETUNIÓ KÜLÜGYI NÉPBIZTOSSÁGÁHOZ, *1938 szeptember 22* 185

28. WOERMANNAK, A NÉMET KÜLÜGYMINISZTÉRIUM HELYETTES ÁLLAMTITKÁRÁNAK TÁVIRATA A RÓMAI, VARSÓI, BUDAPESTI, PRÁGAI ÉS LONDONI NÉMET DIPLOMÁCIAI KÉPVISELETEKHEZ, *1938 szeptember 23* 187

Oldal

29. NEWTON PRÁGAI ANGOL KÖVET ÁTADJA HITLER KÖVETELÉSEIT CSEHSZLOVÁKIÁNAK (SMUTNY FELJEGYZÉSE NEWTONNAL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL), *1938 szeptember 23* 189

30 NEWTON PRÁGAI ANGOL KÖVET ÁTADJA HITLER KÖVETELÉSEIT CSEHSZLOVÁKIÁNAK, *1938 szeptember 24* 193

31. MASARYK LONDONI CSEHSZLOVÁK KÖVET LEVELE HALIFAX BRIT KÜLÜGYMINISZTERHEZ, *1938 szeptember 26* ... 195

32. LIPSKI BERLINI LENGYEL NAGYKÖVET JELENTÉSE BECK KÜLÜGYMINISZTERHEZ, *1938 szeptember 26* 197

33 LIPSKI BERLINI LENGYEL NAGYKÖVET JELENTÉSE BECK KÜLÜGYMINISZTERHEZ, *1938 szeptember 27* 203

34. A MÜNCHENI NÉMET DELEGÁCIÓ JELENTÉSE A NÉMET KÜLÜGYMINISZTÉRIUMNAK A MÜNCHENI KONFERENCIA MENETÉRŐL, *1938 szeptember 29* 208

35. A MÜNCHENI EGYEZMÉNY SZÖVEGE, *1938 szeptember 29* 217

36 KORDT FELJEGYZÉSE A MÜNCHENI ÉRTEKEZLETRŐL, *1938 szeptember 29* 222

37. A CSEHSZLOVÁK KÜLÜGYMINISZTÉRIUM FELJEGYZÉSE A CSEHSZLOVÁK KÜLDÖTTSÉG MÜNCHENI TARTÓZKODÁSÁRÓL, *1938 szeptember 30* 227

38 HENCKE PRÁGAI NÉMET ÜGYVIVŐ ÁTADJA A MÜNCHENI KÖVETELÉSEKET KROFTA CSEHSZLOVÁK KÜLÜGYMINISZTERNEK, *1938 szeptember 30* .. 232

Oldal

39. AZ ANGOL-NÉMET NYILATKOZAT, *1938 szeptember 30* 235

40. KEITEL LEVELE WEIZSÄCKERHEZ, *1938 október 10* 236

41. TELEFONJELENTÉS WEIZSÄCKER ÁLLAMTITKÁRNAK GODESBERGBŐL, *1938 október 12* 238

42. A FRANCIA-NÉMET NYILATKOZAT, *1938 december 6* 242

43. FELJEGYZÉS CHVALKOVSKY CSEHSZLOVÁK KÜLÜGYMINISZTERNEK NEWTON PRÁGAI ANGOL KÖVETTEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL, *1938 december 10* 244

44. RACZYNSKI LONDONI LENGYEL NAGYKÖVET LEVELE LISPKI BERLINI LENGYEL NAGYKÖVETHEZ, *1938 december 19* ... 247

NÉVMUTATÓ 257

1.

HITLER MEGBESZÉLÉSE HALIFAX-SZEL[1]

REICHSBANK ELNÖKE
DR. HJALMAR SCHACHT[2]

Berlin, 1938 január 28.

Érkezett 1938 január 28-án.
Előterjesztve a birodalmi miniszter úrnak.[3]

Igen tisztelt von Neurath úr!

Mellékelve visszaküldöm a Lord Halifax látogatásáról szóló jelentést s hálásan köszönöm, hogy annak elolvasására lehetőséget nyujtott.

Heil Hitler!
Kész híve
Hjalmar Schacht

Von Neurath báró,
Birodalmi kulugyminiszter úrnak
Berlin,
Külügyminisztérium

---

[1] Okmány a német kulugyminisztérium levéltárából. Eredeti.

[2] Nyomtatott levélfej.

[3] Bélyegző.

FELJEGYZÉS

A FÜHRER ÉS BIRODALMI KANCELLÁR ÉS LORD HALIFAX KÖZÖTT A BIRODALMI KÜLÜGYMINISZTER JELENLÉTÉBEN LEFOLYT BESZÉLGETÉSRŐL

Obersalzbergben, 1937 XI. 19-én[1]

Lord Halifax bevezetésképpen hangoztatta, hogy üdvözli ezt az alkalmat, amely a Führerrel való személyes megbeszélés útján lehetőséget nyujt arra, hogy jobb egyetértést mozdíthassanak elő Anglia és Németország között. Ez nemcsak a két ország, hanem az egész európai civilizáció szempontjából is óriási jelentőséggel bírna. Angliából való elutazása előtt beszélgetést folytatott e látogatásról a miniszterelnökkel és az angol külügyminiszterrel, s ők teljesen egyetértettek ennek az utazásnak

---

[1] Az előbbi okmány melléklete.

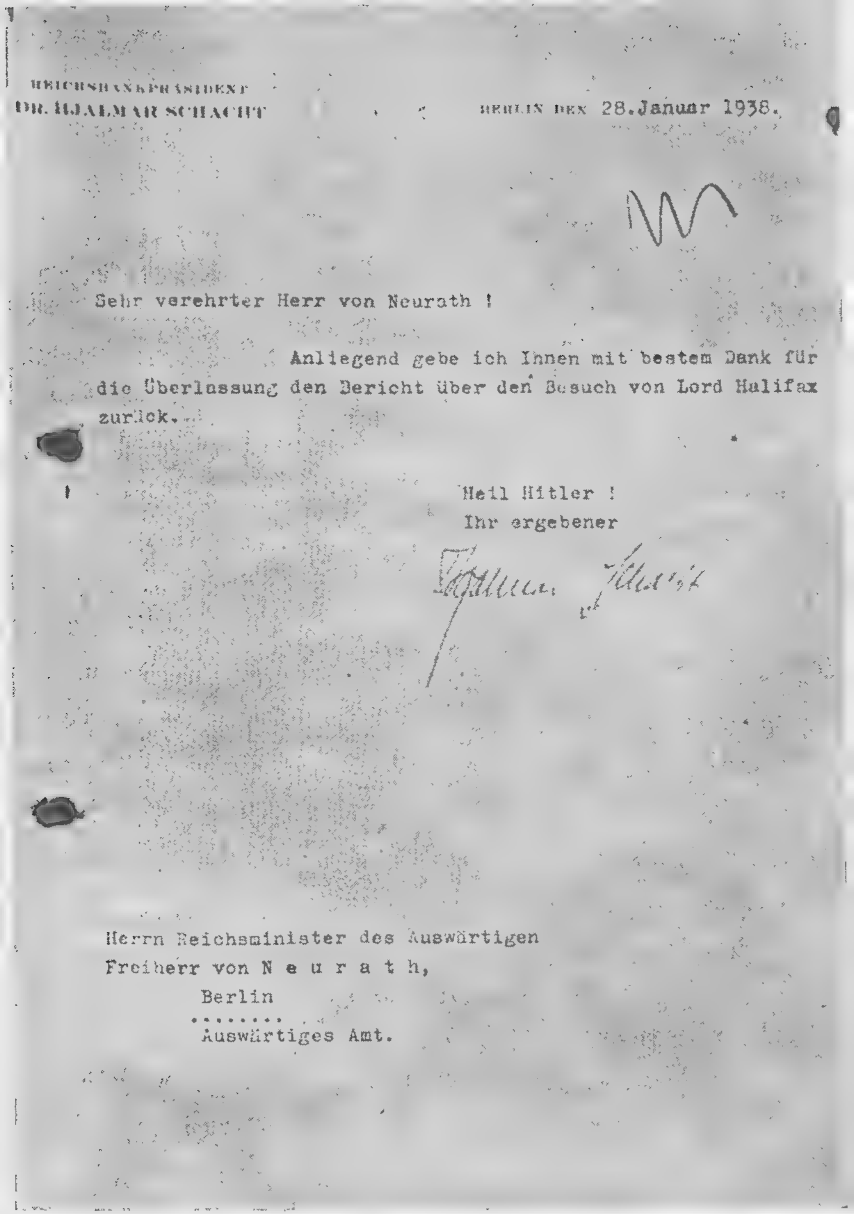

REICHSBANKPRÄSIDENT
DR. HJALMAR SCHACHT

BERLIN DEN 28.Januar 1938.

Sehr verehrter Herr von Neurath !

Anliegend gebe ich Ihnen mit bestem Dank für die Überlassung den Bericht über den Besuch von Lord Halifax zurück.

Heil Hitler !
Ihr ergebener
Hjalmar Schacht

Herrn Reichsminister des Auswärtigen
Freiherr von Neurath,
Berlin
Auswärtiges Amt.

Fényképmásolat Schachtnak 1938 január 28-án Neurath-hoz intézett leveléről

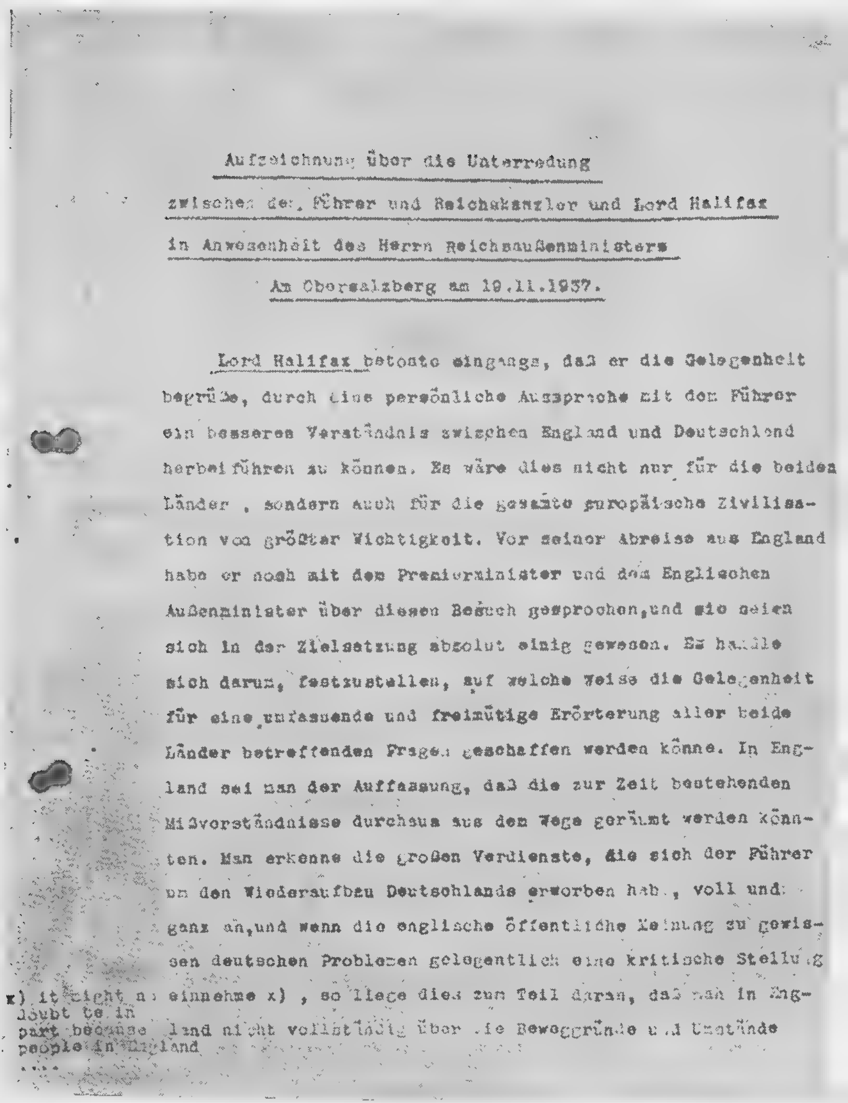

Aufzeichnung über die Unterredung
zwischen dem Führer und Reichskanzler und Lord Halifax
in Anwesenheit des Herrn Reichsaußenministers
Am Obersalzberg am 19.11.1937.

Lord Halifax betonte eingangs, daß er die Gelegenheit begrüße, durch eine persönliche Aussprache mit dem Führer ein besseres Verständnis zwischen England und Deutschland herbeiführen zu können. Es wäre dies nicht nur für die beiden Länder , sondern auch für die gesamte europäische Zivilisation von größter Wichtigkeit. Vor seiner Abreise aus England habe er noch mit dem Premierminister und dem Englischen Außenminister über diesen Besuch gesprochen,und sie seien sich in der Zielsetzung absolut einig gewesen. Es handle sich darum, festzustellen, auf welche Weise die Gelegenheit für eine umfassende und freimütige Erörterung aller beide Länder betreffenden Fragen geschaffen werden könne. In England sei man der Auffassung, daß die zur Zeit bestehenden Mißverständnisse durchaus aus dem Wege geräumt werden könnten. Man erkenne die großen Verdienste, die sich der Führer um den Wiederaufbau Deutschlands erworben habe, voll und ganz an,und wenn die englische öffentliche Meinung zu gewissen deutschen Problemen gelegentlich eine kritische Stellung einnehme x) , so liege dies zum Teil daran, daß man in England nicht vollständig über die Beweggründe und Umstände

x) it might no
doubt be in
part because
people in England

Fényképmásolat a Hitler és Halifax között 1937 november 19-én lefolyt megbeszélésről készült feljegyzés első oldaláról

céljaival. Most azt kell tisztázni, hogy miképpen lehetne a két országot érintő összes kérdések sokoldalú és őszinte megvitatásának lehetőségeit megteremteni. Angliában azon a véleményen vannak, hogy a jelenleg fennálló nézeteltéréseket teljesen ki lehetne küszöbölni. Teljes egészében elismerik a Führer nagy érdemeit Németország helyreállítása terén, s ha az angol közvélemény néha kritikus álláspontra helyezkedik is bizonyos német problémákkal szemben, ez részben azzal magyarázható, hogy Angliában* nincsenek teljes mértékben értesülve bizonyos német rendszabályok indító okairól és körülményeiről. Az angol egyház például mély gonddal és nyugtalansággal követi az egyházi kérdés fejlődését Németországban. A munkáspárt köreiben szintén kritikusan viseltetnek egyes németországi ügyekkel szemben. Mindezen nehézségek ellenére, ő (lord Halifax) és az angol kor-

* it might no doubt be in part because people in England . . . (ez részben kétségkívül csak azért lehetséges, mert Angliában . . .)[1]

---

[1] Angolnyelvű széljegyzet, amely a német eredeti baloldalán foglal helyet. Fordítását csak ebben a kiadásban adjuk. A szövegben csillagok jelölik azokat a helyeket, amelyekre a széljegyzetek vonatkoznak.

mány más tagjai tudatában vannak annak, hogy a Führer nemcsak magában Németországban ért el sok eredményt, hanem azáltal, hogy a kommunizmust saját országában megsemmisítette, útját szegte ennek Nyugat-Európa felé, ezért Németország joggal tekintheti magát a Nyugat védőbástyájának a bolsevizmus ellen. Az angol miniszterelnök azon a nézeten van, hogy a vélemények nyilt kicserélése útján teljes lehetőség nyílik a megoldásra.* Kölcsönös bizalommal még a legnehezebb problémák megoldását is megkönnyíthetjük. Ha Angliának és Németországnak sikerül megegyezésre jutnia, vagy akárcsak azt megközelítenie, akkor, az angolok véleménye szerint, szükséges volna azokat az államokat is belevonni a megbeszélésekbe,** amelyek politikailag közel állanak Németországhoz és Angliához. Itt Franciaországra és Olaszországra gondol, amely országoknak már kezdettől tudomására kell adni,*** hogy az angol-német együttműködés semmiképpen sem jelent Franciaország vagy Olasz-

---

* In spite of these difficulties he (Lord Halifax) recognised that the Chancellor had not only performed great services in Germany, but also, as he would no doubt feel, had been able by preventing the entry of Communism into his own country, to bar its passage further West. The Prime Minister held the view that it should be possible to find a solution of our differences by an open exchange of views. (Mindezen nehézségek ellenére, ő (lord Halifax) elismeri, hogy a kancellár nemcsak Németországnak tett nagy szolgálatokat, hanem, mintahogy azt ő maga is kétségkívül tudja, a kommunizmus behatolásának megakadályozásával el tudta zárni annak útját Nyugat felé. A miniszterelnök azon a nézeten van, hogy a vélemények nyilt kicserélése útján lehetőség van a köztünk fennálló nézeteltérések megoldására.)

** should be at the appropriate time brought into our discussions. (A megfelelő pillanatban szükséges volna belevonni a mi megbeszéléseinkbe.)

*** that an Anglo-

German rapprochement would not mean an attempt to divide Berlin and Rome, any more than it would mean an attempt to divide France and England. (Hogy az angol-német közeledés nem Berlinnek Rómától való elválasztására irányuló kísérlet, mintahogy nem jelent kísérletet Franciaországnak Angliától való elválasztására sem.)

ország elleni ellenséges cselszövést. Nem szabad annak a benyomásnak keletkeznie, mintha a német-angol közeledést a «Berlin—Róma tengely», vagy a London és Párizs között fennálló jóviszony szenvedné meg. Miután a német-angol közeledés eredményeként a talaj elő lesz készítve, a négy nyugateurópai nagyhatalomnak együttesen kell leraknia azt az alapot, amelyen meg lehet teremteni Európában a tartós békét. Az együttműködésből e négy hatalom egyike sem maradhat ki, semilyen körülmények között sem, mivel másként nem lehet véget vetni a jelenlegi bizonytalan helyzetnek.

A **Führer** válaszában kijelentette, hogy szerinte a négy nyugateurópai nagyhatalom megegyezése könnyűnek látszik, ha csupán a jószándékról és a kölcsönös udvariasságról van szó. Az ügy nehezebbé válik, ha felvetik az alapvető tárgyi kérdéseket. Ha biztosítani akarják Németország együttműködését, úgy fel kell vetni azt a kérdést, hogy minek fogják a többi résztvevők Németországot tekinteni:

a versailles-i szerződés értelmében vett államnak, — akkor kevés lehetőség adódik arra, hogy túllépjék az európai államok közötti tisztán formális viszony kereteit, vagy úgy fognak Németországra tekinteni, mint olyan államra, amely nem viseli többé magán a versailles-i szerződés erkölcsi és anyagi bélyegét. Ebben az esetben le kell vonni ennek a megváltozott helyzetnek logikus következményeit, mert nem lehet aktív együttműködést követelni az európai politikában egy olyan államtól, melytől megtagadják azt a jogot, hogy mint nagyhatalom cselekedjék. A tragédia abban áll, hogy Anglia és Franciaország még mindig nem tud megbékélni azzal a gondolattal, hogy Németország, amely a westfáliai békét követő 250 esztendőn át nem volt egyéb, mint elméleti fogalom, az utóbbi 50 évben valósággá vált.

A bölcs államvezetés feladata abban áll, hogy megbékéljenek ezzel a valósággal, még akkor is, ha ennek néhány kellemetlen oldala is van. Ugyanez vonatkozik Olaszországra és bizonyos értelemben Japánra is. A történelem gyakran teremt olyan realitásokat, amelyek nem mindig kellemesek. Németország is kénytelen volt elviselni egy ilyen realitást, mivel Lengyelországot, amely több mint 150 évig úgyszólván nem létezett, újra életre keltették. Ő (a Führer) legfőbb feladatának azt tekinti, hogy a német népet arra nevelje, hogy megtanulja elviselni a kellemetlen politikai valóságokat is. Éppen ezért, a megvitatandó probléma magvát az a kérdés képezi, hogy az aktív politikai együttműködés terén mit nyujthat az az ország, amelytől egyéb vonatkozásokban még a legsürgetőbb életszükségletekre való jogot is megtagadják.

Kétféle lehetőség van a népek egymásközti viszonyának megszabására.

A szabad erők játéka, amely sok esetben a népek életébe való aktív és durva beavatkozást jelentene és az oly sok fáradsággal felépített kultúra komoly megrázkódtatását vonná maga után. A második lehetőség abban áll, hogy a szabad erők játéka helyett a «felsőbbrendű észt» (höhere Vernunft) juttassuk uralomra; de ugyanekkor tisztában kell lennünk azzal, hogy ennek a felsőbbrendű észnek körülbelül ugyanahhoz az eredményhez kell vezetnie, amelyet a szabad erők játéka teremtett volna meg. Ő (a Führer) az utóbbi években többször feltette magának a kérdést, vajjon elég értelmes-e a mai emberiség arra, hogy a szabad erők játékát a felsőbbrendű ész módszereivel helyettesítse.

1919-ben elmulasztották a legjobb alkalmat ennek az új módszernek alkalmazására. Akkor az esztelenség módszerét részesítették előnyben. Ezzel Németországot az erők szabad játékának útjára taszították, mivel végül is ez volt az egyetlen lehetőség a legelemibb emberi jogok biztosítására. A jövő attól függ, hogy e két módszer közül melyiket választják.

Amikor azokat az áldozatokat vesszük figyelembe, amelyeket itt-ott az észszerű módszer megkövetelhet, el kell képzelnünk azt is, milyen áldozatok lesznek akkor, ha visszatérünk az erők szabad játékának régi módszeréhez. Akkor ki fog tűnni, hogy az első út olcsóbb, mint a második.

Lord Halifax egyetért a Führerrel abban, hogy a tisztán formális viszony nem sokat ér, és hogy a messzemenő megegyezés csak akkor érhető el, ha minden oldalon azonos alapokon állanak és egyöntetű nézetekre jutnak. Ő, a maga részéről szintén meg van győződve arról, hogy valami tartósabbat csak reális alapon lehet megteremteni, még ha a szóbanforgó realitás egyik vagy másik részvevőre nézve kellemetlen is. Kiemelte, hogy Angliában mindenki úgy tekint Németországra, mint nagy és szuverén országra, és hogy a vele folytatandó tárgyalások csakis ezen az alapon folyhatnak. Az angol a realitások népe és talán bárki másnál jobban meg van győződve arról,[*] hogy a versailles-i diktátum tévedéseit helyre kell hozni. Anglia a multban is ebben a realisztikus szellemben fejtette ki befolyását. Rámutatott Anglia szerepére a Rajna-vidék határidő előtt történt kiürítésénél, a jóvátételi kérdés megoldásánál és a Rajnavidék újabb megszállásánál.[1] Meg kell próbálni, hogy ugyanazon a nyelven beszéljünk, és ugyanakkor elkerüljük a túlhangos szavakat a messzebbmenő perspektívákról, mivel ez csak félreértésekre vezet és nem könnyíti meg a kérdés megoldását.

---

[*] that mistakes had been made in the Treaty of Versailles which had to be put right. (Hogy a versailles-i szerzodésben tévedéseket kovettek el, amelyeket helyre kell hozni.)

Angol részről nem hiszik,* hogy a status quo-nak minden körülmények között érvényben kell maradnia. Elismerik,** hogy alkalmazkodni kell az új körülményekhez, helyre kell hozni a régi tévedéseket, és ha szükséges, tekintetbe kell venni a jelenlegi helyzet megváltoztatását. Anglia csupán olyan irányban fogja érvényesíteni befolyását, amely biztosítja, hogy ezek a változások ne azzal az esztelen módszerrel jöjjenek létre, amelyet a Führer megemlített, nevezetesen a szabad erők játékának útján, ami végül is háborút jelent. Mégegyszer ki kell emelnie az angol kormány nevében, hogy a jelenlegi helyzet megváltoztatásának

* it was not necessarily thought (nem hiszik feltétlenül).

** that one might have to contemplate an adjustment to new conditions, a correction of former mistakes and the recognition of changed circumstances when such need arose (hogy tekintetbe kell venni az új körülményekhez való alkalmazkodást, az előző tévedések helyrehozását, és ha szükségessé válik, a megváltozott helyzet elismerését is).

---

[1] Az eredetiben: «ebenso wie bei der Wiederbesetzung des Rheinlandes».

semilyen lehetőségét sem kell kizárni, de hogy e változásnak csakis az észszerű szabályozás alapján szabad végbemennie. Ha mindkét fél megegyezik abban, hogy a világ nem statikus, akkor azon kell lenniök, hogy közös eszmék alapján ehhez a felismeréshez alkalmazkodjanak, és minden meglevő erejüket a kölcsönös bizalom feltételei között a közös célok elérésére fordítsák.

A Führer válaszában kijelentette, hogy sajnálatára az a benyomása, hogy habár meg is van a szándék az észszerű irányban való cselekvésre, az észszerű megoldás útjában mégis nagy nehézségek állanak, főleg a demokratikus országokban, ahol a politikai pártok döntő befolyást gyakorolhatnak kormányaik cselekedeteire. Ő maga 1933—34-ben több gyakorlati javaslatot tett a fegyverkezés korlátozására, s ha ezeket elfogadták volna, úgy Európa és a világ sok pénzt takaríthatott volna meg. Ezeket a javaslatokat egymásután elutasították, noha egyes államférfiak észszerűen belátták, hogy Németország nem maradhat sokáig a versailles-i szerződés által megszabott helyzetben. De mivel a politikai pártok, és mindenekelőtt a felelőtlen sajtó döntő befolyást gyakoroltak a kormány határozataira, így ezeket a javaslatokat, mint a 200.000 főnyi hadseregre, a 300.000 főnyi hadseregre, a légierők korlátozására vonatkozókat, elutasították. A kérdések tisztázására irányuló összes erőfeszítéseinek egyedüli eredménye a flotta-egyezmény volt.

Hasonló helyzet áll fenn most is. A szükséges észszerű megoldásoknak a politikai pártok demagóg beállítottsága állja útját. Ez természetesen nagy nehézségeket okoz. Ezzel szemben rámutat arra a jó viszonyra, melyet a nagyon nehéz mult ellenére is sikerült megteremtenie Lengyelországgal. Németország viszont természetes életszükségleteinek kielégítésére vonatkozólag még a legkisebb engedményeket sem várhatja más országoktól, mert ezekben a pártok uralkodnak. Németország ismeri az angol pártok beállítottságát a gyarmati kérdésben és különösen a konzervatívok abszolút elutasító magatartását. Ugyanez a helyzet Franciaországban is. Németország nem tehet egyebet, mint hogy tudomásul veszi ezt a magatartást és belátja, hogy ilyen körülmények között a gyarmati probléma megoldása lehetetlen. Bizonyos időt ki kell várni. Vannak még egyéb esetek is, amelyekben nem az egyes államférfiak politikai művészete, hanem a pártok demagóg magatartása a döntő tényező. Szemléltető például szolgál a memeli tartománynak Litvánia által való megszállása 1923-ban és az ezzel kapcsolatos német tiltakozással szemben tanusított későbbi magatartás. Ezzel magyarázható az is, hogy legtöbb javaslatát visszautasították. A demokratikus országokban a pártok bizonyos mértékben fekete báránynak tekintik őt, s maga az a tény, hogy valamely javaslat tőle indul ki, elég volt ahhoz, hogy visszautasítsák. A pártok befolyása ma is hasonló formában nyilvánul meg. Tény az, hogy egyes népeknek nincs elegendő életterük. Ha Angliának a maga 46 milliós lakosságával csak az anyaországból kellene élnie, akkor talán jobban megérteném ezt. A gyarmati kérdéssel szemben felmerült összes előítéletek abból származnak, hogy magától értetődőnek tekintik azt, hogy Amerika és Oroszország hatalmas területek felett rendelkezik, hogy Anglia a világ egynegyedrészén uralkodik, hogy Franciaországnak gyarmatbirodalma van és hogy Japánt legalábbis nem lehet meggátolni a terjeszkedésben. Teljesen érthetőnek tartják azt is, hogy kis államoknak, mint amilyen Belgium, Spanyolország és Portugália, gyarmatai vannak. Egyedül Németországnak jelentik ki, hogy semilyen körülmények között sem lehetnek gyarmatai. Ez jellemzi azoknak a pártoknak a magatartását, amelyek, mint pl. az angol konzervatívok, a gyarmati kérdésben teljesen elutasító álláspontot foglaltak el. Mi az értelme annak, hogy valamely országot pozitív együttműködésre hívnak meg, ha más vonatkozásban megtagadják tőle a legelemibb jogokat? Kritizálták Németország magatartását Kelet-Ázsiában: hogy ez a fehér faj elárulása volt. Pedig Németország tartotta fent legtovább a fehérekkel való szolidaritást a többi fajokkal szemben, s a faji kérdésben folytatott politikáját éppen a demokratikus országokban kritizálták a legjobban. Jelenleg nem keres érdekeltségeket Kelet Ázsiában. Fenntarthat egyik vagy másik országgal kereskedelmi kapcsolatokat. Mivel azonban a német lobogó eltűnt Kelet-Ázsiából, és a kereskedelem követi a lobogót, így hát a kereskedelmi lehetőségek nem valami nagyok.

A nemzetközi problémák megoldásának lehetőségét mindaddig nagyon nehéz lesz megtalálni, amíg a politikai pártok nem okosodnak meg, vagy amíg nem honosodnak meg azok a kormányzási formák, amelyek nem engedik meg a pártoknak, hogy annyira jelentékeny befolyást gyakoroljanak a kormányra.

A Führer ezzel kapcsolatban még rámutatott azokra az akadályokra, amelyeket a sajtó lord Halifax Németországba való utazása elé akart gördíteni Ő nem kételkedik abban, hogy bizonyos angol körökben reálisan gondolkoznak. A flotta-egyezmény ezt bizonyítja. Úgy látja azonban, hogy a döntő politikai tényezők másféle álláspontot foglalnak el. Mindenesetre ezek a benyomásai csaknem ötévi kormányzás után. Azt hiszi, hogy bármelyik javaslatát azonnal megtorpedóznák, és ha elfogadnák, mindegyik kormány nagyon nehéz helyzetbe kerülne az ellenzékével szemben.

Lord Halifax azt válaszolta, hogy ha a Führer azon a véleményen van, hogy amíg Anglia demokratikus ország marad, addig lehetetlen előrehaladni a megegyezés útján,* akkor a további beszélgetés tulajdonképpen fölöslegessé is válik, mivel Anglia nem fogja oly hamar megváltoztatni jelenlegi kormányformáját. Nem volna helyes azt gondolni, hogy a politikai pártok befolyása következtében lehetőségeket mulasztottak el, vagy javaslatokat utasítottak vissza. Ez a megállapítás semmiesetre sem áll Angliára. A javaslatokat azért utasították vissza, mivel egyes országok joggal vagy jog nélkül nem láttak ezekben a javaslatokban

* Lord Halifax replied that, if the Chancellor was really of that opinion, it was clear that he had wasted his time in coming to Berchtesgaden and the Chancellor had wasted his time in recieving him. For if the Chancellor's premises were correct, it followed that no advance could be made on the road to understanding, and that, sollong as England was a democracy, further conversation could serve no useful purpose. (Lord Halifax azt válaszolta, hogy ha a

kancellár tényleg ezen a véleményen van, akkor világos, hogy a berchtesgadeni utazással csak idejét pocsékolta és a kancellár is idejét vesztegette azzal, hogy fogadta őt. Mert ha a kancellár feltevései helyesek, akkor az következik belőlük, hogy a megértés útján nem lehet előrehaladni, és amíg Anglia demokratikus ország marad, a további beszélgetés semilyen hasznos célt nem szolgál.)

* of what the Chancellor regarded as demagogic party manoeuvres. In the English view of[1] Government which was worthy of the name was under the domination of outside parties (annak, amit a kancellár a pártok demagóg manőverének tekint. Az angolok véleménye szerint egyetlen kormány, amely méltó erre a névre, sincs a kormányban nem képviselt pártok uralma alatt).

elég garanciát a biztonságra. E javaslatok el nem fogadása annak az elvnek a bizonyítéka, hogy a lefegyverzésnek a biztonság után kell következnie, nem pedig fordítva. Az, hogy Anglia megkötötte Németországgal a flottaegyezményt, annak ellenére, hogy pártszempontból sokmindent kifogásoltak benne, bizonyítéka annak, hogy az angol kormány szintén a pártoktól függetlenül cselekszik. A kormány semmiképpen sem szolgája* a pártok demagóg üzelmeinek. Az angolok véleménye szerint egyetlen olyan kormány, amely magát méltónak tartja erre az elnevezésre, sem lehet a pártok szekerébe fogva. Nem igaz az sem, hogy a javaslatokat csak azért utasították el, mert ezeket a Führer — «a fekete bárány» — terjesztette elő. Egyes országok tanui voltak annak, hogy Németország miként szegte meg szerződéses kötelezettségeit, olyan indító okokból, melyek Németország számára talán meggyőzőek lehettek, de amelyek sokkal kevésbbé voltak meggyőzőek más országok számára. Ennélfogva egészen természetes, hogy ezeken a helyeken kritikusabban vizsgálták meg a német javaslatokat, mintahogy másképpen tették volna.

---

[1] Nyilván hiba: «of» helyett «no» olvasandó.

Az angol kormány nincs azon a véleményen, hogy a gyarmati kérdést semilyen körülmények között se tárgyalja Németországgal. Tudja, hogy ez nehéz probléma. Világos azonban, hogy egyetlen angol kormány sem tárgyalhat Németországgal a gyarmati kérdésről, más kérdésektől elszigetelve. Ez a kérdés csak mint annak az általános rendezésnek egyik része jöhet számításba, melynek eredményeként helyre lesz állítva Európában a nyugalom és a biztonság.

Ennek az általános rendezésnek megtárgyalásába természetesen be kell vonni a többi érdekelt államot is. A Führer említést tett azokról az angol körökről, amelyek ellenséges szemmel nézték lord Halifax látogatását.* Más országokban is vannak ilyen elutasító érzelmű körök, ennek azonban nem kell elijesztenie azokat, akik egy jobb világpoli-

* Was he sure that the hostile circles were confined to England? (Meg van-e győződve arról, hogy ilyen ellenséges körök csak Angliában léteznek?)

tikai rendszert óhajtanak megteremteni.

A Führer azt válaszolta, hogy lord Halifax félreértette őt. Lord Halifax a német-angol együttműködés végcéljául a négy nyugati hatalom megegyezését tűzte ki. Közöttük van Franciaország is, s az ő megjegyzései a politikai pártok demagógiájáról főleg Franciaországra vonatkoztak, amelyre 100%-ig érvényesek. Angliát a flotta-egyezményre való tekintettel nem számította ide.

Ami a szerződéses kötelezettségek be nem tartását illeti, megjegyezte, hogy más hatalmak is megszegték szerződéses kötelezettségeiket még Németország előtt, és Németország csak azután vette vissza a szabad cselekvés jogát, miután összes javaslatait elutasították. Még a világviszonylatban elismert angol jogászok véleménye szerint is joga volt Németországnak a többi országok lefegyverzését követelni, azután, hogy ő maga ezen a téren 100%-ig betartotta szerződéses kötelezettségeit. Németország úgyszintén elfogadta a néhai MacDonald miniszterelnöknek a 200 ezer főnyi hadsereget illető javaslatát. Ez Franciaország miatt bukott meg. A gyarmati kérdésben más országok megszegték a Kongó-egyezményt, amely megtiltotta a hadviselést az afrikai földön. Németország, abban a hitben, hogy a többi állam betartja a szerződéseket, csak kis létszámú hadsereget tartott fenn Afrikában.

Anglia és Németország között lényegében csak egy eltérés van: a gyarmati kérdés. Ez — nézeteltérés. Ha ki lehet küszöbölni, úgy ez nagyon üdvös volna; ha nem, akkor ő (a Führer) csak sajnálattal veheti ezt tudomásul. Sok kérdés van, amelyben Németország és Anglia más nézeten van, ezek közül azonban egyik sincs közvetlen hatással az angol-német együttműködésre. A gyarmati kérdésben angol részről két vélemény van. Az angol kormány kijelenti, hogy lehet vitatkozni a kérdésről. A pártok, különösen pedig a konzervatív párt, teljesen tagadják ezt. Egyéb nehézségek Németország és Anglia között nincsenek.

Lord Halifax megkérdezte a

Führert, vajjon lehetségesnek tartja-e, hogy a vitás kérdések kielégítő megoldása esetén Németország a többi néppel való szorosabb együttműködés érdekében visszatér a Népszövetségbe, s hogy szerinte a Népszövetség alapszabályainak mely pontjait kellene megváltoztatni, mielőtt Németország újra belépne oda. Kétségtelen, hogy a Népszövetség jó oldalait túlságosan rajongó hívei túlbecsülik. De mégis el kell ismerni, hogy a Népszövetség a nemzetközi nehézségek békés megoldásáért szállt síkra. Ha ezt a módszert gyakorlatban is meg lehetne valósítani, úgy megközelíthetnék azt a második lehetőséget, amelyet a Führer fentebb, az erők szabad játékával ellentétben, «észszerű módszernek» nevezett. Ha ebben az értelemben használnánk fel a Népszövetséget,* (s a Népszövetség lényegében nem egyéb, mint nemzetközi módszer), melynek egyes részleteit meg lehetne változtatni, akkor ezáltal a népek közötti bizalom újra helyreállna.** Ezért kérdezte ő a Führert, milyen álláspontot foglal el a Népszövet-

* which was an international method (amely nemzetkozi módszer).

** it would have considerable effect upon the reestablishment of confidence between séggel és a lefegyverzés kérdésével szemben. Az összes többi kérdéseket olyan értelemben lehet jellemezni, hogy azok mind az európai rend megváltoztatására vonatkoznak, ami előbb vagy utóbb valószínűleg bekövetkezik.* Ezekhez a kérdésekhez tartozik Danzig, Ausztria és Csehszlovákia. Anglia csak abban van érdekelve, hogy ezek a változások békés fejlődés útján jöjjenek létre** és hogy el lehessen kerülni azokat a módszereket, amelyek messzemenő megrázkódtatásokat okozhatnának, amit sem a Führer, sem a többi ország nem kíván.

A gyarmati kérdés kétségkívül nehéz. Az angol miniszterelnök azon az állásponton van, hogy ez csak egy új irányzat révén, az összes nehézségek általános rendezésének keretében oldható meg. Megkérdi a Führert, nem adhatja-e elő nagy vonalakban a gyarmati kérdés megoldását, úgy, ahogy azt ő elképzeli.

A **Führer** erre azt válaszolta, hogy véleménye szerint az a tény, hogy Németország nem tagja a Népszövetségnek, nem angol-

---

the nations. (Ez jelentékeny befolyást gyakorolna a népek közötti bizalom helyreállítására.)

* fell into the category of possible alterations in the European order which might be destined to come about with the passage of time. (Az európai rendben történő esetleges változások csoportjába tartoznak, amelyek idővel be is következhetnek.)

** that any alterations should come through the course of peaceful evolution. (Hogy minden változás békés fejlődés útján jöjjön létre.)

német probléma. Amerika sem tagja a Népszövetségnek és ennek ellenére senki sem mondhatná, hogy ez okból kifolyólag Anglia és Amerika között mély nézeteltérések állnának fenn Ezenkívül a Népszövetség Japán távolmaradása és Olaszország inaktivitása következtében már nem is igazi népszövetség. Hogy Németország visszatér-e valaha Genfbe, ezt a jelen pillanatban egyáltalán nem lehet megmondani. Határozottan állíthatjuk, hogy nem tér vissza egy kezdetleges Népszövetségbe és aligha lép be egy olyan Népszövetségbe, amely feladatát abban látja, hogy ellentálljon a politikai események természetes fejlődésének és a fennálló helyzet megörökítéséért szálljon síkra.

A lefegyverzés kérdését korábban sokkal könnyebben lehetett volna megoldani, mivel akkor még csak a fegyverkezés korlátozásáról volt szó. Ma azonban maga Anglia is oly méretekben fegyverkezik, amire Anglia történetében még nem volt példa. Kész volna-e Anglia lemondani a saját felfegyverzéséről? Ő, a Führer, tudja, hogy angol részről erre a kérdésre azzal a magyarázattal felelnek, hogy az angol fegyverkezés, csak a mult mulasztásait van hivatva pótolni. Németország ugyanebben a helyzetben van. Pótolnia kell azt, amit a szerződések iránti túlnagy hűség következtében a multban elmulasztott. Ezenkívül meggyőződött arról, hogy a népeket fegyveres erejük szerint értékelik, és hogy, hála a fegyvereinek, Németország súlya nemzetközi viszonylatban megnőtt. A lefegyverzés problémája különösen bonyolulttá vált Franciaországnak Oroszországgal kötött szövetsége következtében, amely válaszképpen követett bizonyos német rendszabályokat. Ennek következtében Oroszország nemcsak mint erkölcsi tényező, hanem mint elég súlyos anyagi tényező is bekerült Európába, különösen a Csehszlovákiával kötött szövetsége következtében. Ilyen körülmények között ki tud hozzáfogni a lefegyverzés kérdéséhez és hogyan kell ennek történnie? Ő valóban nem tudja, hogy miként kellene hozzáfogni a lefegyverzés kérdésének megoldásához. Mindenesetre fanatikus ellensége minden olyan konferenciának, amelynek eredménytelensége már kezdettől fogva kétségtelen. Ő semilyen körülmények között sem tűrné, hogy az ilyen konferenciákat minden negyedévben összehívni kívánó államférfiak rávegyék az efféle munkálatokban való résztvételre. Ha egyáltalán foglalkozni akarnak a lefegyverzéssel, akkor legelőbb is azt kell megállapítani, hogy mit kell lefegyverezni. Egyben utal a légi bombázás betiltásáról szóló régi javaslatára. Mivel a gyarmati hatalmak a bombázó repülőgépeket jó eszköznek tekintik az ellenséges bennszülöttek ellenállásának letörésére, elhárították ezt az érdekükbe ütköző javaslatot. A világ különböző részein szerzett legújabb haditapasztalatok következtében most már éppen emelni hajlamosak bombázó repülőgépeik számát.

Németország fegyverkezik és nem fog panaszkodni. Be fogja tartani a flotta-egyezményben vállalt kötelezettségeit, azzal a német részről már a megkötés pillanatában felmerült fenntartással, hogy Oroszország nem fog határtalanul felfegyverkezni a tengeren. Ebben az esetben a flotta-egyezmény revíziója szükségessé válik. Neki azonban nincs olyan magas véleménye az oroszok képességeiről, hogy föltételezné a revízió szükségességét a közeljövőben.

Észszerű meggondolások alapján rendezni lehetne a Csehszlovákiával és Ausztriával való viszonyt is. Ausztriával létrejött a június 11-i egyezmény, amely remélhetőleg az összes nehézségek elhárításához vezet. Csehszlovákiától függ, hogy elhárítsa az útból a fennálló nehézségeket. Csak jól kell bánnia a határai között élő németekkel, akkor azok teljesen meg lesznek elégedve. Maga Németország nagy súlyt helyez arra, hogy jó viszonyban legyen összes szomszédaival.

Ami a gyarmati kérdést illeti, nem Németország dolga, hogy kifejtse kívánságait. Két lehetőség van: először az erők szabad játéka Hogy ez esetben Németország mit fog elvenni a gyarmatokból, ezt nem lehet még megmondani. A második lehetőség az észszerű megoldás lenne. Az észszerű megoldásnak a jog alapján kell felépülnie, másszóval Németországnak joga van volt birtokaira. Mikor minden oldalról kijelentik, hogy a nemzetközi rendet nem az erőre, hanem a jogra kell építeni, akkor ő, a Führer, ezzel teljesen egyetért. Még örülne is, ha azt az időpontot, amelytől kezdve ezt az új rendet érvényesnek tekintik, 1914-ről korábbra helyeznék. Akkor Németország a dolgok újjárendezésénél rendkívül jól járna. Megismétli, hogy a gyarmati kérdésben Németországnak semmiféle óhajt nem kell kifejeznie — csak a jog alapjára kell állnia. A javaslatokat Angliának és Franciaországnak kell megtennie, ha valamilyen oknál fogva úgy vélik, hogy egyik vagy másik német gyarmat visszajuttatása hátrányos Németország gyarmati követeléseivel nem követ nagyhatalmi vagy katonai célokat. Nincs szándékában, hogy valamelyik stratégiai útba beékelje magát, gyarmatokat csak gazdasági okokból, mezőgazdasági termékek és nyersanyagellátás céljából akar. Nem törekszik arra, hogy a gyarmatok olyan területeken legyenek, ahol megszólalhatnak a fegyverek és ahol nagy lenne a nemzetközi bonyodalmak veszélye. Ha Anglia úgy gondolja, hogy bizonyos területeket stratégiai okokból nem adhat vissza Németországnak, akkor cserében felajánlhat másokat.

Mindenesetre Németország nem fogadja el gyarmatnak a Szaharát és a Földközi-tenger medencéjében egyéb területeket sem, mivel a két világbirodalom közötti helyzetet kissé túlveszélyesnek tartja. Cingtao és Kiaocsou is túlságosan exponálva van.

Báró von Neurath birodalmi külügyminiszter, a Népszövetség kérdésével kapcsolatban rámutatott arra, hogy Németország a Népszövetségből való távozása után sem tartózkodott a nemzetközi együttműködéstől akkor, amikor nemcsak beszédre, hanem gyakorlati munkára nyílt kilátás. Példa erre Németország részvétele a spanyol ügyekbe való benemavatkozás kérdésében.

A **Führer** a maga részéről még rámutatott a német-lengyel és a német-osztrák kérdés rendezésére, kifejezte aziránti reményét, hogy Csehszlovákiával is lehetséges lesz észszerű megoldást találni.

Lord Halifax erre azt válaszolta, hogy néhány pontban nem ért teljesen egyet a Führerrel, nincs azonban szándékában ezekre részletesen kitérni, mivel olyan dolgokról van szó, melyek nem döntőek a jelenlegi beszélgetés folyamán.

Chamberlain és az angol kormány örülne, ha a mai részletes és nyílt kijelentések után a két kormány képviselői között folytatni lehetne a megbeszélést egyes kérdéseket illetően. Sajnálatos, hogy Simon és Eden látogatását semmi sem követte, és ha ezt a beszélgetést későbbi megbeszélések követik, úgy ez rendkívül kedvező benyomást gyakorolna a közvéleményre.

A **Führer** válaszában kijelentette, hogy a német-angol érintkezés folytatására mindenekelőtt a diplomáciai utat tartja szemelőtt, mivel ha bizonyos konkrét kérdésekről akarnak tárgyalásokat folytatni, úgy azokat jól elő kell készíteni. Több hasonló tárgyalás balsikerének fő oka a rossz előkészítésben keresendő. Egy konferencia csak mint a megelőző előkészítő tárgyalások befejezése jöhet számításba. Az ő számára világos, hogy a legnehezebb kérdés a gyarmati probléma, amelyben a két fél még nagyon messze áll egymástól. Angliának és Franciaországnak tisztáznia kell, hogy bele akar-e egyáltalán menni a német követelések tárgyalásába, és ha igen, milyen irányba? Németország csupán a követeléseit terjesztheti elő, abban a reményben, hogy azok észszerű fogadtatásra találnak.

Az ebédszünet után **lord Halifax** mégegyszer visszatért az angol-német érintkezés folytatásának kérdésére és újra javasolta a két kormány képviselői közti közvetlen megbeszéléseket. Az ilyen megbeszélések nemcsak önmagukban lesznek értékesek, de kedvező benyomást fognak gyakorolni a közvéleményre is. Kiábrándulást okozna, ha ezeknek a megbeszéléseknek időpontját túltávolira tűznék ki. Angliában nagyon sokat vártak a birodalmi külügyminiszter látogatásától és nagyon kiábrándítóan hatott, mikor ez a látogatás a «Deutschland» és a «Leipzig» incidens következtében nem jöhetett létre. Éppen ezért jó volna, ha angol és német képviselők további megbeszéléseket folytatnának. Ezek megtárgyalhatnák a gyarmati kérdést is. Megismételte, hogy az angol kormány teljesen kész e kérdést megvitatni. Kénytelen ugyan mégegyszer hozzátenni, hogy a gyarmati kérdést minden angol kormány csak egy általános megoldás részének tekintheti. Igy hát egyidőben kell széles fronton az összes rendezendő kérdésekhez nyúlni.

A Fuhrer azt felelte, hogy éppen a széles fronton való tárgyalás követel jó előkészítést. Véleménye szerint jobb meg se kezdeni a tárgyalásokat, mintsem olyan helyzetbe kerülni, amelyben el kell ismerni, hogy az eredmények nem kielégítők. Inkább várni kell. Két olyan realista nép, mint a német és az angol, nem adhatja át magát a katasztrófa előtti félelemnek. Mindig azt mondogatják, hogyha nem történik ez vagy amaz, akkor Európa katasztrófa felé rohan. Az egyetlen katasztrófa a bolsevizmus. A többit mind el lehet rendezni. A katasztrófátváró hangulatot az izgatott és rosszszándékú sajtó teremti. Helytelen azt állítani, hogy a nemzetközi helyzet ma éppen olyan, mint 1912—14-ben volt. Lehetséges, hogy olyan lenne, ha közben nem lett volna háború és annak tanulságai. Ő nem tartozik a politikailag idegesek közé. Néhány év multán a mai problémák talán egészen más színben tünnek fel. Nyugodtabb légkörben, ha Kelet-Ázsia és Spanyolország helyzete rendezve lesz, talán sok minden könnyebben megoldódik. Nyugodtan várhatunk tehát két-három évet, ha jelenleg egyik vagy másik kérdés túlnehéznek látszik.

Csak a sajtó játszik végzetes szerepet. A feszültség kilenctizedrészét kizárólag a sajtó hozta létre. A spanyol válság és Marokkó állítólagos megszállása a német csapatok által, olyan példák, melyek fényesen illusztrálják a felelőtlen újságírás veszedelmeit. A nemzetközi viszonyok megnyugtatásának egyenes előfeltétele éppen ezért az összes népek együttműködése volna abból a célból, hogy véget vessenek az újságírók kalózkodásának.

Lord Halifax egyetért a Führerrel a sajtó oldaláról jövő veszedelmet illetően. Ő szintén úgy tartja, hogy az angol-német megbeszéléseket jól elő kell készíteni. Utazása előtt Chamberlain kijelentette neki, szívesen vállalja annak kockázatát, hogy lord Halifax németországi utazását a sajtó téves megvilágításban állítja be, ha ezzel a látogatással csak egy lépést is tehetnek előre a helyes irányba. Csak arra van szükség, hogy mindkét fél szeme előtt egy cél lebegjen, éspedig az európai béke helyreállítása és megerősítése.

Lord Halifax ezután köszönetet mondott a beszélgetésért és kijelentette, hogy mindenről pontosan beszámol az angol miniszterelnöknek. A Führer szintén megelégedését fejezte ki azért, hogy nyilt és részletes beszélgetést folytathatott lord Halifax-szel és kijelentette, hogy teljesen elfogadhatja Németország számára a lord Halifax által az imént megjelölt célt. Az, aki mint ő, katona volt a világháborúban, nem akar többé háborút. Angliában és a többi országban hasonló törekvés uralkodik. Csak egy ország — Szovjetoroszország — nyerhet egy általános konfliktus esetében. A többiek, lelkük mélyén, mind a béke megerősítése mellett vannak.

2.

NEURATH NÉMET KÜLÜGYMINISZTER LEVELE EISENLOHR PRÁGAI NÉMET KÖVETHEZ[1]

Szigorúan titkos!

Berlin, 1938 február 5.
A prágai német követségnek
Futárral

Az utóbbi időben itt azt fontolgatják, hogy a német-csehszlovák viszony várható fejlődésében játszhatik-e valamilyen szerepet (és ha igen, milyet) a két ország között Locarnóban megkötött döntőbírósági szerződés. Ezeknek a fontolgatásoknak legfőbb alapját, az Önnek Benešsel és Kroftával folytatott megbeszélései szolgáltatták, amelyekről Ön a mult év december 21-i, A. III. r. Általános[2] jelzésű levelében számolt be. Errevonatkozólag a következő megjegyzéseket óhajtanám tenni:

Amikor mi 1936 márciusában, a Rajnavidék visszafoglalásakor lemondottunk a Locarnóban aláírt rajnai egyezményről, felmerült a kérdés, mennyiben óhajtjuk mi, hogy ez az akció visszahasson a locarnói szerződés többi részére is, amely a rajnai egyezménnyel van egybekötve, nevezetesen a Franciaországgal, Belgiummal, Lengyelországgal és Csehszlovákiával kötött döntőbírósági szerződésekre. Akkor belsőleg úgy határoztunk, hogy a német-francia és német-belga döntőbírósági szerződéseket olyanoknak kell tekinteni, mint amelyek a rajnai egyezménnyel egyidőben hatályukat vesztették, mivel mindkét döntőbírósági szerződés olyan szorosan egybe van fonva a rajnai egyezménnyel, hogy minden másfajta álláspont önellentmondó lenne. A Lengyelországgal és Csehszlovákiával fennálló döntőbírósági szerződésekre vonatkozólag, melyek nem voltak olyan szorosan a rajnai egyezményhez fűzve, ezzel ellenkezőleg, annak idején azt határozták, hogy ezeket a rajnai akció nem érinti, vagyis érvényben maradnak. E határozat alapját az a szempont képezte, hogy nem célszerű szükségtelenül kibővíteni a rajnavidéki akciónkkal kapcsolatban felmerült problémák körét.

---

[1] Okmány a német külügyminisztérium levéltárából.
[2] Széljegyzet kék ceruzával: Pol. II. 3431/37.

A külföld, vagyis Lengyelország és Csehszlovákia felé ez a német szempont nem külön jegyzék formájában jutott kifejezésre, hanem a belőle eredő eljáráson keresztül, a két döntőbírósági szerződéssel kapcsolatos technikai kérdések megoldása folyamán. 1936 áprilisában ugyanis lejárt a német-csehszlovák döntőbírósági szerződés értelmében alakított egyeztető bizottság semleges tagjainak három évre szóló mandátuma. A csehszlovák követség még 1936 február 18-i szóbeli jegyzékében javasolta e mandátumok további három évre való meghosszabbítását. Erre mi 1936 március 31-én, vagyis a rajnai akció után, szóbeli jegyzékben azt feleltük, hogy egyetértünk a mandátumok meghosszabbítását célzó javaslattal. 1937 augusztusában a lengyel kormánynak ugyancsak tudomására hoztuk a német-lengyel egyeztető bizottság új német tagjának kinevezését, és ezenkívül a Felső-Szilézia kérdésében folytatott német-lengyel tárgyalások folyamán ismét nyíltan hivatkoztunk a locarnói döntőbírósági szerződésre.

Ezzel ellentétben, amikor 1936 májusában a francia nagykövetség szóbeli jegyzékében felvetette a francia-német egyeztető bizottsági tagok mandátumainak meghosszabbítását, azt a szóbeli kijelentést tettük a francia nagykövetnek, hogy a mi véleményünk szerint a rajnai egyezmény felbontásával a német-francia, valamint a német-belga döntőbírósági szerződéseket «ugyanaz a sors érte és éppen ezért mi nem érthetünk egyet a mandátumok javasolt megújításával». A francia nagykövetség írásban tiltakozott ezen álláspont ellen; de ennek ellenére mi megmaradtunk véleményünk mellett. Ami Belgiumot illeti, ezt a kérdést egyenes formában ezideig még nem vitattuk meg. — Kétségtelen tehát, hogy Csehszlovákia hivatkozhatik arra, hogy annak idején mi elismertük a német-csehszlovák döntőbírósági szerződés érvényességét, még a rajnai akció után is.

Figyelembe kell venni, hogy a Csehszlovákiával és Lengyelországgal kötött döntőbírósági szerződések szigorú kötelezettséget foglalnak magukban arravonatkozólag, hogy minden vitás kérdést vagy döntőbíróságnak, vagy pedig közvetítő bizottságnak kell átadni. E kötelezettségek politikai jelentőségét fokozza, hogy Franciaország, Csehszlovákia és Lengyelország Locarnóban megkötött külön szerződésekben úgy határozott, hogy a döntőbírósági szerződésekből eredő kötelezettségeknek Németország által történő megszegését *casus foederis*-nek tekintik. Ilyen körülmények között nem szabad szemelől téveszteni, hogy ha Németország és Csehszlovákia között a helyzet bonyolulttá válik, úgy lehetséges, hogy a döntőbírósági szerződés szabad cselekvésünknek nemkivánatos akadályát képezheti.

Ezért tanácsos volna újból megvizsgálni a csehszlovák, s azután természetesen a német-lengyel döntőbírósági szerződés további érvényességének kérdését. Ennek érdekében lehetne bizonyos érvet találni abban a tényben, hogy ezek a szerződések egyes — noha kisebb jelentőségű — pontjaikban kapcsolatban vannak a Népszövetséggel, és hogy Németország nemrégen, mult év december 12-én tett nyilatkozatában véglegesen visszautasította a Népszövetségbe való visszatérést. Ebben a kérdésben Lengyelországgal valószínűleg minden különösebb nehézség nélkül megegyezésre tudunk jutni. Ezzel ellentétben egészen világos, hogy a döntőbírósági szerződés felmondása Csehszlovákiával kapcsolatban, nemzetközi szenzációként hatna a jelenlegi helyzetben és úgy tekintenék, mint a Csehszlovákia ellen irányuló aktív tervek előkészítését, különösen ha a szerződés felmondásával egyidejűleg megértetnénk, hogy nem vagyunk hajlandók semilyen új döntőbírósági szerződést kötni, még akkor sem, ha kihagyják belőle a Népszövetségre vonatkozó utalásokat. Ebből az okból jelenleg ezt a lépést nem vesszük figyelembe.

Kívánatosnak találom azonban, hogy amennyiben ottani megbeszélései folyamán csehszlovák részről érintenék a döntőbírósági szerződés kérdését, Ön kerülje el a szerződés további érvényességének elismerését és általában ne értékelje ezt a szerződést döntő tényezőnek a két ország közötti viszonyban. Az sem árthat, ha ilyen alkalommal Ön mellékesen megjegyzi, hogy az Ön személyes véleménye szerint a német-cseh döntőbírósági szerződéshez hasonló szerződések a locarnói rendszer bukása és Németországnak a Népszövetségből való végleges távozása után elvesztették politikai létjogosultságukat.

Legközelebbi berlini látogatása alkalmából személyesen akarom megbeszélni Önnel további álláspontunkat ebben a kérdésben.

Aláírás: *Neurath*

3.

HITLER MEGBESZÉLÉSE HENDERSONNAL[1]

FELJEGYZÉS
A FÜHRERNEK ÉS BIRODALMI KANCELLÁRNAK
HENDERSON BRIT KIRÁLYI NAGYKÖVETTEL
VON RIBBENTROP BIRODALMI KÜLÜGYMINISZTER
JELENLÉTÉBEN FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

1938 március 3-án, Berlinben

A beszélgetés kezdetén a brit nagykövet kiemelte a megbeszélések bizalmas jellegét. A megbeszélés tartalmáról a franciákkal és még kevésbbé a belgákkal, portugálokkal, vagy olaszokkal semmit sem fognak közölni. Ezekkel csak azt közlik, hogy a jelen beszélgetés a lord Halifax és a Führer között folyt megbeszélések folytatása volt és csakis Németországot és Angliát érintette.

Ő, Henderson, egyrészt nagy vonalakban elő akarja adni az angol kormány megoldási javaslatát, s azután, amennyiben lehetséges, szeretné meghallani a német szempontot a Führertől. Rámutat arra is, hogy ő csak a brit kormány nevében beszél, amely tiszta képet akar

---

[1] Okmány a német külugyminisztérium levéltárából. Másolat.

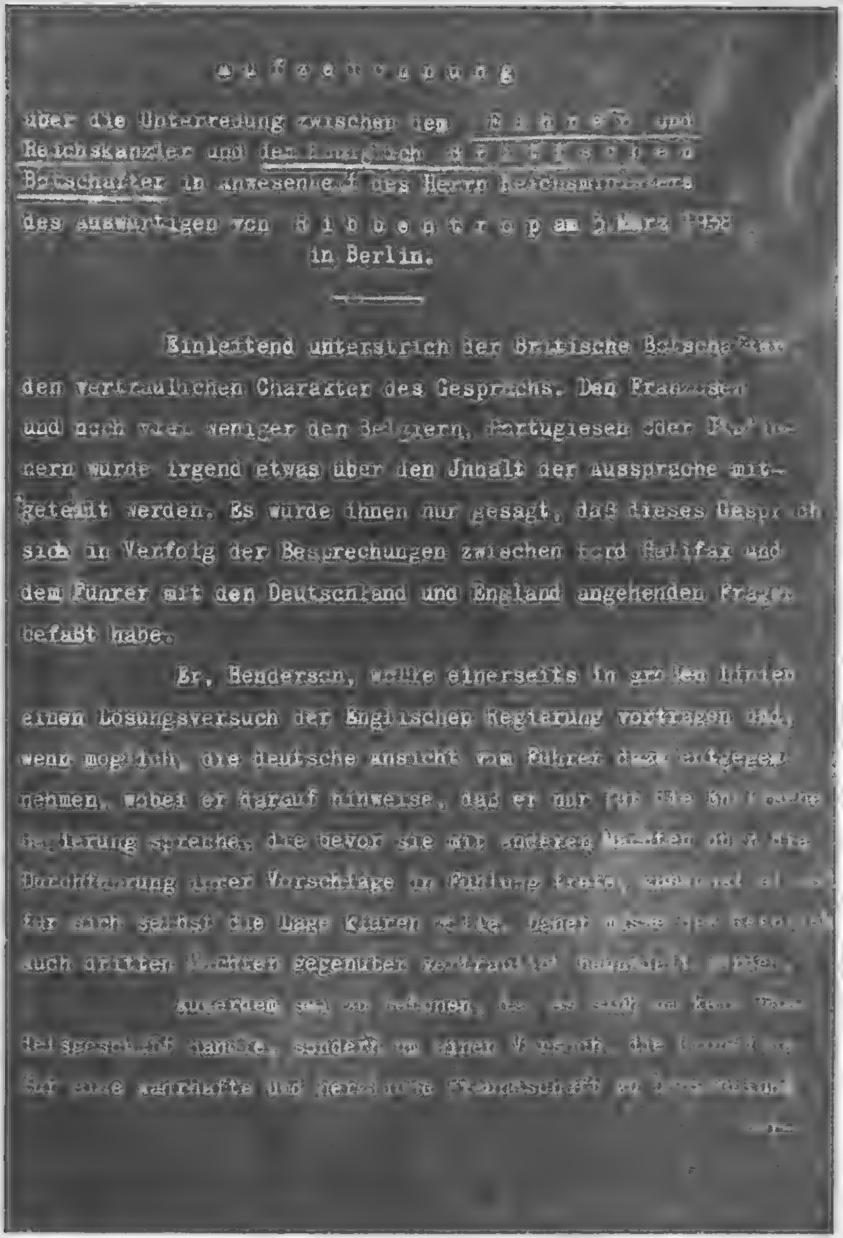

Aufzeichnung

über die Unterredung zwischen dem Führer und Reichskanzler und dem Königlich Britischen Botschafter in Anwesenheit des Herrn Reichsministers des Auswärtigen von Ribbentrop am 3. März 1938 in Berlin.

Einleitend unterstrich der Britische Botschafter den vertraulichen Charakter des Gesprächs. Den Franzosen und noch viel weniger den Belgiern, Portugiesen oder Italienern würde irgend etwas über den Jnhalt der Aussprache mitgeteilt werden. Es würde ihnen nur gesagt, daß dieses Gespräch sich in Verfolg der Besprechungen zwischen Lord Halifax und dem Führer mit den Deutschland und England angehenden Fragen befaßt habe.

Er, Henderson, wolle einerseits in großen Linien einen Lösungsversuch der Englischen Regierung vortragen und, wenn möglich, die deutsche Ansicht vom Führer dazu entgegennehmen, wobei er darauf hinweise, daß er nur für die Englische Regierung spreche, die bevor sie mit anderen [illegible] die Durchführung dieser Vorschläge in Fühlung [illegible] für sich selbst die Lage klären wolle. [illegible] auch dritten [illegible] gegenüber [illegible]

Außerdem [illegible]

Fényképmásolat a 3. okmány első oldaláról

52–53. l.

nyerni a helyzetről, még mielőtt javaslataival a többi hatalommal kapcsolatba lépne. Ezért a többi hatalommal szemben ennek a beszélgetésnek titokban kell maradnia.

Ezenkívül ki kell emelni, hogy nem alkudozásról van szó, hanem olyan kísérletről, amely lehetővé tenné a Németországgal való őszinte és szívélyes barátság alapjának megteremtését, kezdve a légkör megjavításával és végezve a baráti egyetértés új szellemének megteremtésével. Az angol kormány nem akarja alábecsülni a leküzdendő nehézségeket, mégis azt gondolja, hogy a jelenlegi pillanat kedvező arra, hogy megkíséreljék a kölcsönös kapcsolatok megjavítását. Ez a próbálkozás azonban csődöt mond, ha a megegyezéshez nem járul hozzá mindkét oldal, vagyis ha megegyezésre jutnak, ez csak a kölcsönösség alapján történhetik. Európa nyugalmának és biztonságának helyreállításában nélkülözhetetlen Németország aktív résztvétele. Mint ahogy ez már a Halifax-szel folytatott beszélgetés folyamán kitűnt, a szabad erők játéka helyett meg kell találni azt a megoldást, amelyet a felsőbbrendű ész diktál. Lord Halifax már egyetértett azzal, hogy Európában lehetségesnek kell tartani a változásokat, de ezeknek csakis a fentnevezett magasabbrendű észszerűség szellemében szabad létrejönniök. Az angol javaslat célját egy ilyen észszerű megoldásban való résztvétel képezi.

Miután a brit nagykövet megtette ezeket a személyes megjegyzéseket, áttért megbizatásának előterjesztésére. Megemlékezett arról, hogy kormányának utasítása értelmében Londonban Chamberlain miniszterelnökkel és a kabinet többi érdekelt tagjával megvizsgálta mindazokat a kérdéseket, amelyek lord Halifax németországi látogatásával kapcsolatban felmerültek. Kiemelte ezzel kapcsolatban, milyen fontos a német együttműködés Európa megnyugtatásának szempontjából, amire már von Neurath és von Ribbentrop urakkal folytatott előző megbeszéléseiben is rámutatott. Az ilyen megnyugtatást a fegyverkezés korlátozásával, valamint Csehszlovákia és Ausztria megbékélésével lehetne elérni. Ezzel kapcsolatban a brit nagykövet szószerint felolvasta a következő utasításokat, melyeket azután írásban is átnyujtott:

«A brit kormány véleménye szerint az általános megbékélés, többek között azoktól a lépésektől függ, melyeket Ausztria és Csehszlovákia bizalmának megteremtése céljából tennének meg. A brit kormány még nincs abban a helyzetben, hogy az Ausztria és a Német Birodalom között nemrég létrejött egyezmény következményeit helyesen értékelhesse, és ezeknek a következményeknek szükségképpen attól kell függniök, hogy a szerződő felek miként juttatják érvényre a különböző kötelezettségeket és határozatokat. Ilyenképpen a brit kormány előtt még mindig kétséges az, hogy milyen befolyást gyakorol ez az egyezmény a középeurópai helyzetre, és nem hallgathatja el azt a tényt, hogy az utóbbi események bizonyos körökben aggódást váltottak ki, ami elkerülhetetlenül megnehezíti az általános megállapodás lehetőségét.»

A lefegyverzés korlátozásával kapcsolatban Henderson megjegyezte, hogy a brit kormány természetesen ismeri a nehézségeket, és emlékeztetett a Führernek a légi bombázás betiltását célzó javaslatára. Az angol kormány végtelenül üdvözölne minden hasonló javaslatot. Még fontosabbnak tartja azonban a bombázó repülőgépek korlátozását általában. A két évvel ezelőtt tett német javaslatot figyelembevéve, az angol kormány mégegyszer tanulmányozás tárgyává tette ezt a kérdéskomplexumot és reméli, hogy elfogadható javaslatokra jut. Érdekes volna meghallgatni a német szempontot ebben a kérdésben.

Ami a gyarmatokat illeti, az angol nagykövet kijelentette, hogy az angol kormány kész nemcsak felülvizsgálni a gyarmati kérdést, de annak megoldása útján haladást is elérni. Chamberlain miniszterelnök személyesen egész figyelmét ennek a kérdésnek szentelte. Természetesen itt is vannak nagy nehézségek, mivel a gyarmati birtokok legutóbbi felosztása óta 20 év telt el. Ezenkívül az angol közvélemény éppen ezzel a kérdéssel kapcsolatban nagyon érzékeny. Ezek után az angol nagykövet a következő javaslatot olvasta fel a gyarmati kérdésre vonatkozólag, melyet a beszélgetés végeztével írásban is átadott.

«Az a megoldás, mely a brit kormány véleménye szerint sok előnyt biztosítana, abból állana, hogy a gyarmati kormányzás új rendszere alapján tervet dolgoznának ki Afrika valamely meghatározott vidékére: ez a terv körülbelül a Kongó-medence nagyságának megfelelő területre vonatkoznék és az összes érdekelt hatalmak elfogadnák és alkalmaznák. E hatalmak mindegyike, noha egyedül lenne felelős a hozzá tartozó területek kormányzásáért, mégis köteles lenne bizonyos elvekhez igazodni, melyeknek az lenne a célja, hogy az általános jólétet biztosítsák.

Itt például felmerülne a leszerelés kérdése, mind a bennszülöttek jólétének, mind a kereskedelem és a közlekedés szabadságának érdekében. Lehetséges, hogy bizottságot szerveznének mindazoknak a hatalmaknak képviselőiből, amelyek a szóbanforgó terület részei fölött rendelkeznek.»

Miután felolvasta a javaslatot, megjegyezte, hogy az adott területet északon kb. az ötödik szélességi fok, délen pedig a Zambézi folyó határolná, és hozzátette, lehetséges, hogy külön bizottságot állítanak fel azokból a hatalmakból, melyeknek gyarmati birtokai ezen a területen belül fekszenek. Befejezésképpen a következő kérdéseket intézte a Führerhez:

1. Németország elvben kész-e résztvenni az új gyarmati rendszerben úgy, ahogy az angol javaslat azt elgondolja, és

2. mivel kész hozzájárulni az európai általános nyugalom és biztonság biztosításához.

A Führer azt felelte, hogy az európai nyugalom és biztonság helyreállításának legfontosabb biztosítéka az uszító nemzetközi sajtó betiltása, mivel semmisem fenyegeti úgy a biztonságot, mint ennek a sajnos Angliában is nagymértékben képviselt sajtónak intrikái. Rámutatott arra, hogy neki, aki ismeretesen Anglia legmelegebb barátai közé tartozik, ezért a barátságért gonoszsággal fizettek. Anglia talán senkit sem utasított vissza gyakrabban és durvábban, mint éppen őt. Ezért meg kell érteni, hogy ő most bizonyos mértékben elszigetelve tartja magát, amit sokkal méltóbbnak talál, minthogy annak ajánlja fel magát, aki hallani sem akar róla s aki őt állandóan visszautasítja.

A brit nagykövetnek arra az ellenvetésére, hogy ez a visszautasítás csak bizonyos angol körökből indul ki, a Führer azt válaszolta, hogy a brit kormánynak olyan helyzetben kell lennie, amely lehetővé teszi, hogy a sajtót más hangnemre bírhassa. Németországot angliai barátai úgy informálták, hogy ebben az ügyben a sajtóra a legbefolyásosabb angol körök gyakoroltak nyomást, következésképpen legelőször is az uszító sajtóhadjáratot kell megszüntetni.

Közép-Európát illetően meg kell jegyezni, hogy a rokon országokkal, vagy nagyszámú német lakossággal rendelkező országokkal való viszonyának szabályozásában Németország nem engedi meg egy harmadik hatalom beavatkozását, amint Németországnak sem jutna eszébe, hogy az Anglia és Irország közötti viszony szabályozásába beleszóljon. Arról van szó, hogy meggátolják a sokmillió némettel szemben elkövetett igazságtalanságok folytatását, vagy felújítását. A dolgok rendezésének ennél a kísérleténél Németország a legkomolyabb formában kénytelen kijelenteni: nem egyezik bele, hogy idegen részről bármilyen formában is befolyást gyakoroljanak e kérdések rendezésére. Megengedhetetlen, hogy egyik oldalról állandóan a nemzetek szabadságát és a demokratikus jogokat hirdessék az európai rend elemeinek, másrészt éppen az ellenkezőjét cselekedjék akkor, amikor az ausztriai németek sorsának megjavításáról van szó, ahol a kormány, amely nem legális úton szerezte hatalmát, mint a német kormány, és amelyet csak a lakosság 15%-a támogat, elnyomja a többi németet. Ez a helyzet nem folytatódhat soká és ha Anglia a jövőben is gátat emel az igazságos és észszerű rendezésre törekvő német próbálkozások elé, akkor eljön az a pillanat, amikor harcra kerül a sor. Amikor ő, a Führer, mintahogy azt a Berchtesgadenban tette, igyekszik békés úton megkönnyíteni az elnyomott németek sorsát, addig Párizs és London nemcsak hogy szkeptikusan nézi az ő erőfeszítését, hanem diplomatáinak utasításokat ad arra, hogy gátolják ezeket a békés próbálkozásokat (a brit nagykövet itt megjegyzi, hogy Anglia ezt sohasem tette) és ezzel a béke ügyének nagyon rossz szolgálatokat tesz. Végül is ahhoz, hogy kielégítő megoldáshoz jussanak Ausztriában, meg kell kérdezni magát a népet, Csehszlovákiában pedig megfelelő autonómiát kell adni a németeknek mind kulturális, mind egyéb viszonylatban. Ez a legelemibb alkalmazása a népek önrendelkezési jogának, amely oly nagy szerepet játszott a wilsoni 14 pontban. Mindenesetre a jelenlegi helyzet nem húzódhatik sokáig, mivel ez kirobbanáshoz vezetne — ennek elkerülése végett kötötték meg a berchtesgadeni egyezményeket és lehet mondani, hogy a nehézségeket kiküszöbölték, ha az osztrák kormány betartja kötelezettségeit. Azok viszont, akik erőszakot akarnak alkalmazni az ész és a jog ellen, a küzdőtérre hívják az erőszakot — amint ezt ő (a Führer) a Reichstagban mondott beszédében is hangoztatta.

A brit nagykövetnek arra a kérdésére, hogy Németország követeli-e a népszavazást Ausztriában, a Führer válaszában kijelentette: azt kívánja, hogy a fejlődés útján biztosítsák az ausztriai németek jogos érdekeit és vessenek véget az elnyomásnak.

A brit nagykövet rámutatott arra, hogy a jelenlegi angol kormány igen kifejlődött reális érzékkel bír. Chamberlain irányítja a népet és nem a nép őt. Nagy bátorságról tett tanuságot akkor, amikor semmivel sem törődve, letépte az álarcot az olyan nemzetközi frázisokról, mint a kollektív biztonság, stb. A történelemben néha a legnehezebb dolog két olyan embert találni, aki nemcsak hogy ugyanazt akarja, hanem mindenekelőtt egy és ugyanabban a pillanatban óhajtja azt megvalósítani. Éppen ezért Anglia kijelenti, hogy kész elhárítani minden nehézséget és megkérdi Németországot, kész-e ő a maga részéről ugyanezt cselekedni.

A Führer utalt néhány évvel ezelőtt tett javaslatára. Válaszul megszületett a francia-orosz paktum, amely Csehszlovákia csatlakozása után különösen veszélyessé lett Németország számára, mivel fenyegette a birodalom határain, a Ruhr-vidéken és Szászországban fekvő összes ipari területeket, és az ellenségnek mindig megvolt a lehetősége, hogy Németországot a szívén sebezze meg. Éppen ezért német részről szükséges volt alaposan védekezni e bekerítés ellen. Erre való tekintettel a fegyverkezés korlátozása nagymértékben Szovjetoroszországtól függött. Ami onnan várható, azt Vorosilov nemrégen egész világosan kifejtette beszédében, amelyben kijelentette, hogy a szovjet fegyveres erők habozás nélkül fognak mérgesgázokat alkalmazni. Németország kénytelen ez ellen felfegyverkezni. Ezt a problémát különösképpen súlyossá teszi az a tény, hogy egy olyan barbár alakulatnak, mint a Szovjetuniónak a szerződések iránti hűségében nem lehet jobban megbízni, mint a vadaknak a matematikai formulákban való jártasságában. Az ezzel az országgal való egyezmények tehát éppenséggel értéktelenek. Nem lett volna szabad beengedni Szovjetoroszországot Európába. Ő, a Führer, javaslataiban annakidején Európa egyesülését célozta Oroszország nélkül.

A brit nagykövetnek arra a kérdésére, hogy Németország kész-e csatlakozni a légi bombázás betiltásához, a Führer azt válaszolta, hogy ő már régen közölte álláspontját e kérdést illetően, most még csak azt teheti hozzá, hogy Németország nem engedi többé becsapni magát puszta ígéretekkel, mintahogy ez annakidején Wilson 14 pontjával történt. Még ha a Szovjetunió ma ki is jelentené, hogy nincs többé szándékában mérgesgázokkal telt bombákat ledobni, akkor sem lehetne hinni az ilyen kijelentésnek.

A brit nagykövetnek arra az ellenvetésére, hogy pillanatnyilag csak az Anglia és Németország közötti viszonyról van szó, a Führer azt válaszolta, hogy német részről Angliának nincs mit félnie. Németország nem avatkozik bele a birodalom ügyeibe, de kénytelen volt meggyőződni arról, hogy Anglia elutasítólag reagál Németországnak minden olyan igyekezetére, amely a saját nehézségeinek megoldását célozza. Mikor a keleti kérdés megoldásáról van szó, angol részről épolyan «nem» hallható, mint amikor gyarmatokat követelnek, s Németország útjában mindenütt ott áll az angol sajtó és rágalmazó hadjáratot folytat ellene.

A brit nagykövet azt felelte, hogy a hazug hírek megjelenése a sajtóban nemcsak az angolok bűne, a német sajtócenzura sok hazug hír szülője, és a német sajtó különösen annak idején, amikor ő elfoglalta hivatalát, erősen támadta Angliát.

A Führer válaszában kijelentette, hogy három év alatt, 1933—1936-ig, Németország teljes hallgatással válaszolt az angol kirohanásokra. De míg Németország sohasem avatkozott be Anglia belső ügyeibe, mint például az Irországgal való viszonyába, angol részről szüntelenül megismétlődtek a beavatkozási próbálkozások — a püspökök, a parlament néhány tagja és egyéb körök részéről.

Ezzel kapcsolatban a brit nagykövet bizalmasan megemlékezett arról, hogy lord Halifax ma sajtókonferenciára hívta össze a felelős lapkiadókat, s ezenkívül megbeszélést folytatott a Lapkiadók Szövetségének elnökével, valamint az angol rádió vezető munkatársaival, és felhívta figyelmüket arra, milyen felelősséget ró rájuk a béke fenntartása. Az angol sajtószabadság mellett többet nem lehet tenni. Meg kell azonban jegyezni, hogy az új brit külügyminiszter, aki Németországban folytatott megbeszélései alapján teljesen informálva van a német álláspontról, befolyását mind ebben, mind más kérdésekben már nagymértékben megmutatta, mégpedig személyes érintkezés révén, ami Angliában a legmegfelelőbb út. Annak példájára, hogy német részről is történtek tévedések az angol helyzetet illetően, a brit nagykövet felhozta azt a téves német véleményt, hogy a németellenes propagandahullám mögött a Vansittart-féle bizottság áll. Becsületszavát adhatja, hogy e bizottságnak semmi köze sincs a hazug közleményekhez. Ez a bizottság egyáltalán nem propagandafegyver valamilyen más ország ellen, hanem inkább az a feladata, hogy Anglia és a brit világbirodalom iránt szimpátiát keltsen.

Von Ribbentrop birodalmi külügyminiszter ezzel kapcsolatban rámutatott arra a 14 napos hazugsághadjáratra, amelyet a Reuter ügynökség irányított. Az ezért felelős személyek közül senkit sem bocsátottak el, sőt még megrovásban sem részesítettek. Mindezek mögött tehát láthatólag valamilyen rendszer rejlik.

A Führer tudomásul vette a brit nagykövet ismételt biztosítékát (ez utóbbi kijelentette, hogy a bizottság még nem kezdett hozzá tulajdonképpeni munkájának elvégzéséhez) a Vansittart-bizottságot illetően és összegezvén a megbeszélteket, kijelentette, hogy a feszültség feloldása szempontjából döntő jelentőségű volna, ha jobban kioktatnák a sajtót, beszüntetnék az uszító közleményeket és több tárgyilagosságot tanusítanának.

A Führernek az új gyarmati rendszer iránti kérdésére a brit nagykövet a térképre mutatva kijelenti, hogy az angol kormány olyan rendszert tart szemelőtt, amelynek elvei hasonlóak az 1885. évi berlini egyezményhez (nyilván a Kongó-egyezményről van szó). Afrika fentmegjelölt területén a gyarmatokat újra felosztanák. Ennél a felosztásnál Németországot szintén számításba vennék, tehát ebben az esetben gyarmati területeket kapna fennhatósága alá. Mindazoknak a hatalmaknak, melyek Közép-Afrikának ezen a területén gyarmatokkal rendelkeznek, bizonyos kötelezettséget kellene vállalniok a lefegyverzést, a szabad kereskedelmet és a bennszülöttekkel való bánásmódot illetően.

A Führer azt válaszolta, hogy Németországot természetesen mindenekelőtt az a kérdés érdekli, hogy mi történik volt gyarmataival. Ahelyett, hogy egy új, bonyolult rendszert teremtenek, miért nem akarják a gyarmati kérdést a legegyszerűbb és legtermészetesebb módon megoldani, nevezetesen úgy, hogy visszaadják Németországnak volt gyarmatait? Igaz, neki, a Führernek, nyiltan el kell ismernie, hogy nem tartja a gyarmati kérdést teljesen megérettnek, mivel Párizs és London túlhatározottan elkötelezte magát a gyarmatok visszaadásának megtagadása mellett. Ezért ő nem erőszakolja ezt a kérdést. Lehet nyugodtan 4, 6, 8 vagy 10 évet is várni, lehet, hogy akkor majd Párizsban és Londonban megváltoznak a nézetek és megértik, hogy az a legjobb megoldás, ha visszaadják Németországnak azt, ami törvényes tulajdona és amit vétel és szerződések útján szerzett. Annak előfeltétele tehát, hogy Németország résztvegyen az új gyarmati rendszerben, először is törvényesen szerzett és szerződésileg elvett régi gyarmatainak visszajuttatása lenne. Németország nem akar más, nem érdekelt országokat a gyarmati kérdés megoldásával terhelni. Talán Belgium és Portugália egyáltalán nem egyeznék bele és talán azt hinné, hogy Németország valami olyat követel tőlük, ami nem jár neki.

A brit nagykövet a földgömbre mutatva újra kifejtette az angol gyarmati tervet, s ugyanakkor a Führer kérdésére sir Nevile Henderson kijelentette, úgy hiszi, hogy a kérdés megoldásában Portugália és Belgium is résztvenne és később Franciaország és Olaszország is.

Aztán a beszélgetés újra Közép-Európa problémáira tért át s a brit nagykövetnek arra a megjegyzésére, hogy Chamberlain csak akkor érhet el valamit, ha Németország szintén hozzájárul valamivel, a Führer azt válaszolta, hogy hozzájárulása ebben a kérdésben az Ausztriával megkötött berchtesgadeni egyezmény, kénytelen azonban határozottan kijelenteni, hogy ha Ausztriában, vagy Csehszlovákiában bármikor németekre lőnek, úgy a Német Birodalom azonnal készen áll.[1] Ő, a Führer, kénytelen volt sokat beszélni politikai pályafutása alatt és lehet, hogy emiatt bizonyos körökben azt hiszik, hogy szavait nem kell túlkomolyan venni. Nagyon tévednek azonban, ha mindazt, amit ő Közép-Európa kérdésében kijelentett, tisztán retorikának fogják fel. Ha Ausztriában vagy Csehszlovákiában belső kirobbanások történnek, úgy Németország nem marad semleges, hanem villámszerűen cselekedni fog. Ezért nagy hiba az, amikor egyes diplomaták és körök azt mondják a bécsi kormánynak, hogy semmitól sem kell félnie és semmi szükség sincs arra, hogy kötelezettségeit pontosan betartsa.

---

[1] Az eredetiben: «das Deutsche Reich dan zur Stelle sein wurde».

Von Ribbentrop birodalmi külügyminiszter utalt itt arra a drámai beszélgetésre, amely a bécsi angol követ és von Papen között folyt le, s melynek folyamán a követ keserűen panaszkodott arra a nyomásra, amelyet állítólag Németország gyakorol Ausztriára. A berchtesgadeni nyomás abból állt, hogy felhívták Ausztria figyelmét bizonyos veszedelmekre és arra, hogy vizsgálja felül azok elkerülésének lehetőségeit. Ha a brit követ ilyen drámai formában jelentette ki tiltakozását von Papennak, hogy beszélhetett akkor Schmidt osztrák külügyminiszterrel?

A brit nagykövet rámutatott arra, hogy a követ kijelentései nem feltétlenül fedik a brit kormány véleményét és megemlítette, hogy ő maga, sir Nevile Henderson, milyen gyakran foglalt állást az Anschluss mellett.

A Führer erre azt válaszolta, hogy bizonyos tények egyszerűen tűrhetetlenek egy nagyhatalom számára. Anglia kijelenti, hogy nem tűrné Belgium, vagy Hollandia megtámadását. Erre ő, a Führer, ugyanolyan meggyőzően kijelenti, hogyha Közép-Európában a németeket akár ilyen, vagy egyéb módszerekkel továbbra is el fogják nyomni, úgy Németországnak be kell avatkoznia és be is fog avatkozni.

A brit nagykövet összegezi a német szempontot Ausztriát és Csehszlovákiát illetően, abban az értelemben, hogy a helyi németség további elnyomása követ-

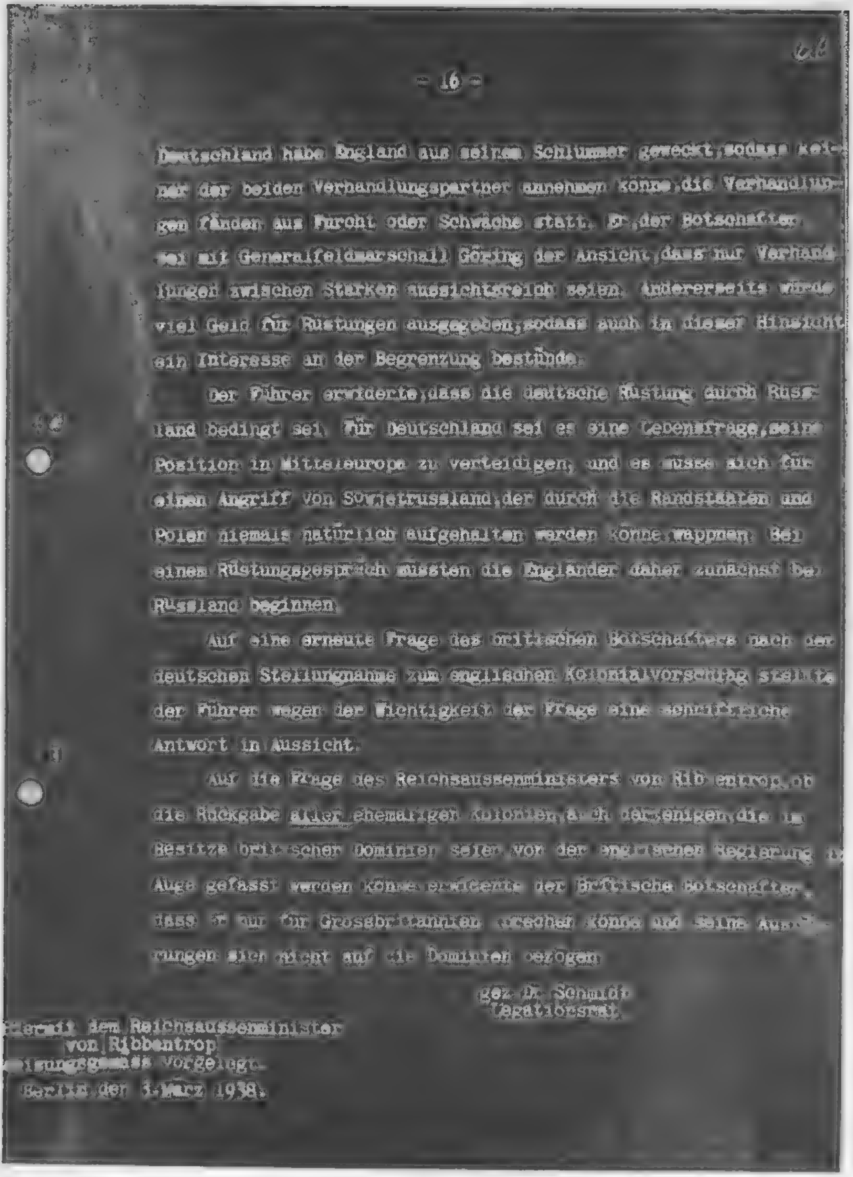

- 16 -

Deutschland habe England aus seinem Schlummer geweckt, sodass keiner der beiden Verhandlungspartner annehmen könne, die Verhandlungen fänden aus Furcht oder Schwäche statt. Er, der Botschafter, sei mit Generalfeldmarschall Göring der Ansicht, dass nur Verhandlungen zwischen Starken aussichtsreich seien. Andererseits würde viel Geld für Rüstungen ausgegeben, sodass auch in dieser Hinsicht ein Interesse an der Begrenzung bestünde.

Der Führer erwiderte, dass die deutsche Rüstung durch Russland bedingt sei. Für Deutschland sei es eine Lebensfrage, seine Position in Mitteleuropa zu verteidigen, und es müsse sich für einen Angriff von Sowjetrussland, der durch die Randstaaten und Polen niemals natürlich aufgehalten werden könne, wappnen. Bei einem Rüstungsgespräch müssten die Engländer daher zunächst bei Russland beginnen.

Auf eine erneute Frage des britischen Botschafters nach der deutschen Stellungnahme zum englischen Kolonialvorschlag stellte der Führer wegen der Wichtigkeit der Frage eine schriftliche Antwort in Aussicht.

Auf die Frage des Reichsaussenministers von Ribbentrop, ob die Rückgabe aller ehemaligen Kolonien, auch derjenigen, die im Besitze britischer Dominien seien, von der englischen Regierung ins Auge gefasst werden könne, erwiderte der Britische Botschafter, dass er nur für Grossbritannien sprechen könne und seine Ausführungen sich nicht auf die Dominien bezögen.

gez. Dr. Schmidt
Legationsrat.

Hiermit dem Reichsaussenminister
von Ribbentrop
weisungsgemäss vorgelegt.
Berlin, den 4. März 1938.

Fényképmásolat a 3. okmány utolsó oldaláról

keztében kirobbanás történhetik, de ha ezzel ellentétben megadják a teljes egyenjogúságot, akkor nem kell semilyen konfliktustól tartani.

A légi fegyverkezések korlátozásának kérdésével kapcsolatban a Führer megjegyezte, hogy itt természetesen nem lehet a lefegyverzést a földgolyó valamelyik meghatározott részén végrehajtani, mivel a légierők rendkívül mozgékonyak. Például a távolkeleti légihaderőket könnyen fel lehet használni Európában. Éppen ezért itt nem lehet valamilyen területi korlátozásból kiindulni. Ő, a Führer annakidején már megtette a maga javaslatát, abból a gondolatból kiindulva, hogy a genfi egyezmény már megtiltotta a háborút a nemharcolók ellen. Az ő javaslatát azonban sajnálatosképpen nem fogadták el. A brit nagykövet válaszában kijelentette, hogy bár az angol kormány azelőtt hallani sem akart a légi bombázás betiltásáról, most más állásponton van és végül hozzátette, hogy a jelenlegi pillanat sok oknál fogva nagyon kedvező a fegyverkezésről szóló megbeszélésekre. Németország erős, de Anglia újra erős lett. Németország felébresztette Angliát álmából, úgy hogy a megbeszélést folytatók egyike sem tételezheti fel, hogy ezek a megbeszélések a félelem, vagy a gyengeség következtében folynak. Ő, a nagykövet, Göring tábornaggyal azon a véleményen van, hogy csak az erősek közötti megbeszélések lehetnek sokat ígérők. Másrészt a fegyverkezésre sok pénzt kell költeni, úgy hogy ez a szempont is a korlátozásra ösztönöz.

A Führer azt feleli, hogy Németország fegyverkezését Oroszország teszi szükségessé. Németország számára középeurópai pozícióinak megvédelmezése életkérdés és kénytelen felfegyverkezni egy szovjetorosz részről várható támadás esetére, amelyet természetesen sohasem tarthatnának fel sem a határmenti államok, sem Lengyelország. Ha az angolok tárgyalásokba fognak a fegyverkezésről, legelőször is Oroszországgal kell kezdeniök.

A brit nagykövetnek arra az ismételt kérdésére, hogy milyen álláspontot foglal el Németország az angol gyarmati javaslatok kérdésében, a Führer, tekintettel a kérdés fontosságára, megígérte, hogy írásban válaszol.

Von Ribbentrop birodalmi külügyminiszternek arra a kérdésére, hogy tervbe vette-e az angol kormány az *összes*[1] volt gyarmatok visszaadását, beleértve azokat is, amelyek jelenleg a brit dominiumok birtokában vannak, a brit nagykövet azt válaszolta, hogy ő csak Nagybritannia nevében beszélhet és mindaz, amit mond, nem érinti a dominiumokat.

Aláírás: *Dr. Schmid*
követségi tanácsos[2]

---

[1] Aláhúzva az eredetiben.

[2] Az eredeti okmány végén a következő megjegyzés van: «Az utasításnak megfelelően előterjesztve von Ribbentrop birodalmi külügyminiszternek. Berlin, 1938 március 3.»

4.

OSUSKÝ PÁRIZSI CSEHSZLOVÁK KÖVET JELENTÉSE KROFTA CSEHSZLOVÁK KÜLÜGYMINISZTERHEZ[1]

Külügyminisztérium
A miniszter úr kabinetje,
1095/38. sz.

Titkos
A politikai levéltárba.[2]

A párizsi csehszlovák követség levelének fordítása.

A Csehszlovák Köztársaság
párizsi követsége.
229/38. sz. — Bizalmas.

Párizs, 1938 március 4.
Bizalmas.

Ezt a megjegyzést piros ceruzával kihúzták és «titkos»-ra változtatták.[3]

Dr. phil. Kamil Krofta külügyminiszter úrnak, Prága.

Tárgy: A francia parlament és a külpolitika.

Miniszter Úr!

Két politikai irány harca.

Megvártam, amíg a szenátus külügyi bizottsága, amelyet szerdára, március 2-ára hívtak egybe, összeül, mielőtt a francia képviselőházban a külpolitikai kérdésekben elhangzott felszólalásokról Önnek véleményt adnék. Ki akartam várni, hogy a szenátus külügyi bizottságában elhangzott felszólalások kiegészítik vagy kiigazítják-e a február 26-án a képviselőházban tett kijelentéseket, és ha igen, akkor milyen szellemben.

---

[1] Ezt az okmányt a németek a csehszlovák külügyminisztériumból zsákmányolták és lefordították németre. A szovjet külügyminisztérium levéltári igazgatóságának birtokában a német fordítás van, amelyet a volt német külügyminisztérium iratai között találtak.

[2] Bélyegző.

[3] Ezt a német külügyminisztériumban írták rá az okmány német fordítására.

A berchtesgadeni találkozással kapcsolatos osztrák események után a csehszlovák kérdés[1] nyomult előtérbe. Nincs szándékomban Önt kétségben hagyni afelől, hogy Párizsban különböző társadalmi állású és foglalkozású egyének, az ujságírókat és a parlament tagjait sem kivéve, formát és kifejezést kezdenek adni ellenkezésüknek azzal a gondolattal szemben, hogy Franciaország Csehszlovákia érdekében háborúra lépjen Németországgal. Eden lemondásának hatása alatt mind a Németországgal való megegyezés hívei, mind az Olaszországgal való megegyezés hívei és végül Franciaországnak középeurópai és Oroszországgal szemben tanusított politikájának ellenzői, új orientációt akartak adni a francia politikának. Tudni kell ugyanis, hogy Eden lemondása olyan benyomást keltett Párizsban, amely a közvéleményt, de magát a kormányt is megrendítette. Pierre Étienne Flandin volt miniszterelnök és külügyminiszter bontott zászlót a francia politika irányváltozása érdekében. Másrészt a kommunisták, akik a Szovjetoroszországgal való katonai szövetség hívei és mindazok, akik meg vannak arról győződve, hogy a háború elkerülhetetlen és a nemzet minden erejét meg kell szervezni, ki akarták használni az alkalmat és végérvénye-

---

[1] A német szövegben a «kérdés» (Frage) szó a sor fölött kézzel van írva.

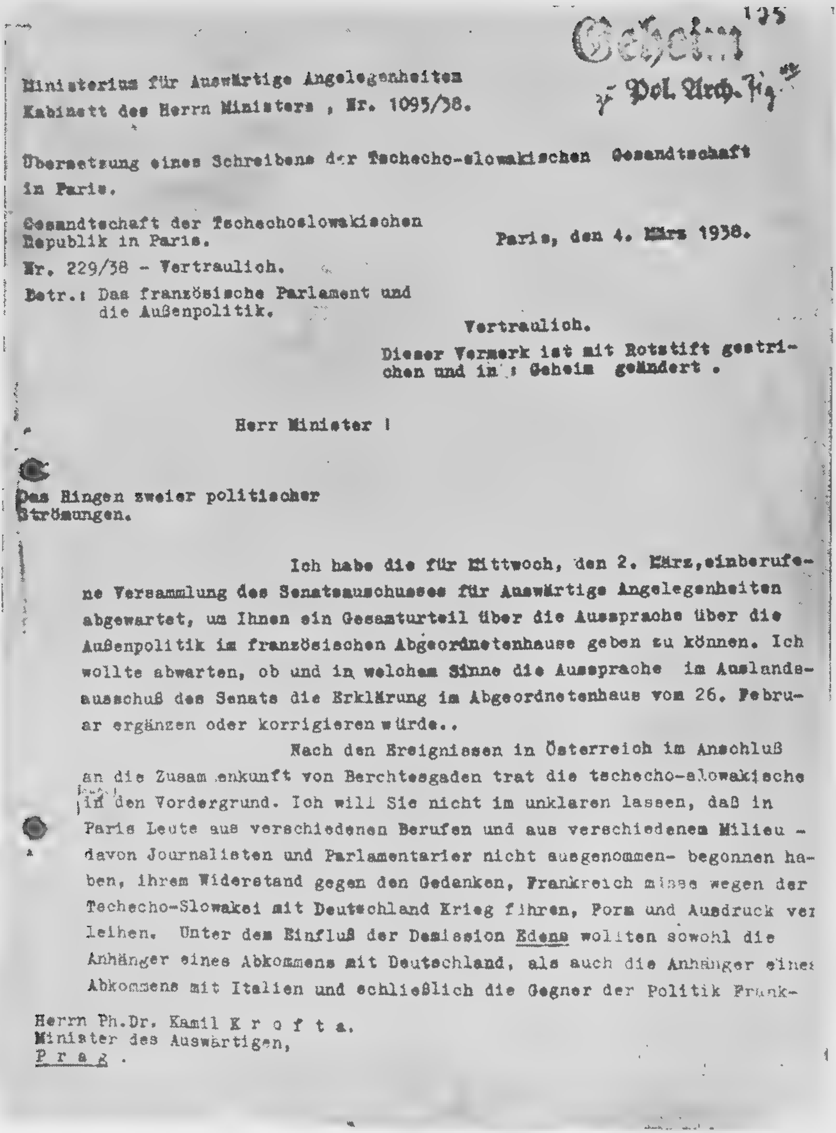

135

Geheim

Pol. Arch.

Ministerium für Auswärtige Angelegenheiten
Kabinett des Herrn Ministers , Nr. 1095/38.

Übersetzung eines Schreibens der Tschecho-slowakischen Gesandtschaft in Paris.

Gesandtschaft der Tschechoslowakischen
Republik in Paris.
Nr. 229/38 - Vertraulich.
Betr.: Das französische Parlament und die Außenpolitik.

Paris, den 4. März 1938.

Vertraulich.
Dieser Vermerk ist mit Rotstift gestrichen und in : Geheim geändert .

Herr Minister !

Das Ringen zweier politischer Strömungen.

Ich habe die für Mittwoch, den 2. März, einberufene Versammlung des Senatsausschusses für Auswärtige Angelegenheiten abgewartet, um Ihnen ein Gesamturteil über die Aussprache über die Außenpolitik im französischen Abgeordnetenhause geben zu können. Ich wollte abwarten, ob und in welchem Sinne die Aussprache im Auslandsausschuß des Senats die Erklärung im Abgeordnetenhaus vom 26. Februar ergänzen oder korrigieren würde..

Nach den Ereignissen in Österreich im Anschluß an die Zusammenkunft von Berchtesgaden trat die tschecho-slowakische in den Vordergrund. Ich will Sie nicht im unklaren lassen, daß in Paris Leute aus verschiedenen Berufen und aus verschiedenem Milieu - davon Journalisten und Parlamentarier nicht ausgenommen- begonnen haben, ihrem Widerstand gegen den Gedanken, Frankreich müsse wegen der Tschecho-Slowakei mit Deutschland Krieg führen, Form und Ausdruck verleihen. Unter dem Einfluß der Demission Edens wollten sowohl die Anhänger eines Abkommens mit Deutschland, als auch die Anhänger eines Abkommens mit Italien und schließlich die Gegner der Politik Frank-

Herrn Ph.Dr. Kamil Krofta.
Minister des Auswärtigen,
Prag .

Fényképmásolat a 1. okmány első oldaláról

sen meg akarták semmisíteni a Berlinnel és Rómával való megegyezés lehetőségét. A kommunistákkal egyidejűleg Paul Reynaud is ezt a politikát követte. Nyilvánosan védelmébe vette az Oroszországgal való messzemenő katonai szövetséget ;[1] s ennek következtében követelte a kommunisták részvételét a kormányban. Két elgondolásával azonban nagyon meggyengítette politikájának hathatósságát :

1. abból az állításból és feltételből indult ki, hogy a háború elkerülhetetlen és
2. azt mondotta, hogy katonai szövetséget kell kötni Szovjetoroszországgal.

A francia nép aligha barátkozik meg azzal a politikával, amely abból az elgondolásból indul ki, hogy a háború elkerülhetetlen, ezenkívül a jobboldaliak, a centrum, sőt a radikálisok jelentékeny része is elfogadhatatlannak tartja a kommunisták részvételét a kormányban. Ilyen körülmények között Flandin hívei és maga Flandin is úgy gondolták, hogy Franciaország politikai irányváltozására elérkezett a legkedvezőbb pszichológiai pillanat. Flandin elutazott szűkebb hazájába és választókerületébe, beszélgetett a parasztokkal a vásárokon, s eközben nyiltan azt kérdezgette tőlük, hajlandók-e Csehszlovákiáért harcba menni? Az ilyen formában feladott kérdésre természetesen elutasító válaszokat kapott. Ez megerősítette őt abban a meggyőződésében, hogy a helyzet megérett. Paul Reynaud a maga részéről nem gondolt a parasztokra és a helyzetet a munkások hangulata szerint ítélte meg.

---

[1] Az eredetiben : «absolutes wie millitärisches Bundnis».

Ezért követte el azt a tévedést, hogy oly hevesen síkraszállt a kommunistáknak a kormányban való részvételéért.

Delbos miniszter lelkiállapota.

Delbos miniszter rettenetesen fáradt és végtelenül félénk. A legszívesebben nemcsak hogy otthagyná állását, hanem meg is szökne, ha tudná, hogyan. Fél minden gondolattól, amelynek valamilyen határozott színe van ; mindegyik szín sérti a szemét és érzéseit. Beszédét sajátkezűleg készítette el, de teljesen színtelenül. Munkatársai Léger, Massigli és Rochat igyekeztek javítani hangulatán s kényszerítették, hogy kissé színesebben beszéljen. Ami Csehszlovákiát illeti, a leglényegesebbet már tudomására hoztam Önnek a 13. számú rejtjeles levelemben, válaszul az Ön 8. számú rejtjeles levelére. Ehhez még hozzá kell tennem, hogy mind Franciaország, mind a külföld szempontjából fontos volna, hogy Csehszlovákia független helyet foglaljon el a francia politikában. Ha a francia kormány egész Közép-Európával, vagyis Ausztriával és a kisantanttal kapcsolatban jelentené ki, hogy harcolni fog Közép-Európa érdekében, akkor külföldön az a benyomás keletkeznék, hogy Franciaország nem gondol komolyan a háborúra, következésképpen nem fog harcolni Csehszlovákiáért sem, mivel világos, hogy Franciaország nem fog minden középeurópai állam kedvéért harcolni. Magában Franciaországban egy ilyen általános formában tett kijelentés csakis a Flandin és hozzá hasonlók által hirdetett politikát élénkítené fel. Ha Berchtesgaden után és az angol krízist követően Delbos csak ezt az általános jellegű kijelentést tette volna — ez azt a benyomást keltette volna, hogy Franciaország feladja eddigi politikáját. Éppen ezért teljesen tisztában voltam azzal, hogy egy olyan erőshangú kijelentés, amely külön Csehszlovákiára vonatkozik, szemben egy olyan tisztán elméleti és általános kijelentéssel, amely Franciaország középeurópai politikáját érinti, nem használt volna különösképpen Ausztriának.[1] Számomra a legfontosabb az volt, hogy Csehszlovákiát illetően ne legyen kétség, annál is inkább, mert kezdettől fogva szembetaláltuk magunkat a franciák idegenkedésével aziránt, hogy Csehszlovákiáért harcoljanak. Itt csak néhány szóban emlékezem meg egy rendkívül titkos és ugyanakkor fontos ügyről. Február 17-én Delbos azzal a kéréssel fordult az angol kormányhoz, hogy határozza meg, milyen álláspontot fog elfoglalni Németországnak Ausztriára gyakorolt nyomásával, a csehszlovák problémával, valamint a Németország és Olaszország közötti tárgyalásokkal szemben. Delbos még a képviselőházban mondott beszéde előtt szeretett volna választ kapni. Anglia hallgatott. Február 25-én este közölte válaszát, amely Párizsba február 26-án reggel érkezett meg, de már nem került Delbos miniszter kezébe a beszéd előtt, amelyet 11 órakor mondott a képviselőházban. Kétségtelen, hogy ez a válasz — ha tekintetbe vesszük Delbos súlyos lelkiállapotát — nagyon rossz benyomást gyakorolt volna rá. Ez a benyomás nagyon káros lett volna, mivel Csehszlovákia kérdésében Delbos már anélkül is többször megváltoztatta kijelentésének szövegét és többször visszatért a színtelen, általános jellegű szöveghez, amíg végre annál a kijelentésnél maradt, amelyet már közöltem Önnel. Valószínűleg érdekelni fogja Önt, hogy Delbos Csehszlovákiát illető kijelentését az egész képviselőház nagy helyesléssel fogadta. Mindenki tapsolt, egy képviselőt, Pierre Étienne Flandint kivéve, aki ülve maradt és meg sem mozdult. Quai d'Orsay-i barátaink támogatásával és az én kérésemre Chautemps miniszterelnök azonosította magát Delbos Csehszlovákiát érintő kijelentésével.

---

[1] Igy van a német eredetiben.

A szenátus külügyi bizottsága és Csehszlovákia.

Február 23-án összeültek a szenátus honvédelmi bizottságai (hadsereg, flotta és légierők) Joseph Calliaux-nak, a pénzügyi bizottság elnökének elnöklete mellett és Henri Bérenger-nak, a külügyi bizottság elnökének részvételével. Február 25-én, pénteken, összeült a külügyi bizottság, ahol is Bérenger elnök megtartotta beszámolóját. Ebből az alkalomból beszámolt azokról a megbeszéléseiről is, melyeket Delbos miniszterrel folytatott a berchtesgadeni tanácskozás, valamint az Ausztria és Csehszlovákia ügyében Londonhoz intézett francia demars eredményeiről. Bérenger közölte kollegáival, hogy mind Delbos miniszter, mind a kormány erélyesen követelte Angliától, valljon színt arra vonatkozóan, hogy miként fog viselkedni abban az esetben, ha Berchtesgaden megismétlődik és ha kiterjeszkednék Csehszlovákiára, is. Bérenger elnök bejelentette, hogy Anglia péntekig még nem nyilatkozott. Szombaton együtt ebédeltem Bérenger szenátorral, aki teljes őszinteséggel megmondotta nekem, hogy mind a szenátus külügyi bizottságában, mind az összevont bizottságok ülésén két kérdést tettek fel Csehszlovákiát illetően: vannak-e Franciaországnak szigorú jogi kötelezettségei Csehszlovákiával szemben, és 2.[1] abban a helyzetben van-e, Franciaország, hogy Csehszlovákia segítségére siessen? Ami a szigorú jogi kötelezettségeket illeti Csehszlovákiával szemben, Bérenger szenátor kijelentette, hogy bizottságában azt a tételt állították fel, hogy a francia-csehszlovák barátsági szerződés a locarnói szerződés szerves része volt és miután ez utóbbi megszűnt létezni, ennek következtében a francia-csehszlovák szerződés sem bír kötelező erővel. Erre ellenvetésképpen azt mondottam, hogy ez az érv több mint furcsa. A locarnói szerződés megkötését követő első időkben, amikor Csehszlovákia igyekezett a nagyhatalmak és Belgium tárgyalásain résztvenni, azt válaszolták nekünk, hogy a csehszlovák szerződés nem képezi a locarnói egyezmény szerves részét és ennek következtében Csehszlovákiának nincs joga ezeken a tárgyalásokon résztvenni. Most meg azt kezdik kijelentgetni nekünk, hogy a francia-csehszlovák szerződés, mint a hatályát vesztett locarnói egyezmény szerves része, szintén erejét vesztette. Lehetetlen, hogy éppen az ellenkezőjét mondják annak, amit a locarnói egyezmény aláírást követő néhány év folyamán hangoztattak. Ezenkívül a francia-csehszlovák barátsági szerződés önállóan létezik, mivel azt még 1924-ben kötötték meg és ha Locarno nem is léteznék többé, ami különben is kétes állítás, a francia-csehszlovák barátsági szerződés, mint teljesen önálló szerződés továbbra is fennáll. Bérenger szenátor megköszönte, hogy a kérdést így kifejtettem előtte, mivel ezt az ügyet egészen másként állították be náluk. Ami a második kérdést illeti, hogy köteles és képes-e Franciaország Csehszlovákiának katonai segítséget nyujtani, Bérenger szenátor elmondotta, hogy az ő bizottságukban azt az elméletet fejtették ki, hogy a Maginot-vonal miatt Franciaország egyáltalán nem siethet Csehszlovákia segítségére, és hogy segítséget nyujthasson, Franciaországnak Olaszországon keresztül kellene vonulnia. Én azt válaszoltam, hogy a kérdés ilyen fogalmazása teljesen helytelen. Nem arról van szó, hogy technikai vizsgálódásokba bocsátkozzunk aziránt, miképpen siethet Franciaország Csehszlovákia segítségére, hanem arról, kész-e Franciaország hadat üzenni Németországnak Csehszlovákia megtámadása esetén. Csehszlovákia minden előkészületet megtesz arra, hogy teljesíthesse kötelességét és kész is azt teljesíteni. Ha Franciaország nem akar védekezni Európában[1] Csehszlovákia megtámadása esetén, akkor sem Csehszlovákia, sem Közép-Európa nem lesz képes védekezni Németország ellen. Az a kölcsönös segítség, amelyet Franciaország és Csehszlovákia megígért egymásnak, arra alapult, hogy ha az egyik szerződő fél támadásnak lenne kitéve, a másik azonnal háborút indít a támadó ellen. Hogy ezenkívül milyen technikai segítséget fognak nyujtani, ezt a katonák és a jövő fogja meghatározni, mivel jelenleg senki sem mondhatja meg, hol és milyen formában fognak háborút viselni. Bérenger szenátor azt válaszolta, hogy ez a szempont teljesen új előtte és lehetőségét látja annak, hogy e szempont alapján bizottságának tagjai egyöntetű véleményre jussanak. De mindennek ellenére kötelességének tartja felhívni a figyelmemet arra, hogy az általunk felhozott és megbeszélt mindkét kérdésben a francia külügyi bizottság tagjai azon a meggyőződésen vannak, hogy Franciaország Anglia nélkül semmit sem tehet Közép-Európában. Erre én azt válaszoltam: tudom, hogy az önvédelem kérdésében Franciaország és Anglia egymástól függ. Míg azonban tudom, hogy Franciaország Angliára szorul, addig azt is tudom, hogy Anglia rászorul Franciaországra. Tudom, hogyha például Egyiptom önállóságáról volna szó, Anglia nem mondaná, hogy semmit sem képes és nem is fog tenni Egyiptomért Franciaország segítsége nélkül; Anglia egyszerűen elfoglalná a szükséges álláspontot, és abban a meggyőződésben járna el, hogy Franciaországnak segítségére kell jönnie. Ehhez hasonlóan az európai kontinensen, ahol nem Angliának, hanem Franciaországnak vannak létérdekei, mind a vezetés, mind az elhatározás Franciaországot illeti meg és semmiesetre sem Angliát. Ha Franciaország kijelenti, hogy ha akár közvetlenül, akár közvetve megtámadják Csehszlovákiát, ez Franciaországgal való háborút is jelentene, úgy Anglia mind diplomáciai, mind politikai téren támogatni fogja Franciaországot, mivel érdeke, hogy Franciaország ne kerüljön háborúba Németországgal. Ez azonban maga is elég lenne ahhoz, hogy elkerüljük a háborút. Bérenger nem hallgatta el, hogy az én érvelésem mind politikai, mind diplomáciai szempontból teljesen helytálló.

---

[1] Az «1» kimaradt a német eredetiben.

---

[1] Igy van a német eredetiben.

Március 2-án (szerdán) Delbos beszámolót tartott a szenátus külügyi bizottsága előtt. Ismét a francia-csehszlovák barátsági szerződés volt a vita tárgya. Laval volt miniszterelnök ezt a kérdést adta fel: köteles-e Franciaország Csehszlovákia megtámadása esetén annak segítségére sietni? Bérenger elnök ugyanazt a tézist ismételte meg, amelyet előttem február 26-án kifejtett. Ami a Csehszlovákiának nyujtandó segítséget illeti, mondotta az elnöklő Bérenger, ez mind Csehszlovákia, mind Franciaország számára attól függ, hogy meg akarják-e védeni önállóságukat, vagy sem. Ha igen, akkor mivel kölcsönösen egymáshoz vannak kötve, háborút üzennek a támadónak, akármelyik félt támadnák is meg.

Érdekes, hogy Delbos nem akarta, hogy a bizottság jelentésében újra szó legyen Franciaországnak kötelezettségeihez való hűségéről: a jelentésben csak arra akart szorítkozni, hogy Franciaország Angliával szövetségben a nemzeti biztonság és az európai béke politikáját fogja követni. Mivel Bérenger elnök ragaszkodott hozzá, a jelentés határozott különbséget tesz a nemzeti biztonság és európai béke politikájában Angliával folytatandó szoros együttműködés, valamint azon állítás között, hogy a francia kormány hű marad az általa aláírt kötelezettségekhez.

Meg akarom még említeni, hogy Millerand volt köztársasági elnök és a szenátus külügyi bizottságának tagja meleg és határozott hangon felszólalt Csehszlovákiának minden feltétel nélkül való megvédelmezése mellett. Kijelentette, hogy Franciaország még sohasem szegte meg adott szavát, és azonkívül ez Franciaországnak létérdeke, senki se kételkedjék tehát abban, hogy Franciaország fegyverrel a kezében védi

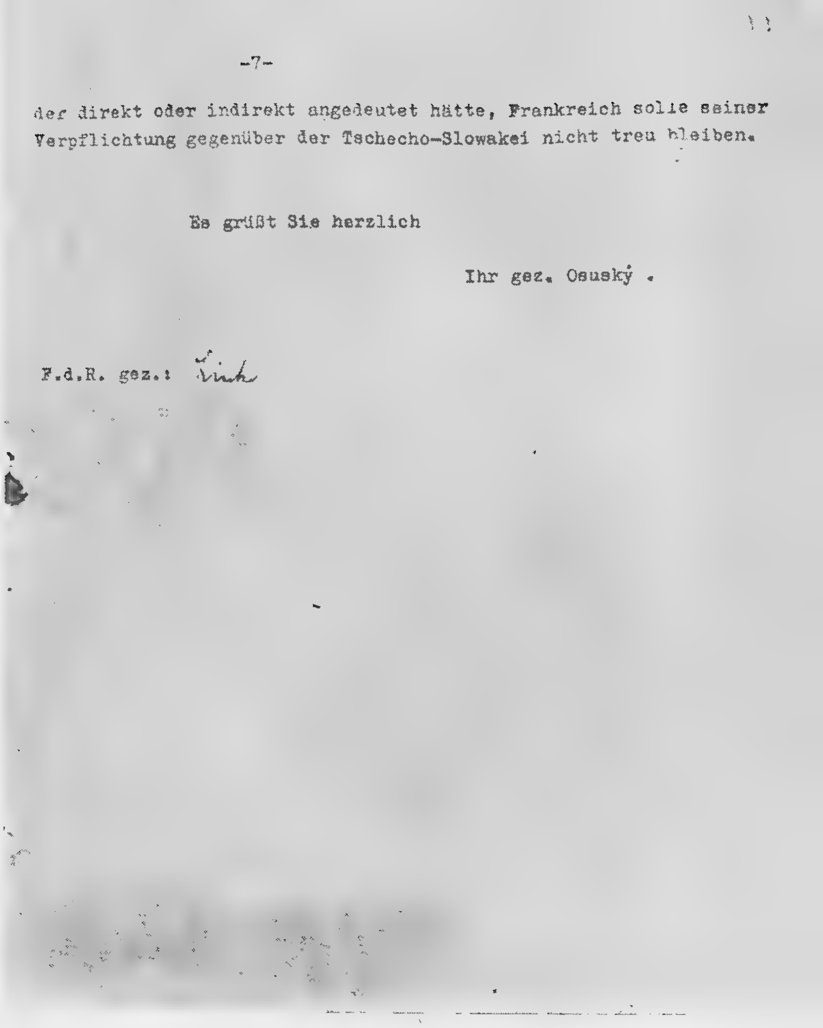

der direkt oder indirekt angedeutet hätte, Frankreich solle seiner Verpflichtung gegenüber der Tschecho-Slowakei nicht treu bleiben.

Es grüßt Sie herzlich

Ihr gez. Osuský .

F.d.R. gez.:

Fényképmásolat a 1. okmány utolsó oldaláról

meg Csehszlovákia függetlenségét. A hosszantartó vita folyamán egyetlen szenátor sem tett nyilt, vagy burkolt célzást arra, hogy Franciaországnak nem kell hűnek maradnia Csehszlovákia iránti kötelezettségeihez.

Szívélyes üdvözlettel

Osusky

5.

GÖRINGNEK (BERLIN) RIBBENTROPPAL (LONDON) FOLYTATOTT TELEFONBESZÉLGETÉSÉBŐL

1938 március 13, reggel 9 óra 15 perc.[1]

Göring: Mint már tudja, a Führer engem bízott meg a kormány folyó ügyeinek intézésével. Ezért elhatároztam, hogy informálom Önt. A lelkesedés Ausztriában leírhatatlan. Hallhatja a rádióban is.

Ribbentrop: Egyenesen fantasztikus, nem igaz?

Göring: De igen, ez az esemény még a legutóbbi rajnavidéki bevonulásunkat is elhomályosítja. A Führer mélyen meg volt rendülve, mikor a mult éjjel beszélgetett velem. Ne felejtse el, hogy először látta viszont hazáját. Most pedig politikai ügyekről akarok Önnel beszélni. Magától értetődik, hogy azok a hírek, hogy mi ultimátumot nyujtottunk át, locsogás. Az ultimátumot már kezdettől fogva a nemzeti szocialista miniszterek és a népképviselők (Volksreferenten) nevében nyujtották be. Később a pártmozgalomnak egyre több kiemelkedő egyénisége csatlakozott hozzá, és az osztrák nemzeti szocialista miniszterek ennek következtében természetesen támogatásunkat kérték, nehogy mégegyszer szétverjék őket és ki legyenek téve a terrornak és a polgárháborúnak. Erre kijelentettük nekik, hogy semilyen körülmények között sem engedjük meg Schuschniggnak, hogy polgárháborút provokáljon ki. Schuschnigg egyenes parancsára, vagy jóváhagyásával felfegyverezték a kommunistákat és a vörösöket, akik «Éljen Moszkva» és hasonló kiáltásokkal tüntetéseket rendeztek, melyeket mi lefényképeztünk. Mindez természetesen veszélyes volt Wiener-Neustadt számára. Ezenkívül ne felejtse el, hogy Schuschnigg több beszédében kijelentette, hogy a Hazafias Front az utolsó emberig fog verekedni és senki sem tudhatta előre, hogy ilyen könnyen kapitulálnak. Ezért történt, hogy Seyss-Inquart, aki akkor már a kormány feje volt, kérte, kezdjük meg azonnal a bevonulást. A hadsereget mi már ezt megelőzőleg a határokhoz vontuk, mivel nem tudtuk előre, lesz-e polgárháború, vagy sem. Ezek a valódi tények, melyeket okmányokkal is megerősíthetünk . . .[1]

---

[1] Közli a nürnbergi pör anyagának amerikai kiadása: *Nazi conspiracy and aggression*, Office of United States Chief of Council for Prosecution of Axis Criminality *(A náci összeesküvés és agresszió,* a tengelyállamok háborús bűnügyei főügyészének irodája), Washington, 1946. V. kötet, 642—654. old.

Göring : A Führer azonban úgy gondolja, hogy miután Ön már úgyis ott van, elmesélhetné, mi történik a valóságban. Mindenekelőtt teljesen helytelen azt hinni, hogy Németország ultimátumot nyujtott át.

Ribbentrop : Halifax-szel és Chamberlainnel már egészen nyiltan beszéltem. Ez iránt nincs kétség. Csak arról van szó, hogy az ujságírók kérdéseket kezdenek feladni és láthatólag nem jó, ha tovább itt maradok; ez valahogy furcsán tűnnék fel.

---

[1] Kihagytuk Goringnek az Ausztriában uralkodó lelkesedésről tett kijelentéseit. A kihagyott szoveget lásd : «*Nazi conspiracy and aggression*». V. köt. 643—646. old.

Göring: Igen, igen, én is azt gondolom. Csak azt nem tudtam, hogy beszélt-e már ezekkel az emberekkel. Azt szeretném, ha Ön mégegyszer, — de nem — nem is mégegyszer — de általában a következőket mondaná Chamberlainnek és Halifaxnek:

Nem igaz, hogy Németország valamilyen ultimátumot nyujtott át. Ez csak Schuschnigg hazugsága. Arról van szó, hogy az ultimátumot Seyss-Inquart, Glaise-Horstenau és Jury nyujtották át. Másodszor az sem igaz, hogy mi ultimátumot nyujtottunk át Ausztria elnökének. Ezt szintén mások tették, tudomásom szerint csak a katonai attasé kísérte el őket Seyss kérésére, hogy egy technikai kérdésben segítségükre legyen. Valószínűleg azt a kérdést kellett tisztáznia, teljesíti-e Németország Seyss-Inquart kérését, ha Seyss-Inquart a német csapatok támogatását kéri. Továbbá meg akarom jegyezni, hogy Seyss-Inquart mind telefonon, mind sürgönyileg kifejezetten arra kért bennünket, hogy küldjünk hadsereget, mivel nem ismerte a valódi helyzetet Bécsben, Wiener-Neustadtban és más helyeken, ahol fegyvereket osztottak szét; azt sem tudhatta, hogy fog reagálni minderre a Hazafias Front, miután ezek állandóan teli torokkal ordítottak...[1]

---

[1] Kihagytuk a beszélgetésnek Ausztria belpolitikai helyzetét érintő részét. A kihagyott részt lásd: *Nazi conspiracy and aggression.* V. kot. 646—647. old.

Ribbentrop: Hosszantartó beszélgetésem volt Halifax-szel, melynek folyamán kifejtettem előtte alapelgondolásunkat a német-angol egyezményt illetően is.

Göring: Azt akartam mondani, de ezt maga is jól tudja, Ribbentrop, hogy én mindig a német-angol megegyezés mellett voltam. Senki sem örült volna jobban mint én, ha az angolok ezt tényleg komolyan akarták volna, s elismerték volna, hogy mi is büszke és szabad nép vagyunk. Végül is mi két testvérnép vagyunk.

Ribbentrop: Csak egyet mondhatok Önnek, Göring úr. A napokban reggeli után beszélgettem Chamberlainnel. Nagyon jó benyomást tett rám; levelet adott át nekem, — valami közlést a Führer számára, — amit én személyesen fogok átadni a Führernek . . .[1]

Ribbentrop: . . . Az én megbeszéléseim itt befejeződtek. Ha még tovább is itt maradok, ez különösnek tűnhetik. De Chamberlainről a legjobb benyomásaim maradtak.

Göring: Örülök, hogy ezt hallom.

Ribbentrop: A napokban hosszas megbeszélést folytattunk. Nem akarom telefonon megismételni, de az a benyomásom támadt, hogy Chamberlain komolyan igyekszik megegyezni velünk. Mondottam neki, hogy az Anglia és Németország közötti megegyezés sokkal könnyebbnek tűnik az ausztriai kérdés megoldódása után. Feltételezem, hogy ezt ő is belátja.

Göring: Miután ez a probléma megoldódott és minden megrázkódtatás és nyugtalanság veszélye megszűnt — márpedig ez valóságos veszély forrása volt, — mindenkinek meg kell köszönnie nekünk, hogy megsemmisítettük a krízis forrását.

---

[1] Kihagytuk a beszélgetésnek Ribbentrop berlini utazását érintő részét. A kihagyott részt lásd: *Nazi conspiracy and aggression.* V. köt. 648. old.

Ribbentrop: Én is ezt mondottam nekik és megmagyaráztam, hogy megszüntettük azt a helyzetet, amely mindig sok zavart okozott. Még ha ez a változás pillanatnyilag bizonyos izgalmat von is maga után, mégiscsak az angol-német viszony javát szolgálja. Beszédünk végén azt mondtam Halifaxnek, hogy mi becsületesen kívánjuk a megegyezést. Erre ő azt válaszolta nekem, hogy az egyetlen, ami őt nyugtalanítja — Csehszlovákia.

Göring: Nem, nem. Erről szó sincs.

Ribbentrop: Azt válaszoltam neki, hogy nekünk nem érdekünk és nem szándékunk kezdeményezni valamit ebben az irányban. Ellenkezőleg, ha jól fognak bánni német testvéreinkkel, akkor kétségtelenül megegyezésre jutunk ott is.

Göring: Igen, én is meg vagyok győződve arról, hogy Halifax nagyon értelmes ember.

Ribbentrop: Az én benyomásaim mindkettőjükről — Halifaxről és Chamberlainről — nagyszerűek. Halifax úgy vélte, az itteni közvéleménnyel kapcsolatban némi nehézségek merülhetnek fel, mert úgy tűnhetik, mintha erőszakkal, stb. Nekem az a benyomásom, hogy minden normális angol, az utca embere felteszi magának a kérdést: mi köze van Angliának Ausztriához? . . .[1]

---

[1] A feljegyzések következő részét kihagytuk, miután teljesen összefüggéstelen. A kihagyott részt lásd: *Nazi conspiracy and agression*, V. köt. 649. old.

Göring: Magától értetődik. Ez egészen világos. (A folytatás érthetetlen.)[1] Vannak dolgok, amelyekhez köze van a népnek és vannak, amelyekhez semmi köze sincs.

Ribbentrop: Mikor legutóbb beszélgettem Halifax-szel, ő nem reagált egyenesen az én érveimre. De a beszélgetés végén kijelentette, hogy biztos lehetek az angol-német megegyezés iránt érzett szimpátiájában.

Göring: Minden többé vagy kevésbbé kitűnően áll, a béke uralkodik. Két nép egymásra talált, kezet nyujtott, örül és ujjong . . .[2]

---

[1] Igy van az amerikai kiadásban.

[2] Kihagytuk a beszélgetésnek az ausztriai szavazás rendszerét, az ausztriai diplomatákat, Ausztria gazdasági helyzetét stb. érintő részét. A kihagyott szöveget lásd: *Nazi conspiracy and agression,* V. köt. 649—654. old.

6.

EISENLOHR PRÁGAI NÉMET KÖVET TÁVIRATA WEIZSÄCKER NÉMET KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁRHOZ[1]

Szigorúan titkos

TÁVIRAT

Prága, 1938 március 18-án. 16·55 óra
Kézbesítve 1938 március 18-án. 18·45 óra
60/18·3.

A 17-iki 40. táviratra*)[2]
*)[2] Kulturális ügyosztály.

Az államtitkár úr részére

Henlein és Frank március 15-i ígéretei a március 16-i 57. számú táviratban közölve. Mindketten külön megbeszélések során is megadták feltétel nélküli beleegyezésüket. Frank kívánságára a jövő hétre a Szudétanémet Párt három képviselőjével találkozót tűztünk ki, a taktikai lépések részleteinek megállapítására.

Én semmi esetre sem követeltem, hogy a Szudétanémet Párt lépjen ki az ellenzékből, vagy hogy aktív, barátságos állást foglaljon el az állammal és a kormánnyal szemben. Ellenkezőleg, kifejezetten hangsúlyoztam, hogy a pártnak, amíg a választások után be nem lép a kormányba, ellenzékben kell maradnia, s nem szabad, hogy a beszédekben bizalmat fejezzen ki a *kormány*[1] ígéreteivel szemben, hanem bizonyos mértékben reményt kell keltenie a lakosság körében a Németország részéről jövő védelem iránt, avégből, hogy az összeütközések veszélyét csökkentsük.

---

[1] Okmány a német kulugyminisztérium levéltárából.
[2] Igy van az eredetiben.

Legközelebbi célul Hodža ismert ígéreteinek megvalósítását tűztem ki, nevezetesen a lehető legszélesebb amnesztiát, a német állami tisztviselők és a német állami tisztviselők családjainak a szudétanémet területre való áthelyezését, egy olyan fajta önkormányzat kifejlesztését, hogy *később*[2] ott csak német állami és önkormányzati hivatalnokok lennének alkalmazva ; továbbá a cseh befolyást terjesztő iskolák[3] építésének beszüntetését ; az országos vagy községi választásoknak, vagy mindkettőnek megejtését, továbbá a *Szudétanémet Párt részvételét a kormányban*[4] abból a célból, hogy több jogot szerezzünk és Csehszlovákiát fokozatosan eltávolítsuk a szerződések rendszerétől. Az egyéb fontosabb célok közül megemlítettük az államrendőrség megszüntetését a határvidékeken és a nemzeti-szocialista világnézet szabad hirdetését. A kormányban való részvétel feltételeit nem vitattuk meg, mert ez a közeli hónapokban nem aktuális.

Másrészt tiltakozásomat fejeztem ki amiatt, hogy a pártszervezet el akarja utasítani a Hoff-al való állandó érintkezést, melyet én rendeztem el, valamint amiatt, hogy egymás ellen igyekeznek kijátszani a Németországban állítólag fennálló különféle külpolitikai nézeteket és irányzatokat, s kétségbe akarják vonni az én tekintélyemet, aki a birodalmi politika hivatalos képviselője vagyok. A Szudétanémet Párt agitációs jelszavainak megmerevedése a népvédelmi törvény és a «területi önkormányzat» kérdésében —, amely minden csehszlovák kormány számára gyakorlatilag keresztülvihetetlen — azt a veszélyt rejti magában, hogy vagy a Szudétanémet Pártot kell később cserben hagynunk, vagy pedig fegyveres összeütközésbe keveredünk.

---

[1] Aláhúzva az eredetiben.

[2] Aláhúzva az eredetiben.

[3] Az eredetiben : «Tschechisierungsschulen».

[4] Aláhúzva az eredetiben.

Frank még a március 15-én velem folytatott első beszélgetése előtt tette azokat a szóbeli és írásbeli kijelentéseket, melyek az Ön birtokában vannak ; ami tartalmukat illeti, nagyjában megegyeznek az első beszélgetéssel. Meg kell várni, hogy betartja-e most szavát.

Eisenlohr

7.

AZ ANGOL KÜLÜGYMINISZTÉRIUM JEGYZÉKE A SZOVJETUNIÓ LONDONI NAGYKÖVETSÉGÉHEZ[1]

C 1935/95/62

Másolat
Foreign Office
1938 március 24.

Excellenciás Uram,

[2] Kiegészítésül március 22-i jegyzékemhez, van szerencsém Excellenciád tudomására hozni, hogy nagyon figyelmesen elolvastam és átnéztem M. Litvinov Moszkvában, a sajtó képviselői előtt tett nyilatkozatának szövegét, melynek fordítását Ön szíves volt március 17-i jegyzékében velem közölni.[3]

2. Megjegyzem, hogy ezt a nyilatkozatot úgy lehet

---

[1] A Szovjetunió külügyminisztériumának levéltárából. Az eredeti angol.

[2] Az eredetiben hiányzik az 1. pont jelzése.

[3] 1938 március 22-i jegyzékében Nagybritannia külügyminisztériuma nyugtázta a Szovjetunió teljhatalmú megbizottjának 1938 március 17-én Nagybritannia külügyminiszteréhez intézett jegyzékét, melyhez mellékelték a Szovjetunió külügyi népbiztosának a sajtó képviselői előtt tett nyilatkozatát. A nyilatkozat a következőképpen hangzott:

«A szovjet kormány, amely azzal a céllal lépett be a Népszövetségbe, hogy szervezetten együttműködjék a tobbi békeszerető állammal, egyetlen adódó alkalmat sem mulasztott el, tekinteni, mint a szovjet kormány szempontjának kifejezését a jelenlegi nemzetközi problémákat illetően. Úgy gondolom, a szovjet kormány javaslata abban áll, hogy haladéktalanul intézkedések történjenek egy megbeszélés összehívására az érdekelt kormányok között,

---

hogy a béke biztosításának leghatásosabb módját ajánlja, melyet a Népszövetség keretein belüli kollektív biztonsági rendszer létrehozásában és a támadók elleni kölcsönös segítséget nyujtó területi szerződések megkötésében látott. A szovjet kormány gyakorlatilag is erre az útra lépett, amikor ilyen szerződéseket kötött Franciaországgal és Csehszlovákiával, olyan szerződéseket, amelyek egyetlen nem támadó államot sem fenyegettek.

A népszövetségi szerződésben és a Párizsban kötött Briand—Kellogg-féle paktumban előírt nemzetközi kötelezettségek megsértése, egyik állam megtámadása a másik által, ami az utóbbi négy év folyamán előfordult, a szovjet kormánynak nemcsak arra adott alkalmat, hogy e nemzetközi bűnök iránti ellenzését fejezze ki, hanem aziránti készségét is, hogy aktívan résztvegyen mindazokban a rendszabályokban, amelyek a támadók elleni kollektív fellépés szervezésére irányulnak, még a támadóval való viszonyának elkerülhetetlen megrosszabbodása árán is. A szovjet kormány óva intett mindenkit, hogy a tétlenség és a támadásnak akárcsak egyetlen esetben történő meg nem büntetése is végzetesen maga után vonja az ilyen esetek megismétlődését és elszaporodását.

A nemzetközi fejlemények, sajnos, megerősítik e figyelmeztetések helyességét. Újabban az Ausztriába történt katonai betörés, amely megfosztotta az osztrák népet politikai, gazdasági és kulturális függetlenségétől, erősítette meg ezeket a figyelmeztetéseket.

Míg azelőtt az agresszió az Európától többé vagy kevésbbé távoleső világrészeken tört ki és a támadás áldozatának érdekein kívül csak néhány közvetlenül közel fekvő ország érdekeit érintette, addig ezuttal az erőszakot Európa kellős közepén alkalmazták, s ez immár nemcsak a támadóval szomszédos abból a célból, hogy ezek meghatározzák az agresszió további fejlődése elleni gyakorlati lépéseket, és amennyire csak lehetséges, ellensúlyozzák a növekvő háborús veszélyt.

3. Őfelsége kormánya melegen üdvözölné egy olyan

---

tizenegy ország számára teremt veszélyt, hanem az összes európai, sőt még a nem európai országok számára is. Elsősorban a kisnépek teruleti integritása és mindenesetre politikai, gazdasági és kulturális függetlensége forog veszélyben, ezeknek elkerülhetetlen leigázása azonban megteremti a nagy államokra ható nyomásnak, sőt ezek megtámadásának előfeltételeit is. A veszély először is Csehszlovákiát érinti s aztán, tekintetbe véve az agresszió ragályos voltát, azzal fenyeget, hogy új nemzetközi konfliktusokká növekszik, és már jelentkezik is a lengyel-litván határon adódott aggasztó helyzetben.

A jelenlegi nemzetközi helyzet az összes békeszerető államok és különösen a nagyhatalmak előtt felveti Európa, és nemcsak Európa népeinek további sorsáért való felelősségük kérdését. A szovjet kormány tudatában van a ráeső felelősségnek, valamint a népszövetségi szerződésből, a Briand—Kellogg-féle paktumból s a Franciaországgal és Csehszlovákiával kotött kölcsönös segítségi szerződésekből reá háruló kötelezettségeknek is, és a szovjet kormány nevében kijelenthetem, hogy az a maga részéről továbbra is kész résztvenni mindazokban a közös akciókban, melyeket vele együtt határoznak el és amelyek az agresszió további fejlődésének megállítását és egy új világháború mindjobban erősödő veszedelmének kiküszöbölését céloznák. Kész azonnal megbeszélni a többi országgal, akár a Népszövetségen belül, akár azon kívül, a jelenlegi helyzet diktálta gyakorlati rendszabályokat. Holnap talán már késő lesz, ma azonban még nem mult el ennek ideje, ha az összes államok, s különösképpen a nagyhatalmak szilárd és kétértelműségtől mentes álláspontot foglalnak el a béke közös megmentésének problémájával szemben.» — *Izvesztija,* 1938 március 18-i, 65 (6532) szám.

nemzetközi konferencia összehívását, amelyen feltehetőleg valamennyi európai állam hajlandó lenne képviseltetni magát és ahol ennek következtében lehetséges volna barátságos módon megbeszélni és lehetőleg végérvényesen elrendezni azokat a kérdéseket, amelyek leginkább veszélyeztethetik a békét. A jelenlegi körülmények között azonban egy ilyen konferencia megrendezésére láthatólag nem adódik lehetőség. Egy olyan konferencia, amelyen csak néhány európai hatalom venne részt és amely nem annyira a megoldatlan problémák elrendezését tűzné ki célul, mint inkább az agresszió elleni közös akció megszervezését. Őfelsége kormányának véleménye szerint, nem biztos, hogy jótékony hatást gyakorolna az európai béke kilátásaira.

4. Ilyen körülmények között, kifejezvén őszinte köszönetemet a szovjet kormánynak, amiért közölte a béke megőrzésének legjobb módszereit illető nézeteit, sajnálom, hogy Őfelsége kormánya nem érthet egyet a M. Litvinov által előterjesztett szóbanforgó javaslat egész terjedelmével. Őfelsége kormányának nézeteit a Parlament tovább tárgyalja, és Őfelsége minisztereinek idevágó kijelentéseiből Ön megállapíthatja, hogy ha az alkalmazandó módszereket illetően fennállhatnak is különböző nézetek, mindennek ellenére Őfelsége kormánya a szovjet kormánynál nem kevésbbé gondoskodik afelől, hogy hatékony eszközöket találjon a béke ügyének megszilárdítására.

Legőszintébb tiszteletem kifejezésével maradok

Excellenciád alázatos szolgája
az államtitkár helyett :
Aláírás : *C. W. Baxter*

8.

ALTENBURG NÉMET KÜLÜGYMINISZTÉRIUMI TANÁCSOS LEVELE EISENLOHR PRÁGAI KÖVETHEZ, MELLÉKLETBEN A RIBBENTROP ELNÖKLETE ALATT A SZUDÉTANÉMET KÉRDÉSRŐL FOLYTATOTT TANÁCSKOZÁSOKRÓL KÉSZÜLT FELJEGYZÉSEK[1]

Berlin, 1938 március 29.

I. polit. osztálynak
215. titk.
Titkos[2]
Sürgős

Eisenlohr rendkívüli követ
és meghatalmazott miniszter
úrnak (személyesen)

Prága
(Futárral)
Előadó: Altenburg követségi tanácsos

Személyes tájékoztatására, szigorúan bizalmasan, mellékelten megküldöm Önnek a Külügyminisztériumban a mai napon a szudétanémet kérdésről lefolyt tanácskozásról készült feljegyzéseket.

---

[1] A német külügyminisztérium levéltárából származó okmány.

[2] Weizsäcker kezeírásával ceruzajegyzet a margón: «Egy példányát e függeléknek megőrizni a Führer számára». A levélen Ribbentrop kezdőbetűje is látható.

A tanácskozáson elfogadott határozat értelmében kérem Önt, hogy — mint eddig — továbbra is a legszorosabb érintkezést tartsa fent a Szudétanémet Párttal, és, ha nem is hivatalosan, igyekezzék azt alkalomadtán a csehszlovák politikusokkal való beszélgetések folyamán, a csehszlovák kormánnyal folytatandó tárgyalásai során a megbeszélt módon támogatni.

FELJEGYZÉS AZ 1938 MÁRCIUS 29-ÉN 12 ÓRAKOR A KÜLÜGYMINISZTÉRIUMBAN A SZUDÉTANÉMET KÉRDÉSBEN FOLYTATOTT TANÁCSKOZÁSRÓL[1]

A tanácskozáson a Mellékletben feltüntetett személyek vettek részt.

A birodalmi miniszter úr bevezető szavaiban kiemelte e tanácskozás szigorú titokban tartásának szükségességét ; ezekután hivatkozván azokra az utasításokra, amelyeket tegnap a Führer személyesen adott Konrad Henleinnek, kijelentette, hogy elsősorban két kérdés bír rendkívül fontossággal a Szudétanémet Párt politikai irányvonalára :

1. A szudétanémeteknek tudatában kell lenniök annak, hogy mögöttük egy 75 milliós nép áll, amely nem tűri tovább a szudétanémeteknek a cseh kormány által való elnyomását.

2. A Szudétanémet Párt feladata az, hogy olyan

---

[1] Okmány a német külügyminisztérium levéltárából ; a feljegyzést (a II. függelékkel) a nürnbergi per adatainak amerikai kiadásában tették közzé. Lásd : *Nazi conspiracy and agression*, V. köt. 422—424. old.

követeléseket terjesszen a csehszlovák kormány elé, amelyeknek teljesítését nélkülözhetetlennek tartja a kívánt előjogok eléréséhez.

A birodalmi miniszter úr hozzátette: nem a birodalmi kormány feladata, hogy kidolgozza Konrad Henlein, a szudétanémeteknek a Führer által elismert vezére számára azokat a követeléseket, melyeket a csehszlovák kormány elé kell terjesztenie. Egy olyan maximális programot kell összeállítani, amely végcélként a szudétanémetek számára a teljes szabadságot biztosítaná. Veszélyes volna, ha időelőtt megelégednének a csehszlovák kormány ígéreteivel, amelyek egyrészt a külföld felé azt a benyomást kelthetnék, mintha megtalálták volna a megoldást, másrészt pedig a szudétanémeteket csak részlegesen elégítenék ki. Az óvatosság azért is helyénvaló, mert az eddigi tapasztalatok alapján Beneš és Hodža ígéreteiben nem lehet bízni. A Szudétanémet Párt és a cseh kormány közötti megbeszélések végcélja az, hogy elkerüljék a kormányban való részvételt, s ugyanakkor kiszélesítsék és fokozatosan konkretizálják az előterjesztett követeléseket. A megbeszélések folyamán világosan ki kell domborítani, hogy a csehszlovák kormánnyal folytatott megbeszéléseknek egyetlen résztvevője a Szudétanémet Párt és nem a birodalmi kormány. A birodalmi kormánynak a maga részéről el kell hárítania magától a szudétanémet érdekek képviseletét, vagy védelmét, mind a prágai kormány, mind London és Párizs előtt. Magától értetődő az az előfeltétel, hogy a cseh kormánnyal folytatandó fentemlített megbeszélések folyamán a szudétanémetek teljesen alávetik magukat Konrad Henleinnek, megőrzik a nyugalmat és a fegyelmet és kerülni fogják a meggondolatlanságokat.

Erre vonatkozólag Konrad Henlein már kielégítő ígéreteket tett.

A birodalmi miniszter úr ezen általános utasítása után megtárgyalták és elvben jóvá is hagyták a függelékben felsorolt követeléseket, melyeket a Szudétanémet Pártnak a csehszlovák kormány elé kell terjesztenie. A további együttes munkára vonatkozólag Konrad Henleinnek utasítást adtak, hogy lehetőség szerint továbh is tartsa fenn a legszorosabb kapcsolatot mind a birodalmi miniszter úrral, mind a Volksdeutsche központi iroda (Volksdeutsche Mittelstelle) vezetőjével, úgyszintén a prágai német követtel, aki a birodalmi miniszter úr ottani képviselője. A prágai német kovet feladata abban áll, hogy nemhivatalosan, de a csehszlovák politikusokkal folytatott magánbeszélgetései folyamán támogassa a Szudétanémet Párt követeléseit, kimutassa azok észszerűségét, de ne gyakoroljon közvetlen befolyást a párt követeléseinek terjedelmére.

Befejezésképpen megtárgyalták a Szudétanémet Párt és a Csehszlovákia többi nemzeti kisebbsége közötti együttműködés célszerűségét, kulönös tekintettel a szlovákokra. A birodalmi miniszter úr úgy határozott, hogy a pártnak szabad kezet kell nyujtani a nemzetiségi csoportokkal való érintkezést illetően, ha ezeknek párhuzamos akciói célszerűnek mutatkoznak.

Berlin, 1938. március 29.

R[1]

---

[1] Ribbentrop kezdőbetűje.

I. MELLÉKLET

az 1938 március 29-i, Ribbentrop elnöklete alatt tartott tanácskozásról készült feljegyzéshez[1]

I. *Azonnali követelések:*

Cél: a szudétanémetek megnyugtatása.

1. Községi választások,
politikai választások,
választások a társadalmi szervezetekben (a tömegek hangulatának átkapcsolása a pozitív akcióra).
2. Legmesszebbmenő amnesztia.
3. Kormányrendeletek:

«A Szudétanémet Párthoz való tartozás nem adhat alapot üldözésre, se társadalmi vagy gazdasági megszorításokra.»

«A DNSAP és a DNP tagságáért annakidején elszenvedett károkért kárpótlást kell nyujtani.»

II. *Követelések,* melyeket a szudétanémet pártnak a csehszlovák kormánnyal folytatott tárgyalásai *előtt* kell teljesíteni:

1. A német nemzetiségű állami hivatalnokoknak a cseh és szlovák vidékekről a németlakta kerületekbe való visszatelepítése.
2. A német lakosságú kerületekben a jövőben állami hivatalt csak németek tölthetnek be.

---

[1] Okmány a német külügyminisztérium levéltárából.

A vegyes lakosságú és központi területeken levő állami hivatalokban és közintézményekben újabb kinevezéseket csakis németek köréből foganatosíthatnak, mindaddig, amíg ezek el nem érik a lakosság nemzeti összetételének megfelelő arányt.

3. Az államrendőrség rendszerének megszüntetése és a helyi rendőri hatalomnak az önkormányzati szervek részére való átadása (községeknek).

III. *Kovetelések,* amelyeket a Szudétanémet Pártnak a csehszlovák kormánnyal való tárgyalásai folyamán kell kielégíteni :

1. «A nép védelméről szóló törvényjavaslat», melyet a Szudétanémet Párt már előterjesztett.

2. Az államvédelmi törvény azon részeinek revíziója, melyek már kezdettől fogva a szudétanémetek ellen irányultak.

3. A községi önkormányzat teljes helyreállítása.

4. A német nyelvnek egyenjogú állami nyelvként való elismerése.

5. A jövő külpolitikájának tisztázása.

II. MELLÉKLET

Az 1938 március 29-i Ribbentrop elnöklete alatt tartott tanácskozásról készült feljegyzéshez

1938 március 29-én, pénteken 12 órakor
a szudétanémet kérdésben tartott tanácskozás részvevőinek
NÉVSORA

Jelen voltak:

von Ribbentrop birodalmi miniszter úr, von Mackensen államtitkár úr, Weizsäcker minisztériumi osztályfőnök úr, Eisenlohr követ úr — Prága, Stieve követ úr, von Twardowski előadói joggal felruházott követségi tanácsos úr, Altenburg követségi tanácsos úr, Kordt követségi tanácsos úr	Külügyminisztérium.
Lorenz SS Obergruppenführer, Haushofer tanár úr	«Volksdeutsche» központi iroda.[1]
Konrad Henlein, Karl Hermann Frank, Dr. Künzel, Dr. Kreissl urak.	Szudétanémet Párt.

---

[1] Az eredetiben: «Volksdeutsche Mittelstelle».

9.

MASARYK LONDONI CSEHSZLOVÁK KÖVET LEVELE KROFTA CSEHSZLOVÁK KÜLÜGYMINISZTERHEZ[1]

Külügyminisztérium *Titkos*[2]
1506/1938. IV. 5. *Polit. archiv.*[2]

Fordítás:
Csehszlovák követ
9, Grosvenor Place S. W. 1.
London, 1938 április 5.

Miniszter Úr!

Most folytattam hosszabb megbeszélést Cadogannal. A legrészletesebben és a leghívebben tájékoztattam őt a prágai egyhetes tartózkodásom alatt megfigyelt helyzetről. A legélénkebb figyelmet szentelte a legkisebb részleteknek is és látható volt, hogy a mi ügyeink rendkívül foglalkoztatják a külügyminisztériumot. Én különösen hangsúlyoztam, hogy elérkezett az ideje annak, amikor valóban szükséges, hogy az angol kormány megértse: az állítólagos elnyomókból, amilyeneknek minket tekintettek, már elnyomottakká váltunk, s hogy ellenünk ott áll a megvadult Németország

---

[1] Ezt az okmányt a németek Csehszlovákia külügyminisztériumából vitték el és cseh nyelvről németre fordították. A szovjet külügyminisztérium levéltári igazgatóságának birtokában a német fordítás van, amely a volt németországi külügyminisztérium levéltárából származik.

[2] A német külügymin. politikai levéltárának bélyegzője.

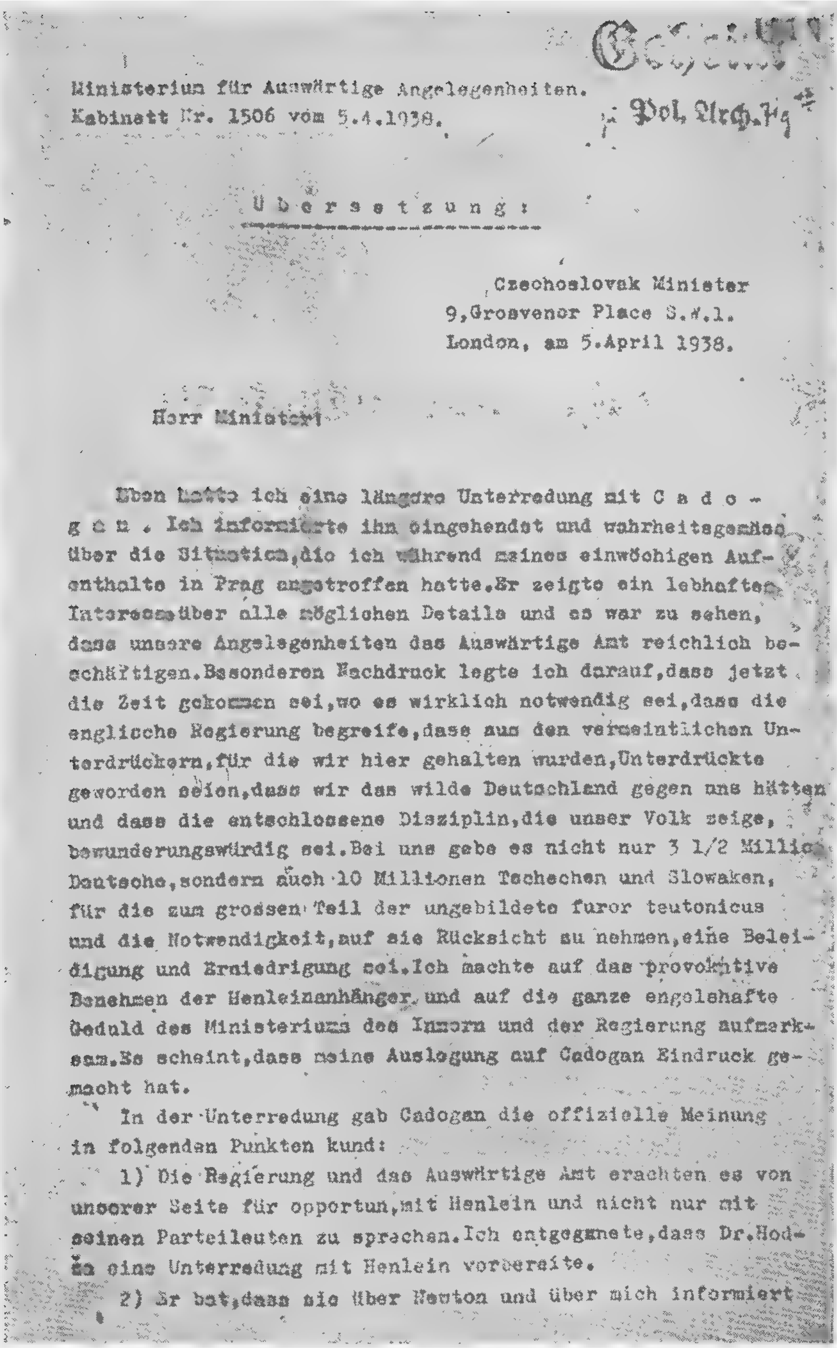

Geheim!

Pol. Arch. 7g

Ministerium für Auswärtige Angelegenheiten.
Kabinett Nr. 1506 vom 5.4.1938.

Übersetzung:

Czechoslovak Minister
9,Grosvenor Place S.W.1.
London, am 5.April 1938.

Herr Minister!

Eben hatte ich eine längere Unterredung mit Cadogan. Ich informierte ihn eingehendst und wahrheitsgemäss über die Situation,die ich während meines einwöchigen Aufenthalts in Prag angetroffen hatte.Er zeigte ein lebhaftes Interesse über alle möglichen Details und es war zu sehen, dass unsere Angelegenheiten das Auswärtige Amt reichlich beschäftigen.Besonderen Nachdruck legte ich darauf,dass jetzt die Zeit gekommen sei,wo es wirklich notwendig sei,dass die englische Regierung begreife,dass aus den vermeintlichen Unterdrückern,für die wir hier gehalten wurden,Unterdrückte geworden seien,dass wir das wilde Deutschland gegen uns hätten und dass die entschlossene Disziplin,die unser Volk zeige, bewunderungswürdig sei.Bei uns gebe es nicht nur 3 1/2 Millio Deutsche,sondern auch 10 Millionen Tschechen und Slowaken, für die zum grossen Teil der ungebildete furor teutonicus und die Notwendigkeit,auf sie Rücksicht zu nehmen,eine Beleidigung und Erniedrigung sei.Ich machte auf das provokative Benehmen der Henleinanhänger und auf die ganze engelshafte Geduld des Ministeriums des Innern und der Regierung aufmerksam.Es scheint,dass meine Auslegung auf Cadogan Eindruck gemacht hat.

In der Unterredung gab Cadogan die offizielle Meinung in folgenden Punkten kund:

1) Die Regierung und das Auswärtige Amt erachten es von unserer Seite für opportun,mit Henlein und nicht nur mit seinen Parteileuten zu sprechen.Ich entgegnete,dass Dr.Hodža eine Unterredung mit Henlein vorbereite.

2) Er bat,dass sie über Newton und über mich informiert

Fényképmásolat a 9. okmány első oldaláról

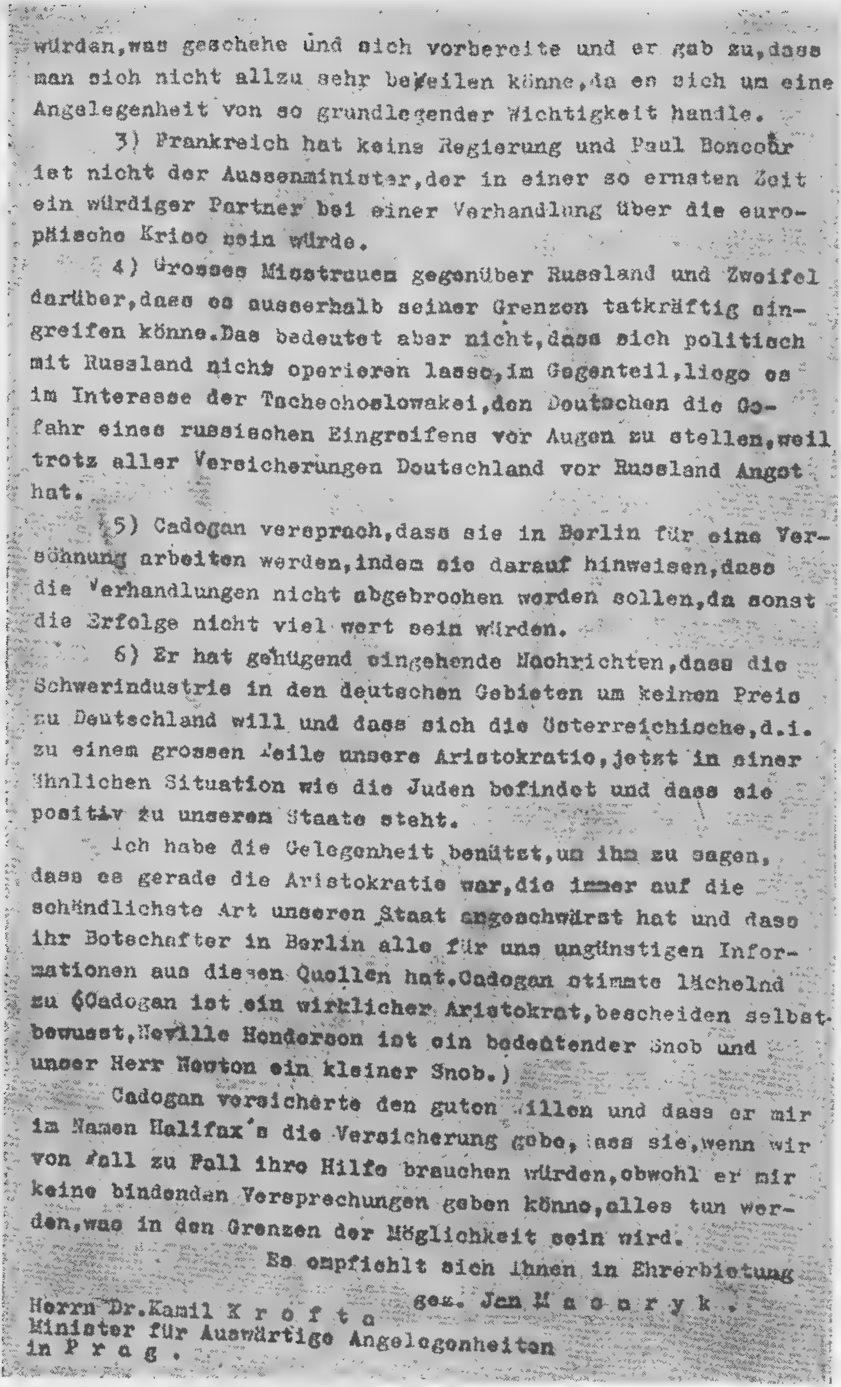

würden,was geschehe und sich vorbereite und er gab zu,dass man sich nicht allzu sehr beeilen könne,da es sich um eine Angelegenheit von so grundlegender Wichtigkeit handle.

3) Frankreich hat keine Regierung und Paul Boncour ist nicht der Aussenminister,der in einer so ernsten Zeit ein würdiger Partner bei einer Verhandlung über die europäische Krise sein würde.

4) Grosses Misstrauen gegenüber Russland und Zweifel darüber,dass es ausserhalb seiner Grenzen tatkräftig eingreifen könne.Das bedeutet aber nicht,dass sich politisch mit Russland nicht operieren lasse,im Gegenteil,liege es im Interesse der Tschechoslowakei,den Deutschen die Gefahr eines russischen Eingreifens vor Augen zu stellen,weil trotz aller Versicherungen Deutschland vor Russland Angst hat.

5) Cadogan versprach,dass sie in Berlin für eine Versöhnung arbeiten werden,indem sie darauf hinweisen,dass die Verhandlungen nicht abgebrochen werden sollen,da sonst die Erfolge nicht viel wert sein würden.

6) Er hat genügend eingehende Nachrichten,dass die Schwerindustrie in den deutschen Gebieten um keinen Preis zu Deutschland will und dass sich die Österreichische,d.i. zu einem grossen Teile unsere Aristokratie,jetzt in einer ähnlichen Situation wie die Juden befindet und dass sie positiv zu unserem Staate steht.

Ich habe die Gelegenheit benützt,um ihm zu sagen, dass es gerade die Aristokratie war,die immer auf die schändlichste Art unseren Staat angeschwärzt hat und dass ihr Botschafter in Berlin alle für uns ungünstigen Informationen aus diesen Quellen hat.Cadogan stimmte lächelnd zu (Cadogan ist ein wirklicher Aristokrat,bescheiden selbstbewusst,Neville Henderson ist ein bedeutender Snob und unser Herr Newton ein kleiner Snob.)

Cadogan versicherte den guten Willen und dass er mir im Namen Halifax's die Versicherung gebe,dass sie,wenn wir von Fall zu Fall ihre Hilfe brauchen würden,obwohl er mir keine bindenden Versprechungen geben könne,alles tun werden,was in den Grenzen der Möglichkeit sein wird.

Es empfiehlt sich Ihnen in Ehrerbietung

ges. Jan Masaryk.

Herrn Dr.Kamil Krofta
Minister für Auswärtige Angelegenheiten
in Prag.

Fényképmásolat a 9. okmány második és egyben utolsó oldaláról

és a népünk által tanusított erős fegyelem bámulatot érdemel. Nálunk nemcsak három és félmillió német lakik, hanem ezenkívül még tízmillió cseh és szlovák, s ezek legnagyobb részének a vad furor teutonicus megnyilvánulása és az, hogy erre nekik tekintettel kell lenniök, megaláztatást és sértést jelent. Felhívtam figyelmét Henlein híveinek kihívó magatartására és a belügyminisztérium és a kormány valósággal angyali türelmére. Szavaim, úgylátszik, hatottak Cadoganra.

Cadogan a beszélgetés folyamán a következőkben fejtette ki a hivatalos álláspontot:

1. A kormány és a külügyminisztérium hasznosnak tekintené a mi részünkről, ha Henleinnel is tárgyalnánk és nemcsak az ő pártembereivel. Erre azt válaszoltam, hogy Dr. Hodža már előkészíti a Henleinnel való megbeszélést.

2. Arra kért, hogy Newtonon és rajtam keresztül tájékoztassuk őket arról, ami történik és ami készül és megegyezett abban, hogy nem szabad túlságosan sietni, lévén ilyen alapvetően fontos dologról szó.

3. Franciaországnak nincs kormánya és Paul Boncour nem az a külügyminiszter, aki ilyen komoly pillanatban méltó társként jöhetne számba az európai válságról folyó tárgyalásoknál.

4. Nagyon bizalmatlanok Oroszországgal szemben és kételkednek abban, hogy Oroszország a saját határain kívül képes hatásosan beavatkozni. Ez azonban nem jelenti azt, hogy Oroszországot nem lehet politikailag felhasználni: ellenkezőleg, Csehszlovákia érdekében a németek felé rá kell mutatni az orosz beavatkozás veszélyére, mert Németország minden biztosíték ellenére fél Oroszországtól.

5. Cadogan megígérte, hogy Berlinben a megbékélés érdekében fognak dolgozni, és rámutatott arra, hogy a tárgyalásokat nem lenne jó félbeszakítani, mivel ellenkező esetben az eredményeknek nem volna nagy jelentősége.

6. Elég részletes értesülések állnak a rendelkezésére arravonatkozólag, hogy a németlakta vidékeken elhelyezett nehézipar semilyen körülmények között sem óhajt Németországgal egyesülni, és hogy az osztrák, vagyis nagyrészt a mi arisztokráciánk is a zsidókéhoz hasonló helyzetbe került és a mi államunkkal szemben szimpátiával viseltetik.

Megragadva a kedvező alkalmat, kijelentettem, hogy éppen az arisztokrácia igyekezett mindig a legszégyenteljesebb módon befeketíteni a mi államunkat és hogy berlini nagykövetük ebből a forrásból kapott minden reánk nézve kedvezőtlen információt. Cadogan mosolyogva egyetértett velem. (Cadogan igazi arisztokrata, szerényen öntudatos, de ismeri saját értékét. Nevile Henderson befolyásos sznob,[1] és a mi Newton urunk egy kis sznob.)

Cadogan biztosított a legjobb szándékairól és Halifax nevében a leghatározottabban kijelentette, hogyha egyes esetekben szükségünk lesz segítségükre, bárha nem is adhat határozott ígéretet, a lehetőség szerint mindent megtesznek.

Mély tisztelettel
Aláírás: *Jan Masaryk*

Dr. Kamil Krofta
kulugyminiszter úrnak
Prága

---

[1] Az eredetiben «bedeutender Snob».

10.

CHAMBERLAIN BESZÉDE A BRIT ÉS FRANCIA MINISZTEREK ÉRTEKEZLETÉN[1]

CHAMBERLAIN ÚR VÁLASZA DALADIER ÚRNAK

1938 április 28-án

«A miniszterelnök kéri Daladier urat, higgye el, hogy a francia minisztertanács elnökének beszámolóját felindulva hallgatta végig. Forr a vére, mikor látja, hogy Németország miként terjeszti ki uralmát Európára, és sikert siker után arat. De emlékezni kell arra, milyen érdekekről van itt szó. Ha azt vesszük tekintetbe, hogy spekulációról van szó, akkor itt nem pénzzel, hanem emberekkel spekulálnak. Ez a gondolat kétségkívül megvan mind Daladier úr, mind pedig az ő, Nevile Chamberlain tudatában is. Kiszámíthatatlanok azok a borzalmak, amelyek Franciaországra és Angliára hárulnának egy konfliktus következtében és kétséges, hogy ez a két ország elég erős lenne-e, hogy akár szenvedések és borzalmas veszteségek árán is Németországra kényszerítse akaratát. A miniszterelnök a maga részéről nem hiszi, hogy a jelenlegi pillanatban Franciaország és Anglia elég erős lenne ahhoz, hogy ezt elérje ; egyetért azzal, amit Daladier úr tegnap mondott a növekvő védelmi képességről, és lehet, hogy eljön az ideje annak, amikor jobb feltételek közepette lehet ellenállani. A jelen pillanatban azonban a brit közvélemény nem vállalna magára ilyen felelősséget és a kormány számára nem volna észszerű túllépni a közvélemény által elfogadott kereteket.

---

[1] Lásd Georges Bonnet : *Défense de la Paix. De Washington au Quai d'Orsay*, 352—353. oldal. *(A béke védelme. Washingtontól a Quai d'Orsay-ig.)* Bonnet nyilvánosságra hozza ebben a könyvében Chamberlain az angol és francia miniszterek tanácskozásán mondott beszédének jegyzőkönyvi kivonatát.

Nevile Chamberlain úr továbbá azt a kérdést teszi fel, hogy az európai helyzet valóban oly gyászos-e, amint azt Daladier úr véli. Ő a maga részéről erősen kételkedik abban, hogy Hitler a csehszlovák állam, illetve az átszervezett csehszlovák állam megsemmisítését óhajtaná ; nem hiszi, hogy a Führer Anschlusst akar. Kétségtelen, hogy Henlein úr éppen ezért nem tett erről említést, hívei érzelmeinek ellenére. Magától értetődik, hogy az óhajt csupán felfüggesztették és teljesítésére később még visszatérnek ; kell azonban, hogy Benes olyan javaslatokat terjeszthessen elő, amelyek a csehszlovák állam jellegét megváltoztatnák ugyan, de megakadályoznák annak megsemmisítését. Ha Németország óhajtaná ezt a megsemmisítést, őszintén szólva, a miniszterelnök nem látja, mily módon lehetne ebben megakadályozni, de nem hiszi, hogy Berlinben ezt óhajtanák . . .[1]

. . . Világos, hogy a háború lehetőségét nem lehet teljesen kizárni, mivel az emberi életnél vagy az anyagi értékeknél sokkal értékesebb dolgok foroghatnak kockán ; ehhez a lehetőséghez azonban csak mint legvégső eszközhöz szabad folyamodni és minden könnyelműség nélkül. A miniszterelnök már tanuja volt egy háborúnak és meggyőződött arról, hogy senki sem kerül ki abból erősebben és boldogabban. Éppen ezért csak a legelkerülhetetlenebb szükségesség nyomása alatt szabad erre az útra térni. Chamberlain úr kijelenti, hogy ő határozottan elveti minden preventív háború gondolatát.»

---

[1] Pontok a francia kiadásban.

11.

LUKASIEWICZ PÁRIZSI LENGYEL NAGYKÖVET JELENTÉSE BONNET FRANCIA KÜLÜGYMINISZTERREL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL[1]

LENGYEL KÖZTÁRSASÁG
NAGYKÖVETSÉGE PÁRIZSBAN

Másolat.

No. 1/F/18
Bonnet miniszter úrral
folytatott beszélgetésről.

XVII/2 POLITIKAI JELENTÉS
Szigorúan bizalmas
Párizs, 1938 május 27.

Külügyminiszter Úrnak,
Varsó.

A miniszter úr május 24-i Berlin 8. számú utasításának megfelelően ma délelőtt 11 óra 45 perckor felkerestem Bonnet minisztert.

Miután a lehető legpontosabb akartam lenni, felolvastam a miniszter úrtól kapott utasítás szószerinti fordítását. Bonnet miniszter feljegyezte közleményem egész tartalmát, melyet nagy horderejűnek tekintett.

---

[1] Az eredeti lengyel.

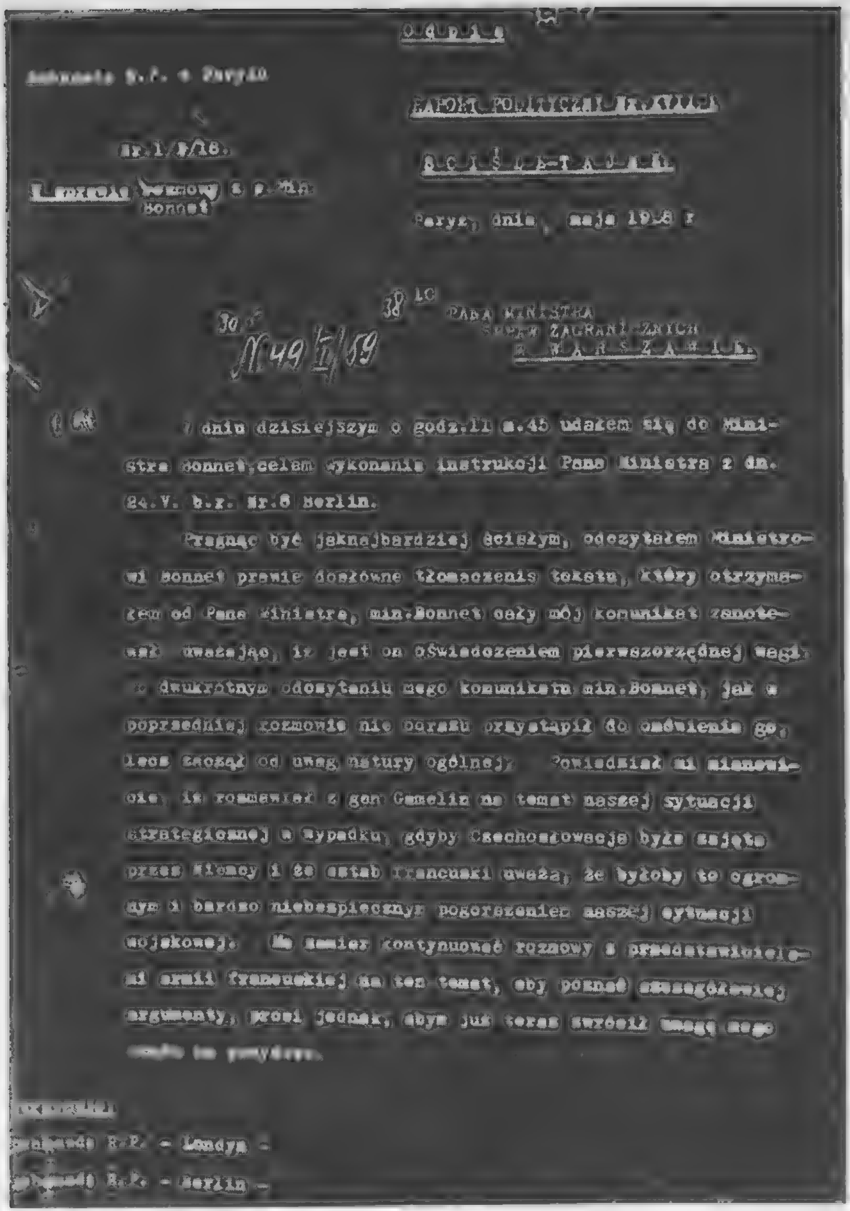

O d p i s

Ambasada R.P. w Paryżu

RAPORT POLITYCZNY [illegible]

Nr.1/P/18.

Ś C I Ś L E - T A J N E

Z rozmowy z p.min. Bonnet

Paryż, dnia , maja 1938 r.

38 10

30 V

№ 49 II/59

PANA MINISTRA
SPRAW ZAGRANICZNYCH
W W A R S Z A W I E.

W dniu dzisiejszym o godz.11 m.45 udałem się do Ministra Bonnet, celem wykonania instrukcji Pana Ministra z dn. 24.V. b.r. Nr.6 Berlin.

Pragnąc być jaknajbardziej ścisłym, odczytałem Ministrowi Bonnet prawie dosłowne tłomaczenie tekstu, który otrzymałem od Pana Ministra, min.Bonnet cały mój komunikat zanotował uważając, iż jest on oświadczeniem pierwszorzędnej wagi.

Po dwukrotnym odczytaniu mego komunikatu min.Bonnet, jak w poprzedniej rozmowie nie odrazu przystąpił do omówienia go, lecz zaczął od uwag natury ogólnej. Powiedział mi mianowicie, iż rozmawiał z gen. Gamelin na temat naszej sytuacji strategicznej w wypadku, gdyby Czechosłowacja była zajęta przez Niemcy i że sztab francuski uważa, że byłoby to ogromnym i bardzo niebezpiecznym pogorszeniem naszej sytuacji wojskowej. Ma zamiar kontynuować rozmowy z przedstawicielami armii francuskiej na ten temat, aby poznać szczegółowiej argumenty, prosi jednak, abym już teraz zwrócił uwagę mego rządu na powyższe.

[illegible]

Ambasada R.P. - Londyn -

Ambasada R.P. - Berlin -

Fényképmásolat a 11. okmány első oldaláról

Közleményemnek kétszeri átolvasása után Bonnet miniszter, akárcsak előbbi megbeszélésünk alatt, nem tért rá azonnal annak megvitatására, hanem általános megjegyzésekkel kezdte. Közölte velem, hogy megbeszélést folytatott Gamelin tábornokkal, a mi stratégiai helyzetünkre vonatkozólag abban az esetben, ha a németek elfoglalnák Csehszlovákiát, és a francia vezérkar ezt a helyzetet nagyon veszedelmes fenyegetésnek tekinti a mi katonai szempontunkból. Bonnet folytatni akarja a francia hadsereg képviselőivel az errevonatkozó megbeszéléseket avégből, hogy alaposan megismerje a vezérkar érveit. Ugyanakkor azt kéri, hívjam fel már most kormányom figyelmét a fentemlítettekre. Azután Bonnet miniszter kifejezte abbeli meggyőződését, hogy bár a német-cseh konfliktust a német kisebbségi kérdés idézte elő, mégis szükséges, hogy a kisebbségi problémán túlra tekintsünk és értsük meg, hogy itt a béke megőrzéséről és az Európa közepén történő veszedelmes német terjeszkedés megfékezéséről van szó. «Sok nemzetiségi kisebbségi probléma létezik — jegyezte meg Bonnet. — Ma ezek egyikével foglalkozunk, a jövőben pedig másokkal lesz dolgunk.» Ez közvetett célzás volt, de feltevésem szerint minden rossz szándék nélkül, a mi nemzeti kisebbségi problémáinkra.

Azután áttérve az én jelentésem érdemleges megvitatására, Bonnet miniszter kijelentette, hogy a francia kormány Csehszlovákia problémájával kapcsolatban semmit sem követel Lengyelországtól, a francia kormány azonban számítani szeretne a mi közreműködésünkre a béke megőrzése ügyében, úgyszintén a német terjeszkedéssel szembeni ellenállásban is. Ha a lengyel kormány lehetetlennek tartja, hogy az angol kormány nyilatkozatához hasonló nyilatkozatot tegyen Berlin felé, úgy közzétehetne egy olyan nyilatkozatot, amely semmi kötelezettséget nem tartalmazna, csak arról szólna, hogy a béke érdekében a lengyel kormány szükségesnek tartja az összes rendszabályok foganatosítását, hogy bizonyos események általános konfliktusra vezethetnek és hogy végül ilyen helyzetben Lengyelország nem állhat félre és még nem tudja, hogy a harcoló felek közül melyiknek oldalára kellene állnia. Bonnet kéri a miniszter urat, hogy vizsgálja meg egy ilyen, vagy ehhez hasonló nyilatkozat közzétételének lehetőségeit és erre választ kér.

Ezekután Bonnet miniszter elég terjedelmesen és a hangsúlyt világosan erre a problémára helyezve, beszélni kezdett a Szovjetoroszországhoz való viszonyról a jelenlegi helyzetben és bizonyos mértékben attól függetlenül is. A francia-szovjet egyezmény elég «határozatlan»[1] és a francia kormány nem nagyon igyekszik arra támaszkodni. Ez a szerződés csak azt a szerepet játssza, s csak annyiban bír jelentőséggel, amennyiben Franciaország Lengyelország ingadozásaival számol. Bonnet miniszter személyileg nem híve a kommunistákkal való együttműködésnek. A francia kormány szeretne teljesen Lengyelországra támaszkodni és együttműködni vele. A francia kormány szeretné a mi szövetséges viszonyunkat megerősíteni, pontosan meghatározni és kiszélesíteni. Bonnet miniszter különösen örülne, ha a Lengyelországgal való együttműködés kérdésének tisztázása következtében kijelenthetné a Szovjetnek, hogy Franciaország nem szorul az ő segítségére.

---

[1] Az eredetiben a francia «vague» szó idézőjelben.

Nem szabad azonban elfelejteni a francia-szovjet szerződés pozitív oldalait sem. Németországgal való háború esetén e szerződés alapján Moszkvától követelni lehet, hogy olyan anyagi és nyersanyagbeli segítséget nyujtson, amilyenre szükség van. Bizonyos körülmények között Lengyelország haszonnal értékesítheti a maga számára ezt a szerződést.

A jelenlegi körülmények között azt állíthatjuk, hogy a francia-szovjet szerződésre nem lesz szükség és nem fog jelentős szerepet játszani, ha a francia-lengyel szövetség teljesen hatékonnyá válik.

Miután Bonnet miniszter ilyenképpen megvilágította Szovjetoroszország problémáját, áttért a mi Csehszlovákiában élő kisebbségeinkre. Eközben nemcsak nyugtalanságról, hanem bizonyos mértékben ingerültségről is tett tanuságot. Kijelentéseinek tartalmát igyekszem az alantiakban kifejteni:

A Csehszlovákiában élő lengyel kisebbség kérdése nem hasonlít a német kisebbség kérdéséhez, egyrészt a népesség létszáma miatt, amelyet mindkét esetben tekintetbe vesznek, másrészt azért, mert a lengyel kisebbség kérdésében egy olyan állam van érdekelve, amelyet Franciaországhoz szövetségi szerződés köt. Ezenkívül ez a kisebbség egy Franciaországgal barátságos állam területén van. Teljes bizonyossággal lehet állítani, hogy a német kisebbség kérdésének megoldása után Csehszlovákiának mind a lengyel, mind a többi kisebbség kérdésének megoldásához is hozzá kell fognia. A miniszter úr véleménye szerint azonban a legnagyobb mértékben kellemetlen és érthetetlen volna, ha a kisebbségi kérdésben fennálló lengyel követelés bonyolultabbá tenné a helyzetet és új feszültséget okozna, mégpedig várhatóan éppen akkor, amikor a szudétakérdést esetleg elrendeznék. A lengyel kisebbség kérdésének a francia kormány nagy jelentőséget tulajdonít, ennek azonban nem szabad a lengyel kormány számára még nagyobb bonyodalmak okozásának kiindulási pontjául szolgálnia, vagy megakadályoznia a lengyel kormányt abban, hogy a Németország és Csehszlovákia között felmerülhető konfliktus békés megoldását célzó francia-angol erőfeszítésekkel szemben pozitív álláspontot foglaljon el. A legnagyobb mértékben kellemetlen és veszélyes már az is, hogy a miniszter úr[1] nemcsak hogy visszautasította a Berlin felé teendő demarsot, amelyben a francia kormány annyira érdekelve van és nem hajlandó leszögezni Lengyelország állásfoglalását egy francia-német konfliktus esetén, hanem ezenfelül még újabb követeléseket is előterjeszt, még hozzá olyan éles formában, hogy ez újabb nehézségeknek és újabb veszélyeknek lett szülőanyja.

Miután láttam, hogy Bonnet miniszter vagy nem ismeri a kérdést, vagy rosszul értette, vagy rosszul akarta érteni, ami nem nagyon valószínű, az általam a miniszter úr nevében tett kijelentést, félbeszakítottam őt és kijelentettem, hogy ezúttal részünkről semilyen újabb követelés nem merül fel.

Csehszlovákiában élő kisebbségünk kérdése már régóta fennáll és ez alatt az egész idő alatt a prágai kormány ígéreteken kívül semmit sem tett annak megoldására. A francia kormány több évi együttérzése és befolyása sem eredményezett semmit. Semmiképpen sem engedhetjük meg, még egy pillanatra sem, hogy a lengyel kisebbség problémáját a szudétanémetek kérdésének megoldása után rendezzék. Ezt a problémát a német kérdéssel egyidőben és teljesen hasonlóan kell megoldani. A lakosság száma semmiféle szerepet nem játszik és semilyen jelentőséggel nem bír. Különben is, ha nem tévedek, a varsói csehszlovák követ két héttel ezelőtt kijelentette a miniszter úrnak, hogy a cseh kormány elismeri a legtöbb kedvezmény elvére való jogunkat a lengyel nemzeti kisebbségre vonatkozólag, vagyis eleve beleegyezett abba, hogy a lengyel nemzeti kisebbségnek ugyanazokat a jogokat nyujtsák, melyeket a német nemzeti kisebbség számára el fognak ismerni. Én nem értem, miért okoz olyan nyugtalanságot és idegességet a miniszter úr kijelentése e kérdésben, melyet csak azért tett, hogy informálja a francia kormányt a mi álláspontunkról és helyzetünkről, valamint a probléma jelentőségéről. Csak nem gondolja Bonnet miniszter, hogy mi várhatnánk és várnánk kisebbségünk kérdésének megoldásával mindaddig, amíg, mint remélem, a szudétanémetek kérdését kedvezően rendezik. A szudétanémetek problémájának megoldásával megszűnnék az a feszült állapot, amelyben most élünk; a hatalmak befolyása Prágában ugyanolyan lenne, mint amilyen a konfliktus előtt volt, és Csehszlovákia visszatérne az ígéretek be nem tartásának régi politikájához. Ez túlzott naivitás lenne, Lengyelország közvéleménye nem értené meg ezt a politikát és nem is értene vele egyet. Azt hiszem, hogy ha Bonnet miniszter figyelmét erre a problémára irányítja és részletesen elemzi azt, akkor megérti az általunk elfoglalt álláspont helyességét és szükségességét.

---

[1] Itt Beckrol van szó.

Miután a fenti érveket kifejtettem, Bonnet miniszter lényegesen engedett a hangnemből és bizonyos mértékben megváltoztatta a kérdésben elfoglalt álláspontját. Nem tért vissza ahhoz a tézishez, hogy a mi kisebbségeink kérdését külön oldjuk meg, és a beszélgetés további folyamán arról akart meggyőzni, hogy nem kell nagy politikai jelentőséget tulajdonítanunk ennek a kérdésnek, hogy végül is ez a kérdés megoldódik és a francia kormány gondoskodik annak rendezéséről. Érvelése közben Bonnet kijelentette, hogy azt szeretné, ha mi konkréten rámutatnánk arra, milyen jogokat akarunk elérni kisebbségünk számára? Válaszomban kifejtettem, hogy a fölösleges bonyodalmak elkerülésére és tekintetbe véve azt, hogy a mi kisebbségünk számbelileg lényegesen kisebb, mint a többi nemzeti kisebbség, mi csak azt követeljük, hogy a mi nemzeti kisebbségünket a többi nagyszámú nemzeti kisebbséggel egyenjogúként kezeljék. Miután ilyenképpen kivédtem Bonnet miniszternek a nemzeti kisebbségek kérdésében felhozott érveit, kijelentettem neki, hogy az összes kérdésekről és megjegyzéseiről beszámolok Önnek és megvárom a további utasításokat. Most pedig, mondottam Bonnet-nak, szeretném közölni vele néhány személyes megfigyelésemet.

Ami Gamelin tábornok véleményét illeti arra vonatkozólag, hogy a mi stratégiai helyzetünk jelentékenyen megromlik, ha Németország birtokába veszi egész Csehszlovákiát, annak ellenére, hogy nem vagyok katona, úgy gondolom, teljesen igaza van. Csak azt nem értem, miért fordítják erre minden figyelmüket, amikor véleményem szerint ez tisztán teoretikus feltételezés, melyet teljesen lehetetlennek tartok. Nem tudom, Hitler autonómiát akar-e kicsikarni a szudétanémetek számára, vagy az általuk lakott terület annexiójára törekszik-e. Sosem hallottam azonban arról, hogy egész Csehszlovákia bekebelezésére törekednék. Ezért úgy gondolom, hogy teljesen tárgytalan egy olyan helyzet esélyeit fontolgatni, amelyet egyébként Gamelin tábornok valószínűleg helyesen ítélt meg. Ami pedig Berlinbe teendő demarsunkat illeti, avégből, hogy a helyzetet enyhítsük, s amelyről Bonnet miniszter beszélt, szerintem jelenleg mi már pontosan megtettük mindazt, amit ő akart. Mi ezt ugyan nem Berlinbe küldött demars formájában tettük meg, hanem egy az *Evening Standard* című ujságban megjelent jelentéssel kapcsolatban, amikor cáfolatunkban nyilvánosan kijelentettük, hogy súlyos bonyodalmak esetén fenntartjuk magunknak a döntés jogát. Kiemeltem, hogy ezt a tényt úgy kell tekinteni, mint a béke megőrzése érdekében tett komoly hozzájárulásunkat.

Végül még hozzátettem, hogy a félreértés és homályosság elkerülése végett rá kell mutatnom arra, hogy a Gamelin tábornok és Rydz-Smigly marsall közötti tárgyalásokon Gamelin felvetette a Szovjetunió részéről nyujtandó anyagi és nyersanyag-segítség lehetőségét, Rydz-Smigly marsall azonban a leghatározottabb formában elhárított minden beszélgetést vagy vitát erről a tárgyról; erre való tekintettel nem lehet erre hivatkozni. A Szovjetunió kérdéséről egy szót sem szóltam, tekintettel arra, hogy miniszter úr utasítása úgy szólt, hogy ezt a témát nem kell vitatni és megértettem, hogy a jelenlegi helyzetben ez a kérdés nem lett volna helyénvaló. Erre a rövid megjegyzésemre Bonnet miniszter azt válaszolta, lehet, hogy Csehszlovákiának Németországhoz való csatolása csak túlzott feltevés, azonban a Göring által kidolgozott és Csehszlovákiának Németország és Magyarország között való felosztásáról, valamint Teschen-Sziléziának Lengyelországhoz való csatolásáról szóló terv nem titok. E terv végrehajtása egyenlő lenne egész Csehszlovákia annexiójával és katonai szempontból a német kisebbség lakta területek annexiója is jelentékenyen rontaná Lengyelország helyzetét.

Azt válaszoltam, hogy véleményem szerint teljesen esztelen az a feltevés, hogy a XX. században, egy nagy háború után, melynek egyik eredménye a nemzeti elv győzelme volt, bármelyik állam, még olyan is, amely Németországnál sokkal erősebb, magához csatolna más nemzetiségek lakta területeket, azok kívánsága ellenére. Kifejtettem azt a feltevésemet, hogy ha a csehek készek harcolni a szudéta-földért, akkor Prágát bizonyára utolsó csepp vérükig fogják védelmezni. Helyesnek ismertem el azt a megállapítást, hogy ha a jelenlegi konfliktus a szudéta területnek Németországhoz való csatlakozásával végződik, ez erősen megrontaná Csehszlovákia stratégiai helyzetét.

Felhasználván azt, hogy megemlékeztem a Rydz-Smigly marsall és Gamelin tábornok között folyt tárgyalásokról a Szovjetunió segítségét illetően, Bonnet miniszter visszatért a francia-szovjet szerződés kérdésére és a következőket mondotta:

Ha Lengyelország és Németország között konfliktus merül fel, úgy a francia-szovjet szerződés Lengyelország számára pozitív szerepet játszhatik; először is kiküszöböli a két fronton való harc valószínűségét, másodszor lehetőséget nyujt mind anyagi, mind nyersanyag-segítségre. Az a feltevés, hogy Németország és

Lengyelország között lehetséges a konfliktus, egyáltalán nem kétséges. Annakidején Stresemann, Bonnet miniszterrel folytatott személyes megbeszélése folyamán, kategorikusan kijelentette, hogy Németország sohasem egyezik bele a Lengyelországgal jelenleg fönnálló határokba. Nehéz elhinni, hogy Németországban a nemzeti szocialisták hatalomrajutása után ez a szempont gyökeresen megváltozott volna. Következésképpen az Oroszországgal való viszony megjavítása kétségkívül hasznos volna Lengyelország számára.

Azután Bonnet miniszter újra felvetette a kisebbségek kérdését, és kiemelte, hogy egy olyan fontos problémával kapcsolatban, mint amilyen az európai béke fenntartása, nem szabad túlságosan messzemenő következtetéseket levonnunk. Véleménye szerint figyelmet kell fordítanunk a francia közvéleményre. Az *Evening Standard*-ben közölt jelentés cáfolatának megjelenése a lehető legrosszabb benyomást keltette a francia közvéleményben. Franciaország közvéleményét nagyon kiábrándította Lengyelország magatartása és kétségtelen, hogy a legnagyobb mértékben megrendülne, ha megtudná, hogy Lengyelország nemcsak visszautasít egy Berlinbe teendő demarsot, valamint a francia-német háború esetén elfoglalandó magatartásának meghatározását, hanem arra is kész, hogy követeléseinek éles formában történő előterjesztésével még jobban elmérgesítse a helyzetet. Nagyon elővigyázatosnak kell lenni. Kívánatos volna, hogy a lengyel kormány találja meg a megfelelő formát annak bizonyításának, hogy résztvesz abban az erőfeszítésben, amely a konfliktus békés megoldására irányul, s nagyra értékeli azt.

Válaszom körülbelül így hangzott:

Meglep, hogy a mi cáfolatunk ilyen súlyos benyomást tett Franciaország közvéleményére; feltételezzük, hogy Berlinben ugyanígy fogadták. Úgy gondolom, hogy cáfolatunkat a béke ügyéhez való értékes hozzájárulásnak kell tekinteni. Örülök, hogy Bonnet miniszter utalt a közvéleményre, mivel én is fel akartam hívni figyelmét az ezzel kapcsolatos elővigyázatosság betartásának szükségességére, valamint arra, hogy a Quai d'Orsay részéről több gondot kellene fordítani a francia sajtó magatartására. Megjegyeztem, hogy a lengyel közönség még mindig igen kínosan emlékszik vissza az egész francia sajtó ellenséges magatartására abban az időben, amikor Lengyelországnak a litván összeütközés elintézésével kapcsolatban komoly nehézségekkel kellett megbirkóznia. Emlékszünk a francia diplomácia hallatlan magatartására, ennek a Lengyelország számára oly fontos kérdésnek kapcsán. Jól megőriztük emlékezetünkben, hogy ezekben a Lengyelország számára oly döntő pillanatokban Franciaország nemcsak hogy nem volt mellettünk, hanem ellenkezőleg, figyelembe sem vette érdekeinket, s teljesen a szovjet hadsereg idegen területen való átvonulásának kérdése foglalta el a Németországgal való háború esetén. Ilyen körülmények között a francia sajtónak valamilyen újabb támadása több mint nemkívánatos volna.

Ezen a ponton Bonnet miniszter arról igyekezett meggyőzni, hogy Franciaország végül is azt tanácsolta Litvániának, béküljön ki velünk, amire azt válaszoltam, hogy nem óhajtok erről a témáról vitatkozni, miután ez túl nehezemre esik és lehetőleg szeretném elfelejteni ezt a dolgot. Ezután barátságos formában, de kategorikusan kijelentettem, hogy a jelen pillanatban a mi legfontosabb kötelességünk abban áll, hogy minden erőfeszítést kifejtsünk államaink helyzetének és érdekeinek kölcsönös megértésére. Mi Európa két különböző végén állunk, és éppen ezért lehetnek is különböző érdekeink és nézeteink, ugyanakkor azonban szövetségesek vagyunk. Lengyelország Európának abban a részében fekszik, ahol érdekeink figyelembevétele nélkül, sőt gyakran annak rovására politizálnak. Ez a politika egyik okozója a jelenlegi helyzetnek, és ezt is szükséges figyelembe venni.

Azt hiszem, mondottam, hogy a francia kormány érdeme szerint fogja értékelni a miniszter úrnak azt a kijelentését, hogy készek vagyunk tárgyalni a kialakuló helyzet minden egyes kérdéséről.

Bonnet miniszter nagyon élénken, sőt mondhatnám szívélyesen reagált erre a kijelentésemre, és azt mondotta, hogy a francia kormány a legszorosabb kapcsolatot óhajtja megteremteni velünk, ezt a kapcsolatot nagyra értékeli és szeretne velem gyakrabban találkozni, hogy lehetőség nyíljék a gyorsan fejlődő események minden egyes fázisának megtárgyalására. Azt válaszoltam, hogy mindig szolgálatára állok, és ha bármi érdemlegesebb közlendőm lesz számára, úgy saját kezdeményezésemre fogom őt felkeresni. Ezzel az egy óra 15 percen át tartó, s a közben felmerült bizonyos sikamlós momentumok ellenére barátságos beszélgetésünket be is fejeztük.

Itt hozzá kell még tennem, hogy a beszélgetés közben Bonnet miniszter megemlítette, hogy Franciaország nemcsak Anglia részéről várhat támogatást, hanem az Egyesült Államok részéről is. Feltételezem, hogy

Sumner Welles helyettes külügyminiszter nyilatkozatára célzott, melyet a mai jelentések közöltek, s amelyet a francia sajtó úgy értelmezett, hogy Amerika szimpátiája Franciaország, Anglia és Csehszlovákia oldalán van.

Teljesen meg vagyok győződve arról, hogy tegnap estig Washingtonból semmi egyéb se futott be. Bullitt nagykövet azt mondotta nekem, hogy Bonnet miniszter a vele való beszélgetés kapcsán kijelentette: nem is gondol arra, hogy az Egyesült Államok támogatna egy angol-francia demarsot Berlinben, amire Bullitt nagykövet azt válaszolta, hogy minden bizonnyal igaza van. Ez mutatja, hogy milyen kevés kell Bonnet miniszternek ahhoz az állításhoz, hogy valamely állam Franciaország oldalán van.

A Lengyel Köztársaság Nagykövete

12.

DIRKSEN LONDONI NÉMET NAGYKÖVETNEK A NÉMET KÜLÜGYMINISZTÉRIUMHOZ KÜLDÖTT JELENTÉSE

London, 1938 július 10.

(Másolat)
Titkos!
Politikai jelentés[1]

Külügyminisztérium, Berlin

A folyó évi június hó 10-én küldött
A. 2589. számú jelentés kiegészítéseként.

Tárgy: A német-angol kapcsolatok jelenlegi állása.

I. A német-angol kapcsolatok történetében még aligha akadt példa arra, hogy ezek rövid időszak alatt ily beható megbeszélések tárgyát képezzék, — kis híján azt mondhatnám : ilyen megrázkódtatásoknak legyenek kitéve, mint az elmúlt három hónap leforgása alatt. A politikai kapcsolatok szempontjából súlyos megpróbáltatást jelentett az Anschluss és a csehszlovák válság ; az osztrák adósságok átvételének problémája felvetette a két ország gazdasági és pénzügyi kapcsolatainak kérdéseit ; az útlevél-megegyezésnek angol részről történt felmondása az utasforgalmat és ezzel a közeledés normális lehetőségét veszélyeztette ; az angol kormánynak mind katonai, mind gazdasági téren történő háborús felkészülése, különösképpen pedig a légvédelem megszervezése a lakosság képzeletében felidézte a közvetlenül küszöbön álló háború kísértetét ; Ausztriának a Birodalomba történt bekebelezése és az úgynevezett «Niemöller-ügy» ismét felélesztette az olyan, már félig feledésbe ment agitációs anyagot, mint a zsidóság és az egyházak kérdése. Megrendültek az alapok, amelyeken eddig a német-angol kapcsolatok nyugodtak ; kívülről rájuk mért csapások fenyegették őket ; a világháború befejezése óta első ízben történt, hogy nem a német-francia, hanem a német-angol háborús összetűzés (Franciaország, Csehszlovákia és más államok természetszerűleg adódó részvételével) került a világsajtó vakító fénnyel világító fényszóróinak körébe. A békét veszélyeztető folyamat tovább folytatódott, habár Németország, még ellenlábasainak véleménye szerint sem hajtott végre egyetlen olyan cselekedetet sem, amely a békét veszélyeztette volna, s habár Angliában a Chamberlain-Halifax kormány van uralmon, amely kormány programjának első és legfontosabb pontja volt, de marad is : a totalitárius államokkal való megegyezés.

---

[1] Az eredeti szövegben a következő, színes ceruzával írt megjegyzés szerepel : «Von Dirksen nagykövettől, 18/8.»

Ilyen körülmények között haladéktalanul meg kell vizsgálni, milyen okok vezettek az események e kifejlődéséhez és ugyanakkor meg kell keresni az eszközöket, amelyek segítségével orvosolni lehet az ügyek ilymódon fenyegető helyzetét.

II. Véleményem szerint a következőképpen lehet felsorolni azokat a legfontosabb okokat, amelyek a német-angol kapcsolatok jelenlegi válságához vezettek :

1. *Az a három erőközpont, amely egy világkoalíció*

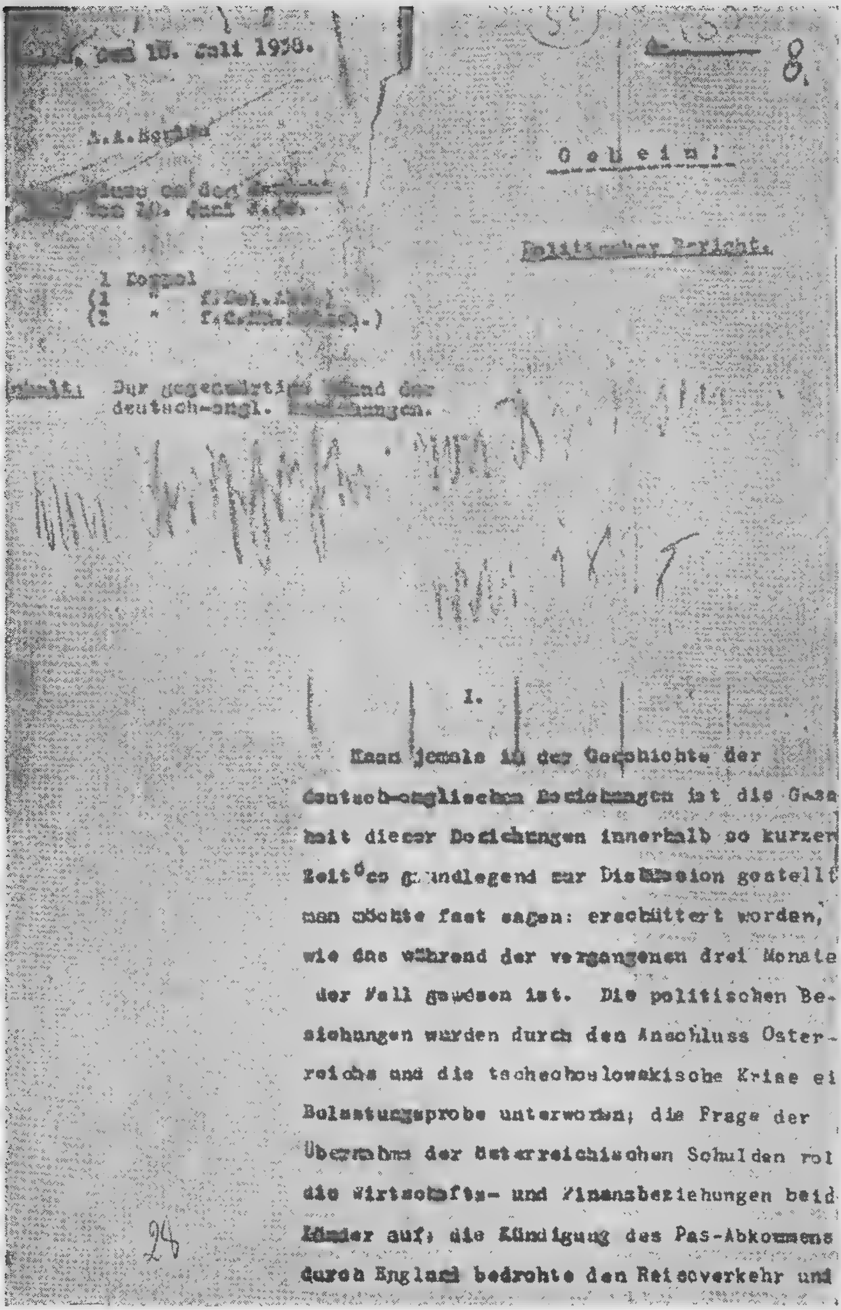

59 8.

[illegible], den 10. Juli 1938.

A.A. Berlin

Im Anschluss an den Bericht
vom 10. Juni d.Js.

1 Doppel
(1 " f.Pol.Abt.
(2 " f.[illegible].)

Inhalt: Der gegenwärtige Stand der
deutsch-engl. Beziehungen.

Geheim!

Politischer Bericht.

I.

Kaum jemals in der Geschichte der
deutsch-englischen Beziehungen ist die Gesa
heit dieser Beziehungen innerhalb so kurzer
Zeit so grundlegend zur Diskussion gestellt
man möchte fast sagen: erschüttert worden,
wie das während der vergangenen drei Monate
der Fall gewesen ist. Die politischen Be-
ziehungen wurden durch den Anschluss Öster-
reichs und die tschechoslowakische Krise ei
Belastungsprobe unterworfen; die Frage der
Übernahme der österreichischen Schulden rol
die Wirtschafts- und Finanzbeziehungen beid
Länder auf; die Kündigung des Pas-Abkommens
durch England bedrohte den Reiseverkehr und

24

Fényképmásolat a 12. okmány első oldaláról

normális lehetőségét veszélyeztette ; az angol kormánynak mind katonai, mind gazdasági téren történő háborús felkészülése, különösképpen pedig a légvédelem megszervezése a lakosság képzeletében felidézte a közvetlenül küszöbön álló háború kísértetét ; Ausztriának a Birodalomba történt bekebelezése és az úgynevezett «Niemöller-ügy» ismét felélesztette az olyan, már félig feledésbe ment agitációs anyagot, mint a zsidóság és az egyházak kérdése. Megrendültek az alapok, amelyeken eddig a német-angol kapcsolatok nyugodtak ; kívülről rájuk mért csapások fenyegették őket ; a világháború befejezése óta első ízben történt, hogy nem a német-francia, hanem a német-angol háborús összetűzés (Franciaország, Csehszlovákia és más államok természetszerűleg adódó részvételével) került a világsajtó vakító fénynyel világító fényszóróinak körébe. A békét veszélyeztető folyamat tovább folytatódott, habár Németország, még ellenlábasainak véleménye szerint sem hajtott végre egyetlen olyan cselekedetet sem, amely a békét veszélyeztette volna, s habár Angliában a Chamberlain-Halifax kormány van uralmon, amely kormány programjának első és legfontosabb pontja volt, de marad is : a totalitárius államokkal való megegyezés.

Ilyen körülmények között haladéktalanul meg kell vizsgálni, milyen okok vezettek az események e kifejlődéséhez és ugyanakkor meg kell keresni az eszközöket, amelyek segítségével orvosolni lehet az ügyek ilymódon fenyegető helyzetét.

II. Véleményem szerint a következőképpen lehet felsorolni azokat a legfontosabb okokat, amelyek a német-angol kapcsolatok jelenlegi válságához vezettek :

1. *Az a három erőközpont, amely egy világkoalíció*

háborúját akarja kirobbantani Németország ellen,[1] hogy elpusztítsa, mielőtt még teljesen kiépíti világhatalmi pozícióját — a zsidóság, a kommunista internacionálé, az egyes országok nacionalista csoportjai — már régen nem fejtett ki olyan következetes és lázas tevékenységet, mint az utóbbi hónapokban. Különféle sikertelen kísérletek után, mint a «Leipzig» cirkáló bombázása, a Marokkóval kapcsolatos német tervekről szóló szenzációs hírek terjesztése, a második Blum-kormány kísérlete ez év márciusában, hogy reguláris francia hadosztályoknak Spanyolországban történő bevetése által világháborút robbantson ki, — ezek az erők ismét megkísérelték, hogy a hétvégi cseh válság megrendezésével világkoalíciót szervezzenek Németország ellen. Mindezeket az eseményeket előkészítette, kísérte és az összeesküvés meghiúsulása után folytatta az a sajtókampány, amelyhez az ausztriai zsidókérdés és a németországi egyházi viszály felélesztése szolgáltatta az anyagot.

2. Mindez a sötét ügyködés annál hálásabb talajra talált az angol közvéleményben, mert *az osztrák Anschluss*[2] igen mélyreható módon érintette az angolok politikai hitvallását. Ismét életre keltek a kis népek életjogairól, a demokráciáról, a Népszövetségről és a militarizmus vasökléről szóló régi frázisok, amelyek az átlagos angolt megzavarják és megingatják, hiszen az átlagangol könnyen hajlik a szentimentalizmusához intézett bármely felhívás meghallgatására. Sokkal nagyobb jelentősége volt azonban annak a ténynek, hogy azok az angolok, akik a politikai vezetést

---

[1] Az eredeti szövegben aláhúzva.

[2] Az eredetiben aláhúzva.

a kezükben tartják, úgy vélték, hogy taktikai szempontból túljártak az eszükön és nagyhatalmi helyzetüket veszély fenyegeti az európai szárazföldön. A «ne engedjük magunkat újból becsapni» tisztán emberi reakciójával együtt az a politikai elhatározás is erősödött, hogy a kontinensen akár háború árán is megakadályozzák az Anglia előzetes hozzájárulása nélkül történő erőviszonyváltozásokat. Ezt az elhatározást elsőízben a cseh válság idején juttatták kifejezésre.

3. Az angol közvéleménynek ehhez az általános magatartásához hozzájárul még az a lelkiállapot, amely a demokratikus államban elválaszthatatlanul összefügg a fegyverkezés növelésével.

Az ellenzék leszerelése, a fegyverkezési hitelek megszavaztatása, valamint az a tény, hogy biztosítani kellett kellő számú önkéntesnek katonai és légvédelmi szolgálatra való jelentkezését, szükségessé tette az ország lakosságának megmozgatását. Ezt a célt pedig csakis abban az esetben lehetett elérni, ha a közvéleménynek nemcsak elméletben mutatják meg a háborús veszély jelenlétét, de ezenfelül teljes bizonyossággal rámutatnak az ellenségre is. Mindezek az áramlatok és meggondolások olyan légkört teremtettek, amely valóságos félelem-pszichózist terjesztett a lehetséges ellenség támadásával szemben. Ez a lehetséges ellenség pedig nem lehetett más, mint Németország.

4. Az eseményeknek ezt a menetét még csak meggyorsította az a tény, *hogy a német-angol kapcsolatok összessége mindjobban belebonyolódott az angol belpolitika útvesztőjébe.*[1] Annak következtében, hogy Chamberlain

---

[1] Az eredetiben aláhúzva.

az autoritárius államokkal a Népszövetségen kívül történő megegyezést jelölte meg tevékenysége egyik alapvető céljaként s e jelszó segítségével sikerült is eltávolítania kormányából Edent — maga Chamberlain adott ellenségeinek az angol-olasz megegyezés létrejötte után lehetőséget arra, hogy most már valamennyi támadásukat a német-angol megállapodás, pontosabban : — e lehetetlen megállapodás ellen irányítsák s ezt tegyék támadásuk legfontosabb és legközelebbi céljává. Az ilyen megegyezés hiánya ugyanis egyidejűleg lehetetlenné tette volna Chamberlain legfontosabb elvét. Ezért az angol sajtónak az Ausztria állítólagos eltiprása és a Csehország bekebelezésére irányuló német törekvések ellen indított támadása tulajdonképpen csak Chamberlain ellenségeinek malmára hajtotta a vizet.

A belpolitikai taktikának a következő indítóokai voltak döntőek arranézve, hogy Chamberlain ellenségei a közvetlen és közvetett támadás tárgyaként éppen az angol-német viszonyt választották.

A munkáspártból és a liberálisokból álló parlamenti ellenzék bonyolult fejlődési folyamat után odáig jutott, hogy támadásai számára kiindulópontként nem a bel-, hanem a külpolitikai terepet választotta. Támadásuk számára itt úgyszólván már készen állott az a célpont, amelyre a Németország autoritárius vezetése iránt érzett egész gyűlöletüket kiönthették. Ugyanez állapítható meg Chamberlainnek saját pártjában fellelhető ellenségeiről : Edenről és Churchill csoportjáról, bár hozzá kell tenni, hogy itt aztán egészen más indítóokok játszottak szerepet. Amikor Eden és politikai barátai abból a feltevésből indulnak ki, hogy az autoritárius államokat csak közvetlen háborús fenyegetéssel lehet megszelidíteni, ezzel tulajdonképpen az ellenzék uszályába kerültek. Churchill pedig — politikai barátaival egyetértésben — Chamberlain megbuktatásának és önmaga hatalomra jutásának legkézenfekvőbb lehetőségét látja abban, hogy a kormányt az esetleges támadás elleni kellőképpen szilárd védelem ügyének elhanyagolásával vádolja meg, miközben úgy állítja be a dolgot, mintha ennek a támadásnak nyilvánvaló módon Németország részéről kellene bekövetkeznie. Általában arra számítanak, hogy az ilyen támadás természetszerűleg a levegőből, tehát arról a részről indulna meg, amelynek tekintetében az angol átlagember éppolyan érzékeny, mint a háború előtt a «német luxusflottá»-val kapcsolatban. Ezért Chamberlain — hogy megvédje magát az ellenzék támadásaival szemben, kénytelen volt elejteni Winterton és Swinton légügyi minisztereket ; ebből kifolyólag aztán érthetővé válik Sandys képviselőnek az a támadása, amely a légvédelmi tüzérség felkészültségének elégtelen volta ellen irányult.

Mindezek a manőverek, amelyeket nagyrészt tisztára a belpolitika határoz meg, az átlagangol előtt igen komoly formában úgy állították be Németországot, mint valószínű ellenséget, amellyel esetleg rövid időn belül harcra kerül a sor.

Az angol-német viszony e belső és külső fejlődésének eredménye a két állam közötti kapcsolatok tökéletes bizonytalansága. A megegyezésre irányuló törekvések, amelyek az 1937. év őszétől 1938-ig folytatott tárgyalások során megmutatkoztak, egyszeriben megszakadtak, miután Chamberlain 1938 március 23-án az osztrák Anschlusszal kapcsolatban nyilatkozatot tett. A külpolitikai kapcsolatok ingadozó épülete még a válságos időkben is két pilléren nyugodott: a gazdasági megegyezésen és a flottakorlátozásról szóló megállapodáson. Ezek közül a gazdasági megállapodást megingatta az osztrák adósságok kérdése, az új megegyezést azonban mégis sikerült létrehozni, s ez közvetve általánosan kedvező hatást gyakorolt. A nagyhatalmak által folytatott tengeri fegyverkezési politika fejlődése következtében módosításnak vetették alá a flottaügyi megállapodást; a megállapodás politikai jelentőségét aláásta az utóbbi évek, de még inkább az elmúlt hónapok folyamán Angliában elterjedt felfogás, hogy most Anglia biztonsága szempontjából a legfenyegetőbb tényező nem a lehetséges ellenség tengeri flottája, hanem a légiflotta.

Nincs szükség hosszas érvelésre ahhoz, hogy megértsük, milyen elengedhetetlenül szükséges a német-angol kapcsolatok általános rendezése, ha meg akarjuk akadályozni a komoly háborús veszélyt magában rejtő fejlődést.

III. A két ország között felmerült problémák általános rendezésének lehetővé tételéhez elengedhetetlenül szükséges előfeltételek a következő kérdésekben foglalhatók össze:

1. Eltűnt-e, vagy a legutóbbi hónapok eseményei folytán csökkent-e a Chamberlain-kormánynak az a hajlandósága, hogy a Németországgal való megegyezést keresse?

2. Elég erős-e a Chamberlain-kormány ahhoz, hogy a Németországgal való megegyezés politikájának érvényt szerezzen?

Ami az első kérdést illeti: az osztrák Anschluss következtében történt megrázkódtatás, mint ismeretes, bizonyos visszahatással járt, amelyet azonban aránylag gyorsan ki lehetett küszöbölni. A cseh hétvégi válság idején elkövetett angol külpolitikai hibák természetét igen gyorsan felismerték és lépéseket tettek annak érdekében, hogy e hibákat a német lojalitás elismerésének hangsúlyozásával, a német sajtó dühös kirohanásaival szemben megnyilvánult hallgatással, Halifaxnek a Lordok Házában Németország iránt barátságos beszédével, továbbá ugyancsak Halifaxnek a Royal Institute of International Affairs-ben a német szempontot messzemenően elismerő nyilatkozatával, Chamberlainnek Ketteringben mondott beszédével, végül Halifaxnek a sajtó képviselői előtt július 11-én tett kijelentéseivel elsimítsák.[1]

A felelős angol államférfiaknak mindezekből a nyilatkozataiból, amelyeket a velem folytatott megbeszélések során megerősítettek és tisztáztak, teljesen nyilvánvaló a Németországgal való megegyezés iránti változatlan óhaj, bár mindjobban erősödik az az irányzat is, hogy a tárgyalások újrafelvételének kezdeményezését Németországnak engedjék át. Egy idő óta ez a megegyezésre irányuló készség a csehszlovák kérdésnek bizonyos tisztázásával függ össze.

Londonban e kérdést, mint az új világháború tűzfészkét, ha csak a szudétanémetek és a csehszlovák kormány közötti ideiglenes próbaegyezmény révén is ki akarják küszöbölni a közvetlen veszélyesség területéről, mielőtt oly messzire menő politikai kezdeményezésbe fognának, mint a Németországgal való megegyezés.

A második kérdést illetően: a Chamberlain-kormány az utóbbi hónapok folyamán ellenségei mindjobban erősödő támadásainak volt kitéve, anélkül hogy ellensúlyozásul jelentős eredményeket sikerült volna elérnie. Az egyetlen nagyobb eredményt, az Irországgal kötött megállapodást, agyonhallgatják. Az angol-olasz megegyezés mindezideig nem lépett életbe, miután a spanyolországi eseményekre vonatkozó feltételeket nem teljesítették. Az úgynevezett átfésülési terv[1] elfogadását sem lehetett sikerként beállítani, miután teljesítése kétségesnek látszik és a legjobb esetben is több hónapig fog tartani. A Németországgal való kapcsolatok, amelyeket az ellenzék és a sajtó mind nagyobb mértékben halmoz el gyanúsításokkal és szidalmaz, az egész idő leforgása alatt igen feszültek voltak, és még csak szó sem lehetett bármilyen megállapodás létrejöttéről. Chamberlain külpolitikai programja, amely a totalitárius államokkal való megegyezésre irányult, egyetlen esetben sem hozott teljes sikert ; a legjobb esetben is csak kétes érvényű váltókat könyvelhet el.

---

[1] Igy van az eredetiben.

Másrészt az ellenzék támadásai következtében néhány fájdalmas sebet kapott a kormány : Winterton és Swinton légügyi minisztereket el kellett távolítani a kormányból, hogy megkíméljék a kormányt azoktól a támadásoktól, amelyek a légi fegyverkezés ügyében kifejtett tevékenység elégtelen volta miatt ellene irányulnának. Az az összetűzés pedig, amely Sandys és Hore-Belisha között a katonai titkok, illetőleg a parlamenti előjogok megsértéséből kifolyólag támadt, a legjobb esetben is csupán eldöntetlen. Chamberlainnek az angol mezőgazdasági lehetőségekről és korlátozásokról tett kijelentései rendkívül felbőszítették az angol mezőgazdákat, vagyis más szavakkal a konzervatív választópolgárság magvát. Mindeme támadások ellenére sem látszik valószínűnek, hogy a kormányt a nyári szünetig komoly veszély fenyegethetné. Ha pedig a nyári szünet hónapjai a külpolitikai életben veszélyes momentumok nélkül telnek el, akkor megnyugvást hoznak magukkal. A választók széles köreiben a Chamberlain hozzáférhetetlen egyéniségébe és erős kezébe vetett hithez hozzájárul az a tudat, hogy az ellenzék soraiban egyetlen ember sem akad, aki felvehetné vele a versenyt. Az angol nép széles tömegeiben pedig fennáll és népszerű a Németországgal való megegyezésre irányuló óhaj.

---

[1] A külfoldi önkénteseknek a köztársasági hadseregből és az úgynevezett «önkénteseknek» Franco seregéből való eltávolításáról szóló terv.

Néhány hónapi nyugalmasabb fejlődés után Chamberlainnek és Halifaxnek meglesz a kellő határozottsága, valamint belpolitikai biztonsága, hogy az angol politika legvégső és legfontosabb feladatának : a Németországgal való megegyezés elérésének szentelje magát.

IV. Összefoglalólag a következőket lehet megállapitani :

1. A német-angol kapcsolatok összesége bizonytalan és rendkívül feszült jellegű. Feltétlen szüksége mutatkozik a rendezésnek, vagy legalább is a rendezés megkísérlésének — ha el akarjuk kerülni, hogy (akár a jelenlegi, akár az eljövendő) angol kormányban lábrakapjon az a meggyőződés — amint ez 1914 előtt tapasztalható volt —, hogy az angol birodalom biztonságá-

nak előfeltétele Németországnak egy világkoalíció által történő leverése.

2. A jelenlegi angol kormány az első kormány a háború után, amely a Németországgal való megállapodást tette meg programja egyik legfontosabb pontjának; éppen ezért ez a kormány Németország irányában a maximumát mutatja annak a megértésnek, amelyet az angol politikai személyiségek bármely más összetételéből álló kormány mutathatna. Emellett kellő belpolitikai erővel rendelkezik a feladat végrehajtására. Ez a kormány közeledést mutatott a Szovjetuniónak az európai ügyek intézéséből való kizárására, a Népszövetségnek hasonló szellemben történő kizárására és a kétoldali megbeszéléseknek és egyezményeknek célszerűségére vonatkozó leglényegesebb német követelések iránt. Németország e kormány részéről mindinkább növekvő megértésre talál a szudétanémetek kérdésében támasztott követeléseivel kapcsolatban. A jelenlegi angol kormány hajlandó lenne más jogos német követelések teljesítése kedvéért nagyobb áldozatokat is magára vállalni, de csak *egy*[1] feltétellel, nevezetesen azzal, hogy e célok elérésére békés eszközökkel törekszünk. Abban az esetben, ha Németország katonai eszközöket használ fel e célok elérésére, Anglia habozás nélkül arra határozná el magát, hogy Franciaország oldalán hadbalép. E célból már eléggé előrehaladtak a katonai készülődések, de a hadigazdasági előkészületek is; mint az elmúlt hónapok megmutatták, befejeződött az angol népnek az ilyen eshetőségekre való lelki előkészítése; a politikai próbamozgósítás

---

[1] Aláhúzva az eredetiben.

a cseh válság idején megmutatta, hogy az 1914. évi világkoalícióval összehasonlítva a külpolitikai felvonulás[1] legalább ugyanakkora volt.

3. Ezért külpolitikánk legsürgősebb feladata az Angliával való megállapodás létrehozására irányuló kísérlet lesz, amint erre a kellő előfeltételek a legközelebbi hónapok folyamán megteremtődnek.

Aláírás: *von Dirksen*

---

[1] Az eredetiben «aussenpolitischer Aufmarsch».

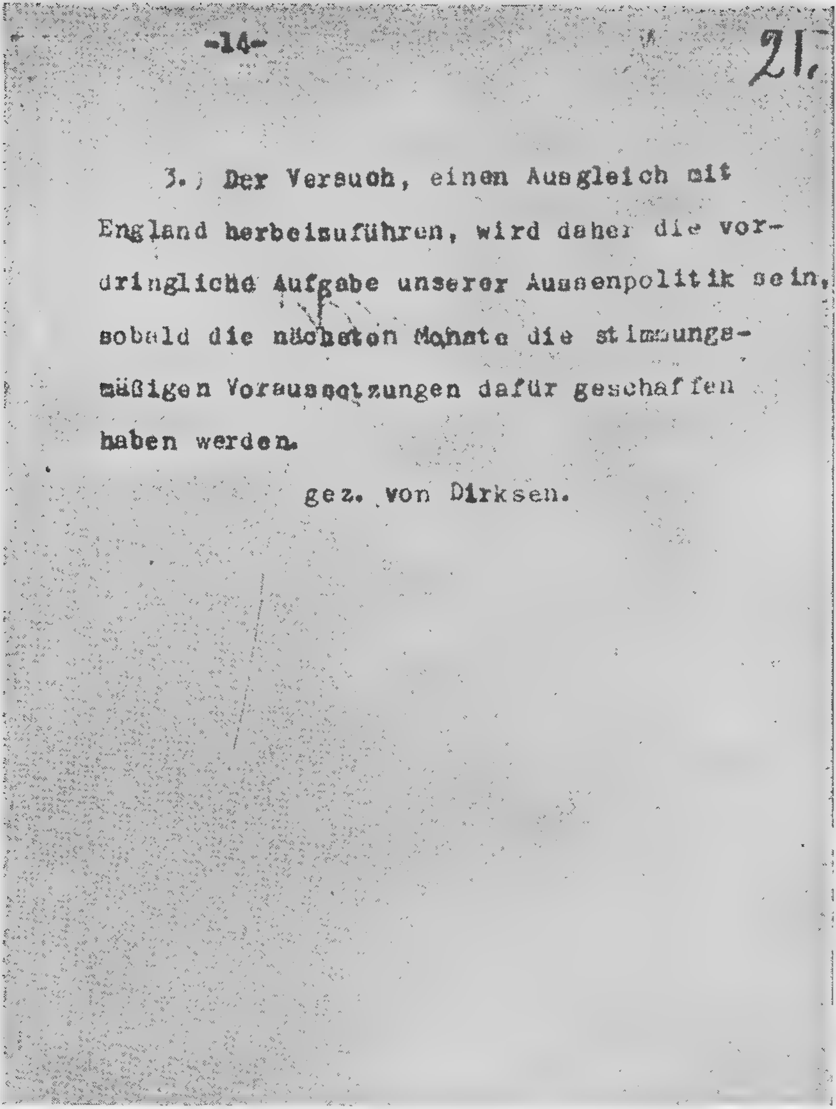

-14-

21.

3.) Der Versuch, einen Ausgleich mit England herbeizuführen, wird daher die vordringliche Aufgabe unserer Aussenpolitik sein, sobald die nächsten Monate die stimmungsmäßigen Voraussetzungen dafür geschaffen haben werden.

gez. von Dirksen.

Fényképmásolat a 12. okmány utolsó oldaláról

128–129. l.

13.

CHURCHILL FELJEGYZÉSE A DANZIGI FASISZTÁK VEZETŐJÉVEL, FOERSTERREL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL[1]

FELJEGYZÉS MR. CHURCHILLNEK FOERSTER ÚRRAL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

1938 július 14-én[2]

A szokásos bevezetés után én[3] megjegyeztem, hogy örülök annak, hogy Danzigban nem vezették be a zsidóellenes törvényeket. Foerster úr kijelentette, hogy Danzigban a zsidókérdés nincs annyira kiélezve, s eközben igyekezett megtudni tőlem, hogy az efajta németországi törvénykezés akadályozza-e az Angliával való kölcsönös megértés lehetőségét. Azt válaszoltam, hogy habár ez káros és zavaró, de mivel az okai érthetők, valószínűleg nem fogja egy gyakorlati megegyezés akadályát képezni. Ő láthatólag nagy jelentőséget tulajdonított ennek a pontnak s a beszélgetés későbbi folyamán visszatért rá.

---

[1] Az itt közzétett okmány angol eredetijét 1943-ban, a német külügyminisztériumban fordították németre. E kiadás a német szoveget használta fel, melyen a «Fordítás angolból» megjegyzés található.

[2] A német fordítás címe.

[3] Vagyis Churchill.

Foerster úr megkérdezte tőlem, hogy jártam-e valaha az ő vidékén és felajánlotta, látogassak el oda. Erre azt válaszoltam, ha elutazom Lengyelországba, úgy benézek Danzigba. Aztán igyekezett rábeszélni, hogy Lengyelországba Németországon keresztül utazzam s ott találkozzam Hitlerrel. Erre azt válaszoltam, hogy aligha lenne valami haszna annak a beszélgetésnek, amely egy mindenható diktátor és egy magánszemély között folyna le és megkérdeztem, vajjon augusztus és szeptember nem egészségtelen[1] hónapok-e Németország meglátogatására.

Ő azt válaszolta, hogy Németországban senki sem gondol háborúra s hogy nekik hatalmas társadalmi és kulturális terveik vannak, amelyeknek végrehajtására több esztendő szükséges, a pártkongresszus szeptemberben fog összeülni, és szó sem lehet valamely incidensről, vagy komolyabb bonyodalmakról. Mikor újra visszatértünk erre a pontra, Noé úr, Foerster tolmácsa azt mondotta, hogy a helyzet hasonlít az 1914-es évre, amikor Németországban senki sem gondolt a háborúra és Angliában mindenki a háborútól félt. Erre azt válaszoltam, hogy sajnos, nekünk volt igazunk.

Foerster úr azt kérdezte, milyen okai lehetnek egy háborúnak. Válaszomban rámutattam a csehszlovákiai helyzetre. Biztosan lehet valamilyen megoldást találni és hozzátettem, hogy Henleinnel és Masarykkal folytatott beszélgetéseimből eredő benyomások alapján úgy hiszem, ez valószínűleg lehetséges volna a csehszlovák állam keretein belül is. Biztosítottam őt, Anglia és Franciaország minden erejét latba veti, hogy meggyőzze a prágai kormányt: egyezzék ebbe bele. Erre azonban Foerster azt felelte, hogy Moszkva befolyása az utóbbi időben arra ösztönözte a csehszlovák kormányt, hogy ismét merev és arcátlan álláspontot foglaljon el. Foerster azt kérdezte, hogy mi történik akkor, ha a csehek nem hajlandók Anglia és Franciaország tanácsait követni? Erre azt válaszoltam: meg vagyok győződve arról, hogy követni fogják.[1] Kissé csípősen jegyezte meg, hogy reméli, ez rövidesen meg is történik.

---

[1] Az eredetiben · «ungesunde».

Megjegyeztem, nem hiszem, hogy Németország valóban félne Oroszországtól, mire ő azt válaszolta, hogy pontos adataik vannak a Csehszlovákiában létesült orosz repülőterekről, amelyekről félóra alatt meg lehet támadni Berlint. Erre azt válaszoltam, hogy véleményem szerint egy általános európai megegyezésbe olyan pontot is fel lehetne venni, amely Angliát és Franciaországot arra kötelezné, hogy minden erejével Németország segítségére siessen, ha az Oroszország részéről akár Csehszlovákián, akár bármilyen más úton keresztül ki nem provokált támadás áldozatává lenne. Foerster azt kérdezte, kinek van joga meghatározni, hogy ki az agresszor. Erre azt válaszoltam, hogy agresszornak azt a nemzetet tekintik majd, amely elsőnek lépi át erőszakosan egy más nemzet határait.

Azt mondottam, Hitler úrtól függ, hogy kiérdemelje azt a hervadhatatlan dicsőséget és Németországnak s az egész világnak megtegye azt az óriási szolgálatot, hogy megszabadítson bennünket a nyomasztó háborús félelemtől. Erre azt mondotta, hogy Hitler úr már többször javasolta a lefegyverzést, ha a többi nemzet ennek megfelelő lépéseket tesz ; s hogy ők maguk többször próbálkoztak egyoldalú lefegyverkezéssel és hogy Németország nem maradhat másodrendű ország akkor, amikor állig felfegyverkezett szomszédai állandóan támadással fenyegetik. Erre azt mondottam, hogy mindenesetre megpróbálhatnánk valamilyen megállapodásra jutni a légiháború szabályait illetően, amire azt válaszolta : Hitler már javasolta a bombázó repülőgépek megszüntetését, de erre semilyen választ nem kapott ; ha ezt a kérdést újra fel kell vetni, akkor az első lépést Angliának kell megtennie.

---

[1] Igy van az eredetiben.

Azt mondottam : én nem vagyok ellensége Németország hatalmának, és az angolok többsége azt óhajtja, hogy Németország foglalja el helyét a világ két-három vezető hatalma között ; mi nem gördítenénk akadályt a német kereskedelem békés, fokozatos befolyásának fejlődése elé a Duna-medencében, de minden erőszakos akció kikerülhetetlenül világháborúhoz fog vezetni. A helyzet állandóan rosszabbodik. Az összes országok fegyverkezésre költik jövedelmüket. Mi gyárakat építettünk még Kanadában is, hogy a háború harmadik vagy negyedik évében korlátlan mennyiségű repülőgéppel rendelkezhessünk. Most Hitlertől függ, hogy szétoszlassa a fenyegető felhőket. Ebben mi segítségére leszünk.

Foerster úr kijelentette, hogy semilyen reális alapját nem látja egy Anglia és Németország közötti konfliktusnak ; ha Anglia és Németország meg tudna egyezni, úgy feloszthatná egymás között az egész világot. (A tolmács jónak látta ezt az utóbbi megjegyzést nem lefordítani.)

A látogatás azzal fejeződött be, hogy megismételte a Hitler látogatására való meghívást, azzal a kérdéssel, hogy elmegyek-e, ha hivatalos meghívást kapok ; erre kitérő választ adtam.

14.

WOERMANNAK, A NÉMET BELÜGYMINISZTÉRIUM HELYETTES ÁLLAMTITKÁRÁNAK, LEVELE A BUKARESTI ÉS BELGRÁDI NÉMET KÖVETSÉGEKHEZ[1]

Berlin, 1938 július 25. *Titkos!*[2]

1. A bukaresti német kovetségnek.
2. A belgrádi német kovetségnek.

Bizalmas forrásokból tudomásunkra jutott egy néhány hét előtt történt esemény, amely Románia álláspontját illeti a szovjet hadseregnek román területen keresztül való átvonulásával kapcsolatban.

E jelentés értelmében a francia külügyminiszter — avégett, hogy a lehető legerősebben kiemelje Csehszlovákia politikai helyzetének nehézségeit, — azt mondotta a párizsi csehszlovák követnek, hogy Comnen úr személyesen kijelentette neki: Románia sohasem engedi meg, hogy a szovjet hadsereg átvonuljon a területén. Bonnet úr állítólag hozzátette, hogy Románia hasonló nyilatkozatot tett Berlinben és Varsóban is.

---

[1] Okmány a német külügyminisztérium levéltárából.

[2] Jegyzet piros ceruzával: «Sürgős, futárral» és tintával: «futár 25/7».

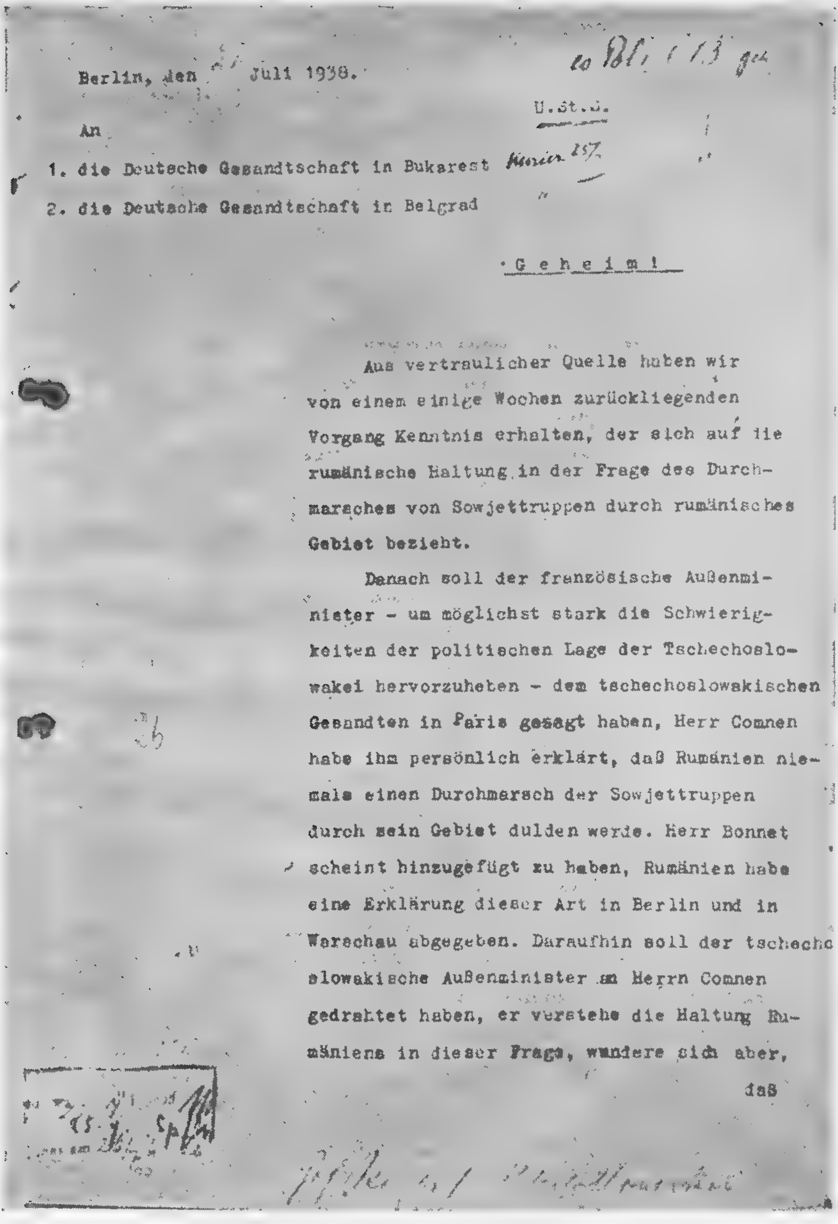

Berlin, den Juli 1938.

zu Pol. I 1.3 geh.

U.St.S.

An

1. die Deutsche Gesandtschaft in Bukarest Kurier 157
2. die Deutsche Gesandtschaft in Belgrad

Geheim!

Aus vertraulicher Quelle haben wir von einem einige Wochen zurückliegenden Vorgang Kenntnis erhalten, der sich auf die rumänische Haltung in der Frage des Durchmarsches von Sowjettruppen durch rumänisches Gebiet bezieht.

Danach soll der französische Außenminister – um möglichst stark die Schwierigkeiten der politischen Lage der Tschechoslowakei hervorzuheben – dem tschechoslowakischen Gesandten in Paris gesagt haben, Herr Comnen habe ihm persönlich erklärt, daß Rumänien niemals einen Durchmarsch der Sowjettruppen durch sein Gebiet dulden werde. Herr Bonnet scheint hinzugefügt zu haben, Rumänien habe eine Erklärung dieser Art in Berlin und in Warschau abgegeben. Daraufhin soll der tschechoslowakische Außenminister an Herrn Comnen gedrahtet haben, er verstehe die Haltung Rumäniens in dieser Frage, wundere sich aber,

daß

Fényképmásolat a 14. okmány első oldaláról

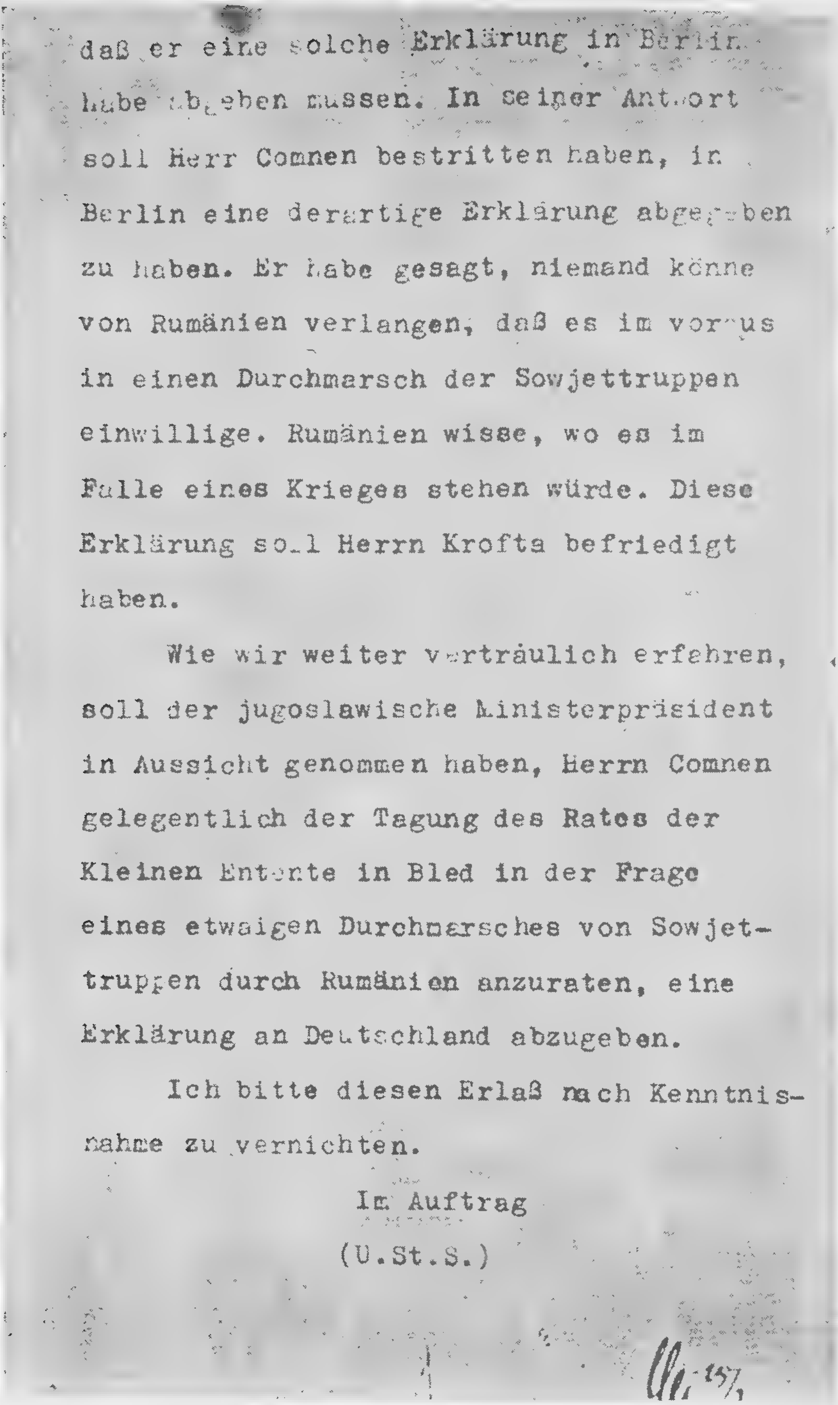

daß er eine solche Erklärung in Berlin habe abgeben müssen. In seiner Antwort soll Herr Comnen bestritten haben, in Berlin eine derartige Erklärung abgegeben zu haben. Er habe gesagt, niemand könne von Rumänien verlangen, daß es im voraus in einen Durchmarsch der Sowjettruppen einwillige. Rumänien wisse, wo es im Falle eines Krieges stehen würde. Diese Erklärung soll Herrn Krofta befriedigt haben.

Wie wir weiter vertraulich erfahren, soll der jugoslawische Ministerpräsident in Aussicht genommen haben, Herrn Comnen gelegentlich der Tagung des Rates der Kleinen Entente in Bled in der Frage eines etwaigen Durchmarsches von Sowjettruppen durch Rumänien anzuraten, eine Erklärung an Deutschland abzugeben.

Ich bitte diesen Erlaß nach Kenntnisnahme zu vernichten.

Im Auftrag

(U.St.S.)

Fényképmásolat a 14. okmány utolsó oldaláról

Ezekután a csehszlovák külügyminiszter állítólag táviratozott Comnen úrnak, hogy megérti Románia álláspontját ebben a kérdésben, de csodálkozik azon a körülményen, hogy Comnen ilyen nyilatkozatot tett Berlinben. Comnen úr állítólag cáfolta válaszában, hogy Berlinben ilyen nyilatkozatot tettek. Kijelentette, senki sem követelheti Romániától, hogy már eleve beleegyezzék a szovjet hadsereg átvonulásába, Románia jól tudja, hogy kinek az oldalán fog állni háború esetén. Ez a magyarázat állítólag kielégítette Krofta urat.

Amint továbbá bizalmas forrásokból tudomásunkra jutott, a jugoszláv miniszterelnök a kisantant tanácsának ülésén, amely Bledben fog összeülni, állítólag azt szándékozik tanácsolni Comnen úrnak, hogy ez nyilatkozatot nyujtson át Németországnak, a szovjet hadsereg Románia területén való esetleges átvonulásának kérdésében.

Kérem ezt a közleményt annak tudomásulvétele után megsemmisíteni.

Megbízásból
(helyettes államtitkár)
W(oermann)[1]

---

[1] Woermann kezdőbetűje.

15.

LIPSKI BERLINI LENGYEL NAGYKÖVET JELENTÉSE BECK KÜLÜGYMINISZTERHEZ[1]

LENGYEL KÖZTÁRSASÁG
NAGYKÖVETSÉGE
No. 1/137/38.

Berlin, 1938 augusztus 11.
Szigorúan titkos

Jozef Beck
külügyminiszter úrnak

Mélyen tisztelt Miniszter Úr!

F. hó 5-i Berlinen való átutazása óta, amikor volt szerencsém szóbelileg beszámolni a szudétakérdés fejlődéséről, ahogy én azt innen láttam, több adatot kaptam, mely további fényt vet erre a kérdésre.

Érdekes az angol nagykövet véleménye, aki megítélésében nagy függetlenségről tesz tanuságot. A napokban egyik kollégám előtt olyan értelemben nyilatkozott, hogy Chamberlain miniszterelnök nagy felelősséget vállalt magára, amikor Lord Runcimant Prágába küldte. A nagykövet különösképpen kiemelte, hogy Runciman küldetését angol részről igen komolynak tartják és hogy nem valami rövidlejáratú és felületes megegyezésre akarnak jutni, hanem a kérdés alapvető

---

[1] Az eredeti lengyel.

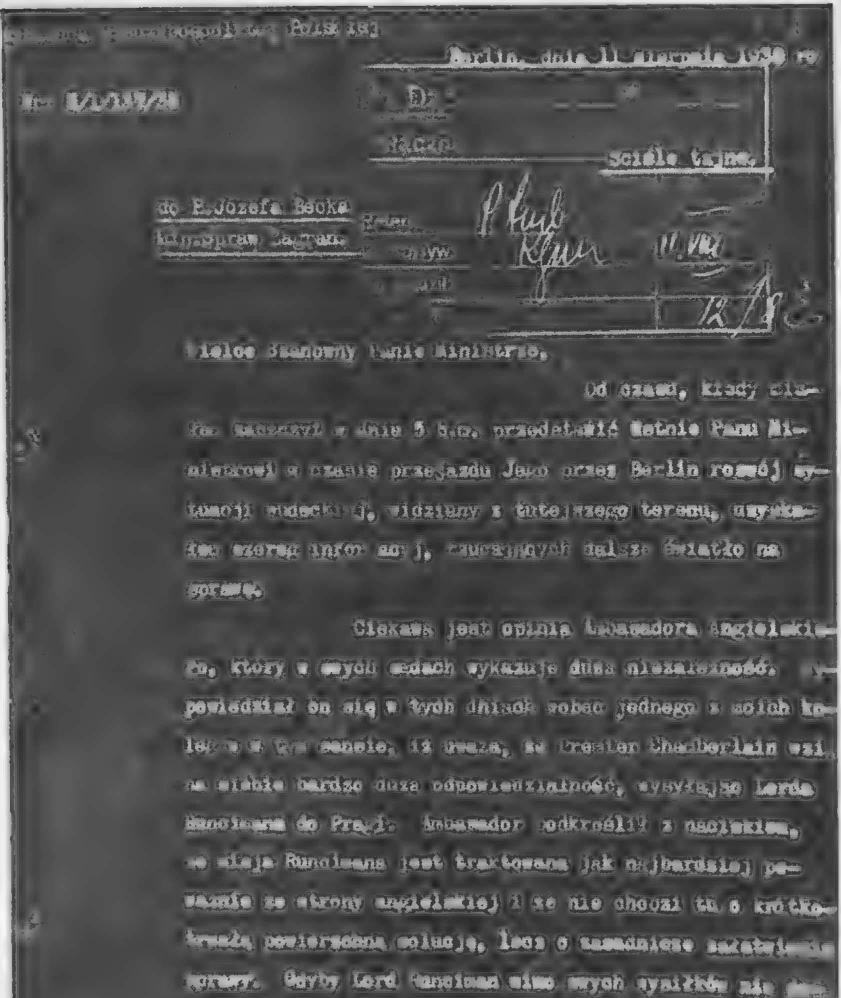

Fényképmásolat a 15. okmány első oldaláról

elintézésére. Ha Lord Runciman minden erőfeszítése ellenére sem jut megegyezésre, úgy világossá válik, hogy ezért a sikertelenségért a csehekre hárul a felelősség és hogy a németeknek igazuk van, amikor kijelentik, hogy a csehek makacssága miatt az egyetlen sikeres módszer az erő igénybevétele lehet.

A nagykövet célzott arra, hogy ebben az esetben az angol kormány minden felelősséget elhárított volna magától. Ugyancsak tudomásomra jutott, hogy Sir Nevile olyan értelemben befolyásolta a román és jugoszláv követeket, hogy azok kormányaik részéről nyomást gyakoroljanak Prágára. Ezt ő, amint maga is megerősítette, a saját felelősségére tette, kormányának utasítása nélkül. Későbbi hírek szerint mind Bukarestnek, mind Belgrádnak lépéseket kellett volna tennie Prágában, hogy a cseh kormányt engedményekre bírja.

Lehetőségem nyílt Wilsonnal, az amerikai nagykövettel beszélgetni, miután az visszatért Varsóból és Prágából. Miután ő Benešt már régóta, svájci követ korából ismeri, a cseh köztársaság elnöke beszélgetésre hívta meg. Wilson nagykövet azt mondotta nekem, hogy a multtól eltérően, amikor Beneš teljesen bízott önmagában, jelenleg olyan emberre hasonlít, aki erős nyomás alatt áll és kiutat keres.

Beneš megcáfolta azt az állítást, mintha tőle eredne a szudétavidéket illető követelések kielégítésének megtagadása és hangsúlyozta békés szándékait. Megjegyezvén, hogy kész megadni a helyi önkormányzatot a nemzeti kuriák keretein belül, Beneš rámutatott arra, hogy nem egyezhetett bele a szudétavidék területi önkormányzatát illető követelésbe.

Kérdésemre Wilson nagykövet azt is elmondta, hogy Beneš nem egyezne bele a szudétanémeteknek, mint saját állammal bíró népnek[1] elismerésébe. Az amerikai nagykövetet az is meglepte, hogy annak ellenére, hogy a prágai befolyásos politikusok tisztában vannak a helyzet komolyságával, a széles tömegek alábecsülik ezt a veszélyt.

A beszélgetés végén Wilson megjegyezte, hogy bár ez csak az ő magánvéleménye, az a benyomása keletkezett, hogy Lord Runcimant, aki a liberális párthoz tartozik, Chamberlain az angliai és talán a franciaországi belpolitikai helyzetre való tekintettel választotta ki.

Az olasz nagykövetnél, Balbo marsall tiszteletére rendezett tegnapi estélyen lehetőségem nyílt Goring tábornaggyal eszmecserét folytatni. Göring kijelentette, a legrövidebb időn belül szeretne velem érdemlegesen tárgyalni, hogy megbeszéljük — természetesen, mint mindig, bizalmasan és nem hivatalos formában — a lengyel-német közeledés további lehetőségét bizonyos kérdésekben. Példaként megemlítette a kémkedés kölcsönös megszüntetését és az orosz és cseh problémákat érintő bizonyos információk kicserélését.

Az orosz problémával kapcsolatban nagy általánosságban csak azt mondotta, hogy az a cseh kérdés megoldása után válik aktuálissá. Visszatért ahhoz az eszméjéhez, hogy egy szovjet-lengyel konfliktus esetén Németország nem maradhat semleges és segítséget kell nyujtania Lengyelországnak. Megcáfolta azokat a híreket, amelyek szerint Németország Ukrajna ellen akar menni, kiemelvén, hogy a Reich érdekei mindenekelőtt azt követelik, hogy a bolsevik ténykedéseknek véget vessenek. Másrészt, véleménye szerint, Lengyelországnak lehetnek bizonyos érdekei közvetlenül Oroszországban, pl. Ukrajnában.

---

[1] Az eredetiben: «Staatsvolk»

A beszélgetésnek ennél a pontjánál informáltam Göringet Szembek helyettes miniszternek Comnennal folytatott beszélgetéséről, amelynek folyamán ez utóbbi kategorikus kijelentést tett a szovjet haderők román területen való átvonulása ellen. Göring megelégedéssel vette tudomásul ezt a kijelentést.

Mikor megkérdeztem őt a szudétakérdésre vonatkozólag, Göring olyan formában válaszolt, hogy ez a dolog a végefelé halad. Ő úgy gondolja, hogy a cseh állam megszűnik létezni, mint egy a legkülönbözőbb nemzetiségekből ; németekből, szlovákokból, magyarokból, ruszinokból és végül bizonyosszámú csehből összetákolt intézmény. Göring egyebek közt megemlékezett arról, hogy közel van az a pillanat, amikor döntést kell hozni és megegyezésre kell jutni ebben a kérdésben. Göring véleménye szerint a nyugati hatalmak kezdenek számot vetni a jelenleg kialakult tarthatatlan helyzettel. Anglia, ahogyan ő kifejezte magát, inkább csak pro forma játssza a közvetítő szerepét. A csehek főként a Prága és a Szovjet közötti viszonyban reménykednek.

E kijelentések során Göring — szerintem ez nagyon jellemző — megjegyezte, hogy *az olaszok nem fogják tűrni hogy a szudétakérdés miatt felmerült esetleges konfliktus esetén Franciaország megtámadja a Birodalmat.*[1]

Tekintettel a Lord Runciman közvetítésével kapcsolatban előállott helyzetre, Horthy kormányzónak közeli németországi látogatására, valamint Göringnek azokra a fentemlített kijelentéseire, hogy a szudétakérdés tetőpontjához közeledik — alkalmasnak találtam, hogy egy lépéssel túlmenjek azon, amiről eddigi, Göringgel folytatott beszélgetéseim során szó volt. Kiemeltem, hogy a csehek már a párizsi konferencia idején is arra törekedtek politikájukban, hogy a szovjetekkel közös határokat kapjanak, s hogy mértéktelenül kibővítsék területüket a mi déli határaink mentén. Ez megfosztott bennünket annak lehetőségétől, hogy Magyarországgal közös határunk legyen, ami ellentmond a lengyel-magyar érdekeknek, melyek a két állam több évszázados tradícióira támaszkodnak. *Göring válaszában kijelentette, hogy ő megérti a lengyel-magyar határ szükségességét.*[1]

---

[1] Aláhúzva az eredetiben.

A Göringgel folytatott további eszmecsere már csak a mi közvetlen viszonyunkat érintette, többek között a mi idénymunkásaink kérdését, akiknek munkateljesítményét a tábornagy magasra értékeli és akiknek számát a jövőben szeretné felemelni. Ugyancsak érintettük a szerencsésen befejeződött lengyel-német gazdasági tárgyalásokat és a társadalombiztosítási egyezményt is.

Ezen a fogadáson rövid beszélgetésem volt az itteni magyar követtel is. Horthy kormányzónak a Birodalomba teendő látogatását érintve, Miniszter Úr utasításához híven kijelentettem, hogy szerencsésnek érezném magam, ha személyesen fejezhetném ki tiszteletemet a kormányzó úr berlini tartózkodása alatt. Sztójay követ nagy megelégedéssel vette ezt tudomásul s azt mondta, hogy Horthy augusztus 24-én valószínűleg fogad majd. A beszélgetés további folyamán hangsúlyoztam, hogy a jelen pillanat mily fontos a mi kölcsönös kapcsolatainkra és hozzátettem, hogy Varsó és Budapest állandó érintkezésben van. Megjegyezvén, hogy ezt mint magánember mondom, bizonyos aggodalmat fejeztem ki arra vonatkozólag, hogy a szudétakérdés megvitatása folyamán a magyar és lengyel érdekeket esetleg mellőzni fogják Csehszlovákiában. Úgy látszott, hogy a követ szintén ezen a véleményen van.

---

[1] Aláhúzva az eredetiben.

Aztán megjegyeztem, hogy Runciman küldetését meglehetősen szkeptikusan nézem, mivel Prága nem óhajtja a szudétavidéket illető leglényegesebb követeléseket elfogadni. Hozzátettem azonban, hogy mindeddig nem látok semilyen világosan kifejezett német vonalat. Ezért úgy hiszem, hogy érdekünk volna már eleve is megtenni a szükséges intézkedéseket. Sztójay követ egyetértett ezzel. Erősen hangsúlyozta, hogy Magyarországnak szüksége van Lengyelország támogatására. Mégis némi bizonytalanságot árult el, amikor aggályának adott kifejezést Jugoszlávia állásfoglalását és Románia ellenállását illetően egy, a hadsereg átvonulására vonatkozó esetleges szovjet követeléssel szemben.

A fentemlített beszélgetések alapján, melyeket szabadjon egy Göringgel folytatandó hosszasabb beszélgetés után hiteles adatokkal kiegészítenem, a következő kép alakul ki:

A német kormány nem hisz Runciman küldetésének sikerében és a radikálisabb elemek — ezekhez sorolom Göring tábornagyot is, úgy gondolják, hogy ezt a kérdést erő igénybevétele nélkül megoldani nem lehet.

Ha Beneš tényleg visszautasítja a «Staatsvolk»-ot és a területi önkormányzatot illető követeléseket, akkor a megegyezés lehetősége több mint kétséges, ha csak Anglia fel nem veti Csehszlovákia előtt azt az alternatívát: vagy elfogadják a német követeléseket, vagy Anglia félrevonul és Csehszlovákiát magára hagyja a Birodalommal. Számolnunk kell tehát a válság lehetőségével. Hitler kancellár, mint ezt néhány megbízható forrásból újra hallottam, kijelenti a külvilágnak, hogy ő a szudétakérdés miatt nem fog háborúba keveredni. A kancellárnak ez az állásfoglalása egyébként megfelel a széles német közvéleménynek — a párt fanatikus részét és az ifjúságot kivéve —, amelyet nyugtalanítanak a lehetséges nemzetközi katonai bonyodalmak. Ilyen értesítéseket kapok az ország különböző részeiből.

Az idősebb nemzedéknél kétségkívül szerepet játszik az az emlék, hogy a nagy háborút elvesztették, annak ellenére, hogy 1914-ben kitűnően felkészültek. A lázas készülődések azonban tervszerűen fejlődnek avégből, hogy biztosítsák a Birodalmat egy Nyugattal való konfliktus esetére, ami nagy erődítések építésében fejeződik ki, melyeket az anyagi és emberi erőforrások maximális igénybevételével hajtanak végre.

Itt még szeretném felhívni a figyelmet az olasz és német katonai körök közötti kapcsolatra, mely az utóbbi időben nagyon intenzívvé vált és példaként csak az olasz vezérkar főnökének, Pariani tábornoknak látogatásáról, valamint Balbo marsall jelenlegi ittartózkodásáról emlékezem meg. Göring fentemlített kijelentésén kívül, annak lehetőségéről, hogy Olaszország megtámadja Franciaországot a szudétavidék miatt felmerülhető német-cseh konfliktus esetén, szabadjon fel-

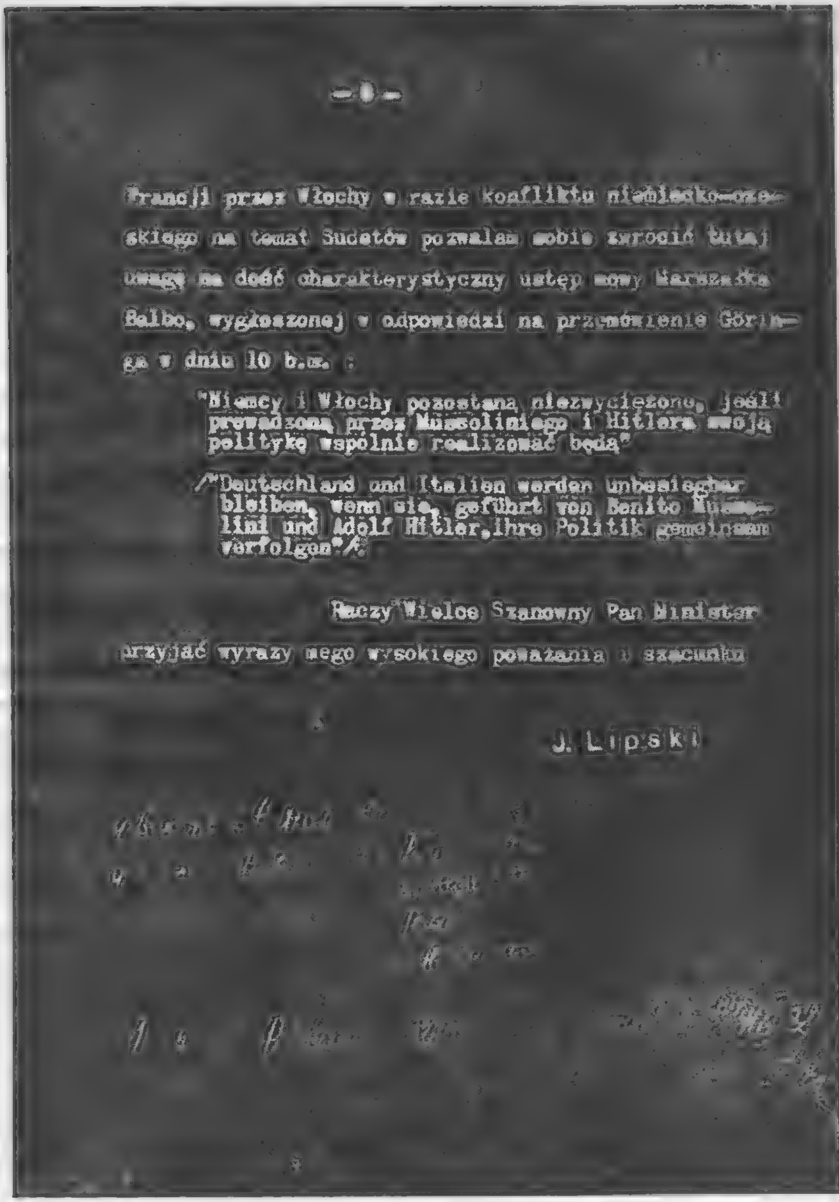

- [illegible] -

Francji przez Włochy w razie konfliktu niemiecko-czeskiego na temat Sudetów pozwalam sobie zwrócić tutaj uwagę na dość charakterystyczny ustęp mowy Marszałka Balbo, wygłoszonej w odpowiedzi na przemówienie Göringa w dniu 10 b.m. :

> "Niemcy i Włochy pozostaną niezwyciężone, jeśli prowadzone przez Mussoliniego i Hitlera swoją politykę wspólnie realizować będą"

> /"Deutschland und Italien werden unbesiegbar bleiben, wenn sie, geführt von Benito Mussolini und Adolf Hitler, ihre Politik gemeinsam verfolgen"/.

Raczy Wielce Szanowny Pan Minister

przyjąć wyrazy mego wysokiego poważania i szacunku

J. Lipski

Fényképmásolat a 15. okmány utolsó oldaláról

hívnom figyelmét egy Balbo marsall beszédéből vett jellegzetes kitételre, amellyel Göring felszólalására válaszolt e hó 10-én:

«Németország és Olaszország legyőzhetetlenek lesznek, ha Benito Mussolini és Adolf Hitler vezetése alatt együttesen folytatják politikájukat.»[1]

Fogadja stb.

J. Lipski

---

[1] Az idézőjelbe tett mondat a lengyel eredetiben németül is meg van ismételve.

16.

FELJEGYZÉS ASHTON-GWATKIN ANGOL KÜLÜGYMINISZTÉRIUMI TANÁCSOSNAK HENLEINNEL, A SZUDÉTANÉMET PÁRT HITLERISTA VEZETŐJÉVEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL[1]

Másolat,
Titkos

K. H.[2] BESZÉLGETÉSE ASHTON-GWATKINNEL HOHENLOHE HERCEG JELENLÉTÉBEN 1938 VIII. 22-ÉN 14·30—16·30-IG A MARIENBADI CARLTON HOTELBAN

A. néhány K. H.-hez intézett udvarias megjegyzéssel kezdte. Egy nappal előbb a reichenbergi vásáron és Bad Liebwerdán volt. A lakosság nagyon szivélyesen fogadta őket és újra meggyőződhettek arról hogy a lakosság hű K. H.-hoz. Cseh részről már kijelentették, hogy Runciman úr túlságosan K. H. befolyása alatt van. R. úrra és munkatársaira a szudétanémetek a legjobb benyomást gyakorolták.

A beszélgetés ezután egyes részletkérdések körül mozgott, miközben K. H. mégegyszer kifejtette néze-

---

[1] Okmány a német külügyminisztérium levéltárából.

[2] A fordításban megőriztuk a rövidítéseket. K. H.—Konrad Henlein, A.—Ashton-Gwatkin, B.—Beneš, R.—Runciman.

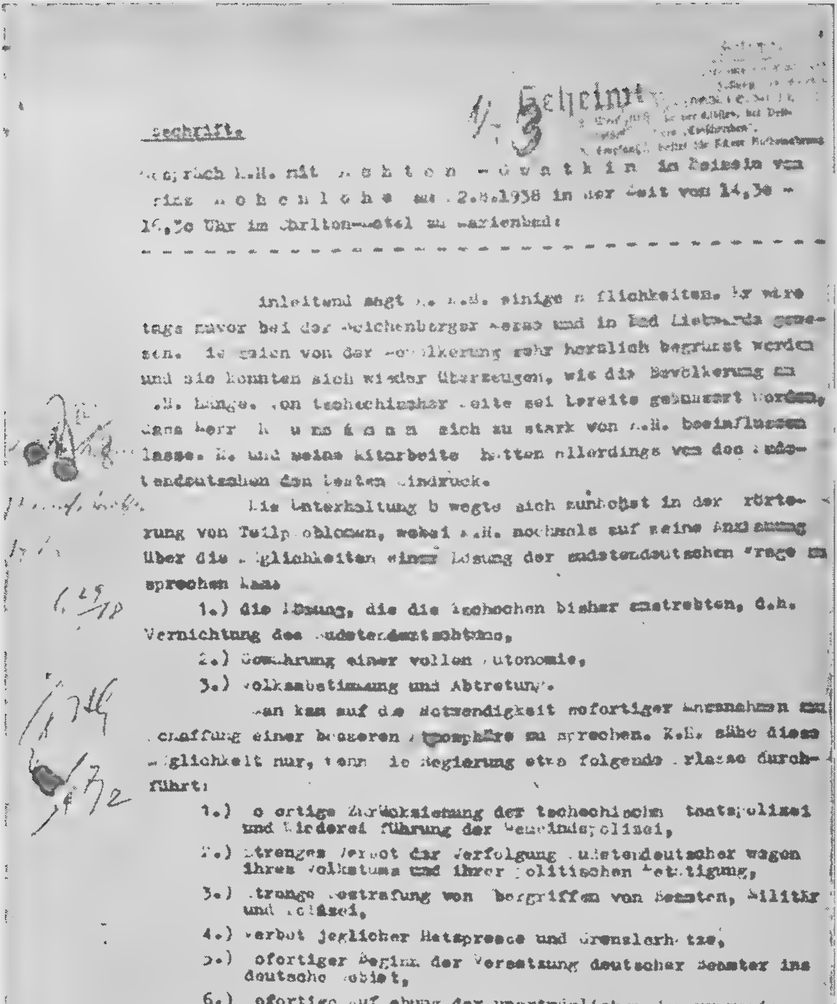

Geheim!

4/ 3

Weitergabe nur verschlossen, bei Postbeförderung als „Einschreiben“.

Empfänger haftet für sichere Aufbewahrung

Abschrift.

Gespräch K.H. mit Ashton-Gwatkin im Beisein von Prinz Hohenlohe am 2.8.1938 in der Zeit von 14,30 - 16,30 Uhr im Carlton-Hotel zu Marienbad:

- -

Einleitend sagt A.-G. dem K.H. einige Höflichkeiten. Er wäre tags zuvor bei der Reichenberger Messe und in Bad Liebwerda gewesen. Sie seien von der Bevölkerung sehr herzlich begrüsst worden und sie konnten sich wieder überzeugen, wie die Bevölkerung an K.H. hänge. Von tschechischer Seite sei bereits geäussert worden, dass Herr Runciman sich zu stark von K.H. beeinflussen lasse. R. und seine Mitarbeiter hätten allerdings von den Sudetendeutschen den besten Eindruck.

Die Unterhaltung bewegte sich zunächst in der Erörterung von Teilproblemen, wobei K.H. nochmals auf seine Anschauung über die Möglichkeiten einer Lösung der sudetendeutschen Frage zu sprechen kam:

1.) die Lösung, die die Tschechen bisher anstrebten, d.h. Vernichtung des Sudetendeutschtums,
2.) Gewährung einer vollen Autonomie,
3.) Volksabstimmung und Abtretung.

Man kam auf die Notwendigkeit sofortiger Massnahmen zur Schaffung einer besseren Atmosphäre zu sprechen. K.H. sähe diese Möglichkeit nur, wenn die Regierung etwa folgende Erlasse durchführt:

1.) sofortige Zurückziehung der tschechischen Staatspolizei und Wiedereinführung der Gemeindepolizei,
2.) strenges Verbot der Verfolgung Sudetendeutscher wegen ihres Volkstums und ihrer politischen Betätigung,
3.) strenge Bestrafung von Übergriffen von Beamten, Militär und Polizei,
4.) Verbot jeglicher Hetzpresse und Grenzlerhetze,
5.) sofortiger Beginn der Versetzung deutscher Beamter ins deutsche Gebiet,
6.) sofortige Aufhebung der unerträglichen Zensurpraxis.

A. fragt, ob R., der in den nächsten Tagen bei Benesch sei, anfragen soll, welche konkreten Vorschläge er vor habe. (Die Engländer hatten inzwischen von dem bekannten Vorschlag d. über Univ.Prof. Sander erfahren).

K.H.: Es wäre jedenfalls interessant, dies zu erfahren.

A. äussert, dass es ihnen am angenehmsten wäre, wenn R selbst mit einem tragbaren Vorschlag käme.

Fényképmásolat a 16. okmány első oldaláról

teit a szudétanémet kérdés lehetséges megoldásaira vonatkozólag:

1. Az a megoldás, amelyre mindeddig a csehek törekedtek, nevezetesen a szudétanémetség megsemmisítése.
2. A teljes önkormányzat biztosítása.
3. Népszavazás és terület átengedése.

Azután a beszélgetés áttért a kedvezőbb atmoszféra megteremtéséhez halaszthatatlanul szükséges rendszabályok témájára. K. H. úgy vélte, ez csak abban az esetben lehetséges, ha a kormány körülbelül a következő határozatokat hajtaná végre:

1. A cseh államrendőrség azonnali eltávolítása és a községi rendőrség visszaállítása.
2. Szigorúan megtiltandó a szudétanémetek üldözése nemzeti hovatartozásukért és politikai ténykedésükért.
3 Szigorúan megbüntetendők az állami tisztviselők, katonák és rendőrök visszaélései.
4. Betiltandó minden uszítás a sajtóban és a határmenti lakosság meghurcolása.[1]
5. A német köztisztviselők azonnali áthelyezése a német területre.
6. A tarthatatlan cenzura azonnali megszüntetése.

A. azt kérdezi, hogy R., aki a közeli napokban Benešnél lesz, megkérdezze-e, melyek az ő konkrét javaslatai. (Az angolok ekkor már megtudták B. ismert javaslatait Sander professzoron keresztül.[2])

K. H.: mindenképpen érdekes volna megismerni ezeket.

---

[1] Az eredetiben «Grenzlerhetze».

[2] Az eredetiben «uber Univ. Prof Sander erfahren».

A. azt a véleményét fejezte ki, hogy számukra a legkellemesebb az volna, ha B. maga lépne elő elfogadható javaslatokkal.

K. H. mégegyszer rámutat arra, hogy nemcsak a szudétanémet problémáról van szó, hanem a csehszlovák-német viszonyról is. Mégegyszer részletesen illusztrálta a csehek javíthatatlan ellenségeskedésének megnyilvánulásait a németekkel szemben és azt a nyomást, melyet a csehek azokra a szudétanémetekre gyakorolnak, akik nemzetükhöz hűek maradnak. A legkisebb jelei sem láthatók annak, hogy a csehek észretérnének.

A. azt kérdezi, hogy ha a jövő hétre a csehek részéről nem merül fel a közeledésre irányuló szándék, kész-e akkor K. H. *tapogatódzni a Führernél arravonatkozólag, hogy kívánatos-e még a pártkongresszus*[1] előtt az angol képviselőknek a Führerrel való találkozása, melynek folyamán nemcsak a csehszlovák kérdést tűznék ki tárgyalásra?

K. H. azt kérdezte, melyek azok az esetleges pontok, melyeket ezenkívül még megtárgyalnának.

A. : ezt most nem tudja határozottan megmondani, de feltételezi, hogy *a légihaderőre, a gyarmati kérdésre és a fegyverkezés kérdéseire vonatkozó egyezmények.*[2]

K. H. : a jövő hét folyamán állandóan úton lesz és egy hétnél korábban nem utazhatik Németországba. Ezt az utazást csak abban az esetben lehet kitűzni, ha az angol kormány is kívánja.

A. : erről majd értesíteni fogja, miután a közeli napokban Londonba szándékozik utazni.

---

[1] Aláhúzva az eredetiben.

[2] Aláhúzva az eredetiben.

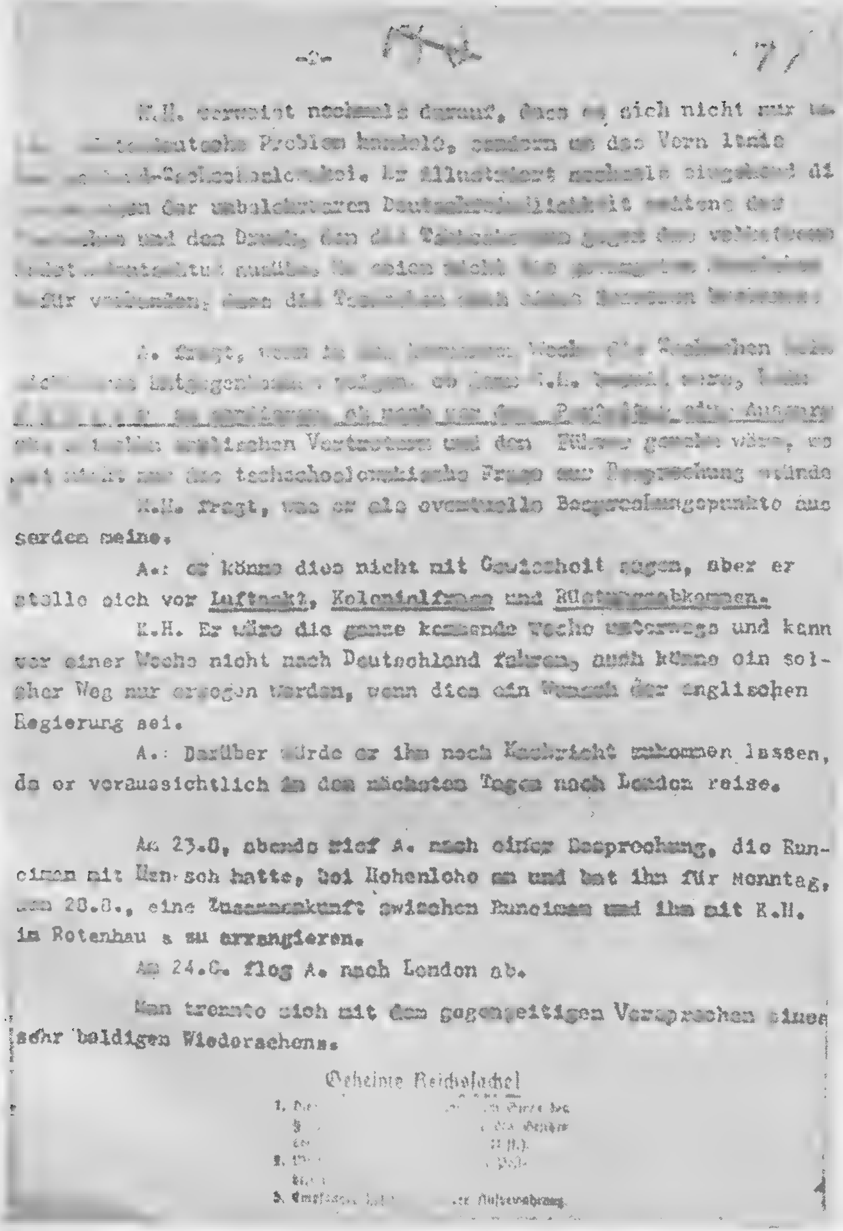

-2- 71

K.H. verweist nochmals darauf, dass es sich nicht nur um [illegible] sudetendeutsche Problem handele, sondern um das [illegible] [illegible]-Tschechoslowakei. Er illustriert nochmals eingehend di[illegible] [illegible] der unbelehrbaren Deutschfeindlichkeit seitens der [illegible] und den Druck, den die [illegible] [illegible] [illegible]

A. fragt, wenn in der kommenden Woche die Tschechen kein [illegible] Entgegenkommen zeigen, ob [illegible] K.H. bereit wäre, beim F ü h r e r zu ergründen, ob noch vor dem Parteitag eine Aussprache [illegible] englischen Vertretern und dem Führer [illegible] wäre, wo [illegible] die tschechoslowakische Frage zur Besprechung würde.

K.H. fragt, was er als eventuelle Besprechungspunkte ausserdem meine.

A.: er könne dies nicht mit Gewissheit sagen, aber er stelle sich vor Luftmacht, Kolonialfrage und Rüstungsabkommen.

K.H. Er wäre die ganze kommende Woche unterwegs und kann vor einer Woche nicht nach Deutschland fahren, auch könne ein solcher Weg nur erwogen werden, wenn dies ein Wunsch der englischen Regierung sei.

A.: Darüber würde er ihm noch Nachricht zukommen lassen, da er voraussichtlich in den nächsten Tagen nach London reise.

Am 23.8. abends rief A. nach einer Besprechung, die Runciman mit [illegible] hatte, bei Hohenlohe an und bat ihn für Montag, den 28.8., eine Zusammenkunft zwischen Runciman und ihm mit K.H. im Rotenhaus zu arrangieren.

Am 24.8. flog A. nach London ab.

Man trennte sich mit dem gegenseitigen Versprechen eines sehr baldigen Wiedersehens.

Geheime Reichssache

Fényképmásolat a 16. okmány utolsó oldaláról

146–147. l.

VIII. 23-án este Runcimannak Benešsel folytatott beszélgetése után A. telefonon fölhívta Hohenlohét és arra kérte, hogy vasárnapra, augusztus 28-ra rendezzen egy találkozót Runciman, ő és K. H. között a Rotenhausban.

VIII. 24-én A. elrepült Londonba.

A búcsúzásnál megígérték egymásnak, hogy rövidesen újra találkoznak.

17.

HITLER RENDELKEZÉSE A CSEHSZLOVÁKIA ELLEN FOGANATOSITANDÓ MEGTORLÓ RENDSZABÁLYOKRÓL[1]

SS REICHSFÜHRER
ÉS A NÉMET RENDŐRSÉG
FŐNÖKE A BIRODALMI
BELÜGYMINISZTÉRIUMBAN[2]
S V 7-241/38-509-34

Berlin, SW 11. 1938 szeptember 15
Prinz Albrecht-str. 8.

A külügyminisztériumnak
Berlin

Sürgős levél
Titkos

Tárgy: Megtorló intézkedések Csehszlovákia ellen.

Dr. Lammers birodalmi miniszter és a birodalmi kancellária főnöke ma 12 óra felé Obersalzbergből telefonon jelentette, hogy a Führer jóváhagyta a következő általa előterjesztett javaslatot:

a) hogy a birodalom területén azonnal tartóztassanak le annyi cseh nemzetiségű (valamint cseh zsidó) csehszlovák állampolgárt, ahány szudétanémetet Csehszlovákiában tartóztattak le az utóbbi napokban, körülbelül a Führer 1938 szeptember 12-én elmondott beszéde óta.

---

[1] Okmány a német külügyminisztérium levéltárából.

[2] Nyomtatott levélfej.

b) A külügyminisztériumon keresztül értesítsék a csehszlovák kormányt arról, hogy a szudétanémeteken végrehajtott halálos ítéletek esetén, megtorlásképpen minden alkalommal bizonyos számú csehet fognak agyonlőni a birodalomban.

A Führernek e határozatát a további intézkedések foganatosítása végett közlöm.

Tudakozódtam a Csehszlovákiában 1938 szeptember 12-e után letartóztatott szudétanémetek számát illetően és megtettem az előkészületeket az ennek megfelelő számú, német területen tartózkodó cseh nemzetiségű csehszlovák állampolgár letartóztatására. Kérem, hogy haladéktalanul informáljon, miután a csehszlovák kormány értésére adta a Führer utasításait és abban az esetben is, ha a szudétanémetek ellen hozott halálos ítéletek végrehajtása ismeretessé válnék.

Megbízásból : *dr. Best*[1]

---

[1] Az okmányon ezenkívul az SS Reichsführer ellenjegyzése és bélyegzője is szerepel.

18.

VON STECHOW NÉMET KÜLÜGYMINISZTÉRIUMI REFERENS FELJEGYZÉSE[1]

Másolat
Berlin, 1938 szeptember 15.
Titkos[2]

REFERENS. VON STECHOW ALKONZUL

A «Volksdeutsche» központi irodájának
Ma, külön futárral[3]

A magyar követ látogatást tett a külügyminisztériumban. Miután a helyettes államtitkár Chamberlain obersalzbergi látogatásáról beszélt vele, a követ jelentette, hogy kormányának azokon az utasításain kívül, amelyeket tegnap már telefonon átadott a helyettes államtitkár úrnak, még további hasonló természetű utasításokat is kapott ; ebben azt kérik, hogy a szudétanémet párt, mint olyan, ne szüntesse meg a magyar nemzeti csoporttal való szoros kapcsolatot, állandóan tájékoztassa azt és lehetőleg működjék vele együtt.

A magyar követ kívánságait a helyettes államtitkár úr megbízásából a «Volksdeutsche» központi irodájának tudomására hozom.

Megbízásból
aláírás : *von Stechow*

---

[1] Okmány a német külügyminisztérium levéltárából.

[2] Bélyegző.

[3] Aláhúzva az eredetiben.

19.

BESTNEK, HIMMLER HELYETTESÉNEK A KÜLÜGYMINISZTÉRIUMHOZ INTÉZETT LEVELE[1]

Berlin, SW 11, 1938 szeptember 19.
Prinz Albert-str. 8.

SS REICHSFÜHRER
ÉS A NÉMET RENDŐRSÉG
FŐNÖKE A BIRODALMI
BELÜGYMINISZTÉRIUMBAN
S-V 7, No. 250/38-509-34.

A külügyminisztériumban
személyesen báró von Heyden-Rynsch
kovetségi tanácsos úrnak

Berlin, W. 8.
Wilhelmstrasse, 74/76.

Sürgős levél
Titkos

Kiegészítésül 1938 szeptember 15-i
S-V 7-241/38-509-34. jelzésű levelemhez.

Tárgy: Megtorló intézkedések Csehszlovákia ellen.

Le lennék kötelezve, ha azonnal közölné velem, hogy a Führer utasításait a csehszlovák kormány tudomására hozták-e.

---

[1] Okmány a német külugyminisztérium levéltárából.

Kívánságához híven mellékelve küldöm a 140 letartóztatott cseh állampolgár névsorát.

További tíz csehszlovák állampolgárnak a liegnitzi rendőrkerületben történt letartóztatásáról a jelentés eddig még nem érkezett be.

Megbízásból
Aláírás: *dr. Best*[1]

---

[1] Az okmányon ezenkívül az SS Reichsführer aláírása és bélyegzője is látható.

20.

WOERMANNAK, A NÉMET KÜLÜGYMINISZTÉRIUM HELYETTES ÁLLAMTITKÁRÁNAK LEVELE HIMMLERHEZ[1]

Berlin, 1938 szeptember 19.

Titkos
Sürgős levél

Az SS Reichsführernek és a német
rendőrség főnökének
a birodalmi belügyminisztériumban.

A f. hó 15-i
S V 7. 241/38-509-34. jelzésű levélre

Referens: Altenburg követségi
tanácsos.

Tárgy: Megtorló intézkedések Csehszlovákia ellen.

A prágai német ügyvivő e hó 17-én 19 óra 20 perckor a csehszlovák kormány tudomására hozta a Führer utasításait.

A követség egyidejűleg közölte, hogy a sajtó néhány közleményével szemben, haditörvényszéki ítéletek alapján Csehszlovákiában szudétanémeteket mindezideig nem lőttek agyon.

---

[1] Okmány a német külügyminisztérium levéltárából.

A Németországban levó csehszlovák túszok kivégzését kérem csak a kulügyminisztériummal történt megegyezés után végrehajtani. Tudomásom szerint e kérdés további részét illető döntést a Führer személyesen a maga részére tartotta fenn.

W(oermann)[1]

---

[1] Az eredetin Woermann sajátkezű kezdobetűje és a német kulugyminisztérium bélyegzője szerepel.

21.

KROFTA CSEHSZLOVÁK KÜLÜGYMINISZTER LEVELE OSUSKÝ PÁRIZSI CSEHSZLOVÁK KÖVETHEZ[1]

Jelentse be mind a kormánynak, mind Gamelinnak, hogy az Ön utóbbi három közleményével kapcsolatban, amelynek tartalmát megerősíti az az értesülésünk, amelyet ma Faucher tábornokon át Párizsba küldtünk, attól kell tartanunk, hogy a már előkészített támadás szeptember 20-a után valószínűleg azonnal megtörténik. Komoly veszélyben vagyunk, mert a váratlan támadás lehetetlenné teheti mozgósításunk végrehajtását. A mozgósítást azonban mi elhalasztottuk, mivel úgy gondoljuk, hogy nem kívánatos a Párizs és London közötti megbeszélések menetét megzavarni, és nem akarunk semmi olyat tenni, amit Párizsban és Londonban a béke megóvására irányuló törekvéseik akadályának tekinthetnének. De nagyon kérjük mind a francia kormányt, mind a vezérkart, hogy vegyék tekintetbe helyzetünk rendkívul veszélyes voltát és ismerjék el, milyen felelősséget vesznek magukra mind a mi, mind a saját sorsukkal szemben, és minél gyorsabban közöljék velünk álláspontjukat a fennálló helyzetet illetően és nyujtsanak segítséget mint szövetségesek, úgyis mint barátok.

---

[1] Közölte Z. Fierlinger. *Ve Službach ČSR* című könyvében. (*A Csehszlovák Köztársaság szolgálatában,* Prága, 1947. 154—155. old.) Az okmány kelte nincs feltüntetve.

Magyarázatképpen közlöm még a következőket: azokkal az adatokkal együtt, melyek rámutatnak az előkészületekre és egy határozott időre keltezett terv létezésére, értesüléseink vannak arról, hogy négy rendőrezredet szerveznek, hasonlóképpen, amint ez Ausztria esetében történt, amely a bevonulás után rendet lesz hivatva teremteni az elfoglalt területen. Korábbi adataink szerint ezek október 1-re készültek fel. Most fogtunk el egy szeptember 13-i sürgönyt, melyben ezek parancsot kaptak a készenlétre. Ezzel egyidőben az SS alakulatok segítségével a határon szudétanémet hadtestet szerveztek az osztrák légiókhoz hasonlóan. Henlein felhívta ezt a hadtestet, hogy holnap álljon készen határainkon. Mindez azt bizonyítja, hogy a támadást a közeli napokra készítik elő.

Számításaink szerint a támadást 23-a körül várhatjuk, hangsúlyozzuk azonban, hogy a németek határaink közvetlen közelében több mint tíz hadosztályt összpontosítottak teljes hadikészültségben és a légierők összpontosítása is nagy méretekben folyik; a németek a polgári lakosságot kiürítik, amíg mi, Londonra és Párizsra számítva, nem merjük végrehajtani a legelemibb mozgósítási rendszabályok előkészítését sem. Ezzel egyidejűleg Masarykkal is közöljük ugyanezt, de kérjük, hogy ezt a jelentést személyesen adja át Daladier-nak. Értesítjük a francia és angol követeket is.

22.

ANGLIA ÉS FRANCIAORSZÁG JAVASLATA A CSEHSZLOVÁK KORMÁNYNAK[1]

A CSEHSZLOVÁKIA KORMÁNYÁHOZ 1938 SZEPTEMBER 19-ÉN BENYUJTOTT ANGOL-FRANCIA JAVASLAT

1. A francia és a brit kormány képviselői ma tanácskoztak az általános helyzetről és megvitatták a brit miniszterelnök beszámolóját Hitler úrral folytatott tárgyalásairól. A brit miniszterek francia kollégáik elé terjesztették azokat a következtetéseiket is, melyeket Lord Runciman küldetésének beszámolójából vontak le. Mindkét rész képviselői meg vannak győződve arról, hogy a közelmult eseményeinek eredményeként olyan helyzet adódott, melyben a főleg szudétanémetekkel lakott területeknek a csehszlovák állam keretein belül való megőrzése nem tartható fenn tovább anélkül, hogy ne fenyegetné magának Csehszlovákiának és az európai békének érdekeit. E megfontolásokból kiindulva, mind a két kormány arra a következtetésre jutott, hogy a békét nem lehet megóvni és Csehszlovákia létérdekeit nem lehet eredmé-

---

[1] Közzétéve *Correspondence respecting Czechoslovakia, September 1938*, London 1938, No. 7. Cmd. 5847, p. 8—9. *(Csehszlovákiát illető levelezés, 1938 szeptember.)*

nyesen biztosítani, ha ezeket a területeket nem adják át azonnal a német birodalomnak.

2. Ezt vagy egyenes területátadás útján, vagy népszavazás eredményeként lehet megvalósítani. Megértjük mindazokat a nehézségeket, melyek a népszavazással vannak összefüggésben, és ismerjük az Önök ellenvetéseit e módszer ellen, különösen azoknak a messzemenő következményeknek lehetőségeit, melyek abban az esetben merülhetnek fel, ha a kérdést ilyen széles elvi alapon intéznék el. Ennél az oknál fogva, s miután ellenkező jelentések nem futottak be, mi úgy tekintjük, hogy Önök valószínűleg előnyben részesítik azt a módszert, amely szerint a szudétanémetek problémáját a Németországnak való egyenes területátadással oldanák meg, s így azt magában álló esetként kezelnék.

3. Az átadásra kerülő területeknek valószínűleg magukban kell foglalniok azokat a kerületeket, amelyeknek lakossága több mint 50%-ban német, mi azonban azt reméljük, hogy tárgyalások útján megegyezünk a határkiigazítás feltételeiről mindazokban az esetekben, amikor ez szükségessé válik, valamilyen nemzetközi szervezet segítségével, beleértve Csehország képviselőjét is. Mi meg vagyunk győződve arról, hogy a kisebb kerületek átadása a magasabb százalékarányszám alapján nem lesz célszerű.

4. A fentnevezett nemzetközi szervezetnek ugyancsak át lehet majd adni mindazokat a kérdéseket, amelyek az optálás jogának alapján a lakosságnak egy bizonyos meghatározott időn belüli kicserélésével függnek össze.

5. Elismerjük, hogy a csehszlovák kormánynak e javasolt rendszabályok elfogadása esetén, melyek az

állam helyzetének lényeges változását vonják maguk után, joga lesz bizonyos garanciákat kérni jövendő biztonsága érdekében.

6. Az Egyesült Királyság királyi kormánya ennek megfelelően hajlandó lenne az európai békéhez való hozzájárulásaként csatlakozni ahhoz a nemzetközi garancia-egyezményhez, mely a csehszlovák állam új határait biztosítaná egy ki nem provokált támadás ellen. Egy ilyen garanciának egyik alapvető feltétele az lenne, hogy a csehszlovák állam önállóságát a jelenleg érvényben levő kölcsönös katonai segítségre vonatkozó szerződések helyett egy ki nem provokált támadás elleni garanciával biztosítanák.

7. Mind a francia, mind a brit kormány megérti, mily nagy áldozatot követel mindez a csehszlovák kormánytól a béke érdekében. De mivel ez az ügy közös ügye egész Európának általában, és különösen Csehszlovákiának, együttes kötelezettségüknek tartották, hogy nyiltan előterjesszék azokat a feltételeket, amelyek szükségesek ennek az ügynek biztosítására.

8. A miniszterelnöknek Hitler úrral folytatott tárgyalásait nem később mint szerdán, fel kell újítania, sőt ha erre lehetőség nyílik, még hamarabb. Ennélfogva mi úgy hisszük, hogy minél hamarabbi választ kell kérnünk Önöktől.

23.

LIPSKI BERLINI LENGYEL NAGYKÖVET JELENTÉSE BECK KÜLÜGYMINISZTERHEZ[1]

1938 szeptember 20.
Szigorúan titkos

No. 1/165/38.
Beck miniszter úrnak

Mélyen tisztelt Miniszter Úr!

Ma délután 4 órakor Ribbentrop külügyminiszter jelenlétében a kancellár fogadott Obersalzbergben. A beszélgetés több mint két óráig tartott.

Ezt megelőzőleg a kancellár fogadta Magyarország miniszterelnökét és a magyar vezérkar főnökét.

A lengyel és magyar kihallgatás külön történt. Az Imrédy miniszterelnök fogadásával kapcsolatosan megjelent kommünikében nyilvánosságra hozták az érintett kérdéseket, az én fogadásomról megjelent kommünikében egyszerűen csak a fogadás tényét szögezték le. Errevonatkozólag előzőleg megegyeztem von Ribbentrop külügyminiszterrel.

Hitler kancellár a velem folytatott beszélgetést annak a ténynek leszögezésével kezdte, hogy az események máskép fejlődtek, mint ahogy azt ő előzőleg gondolta. Aztán történelmi áttekintést adott a szudétakérdésről, kezdve a folyó évi februári Reichstagban mondott

---

[1] Az eredeti lengyel

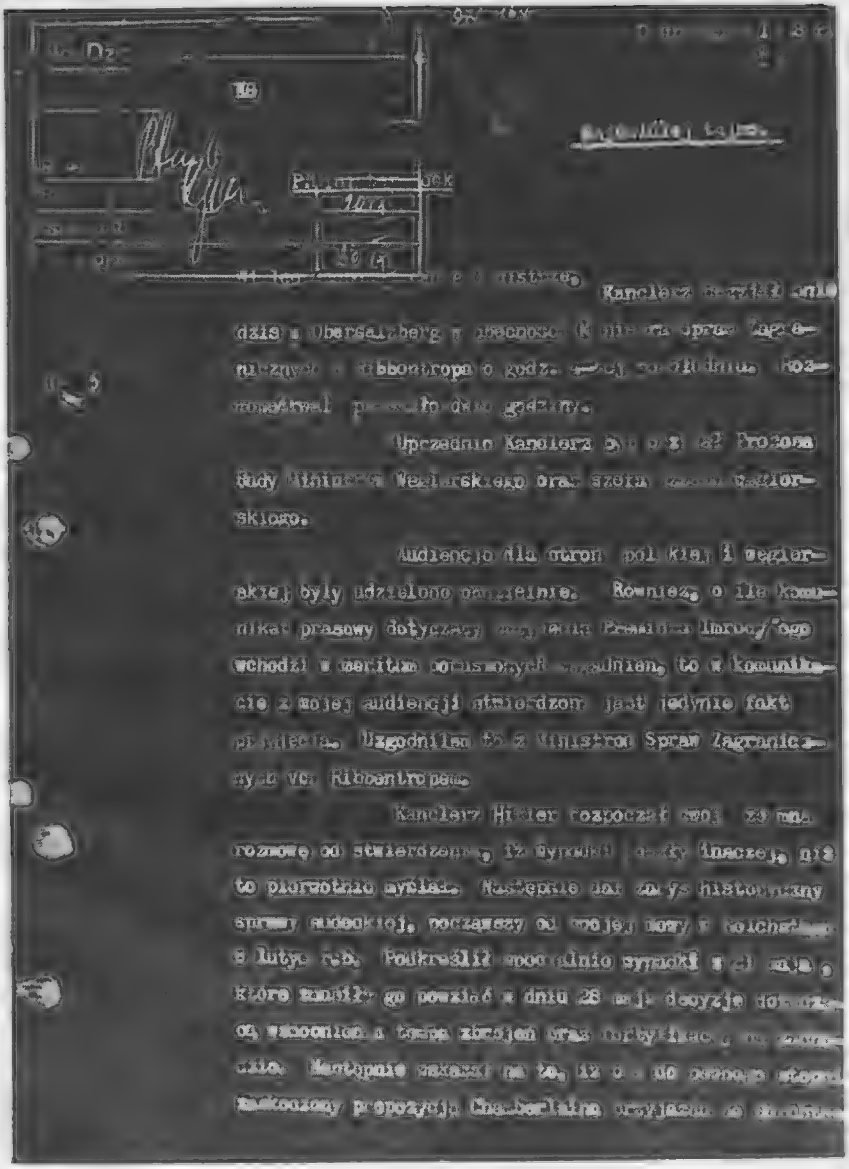

Fényképmásolat a 23. okmány első oldaláról

beszédével. Különösen kiemelte a május 21-i eseményeket, amelyek arra kényszerítették, hogy május 28-án elhatározza a fegyverkezés és a nyugati hadiépítkezések ütemének gyorsítását. Aztán rámutatott arra, hogy bizonyos mértékben váratlanul érte Chamberlainnek az a javaslata, hogy Berchtesgadenbe jönne. Természetesen lehetetlen volt nem fogadnia az angol miniszterelnököt. Feltételezte, hogy Chamberlain azért jön el, hogy ünnepélyesen kijelentse neki : Nagybritannia kész a fegyveres fellépésre. Ez esetben természetesen azt válaszolta volna neki, hogy Németország előre számolt ezzel a lehetőséggel. A kancellár kijelentette Chamberlainnek, hogy a szudétakérdést akár békés, akár háborús úton úgy kell megoldani, hogy a szudéták visszakerüljenek Németországhoz. Chamberlain azzal a meggyőződéssel tért vissza Londonba, hogy a szudétavidéket el kell szakítani. A kancellár eddig még nem rendelkezett határozott értesülésekkel a londoni határozatról. Úgyszintén nem voltak még értesülései a találkozás órájáról, amelynek állítólag másnap kellett megtörténnie. Mindezek ellenére a beérkező hírek arra mutattak, hogy a kancellár követeléseit kielégítik. Igaz, olyan verzióról is hallani, hogy a szudéták kérdésének rendezése nem önrendelkezés útján fog végbemenni, hanem határrevízióval. Állítólag népszavazás nélkül vissza kell kerülniök Németországhoz azoknak a területeknek, ahol a német többség 80%-ot tesz ki. Egyéb százalékú arányszámnál figyelembe kell venni a népszavazás lehetőségét. A kancellár azt állítja, hogy ő előnyben részesíti a népszavazást és amellett fog kardoskodni. Természetesen azon lesz, hogy a népszavazás idején azok a személyek is szavazhassanak, akik az adott területről 1918 után költöztek el. Vissza kell állítani az 1918-as helyzetet. Ellenkező esetben ez az 1918 óta végbement elcsehesítés elismerése volna.

A szudétavidék erőszakkal való elfoglalása, a kancellár szavai szerint, sokkal tökéletesebb és határozottabb megoldást jelentene. Ezzel szemben a kancellár kijelenti, hogy ha feltételeit elfogadják, úgy országának közvéleménye előtt ő már nem teheti meg, hogy ne fogadja el azokat, még akkor sem, ha a csehszlovák problémának többi része rendezetlen marad. Ezért a kancellár azon gondolkodik, hogy oldhatók meg ez esetben azok a fennmaradt problémák, amelyek Magyarországot és Lengyelországot érintik. Ezért hívott megbeszélésre engem és a magyar miniszterelnököt.

Válaszomban kijelentettem, hogy szeretném álláspontunkat a legkimerítőbben kifejteni. Ezt az Öntől kapott 1938 szeptember 19-i utasítás 1—7 pontjainak megfelelően tettem.

Mivel nincs időm e levél elküldése előtt, így csak annyit szeretnék megjegyezni, hogy a Teschenvidék kérdésében kétízben is kiemeltem, hogy arról a területről van szó, amely csupán egy kissé terjed túl a Teschen-Freistadt-i körzet határain, továbbá *a vasútvonal meghosszabbításáról a Bohumin-Oderberg állomásig.*[1] A magyar követelésekkel kapcsolatban különösen kiemeltem Kárpátalja kérdését, hangsúlyoztam az Oroszországgal szembeni stratégiai tényezőket és az ezen a területen folyó kommunista propagandát, stb. Az a benyomásom támadt, hogy a kancellárt nagyon érdekelte ez a kérdés, különösen akkor, amikor azt mondottam, hogy a lengyel-román határ aránylag nem hosszú és hogy egy magyar-lengyel határ segítségével, amely Kárpátalján húzódna át, mi erős gátat emelhetnénk Oroszország ellen. Ezenkívul Kárpátaljával kapcsolatban rámutattam arra is, hogy ezt a területet, amelyre a szlovákok nem tartottak igényt, Csehszlovákiának mandátumterületként adták át, s hogy lakossága nagyon alacsony színvonalon áll és erősen kevert, és hogy Magyarországnak vannak itt a legnagyobb érdekeltségei.

---

[1] Aláhúzva az eredetiben.

Pontosan meghatározva a Lengyelországot közvetlenül érintő teruletet (Teschent) illető álláspontunkat, megjegyeztem:

a) hogy mi London, Párizs, Róma és Berlin előtt kategórikusan kijelentettük, hogy népszavazást követelünk, amint ezt a szudéták kérdésében javasolták;

b) hogy a tegnapi nap folyamán újra felléptünk ugyanezeknél az államoknál azzal a közleménnyel kapcsolatban, amely szerint állítólag tervbe vették a jelenlegi határok kiigazítását (bejelentésunket írásban benyujtottam von Ribbentrop úrnak);

c) hogy Lengyelország helyzete nagyon erős az annakidején Prágából kapott és London és Párizs által megerősített ígéret következtében, amely szerint Csehszlovákiában élő kisebbségeink a legkedvezőbb feltételeket élvező kisebbségekkel egyenlő jogokat fognak élvezni.

A kancellár kérdésére befejezésül azt válaszoltam, hogy ezen a ponton mi még az erő igénybevételétől sem riadunk vissza, ha érdekeinket nem veszik figyelembe.

Az egész csehszlovák kérdéssel kapcsolatos további taktikának elemzésénél a kancellár kijelentette:

1. Ha Chamberlain nem fogadja el javaslatát, akkor

a helyzet egész világos lesz és előzetes figyelmeztetésének megfelelően kész a fegyveres felvonulásra a szudétavidéknek Németországhoz való csatolása érdekében.

2. Abban az esetben, ha a szudétavidéket illető javaslatait elfogadják és garanciákat követelnek tőle Csehszlovákia többi részét illetően, olyan álláspontot foglalna el, amely szerint csak oly feltételek mellett adhat garanciát, ha ugyanezt teszi Lengyelország, Magyarország és Olaszország (Olaszország bekapcsolását fontos ellensúlynak tartja a francia és angol garanciával szemben). Tudja, hogy Lengyelország és Magyarország ezeket a garanciákat a kisebbségeik kérdésének megoldása nélkül sohasem adja meg. Erről őt a lengyel kormány nevében is biztosítottam.

3. A kancellár szigorúan bizalmasan és kiemelve, hogy ebből levonhatom a további következtetéseket, tudomásomra hozta, hogy ha még ma Lengyelország és Csehszlovákia között a tescheni érdekek kérdésében konfliktusig fajulna a dolog, úgy a Reich a mi oldalunkon lesz (azt hiszem, hogy èhhez hasonló kijelentést a kancellár a magyar miniszterelnöknek is tett, habár erről nekem nem szólt semmit). A kancellár azt tanácsolja, hogy ilyen körülmények között a mi akciónkat csakis a szudéta hegyeknek a németek által való elfoglalása után kezdjük, mivel ebben az esetben az egész művelet sokkal rövidebb lesz.

A beszéd további folyamán a kancellár állhatatosan kiemelte, hogy Lengyelország elsőrendű tényező Európának Oroszországtól való megvédésében.

A kancellár egyéb terjedelmes kijelentéseiből az következett :

a) hogy nem szándékszik a szudétavidéken túl nyomulni. Háború esetén természetesen tovább menne, mivel véleményem szerint a katonai elemek befolyására kellene hallgatnia, akik stratégiai szempontokból arra késztetik, hogy az egész etnográfiai Csehországot Németországtól tegye függővé;

b) hogy az ismert német érdekeken túl nekünk teljesen szabad kezünk van;

c) hogy nagy nehézségeket lát a magyar-román megegyezés elérésénél (azt hiszem, hogy ezen a ponton a kancellár valószínűleg Horthy kijelentéseinek a hatása alatt áll, amelyekről már szóbelileg informáltam Önt);

d) hogy a szudéta hadművelet, beleszámítva az erősítéseket és a fegyverkezést, 18 milliárd márkába kerül;

e) hogy a szudéta kérdés megoldása után felveti a gyarmati kérdést;

f) hogy a zsidókérdés megoldásával kapcsolatban az az eszme foglalkoztatja, hogy egyetértésben Lengyelországgal, Magyarországgal és talán Romániával egy gyarmatokra való emigráció volna helyes (amire azt válaszoltam, ha ezt így megoldjuk, akkor egy csodaszép szobrot emelunk neki Varsóban).

Az Ön utasításainak megfelelően a fent leírt beszélgetés folyamán érintettem még a lengyel-német viszony kérdését is. Meg kell jegyeznem, hogy a pillanat nem volt teljesen megfelelő, mivel a kancellárt teljesen a Chamberlainnel való küszöbönálló megbeszélés foglalta le.

Érintettem a danzigi kérdést s egy közvetlen lengyel-német szerződés lehetőségét sugalmaztam neki, amely stabilizálná a szabad város helyzetét.

Itt egész sor történelmi és gazdasági érvet hoztam fel A kancellár válaszában arra utalt, hogy köztünk fennáll az 1934-es szerződés. Ő is kívánatosnak tartaná a további lépéseket és nemcsak az erő alkalmazásának lehetőségét akarja kizárni a köztünk fennálló viszonyból, hanem a végérvényes határok megállapítását kívánja. Itt újra előtérbe helyezte az Ön által már ismert autó-műút tervezetét, amely a vasútvonalakat összeköti. Ennek szélessége, szerinte, körülbelül 30 méter lenne. Ez bizonyos újítás volna, ahol a technika a politika szolgálatában állana. Hozzátette, hogy ezt egyelőre még nem javasolta mint tervet, hanem csak mint eszmét veti fel, amelyet esetleg később meg lehet valósítani. Ilyen föltételek mellett ezt a kérdést nem feszegettem tovább.

A beszélgetés végén érintettem azt a lehetőséget, hogy ha szükséges, akkor a közeljövőben találkozót rendezünk Ön és a kancellár között. A kancellár ezt megelégedéssel fogadta és megjegyezte, hogy ez a találkozás nagyon üdvös lenne, különösen a Chamberlainnel való beszélgetés után.

Ribbentrop a maga részéről arra kért, tudjam meg Öntől, nem kívánna-e Ön a Csehszlovákiát illető lengyel követelésekről nyilatkozatot tenni, olyasfélét, amilyet a magyar miniszterelnök tett, hogy ezt ki lehessen használni a Chamberlainnel való megbeszélésnél. Ezenkívül Ribbentrop biztosított arról, hogy a német sajtó a mi csehszlovákiai kisebbségeinket illető akciónknak teljes nyilvánosságot ad majd.

A fenti beszámolót Berchtesgadenből való visszarepülésem után a futár elutazása előtt diktálom, ezért kérem Önt, hogy nézze el az esetleges pontatlanságokat.

Kérem fogadja, stb.

Józef Lipski

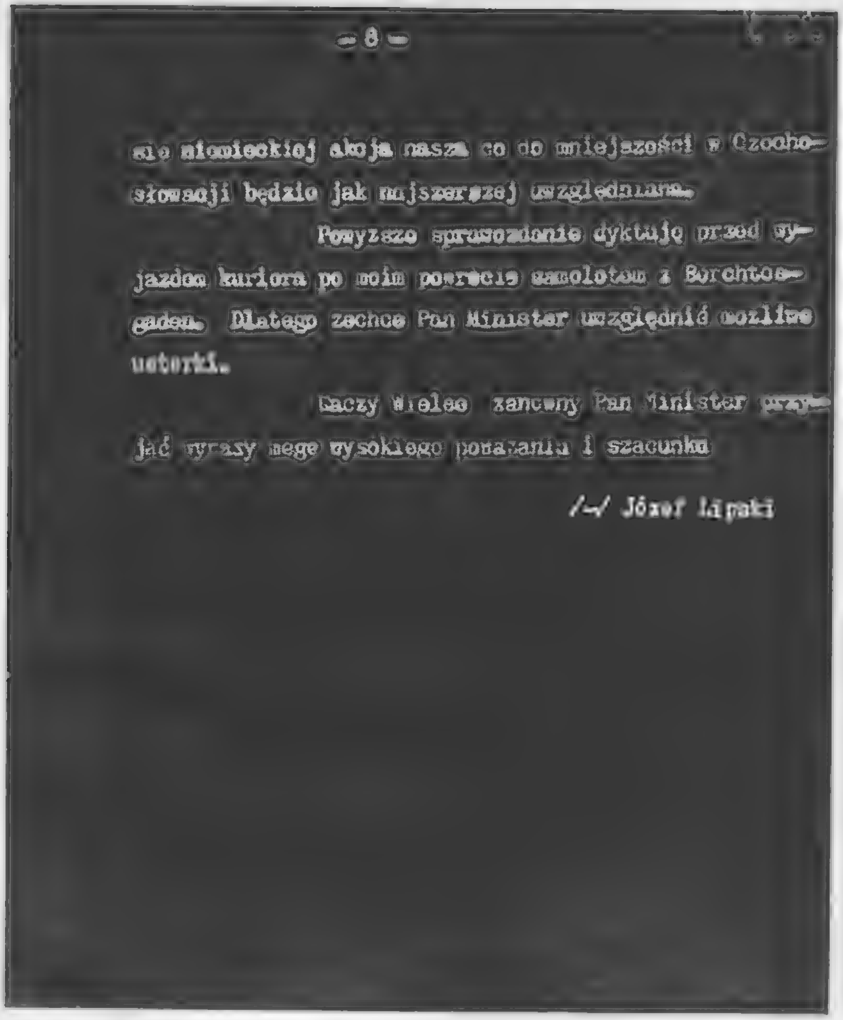

- 8 -

się niemieckiej akcja nasza co do mniejszości w Czechosłowacji będzie jak najszerzej uwzględniana.

Powyższe sprawozdanie dyktuję przed wyjazdem kuriera po moim powrocie samolotem z Berchtesgaden. Dlatego zechce Pan Minister uwzględnić możliwe usterki.

Raczy Wielce Szanowny Pan Minister przyjąć wyrazy mego wysokiego poważania i szacunku

/-/ Józef Lipski

Fényképmásolat a 23. okmány utolsó oldaláról

24.

A CSEHSZLOVÁK KORMÁNY VÁLASZA AZ ANGOL-FRANCIA JAVASLATRA[1]

AZ ANGOL-FRANCIA JAVASLATRA 1938 SZEPTEMBER 20-ÁN ADOTT CSEHSZLOVÁK VÁLASZ SZÖVEGE

A csehszlovák kormány köszönetet mond a francia és brit kormánynak a tőlük kapott közleményért, melyben meghatározzák álláspontjukat a jelenlegi Csehszlovákiát érintő nemzetközi nehézségek megoldását illetően. Annak a felelősségnek teljes tudatában, amelyet a kormány Csehszlovákiával, annak barátaival és szövetségeseivel s a világbéke érdekeivel szemben visel, annak a meggyőződésének ad kifejezést, hogy a közleményben foglalt javaslatok nem alkalmasak azoknak a céloknak elérésére, amelyeket a brit és a francia kormány követ a béke megőrzése érdekében tett erőfeszítésében.

Ezt a javaslatot a csehszlovák kormány képviselőinek megkérdezése nélkül dolgozták ki. Ezek a javaslatok Csehszlovákia ellen irányulnak, amelyet meg sem hallgattak, annak ellenére, hogy a csehszlovák kormány felhívta a figyelmet arra, hogy nem vállalhat felelősséget olyan kijelentésért, amelyet jóváhagyása nélkül tettek. Ebből érthetővé válik, hogy a fentemlített javaslat nem lehetett olyan, amilyet Csehszlovákia elfogadhatott volna.

---

[1] A Szovjetunió külügyminisztériumának levéltárából. Miután fenti választ Angliával és Franciaországgal kozolte, Csehszlovákia külügyminisztériuma 1938 szeptember 20-án átadta ezt az okmányt a Szovjetunió csehszlovákiai kovetének. Közli dr. Hubert Ripka *Munich: Before and After (München előtt és után)*, London 1939, 74—77. old.

A csehszlovák alkotmány értelmében a csehszlovák kormány nem hozhat semilyen határozatot, amely a határokat érinti. Egy ilyen határozat elfogadása lehetetlen volna a demokratikus rendszer és a csehszlovák állam jogrendjének megsértése nélkül. Mindenesetre szükséges lenne a parlament megkérdezése.

A kormány véleménye szerint egy ilyen jellegű javaslat elfogadása egyenlő lenne az államnak önkéntes és teljes, minden irányban való megcsonkításával. Csehszlovákia gazdasági és közlekedési szempontból teljesen megrendülne és stratégiailag rendkívül nehéz helyzetbe kerülne. Előbb vagy utóbb teljesen alárendelt viszonyba jutna Németországgal szemben.

Még ha Csehszlovákia el is határozná magát a javasolt áldozatok meghozására, a béke biztosításának kérdése semmiképpen sem oldódnék meg.

a) Sok szudétanémet a jól ismert okoknál fogva előnyösebbnek tartaná a birodalomból való emigrációt és szívesebben élne a csehszlovák állam demokratikus légkörében. Ennek következtében új nehézségek és új nemzetiségi viták merülnének fel.

b) Csehszlovákia megcsonkítása mély politikai változásokat idézne elő egész Közép- és Délkelet-Európában. Közép-Európában és Európában általában megsemmisülne az erők egyensúlya ; ez messzemenő következményeket vonna maga után a többi államra és különösen Franciaországra nézve.

c) A csehszlovák kormány őszinte köszönetet mond a nagyhatalmaknak Csehszlovákia integritásának garanciájára való törekvésükért, megérti azt és magasra értékeli. Egy ilyen garancia bizonyára utat nyithatna az összes érdekelt felek közötti megegyezéshez, ha a jelenlegi nemzetiségi viták barátságos úton rendeződnének, mégpedig úgy, hogy nem kényszerítenék Csehszlovákiát elfogadhatatlan áldozatok meghozatalára.

Az utóbbi években Csehszlovákia a béke ügyéhez való megingathatatlan hűségének számos bizonyítékát adta. Barátainak nyomása alatt a szudétanémet kérdésben folyt tárgyalások folyamán Csehszlovákia oly messzire ment, hogy ezt az összes államoknak köszönettel kellett elismerniök. A brit kormány egyik kijelentésében szintén megjegyezte, hogy nem szabad túllépni a csehszlovák alkotmány kereteit, és amikor a kormány átnyujtotta legutóbbi javaslatait, még a szudétanémetek pártja sem utasította vissza azokat, hanem nyilvánosan elismerte, hogy a kormány szándékai komolyak és őszinték voltak. Annak ellenére, hogy a szudétanémet lakosság egy része között felkelés tört ki, melyet kívülről szítottak, a kormány ünnepélyesen kijelentette, hogy továbbra is megmarad azon javaslatok mellett, amelyek megfelelnek a szudétanémet lakosság óhajainak. Még ma is azt tartja, hogy ezek a javaslatok megvalósíthatók, amennyiben ezek a köztársaságban levő nemzetiségi kérdést érintik.

Csehszlovákia mindig hű maradt a kötött szerződésekhez s az ezekből folyó kötelezettségeket mindig betartotta, mind barátainak, mind a Népszövetségnek és tagjainak, vagy a többi népnek érdekében. Kész volt és továbbra is kész megőrizni ezt a hűséget, minden körülmények között. Ha most ellenáll annak a lehetőségnek, hogy erőszakot alkalmazzanak, ezt csak szomszédjának nemrég tett kijelentései és kötelezettsége, valamint az 1926 október 16-i döntőbírósági szerződés alapján teszi, amelyet a jelenlegi német kormány több kijelentésében érvényesnek ismert el. A csehszlovák kormány kijelenti, hogy ez a szerződés alkalmazható és kéri, hogy alkalmazzák is. Tiszteletben tartva saját aláírását, kész alávetni magát bármilyen döntőbírói határozatnak, melyet kimondhatnak. Ez véget vetne a konfliktusnak. Ezáltal gyors és tisztességes megoldásra juthatnának, amely méltó lenne valamennyi érdekelt államhoz.

Csehszlovákiának Franciaországhoz való viszonya mindig a megbecsülésen, az odaadó barátságon és a szövetségen alapult, melyet egyetlen csehszlovák kormány és egyetlen csehszlovák[1] sem fog soha megszegni. Mindig a nagy francia népbe vetett hitben élt és él most is, melynek a kormánya oly gyakran biztosította őt barátságának szilárdságáról. Nagybritanniával tiszteletadás érzése, a hagyományos barátság és megbecsülés fűzi egybe, s Csehszlovákia mindig ezektől az érzésektől áthatva fog igyekezni a két ország közötti elszakíthatatlan együttműködés, s azon közös erőfeszítés érdekében, amely a béke megőrzésére irányul, bármilyen helyzetben lenne is Európa.

A csehszlovák kormány elismeri, hogy a francia és brit kormány által kifejtett erőfeszítés valódi szimpátiájuk eredménye volt és őszintén köszönetet is mond érte. Mindazonáltal a felsorolt érvekből kiindulva utolsó felhívással fordul feléjük és arra kéri őket, hogy másítsák meg álláspontjukat. Abban a reményben teszi ezt, hogy nemcsak saját érdekeit, hanem barátainak, a béke ügyének és Európa egészséges fejlődésének érdekeit is védi. Ebben a döntő pillanatban nemcsak Csehszlovákia sorsáról, hanem a többi ország és különösképpen Franciaország sorsáról is szó van.

---

[1] Igy van az eredetiben

Prága, 1938 szeptember 20.

25.

AZ ANGOL KORMÁNY VÁLASZJEGYZÉKE A CSEHSZLOVÁK JEGYZÉKRE[1]

1938 szeptember 21.

Őfelsége kormányának véleménye szerint a csehszlovák kormány válasza semmiképpen sem felel meg annak a kritikus helyzetnek, amelyet az angol-francia javaslat elhárítani igyekezett. Ha ezt a választ elfogadnák, úgy annak közlése, Őfelsége kormányának véleménye szerint, az azonnali német betörést eredményezné. Éppen ezért Őfelsége kormánya azt ajánlja a cseh kormánynak, vonja vissza válaszát és haladéktalanul találjon egy olyan megoldást, amely a reális helyzetből indul ki. A kapott válasz alapján Őfelsége kormányának a legkisebb reménye sem maradna a Hitler úrnál tervbevett második látogatás pozitív eredményeit illetően és a miniszterelnök kénytelen lenne a megtett előkészületeket beszüntetni. Éppen ezért Őfelsége kormánya arra kéri a cseh kormányt, hogy az gyorsan és komolyan fontolja meg a következményeket, még mielőtt oly helyzetet teremt, melyért Őfelsége kormánya nem vállalhat felelősséget.

---

[1] Kozli dr. Hubert Ripka, *Munich: Before and After (München előtt és után)*, London, 1939, 78—79. old.

Őfelsége kormánya természetesen kész lenne felajánlani a német kormánynak egy döntőbíróság tervezetét, ha az adott helyzetben valami remény lehetne arra, hogy ez kedvező fogadtatásra talál. Őfelsége kormánya azonban egy pillanatra sem hiszi azt, hogy ilyen javaslat jelenleg elfogadható volna, s azt sem tételezheti fel, hogy a német kormány a helyzetet olyannak tekinti, amelyet döntőbírósági határozattal meg lehetne javítani, amint azt a csehszlovák kormány javasolja.

Ha a csehszlovák kormány mégegyszer megfontolva a kérdést, kénytelen volna e tanácsot elhárítani, akkor természetesen szabad kezet kapna mindazokra az akciókra, melyeket az esetleg később kialakuló helyzetnek megfelelően szükségesnek tart.

26.

RUNCIMAN LEVELE CHAMBERLAINHEZ[1]

Westminster, S. W. I.
1938 szeptember 21.

Kedves Miniszterelnök Úr!

Amikor vállaltam a csehszlovák kormány és a Szudétanémet Párt közötti viszályban a közvetítő szerepet, én természetesen teljesen szabad kezet kaptam az értesülések beszerzését és a következtetések levonását illetően. Nem voltam kötelezve arra, hogy bármilyen beszámolót is adjak. Az adott helyzetben azonban, az Ön számára talán hasznos lesz, ha megismerkedik azzal a nézettel, amelyre küldetésem eredményeként végérvényesen jutottam, úgyszintén néhány javaslattal, melyet szerintem figyelembe kell venni, ha valamilyen maradandó megoldást akarnak találni.

A politikai, társadalmi és gazdasági viszonyok problémája a teuton és szláv népfaj között azon a területen, amely ma Csehszlovákia, olyan probléma, mely évszázadok óta fennáll s ez idő alatt voltak kiélezett harcos időszakok és viszonylagosan békés időszakok. Ez a probléma nem új és annak jelenlegi fázisában vannak mind új, mind régi tényezők, melyeket a pontos vizsgálódásnak figyelembe kell vennie.

---

[1] Kozli *Correspondence Respecting Czechoslovakia, September 1938,* No. 7, 1—8 old.

Mikor augusztus elején megérkeztem Prágába, előttem közvetlenül: 1. alkotmányos, 2. politikai és 3. gazdasági kérdések merültek fel. Az alkotmányos kérdés volt az, amellyel én egyenesen és közvetlenül foglalkoztam. Annakidején ez, a csehszlovák köztársaság keretein belül, a szudétanémeteknek nyujtandó bizonyos fokú önkormányzat formájában merült fel; az önrendelkezés kérdése akkor még nem merült fel olyan éles formában. Feladatom az volt, hogy megismerkedjem e kérdés történetével, a főbb érdekelt személyekkel, mindkét oldalról jövő javaslatokkal, nevezetesen a június 7-én a csehszlovák kormánynak a Szudétanémet Párt által benyujtott tervezettel (amelyben benne foglaltatik Henlein úr karlsbadi beszédének mind a 8 pontja) és a csehszlovák kormánynak a nemzetiségekre, a nyelvhasználatra és a közigazgatás reformjára vonatkozó törvényjavaslataival, melyek mind e kérdés megoldását célozzák.

Kitűnt, hogy e javaslatok egyike sem eléggé elfogadható a másik fél számára arra, hogy ezek alapján a tárgyalásokat tovább folytathatnák és így augusztus 17-én a tárgyalásokat meg is szakították. A szudéta vezetők és a cseh kormányhatóságok képviselői közötti több magánbeszélgetés után újabb alapot találtak a tárgyalásokra, melyet velem szeptember 5-én és a szudéta vezetőkkel szeptember 6-án közöltek. Ez volt az úgynevezett «negyedik tervezet». Véleményem szerint, és azt hiszem, hogy a felelősebb szudéta vezetők véleménye szerint is, ez a tervezet magában foglalta a karlsbadi 8 pontnak majdnem összes követeléseit, és némi tisztázás és kiterjesztés után felölelhette volna az egész kérdéskomplexumot. Azonnal fel kellett volna újítani a tárgyalásokat ezen a kedvező és reménnyel kecsegtető talajon; de nekem kevés kétségem volt aziránt, hogy éppen ez a kedvező tényező fog akadályt gördíteni az elé, hogy a Szudétanémet Párt legszélsőségesebb tagjai elfogadják.

Szerintem azt az incidenst, amely néhány szudétanémet képviselő látogatása következtében keletkezett, akik a Mährisch-Ostrau-i fegyvercsempészés ügyében letartóztatott személyek ügyét akarták felülvizsgálni, ürügyként használták fel a tárgyalások félbeszakítására, ha nem végleges megszakítására. A cseh kormány azonnal engedett a Szudétanémet Párt követelésének ebben a kérdésben, és szeptember 10-én újra felvették az előzetes tárgyalásokat a «negyedik tervet» illetően. Ez esetben is meg voltam győződve arról, hogy ez nem felelt meg a szudéta szélsőségesek politikájának és minden elő volt készítve arra, hogy szeptember 11-én újabb incidenseket provokáljanak ki, s Hitler szeptember 12-i beszéde után még ezeknél is fokozottabbakat. Az ilyenképpen kiprovokált zavargások és vérontás eredményeként a szudéta delegáció visszautasította a csehszlovák hatóságokkal való találkozást, amelyet szeptember 13-ra tűztek ki. Henlein úr és Frank úr egy sor egészen új követelést terjesztett elő — az államrendőrség kivonását, a hadsereg működésének korlátozását stb., melyet a csehszlovák kormány újra kész volt elfogadni, azzal az egyetlen feltétellel, hogy a párt[1] képviselői jelenjenek meg Prágában, s ott beszéljék meg a rend visszaállításának módjait. Szeptember 13-án éjjel Henlein úr ezeket a feltételeket visszautasította és így a tárgyalások teljesen megszakadtak.

---

[1] Szudétanémet Párt.

Teljesen világos, hogy nem térhetünk vissza ahhoz a kiindulóponthoz, amelyen két héttel azelőtt álltunk, és meg kell vizsgálnunk a jelenlegi adott helyzetet.

A csehszlovák kormány szeptember 13-i javaslatainak visszautasításával és a tárgyalásoknak Henlein úr részéről történt megszakításával az én feladatom, mint közvetítőé, a valóságban be is fejeződött. A főbb szudéta vezetők és a német kormány közötti közvetlen vagy közvetett kapcsolat lett a helyzet döntő tényezőjévé; a viszály már nem volt belső viszály. A Csehszlovákia és Németország közötti közvetítés már nem az én feladatom volt.

A végleges szakításért a felelősség szerintem teljesen Henlein és Frank urakra hárul és azokra az országon belüli és kívüli híveikre, akik őket ezekre a szélsőséges és alkotmányellenes ténykedésekre bírták.

A szudétanémetek ügyével én mélyen együttérzek. Nehéz egy idegen faj kormányzását elviselni, és az a benyomásom, hogy a szudéta-vidéken az utóbbi húsz évben folyó cseh kormányzás, ha nem is jelentett aktív elnyomást, és semmiesetre sem volt «terrorisztikus», mégis telve volt tapintatlansággal, a megértés hiányával, kicsinyes türelmetlenséggel és kivételezéssel, s mindez oly mértékben, hogy a német lakosság elégedetlensége elkerülhetetlenül a felháborodásig nőtt. A szudétanémetek úgy látták, hogy a multban a csehszlovák kormány sok ígéretet tett nekik, de ezeket az ígéreteket kevéssé, vagy egyáltalán nem tartották be. Ez a tapasztalat nem palástolt bizalmatlanságot keltett a cseh vezető államférfiak iránt. Nem tudom megmondani, hogy ez a bizalmatlanság mennyiben volt alapos, vagy alaptalan. De kétségen kívül megvolt, s ennek következtében bármilyen engesztelő hangúak voltak is a cseh kormány kijelentései, a szudéta lakosságnak nem nyujtottak tápot a bizalomra. Mindezen felül a legutóbbi 1935-ös választásoknál a Szudétanémet Párt több szavazatot kapott, mint bármely más párt s így ténylegesen a parlamentben a második legnagyobb pártot alkotta. 300 mandátumból 44 felett ez a párt rendelkezett ; s a későbbi csatlakozásokkal együtt jelenleg ez a legszámottevőbb párt, a szavazásnál azonban mindig kisebbségben maradhat, s ennek következtében tagjainak egy része úgy tekinti, hogy az alkotmányos cselekvés teljesen haszontalan számukra.

Ezek a főbb panaszok, melyeket még bizonyos helyi bonyodalmak is megnehezítettek, alapot adtak a felháborodásra. A cseh közigazgatási tisztviselőket és a cseh rendőrség tagjait, akik alig, vagy egyáltalán nem beszéltek németül, nagy számban nevezték ki a németlakta kerületekben. A cseh mezőgazdasági telepeseket támogatták abban, hogy a német lakosság közé költözzenek, azokra a földekre, melyek a földreform útján kerültek szétosztásra. Az idejött csehek gyermekei számára nagy számban építették a cseh nyelvű iskolákat. Az általános meggyőződés szerint az állami rendeléseknél a cseh cégek sokkal kedvezőbb feltételek között voltak, mint a német cégek és az állam a cseheknek sokkal szívesebben nyujtott munkalehetőséget, vagy adott munkanélküli segélyt munkanélküliség esetén, mint a németeknek. Szerintem ezek a panaszok nagyjából jogosak. Még küldetésem idején sem tapasztaltam a cseh kormány részéről azt a készséget, hogy megfelelő mértékben orvosolja ezeket a panaszokat.

Mindezek és egyéb követelések erősbödtek az egész gazdasági élet oly fontos részének, a szudéta-ipar gazdasági válságának befolyása következtében. Az ebből eredő elszegényedést természetesen a csehszlovák kormány rovására írták.

Sok oknál fogva tehát, a fentieket is beleértve, a szudétanémetek között már 3—4 évvel ezelőtt a reménytelenség érzése vált úrrá. De a náci Németország keletkezése új reményeket adott nekik. Szerintem az, hogy a saját fajtájuk felé fordultak segítségért, és esetleg kívánták a Németországhoz való csatlakozást, ilyen körülmények között egészen természetes.

Ideérkezésem pillanatában a mérsékeltebb szudéta vezetők még mindig a csehszlovák állam határain belül óhajtották rendezni a kérdést. Megértették, mit jelentett volna egy háború a szudétavidéken, amelynek elsősorban kellett volna harctérré válnia. Mind nemzeti, mind nemzetközi szempontból a rendezésnek ilyen módja sokkal könnyebb lehetett volna, mint a terület átadása. Minden tőlem telhetőt megtettem, hogy ehhez hozzájáruljak és talán bizonyos mértékben nem egészen sikertelenül, de még akkor is állandóan kételkedtem a felől, hogy még ha megegyezésre jutnak is, betartják-e azt anélkül, hogy újabb nehézségek, gyanúokok, vádak és ellenvádak születnének. Úgy véltem, hogy az ilyen megegyezés csak ideiglenes lehetne, és nem tarthatna sokáig.

Ez a megoldás, amely a «negyedik tervezet» néven ismeretes, a fentebb megjelölt körülmények között nem vált lehetségessé. Az egész helyzet mind belsőleg, mind külsőleg megváltozott, s úgy gondoltam, hogy ezekkel a változásokkal egyidejűleg a feladatom is véget ért.

Mikor szeptember 16-án elhagytam Prágát, a szudétavidéki lázadások és zavargások, amelyek amúgyis elvétve fordultak elő, teljesen megszűntek. A kerületek egy jelentékeny része ostromállapot alá került. A szudéta vezetők, vagy legalábbis a legszélsőségesebbek, Németországba menekültek és ott a csehszlovák kormány ellen proklamációkat bocsátottak ki. Hitelt érdemlő forrásból értesülést szereztem arról, hogy elutazásom pillanatáig a halottak száma mindkét részről nem haladta meg a hetvenet.

Ezért ha Henlein úr önkéntes hadtestét nem buzdítják fel arra, hogy lépje át a határt, nincs semilyen alapom arra, hogy valamilyen jelentékeny incidens, vagy zavargás fellépését várjam. Ilyen körülmények között semmi szükség sincs arra, hogy az államrendőrség ezekben a kerületekben tartózkodjék. Mivel az államrendőrség rendkívül népszerűtlen a német lakosság között és az utóbbi három évben ez volt egyik legfőbb panaszuk, úgy vélem, hogy azt a legrövidebb időn belül vissza kell onnan vonni. Szerintem a rendőrség visszavonása csökkentené a civódás és lázadás ürügyeit.

Továbbá számomra teljesen magától értetődővé vált, hogy a Csehszlovákia és Németország között fekvő határterületeknek, ahol a szudéta lakosság a túlnyomó többség, azonnal teljes önrendelkezési jogot kell kapniok. Ha bizonyos területátadás elkerülhetetlen lesz, — mintahogy én hiszem —, úgy kívánatos lenne, hogy ez gyorsan és habozás nélkül meg is történjék. A bizonytalan meghosszabbításában valóságos veszély rejlik, sőt még a polgárháború lehetősége is. Ennek következtében nagyon reális okok szólnak egy azonnali és radikális politika mellett. Mindenfajta népszavazás, vagy referendum szerintem tiszta formaság lenne ezeken a túlnyomórészt német területeken. Lakosságuknak lényegesen nagy többsége a Németországgal való egyesülést óhajtja. A népszavazás következtében szükségszerűen beálló elnapolás csak a néplélek izgatásához járulna hozzá, s valószínűleg veszélyes eredményekkel járna. Éppen ezért úgy gondolom, hogy ezeket a határmenti területeket azonnal át kell adni Németországnak, továbbá a két kormány között meg kell egyezni mindazon rendszabályokban, amelyek biztosítanák ezt a békés átadást, beleértve a lakosság számára nyujtott garanciákat az átmeneti időre.

Ezeknek a határmenti területeknek átadása azonban nem oldja meg véglegesen azt a kérdést, hogy a jövőben hogyan éljenek békésen egymás mellett a németek és a csehek. Még ha mindazokat a kerületeket, amelyekben a többséget németek alkotják, át is adják Németországnak, Csehszlovákiában elég jelentékeny számú német és a Németországnak átadott kerületekben bizonyos számú cseh is marad. A gazdasági kapcsolatok oly szorosak, hogy a tökéletes elszakadás nemcsak hogy nem kívánatos, de nem is lehetséges, s így mégegyszer kifejtem azt a meggyőződésemet, hogy a történelem már bebizonyította annak a lehetőségét, hogy békés időkben két nép barátságosan élhet egymás mellett. Úgy találom, hogy mind a csehek, mind a németek érdekében elő kell segíteni ennek a barátságos viszonynak a helyreállítását, és meg vagyok győződve arról, hogy mind az átlag-csehnek, mind az átlag-németnek ez a valósagos óhaja. Ezek egyformán becsületesek, békeszeretők, dolgosak és mértékletesek. Mikor a politikai surlódás mindkét részről megszűnik, akkor szerintem nyugodtan megférnek majd egymás mellett.

Ezért a területnek azokon a részein, ahol a német többség nem oly jelentékeny, ajánlom, hogy igyekezzenek megtalálni a helyi önkormányzat alapját, a «negyedik terv» szerint, melyet a túlnyomórészt németlakta területek elcsatolása következtében előállott új körülményekhez képest módosítani kellene. Mint már mondottam, fennáll a veszélye annak, hogy az elvben elért egyezmény a gyakorlatban eltérésekre vezethet. Azt hiszem azonban, hogy a békésebb jövőben ez a kockázat egészen a minimumra csökken.

Ez engem a probléma politikai részéhez vezet, amely a csehszlovák köztársaság integritásának és biztonságának kérdését illeti, különösen a közvetlen szomszédaival kapcsolatosan. Szerintem a probléma lényege abban áll, hogy Európa közepéből ki kell küszöbölni az éles politikai surlódásokat. Ennek elérésére feltétlenül szükséges biztosítanunk, hogy a csehszlovák állam békésen éljen minden szomszédjával és mind bel-, mind külpolitikája ezt a célt szolgálja. Amint Svájc nemzetközi helyzetében elengedhetetlen, hogy politikája teljesen semleges legyen, hasonló politika nélkülözhetetlen Csehszlovákia számára is, nemcsak a saját jövő létezése szempontjából, hanem az európai béke érdekében is.

Ennek elérésére javasolom:

1. Hogy mindazoknak a pártoknak és személyeknek, akik Csehszlovákiában elősegítették a Csehszlová-

kia szomszédai iránti ellenséges politikát, a Csehszlovák kormány tiltsa meg ennek az agitációnak a folytatását, és ha szükséges, törvényes intézkedéseket kell hozni, hogy véget vessenek az ilyen természetű agitációnak.

2. Hogy a csehszlovák kormány változtassa meg külpolitikáját és nyujtson garanciát szomszédainak arra vonatkozólag, hogy semilyen körülmények között sem támadja meg őket, és nem vesz részt semilyen támadó, ellenük irányuló akcióban, amely az egyéb országokkal szemben fennálló kötelezettségeiből folyik.

3. Hogy a főbb nagyhatalmak, amelyek az európai béke érdekében működnek, nyujtsanak garanciát Csehszlovákia megsegítésére, egy általa ki nem provokált, ellene irányuló támadás esetén.

4. Hogy Csehszlovákia és Németország között preferenciális kereskedelmi szerződés köttessék, amennyiben ez gazdaságilag előnyösnek bizonyul mindkét ország számára.

Ez a vizsgálat alá vett ügyet érintő harmadik kérdéshez vezet engem — a gazdasági problémához. Ez a probléma azzal a szudétanémet területen uralkodó munkanélküliséggel és ínséggel kapcsolatban merült fel, amely már 1937 óta állandóan fennáll és különböző okoknak tudható be. Ez megfelelő talajt nyujt a politikai elégedetlenségre. Ez a probléma fennáll, helytelen lenne azonban azt mondani, hogy a szudétanémet kérdés egészen, vagy akárcsak lényegében is gazdasági. Ha a területátadás meg is történik, ezt a problémát lényegében a német kormánynak kell megoldania.

Ha az általam fent leírt politika elfogadható azok számára, akik közvetlenül érdekelve vannak a jelenlegi helyzetben, úgy továbbá azt ajánlanám: *a)* hogy a szudétanémet lakosság képviselője állandó helyet kapjon a csehszlovák kabinetben ; *b)* hogy semleges elnök vezetése alatt bizottság alakuljon a Németországnak átengedett területek határának megállapításával kapcsolatos kérdések megoldására, és az esetleg elért megegyezés végrehajtása közben felmerülő vitás kérdések rendezésére ; *c)* hogy a rend fenntartására azokban a kerületekben, melyeket átadnak Németországnak, azok tényleges átadásáig nemzetközi haderőt állítsanak fel avégből, hogy mind a csehszlovák állami rendőrséget, amint ezt már fentebb mondottam, mind a csehszlovák katonaságot el lehessen távolítani erről a területről.

E levél befejezéseképpen tanuságot óhajtok tenni arról a személyes udvariasságról, vendéglátásról és segítségről, melyet mind én, mind munkatársaim a kormány, s különösképpen dr. Beneš és dr. Hodža, valamint a Szudétanémet Párt képviselői és mindazon nagyszámú különböző társadalmi-állású egyén részéről élveztünk, akikkel Csehszlovákiában való tartózkodásunk alatt találkoztunk.

Őszinte híve
Runciman of Doxford[1]

---

[1] Lord Runciman ugyanazon a napon hasonló levelet intézett Masaryk londoni csehszlovák koveten keresztül Beneš elnokhoz.

27.

A MOSZKVAI CSEHSZLOVÁK KÖVETSÉG MEMORANDUMA A SZOVJETUNIÓ KÜLÜGYI NÉPBIZTOSSÁGÁHOZ[1]

Tegnap, szeptember 21-én 17 órakor a csehszlovák kormány válaszképpen a következőket közölte Franciaország és Anglia prágai követeivel:

1. A francia és angol kormányok különösen nagy nyomása következtében és kényszerült helyzetben, a csehszlovák köztársaság kormánya fájdalommal kénytelen elfogadni a francia-angol javaslatot, s feltételezi, hogy a nevezett javaslatok megvalósításánál mind a két kormány megtesz minden lehetőt a csehszlovák köztársaság létérdekének biztosítására.[2]

2. A csehszlovák köztársaság kormánya fájdalommal állapítja meg, hogy e javaslatok kidolgozása előtt még csak meg sem kérdezték.

---

[1] Ezt a memorandumot Fierlinger moszkvai cseh követ 1938 szept. 22-én adta át V. P. Patyomkin helyettes külügyi népbiztosnak. A Szovjetunió külügyminisztériumának levéltárából.

[2] A Szovjetunió álláspontja kitűnik a külügyi népbiztosnak 1938. IX. 20-án a Szovjetunió csehszlovák követéhez intézett táviratából, amelyben a csehszlovák köztársaság elnoke számára a következőket közli:

„1. Benešnek arra a kérdésére, hogy a Szovjetunió a szerződés értelmében azonnali és tényleges segítséget nyujt-e Cseh

A kormány sajnálja, hogy a döntőbíróságra vonatkozó javaslatát nem fogadták el.

A kormány elfogadja a francia-angol javaslatot, mint oszthatatlan egészet és kiemeli a neki megígért garanciaelv különös jelentőségét.

---

szlovákiának, ha Franciaország szintén hű marad és segítséget nyujt, a Szovjetunió kormánya nevében igenlő választ adhat.

2. Ugyancsak igenlő választ adhat Beneš második kérdésére — segítséget nyujt-e a Szovjetunió Csehszlovákiának, mint a Népszövetség tagja, a 16 és 17 paragrafus alapján, ha Németország támadása esetén Beneš a Népszövetséghez fordul azzal a kéréssel, hogy alkalmazzák az említett paragrafusokat?

3. Közölje Benešsel, hogy válaszunk tartalmát mindkét kérdésre vonatkozólag egyidejűleg a francia kormánynak is tudomására hoztuk.

28.

WOERMANNAK, A NÉMET KÜLÜGYMINISZTÉRIUM HELYETTES ÁLLAMTITKÁRÁNAK TÁVIRATA A RÓMAI, VARSÓI, BUDAPESTI, PRÁGAI ÉS LONDONI NÉMET DIPLOMÁCIAI KÉPVISELETEKHEZ[1]

Berlin, 1938 szeptember 23

Diplogerma Róma, No. 318[2]
Varsó, No. 167
Budapest, No. 162
Prága, No 256
German Embassy London, No 299

REJTJELES TÁVIRAT[3]

Sürgős![4]

A kirendeltség főnökének személyes tájékoztatásul:

A godesbergi tárgyalások a mai napon a következőképpen állanak:

Az angolok elismerték a szudétanémetek önrendelkezési jogát; a szudétanémet vidék átcsatolásának módozatával kapcsolatban nézeteltérések vannak. Errevonatkozólag az angolok ma reggel jegyzéket nyujtottak át, amelyre írásban fogunk válaszolni.

---

[1] Okmány a német külügyminisztérium levéltárából.

[2] A német külügyminisztérium sürgönycíme.

[3] Bélyegző «Az államtitkár úrnak előterjesztve»

[4] Ceruzával

A magyar és német kérdéseket egyidejűleg szintén megtárgyalták, úgylátszik azonban, még nem részletesen. Mi azon az állásponton vagyunk, hogy az állam többi részét illetően semilyen garanciát nem adunk, ha ebben nem vesznek részt az összes érdekelt államok, Olaszországot is beleértve és semilyen olyan garanciát nem vállalunk, amely már előre árthatna a csehszlovák területen levő többi kisebbségek sorsának.

Pótlólag Róma, Budapest és Varsó számára:

Az olasz és lengyel nagyköveteket és a magyar követet megfelelően informálta a birodalmi miniszter telefon útján Godesbergből.

Woermann[1]

---

[1] A német eredetin a következő megjegyzés van: «Elküldve 23. IX. 38/16^{15} és Woermann kezdőbetűje.

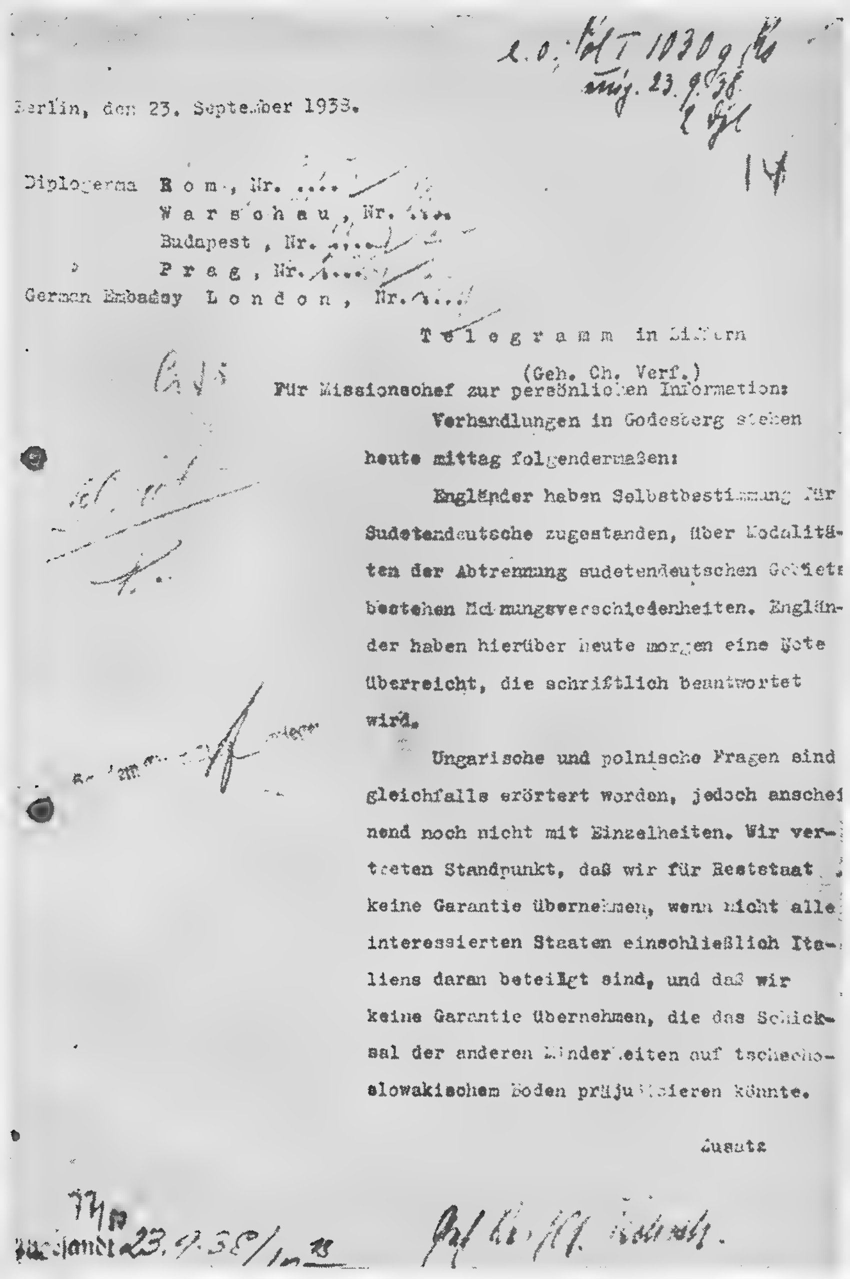

e.o. Pol I 1030 g Rs
ang. 23.9.38
1 Bgl

14

Berlin, den 23. September 1938.

Diplogerma Rom, Nr. ....
Warschau, Nr. ....
Budapest, Nr. ....
Prag, Nr. ....
German Embassy London, Nr. ....

Telegramm in Ziffern
(Geh. Ch. Verf.)

Für Missionschef zur persönlichen Information:

Verhandlungen in Godesberg stehen heute mittag folgendermaßen:

Engländer haben Selbstbestimmung für Sudetendeutsche zugestanden, über Modalitäten der Abtrennung sudetendeutschen Gebiets bestehen Meinungsverschiedenheiten. Engländer haben hierüber heute morgen eine Note überreicht, die schriftlich beantwortet wird.

Ungarische und polnische Fragen sind gleichfalls erörtert worden, jedoch anscheinend noch nicht mit Einzelheiten. Wir vertreten Standpunkt, daß wir für Reststaat keine Garantie übernehmen, wenn nicht alle interessierten Staaten einschließlich Italiens daran beteiligt sind, und daß wir keine Garantie übernehmen, die das Schicksal der anderen Minderheiten auf tschechoslowakischem Boden präjudizieren könnte.

Zusatz

Abgesandt 23.9.38 / 10 15

Fényképmásolat a 28. okmány első oldaláról

138—189a I.

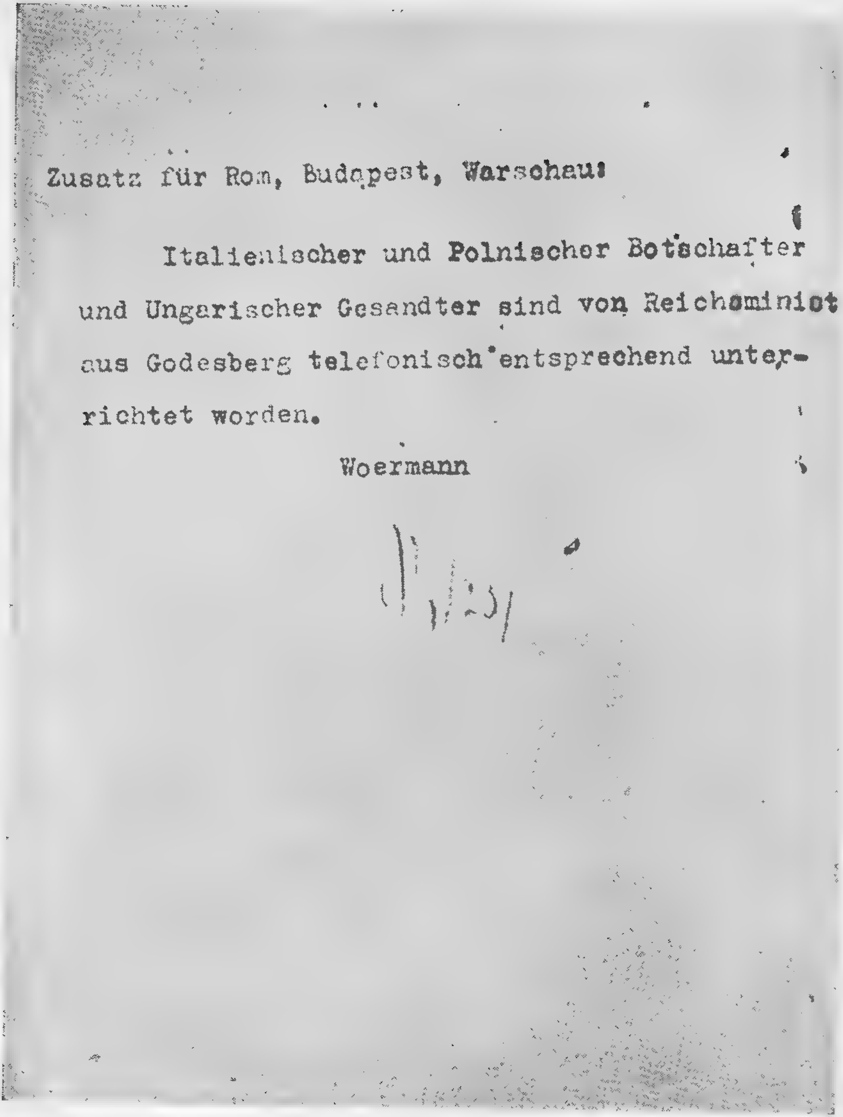

Zusatz für Rom, Budapest, Warschau:

Italienischer und Polnischer Botschafter und Ungarischer Gesandter sind von Reichsminist aus Godesberg telefonisch entsprechend unterrichtet worden.

Woermann

Fényképmásolata 28. okmány második és egyben utolsó oldaláról

29.

NEWTON PRÁGAI ANGOL KÖVET ÁTADJA HITLER KÖVETELÉSEIT CSEHSZLOVÁKIÁNAK

(Smutný feljegyzése Newtonnal folytatott beszélgetéséről.)[1]

Newton úr, az angol követ arra kért, hogy ma este, szeptember 23-án fél 9-kor találkozzam vele, mivel fontos híreket kapott Godesbergből.

Első levelében, amelynek másolatát Newton úr átadta nekem, Hitler úr abbeli véleményét fejezi ki, hogy Csehszlovákia nyugtalanságot kelt és hogy a béke megőrzésének egyetlen lehetősége a szudétanémet területeknek német csapatok által való elfoglalása. Hitler úr ezt a javaslatát békés megoldásnak nevezi. Ha javaslatát sem fogadják el, akkor — amint azt sejteti — az ügyet hadműveletek útján fogja megoldani, ez esetben azonban már nem néprajzi, hanem stratégiai és hadi határról lesz szó.

Az első találkozásnál Hitler úr megmutatta Csehszlovákia térképét, amelyen már ki voltak jelölve az új határok. Chamberlain úr kijelentette, hogy ezek az új határok túl nagy területet adnak Németországnak, mire Hitler úr azt válaszolta, kész beleegyezni abba, hogy azokon a területeken, amelyeket nem ismernek el teljesen német területeknek, népszavazást tartsanak. Ezt a népszavazást 2—3 hónapon belül hajtanák végre a Saar-vidéki népszavazás mintájára, nemzetközi ellenőrzés mellett. Mindazokat a területeket, melyeknek lakossága Németország mellett fog dönteni, a német hadsereg azonnal elfoglalja.

---

[1] Kozli dr. Hubert Ripka *Munich: Before and After*, London, 1939. 130—132 oldal.

Chamberlain úr a második találkozás folyamán néhány ellenvetést óhajtott tenni a Hitler úr által előterjesztett második tervezetet illetően, ez a második találkozás azonban valószínűleg nem történt meg, mivel Chamberlain úr írásban adta át ellenvetéseit Hitler úrnak. E levélben kijelenti, hogy kész átadni a csehszlovák kormánynak Hitler úrnak azokra a vidékekre vonatkozó követeléseit, melyeken népszavazás szükséges és azokra, amelyeken ez nem szükséges ; nehézséget okoz azonban, hogy Hitler úr javaslata szerint az egész területet azonnal el akarja foglalni.

Ilyen feltételek mellett nagyon nehéz lenne folytatni a megbeszéléseket és Chamberlain úr kételkedik abban, hogy a Hitler úr által ajánlott terv enyhítené a feszültséget, még akkor is, ha azt elfogadnák. Hitler úr nem érti meg teljesen, hogy Chamberlain úrnak nem áll módjában olyan tervet ajánlania, amelyet az angol és francia közvélemény nem hagyna jóvá. Meg van győződve arról, hogy ezeknek a területeknek a német csapatok által való elfoglalására irányuló javaslatot — aminek következtében ezek a területek gyakorlatilag is a birodalom részévé válnának —, szimbolikus ténynek tekintenék.[1] Chamberlain úr feltételezi, hogy a csehszlovák kormány visszautasítja ezt a tervet. Hitler úr javaslatának olyan alternatívákat kell tartalmaznia, amelyek nem válthatnak ki ellenvetést.

Ha (Hitler úr) óhajtja, úgy Chamberlain úr megkérdezheti a csehszlovák kormányt, hogy elfogadható lenne-e számukra egy olyan megoldás, amely szerint azokon a területeken, amelyekre vonatkozólag nem áll fenn kétség[2], a rend fenntartásának felelősségét átadnák a szudétanémeteknek. A német katonaság helyett a szudétanémetek a saját szervezeteiket állítanák fel ezeken a területeken, vagy pedig felhasználnák a már létező szervezeteket, amelyek a német megfigyelők felügyelete alatt működnének. Chamberlain úr efelől is megkérdezheti a csehszlovák kormány véleményét és ha egy ilyen javaslat elfogadható lesz Prága számára, úgy Chamberlain úr azzal a kéréssel fordulna a prágai kormányhoz, hogy hívja vissza a rendőrséget azokból a kerületekből, ahol a rendet a szudétanémetek is fenntarthatják. Chamberlain úr levelére adott válaszában Hitler úr tegnapi feltételeihez ragaszkodik. Egyetlen kivételt tesz, mégpedig azt, hogy nem foglalná el német katonasággal azokat a német területeket, amelyek népszavazás alá kerülnének.

Hitler úr követeléseit a következőkben foglalhatjuk össze:

1. Követeli a katonai és egyéb közegek, valamint

---

[1] Az eredetiben: «would be considered as symbolic».

[2] E területeknek Németország részére való átadását nyilván kétségtelennek tartják.

a rendőrség azonnali visszahívását mindazokról a szudétaterületekről, amelyeket ő németnek tart.

2. Követeli e területek katonai megszállását.

Chamberlain úr a maga részéről azt kéri, hogy Hitler úr memorandum formájában adja át neki ezeket az igényeket. Ha Chamberlain úr megkapja ezt a memorandumot, úgy azonnal repülőgépen küldi Newton prágai angol követhez. Chamberlain úr kijelentette továbbá Hitlernek, hogy jelenleg nem lát más lehetőséget, mint hogy ezt az emlékiratot elküldje, ő maga pedig visszatérjen Londonba.

Ezzel egyidejűleg Chamberlain úr arra kérte Hitler urat, hogy az biztosítsa őt arról, hogy nem kezd semilyen katonai akciót a csehszlovák területen mindaddig, amíg nem kap választ Prágából, mivel az ilyen akciók felmerülése ártana a további tárgyalásoknak.

Newton úr először a mozgósításról kapott értesüléseket (mely szerint nem ellenzik Csehszlovákia mozgósítását) és később megkapta a fenti Godesbergből jövő közleményt. Feltételezték, hogy felhívja a csehszlovák kormány figyelmét arra, hogy a mozgósítás kihirdetése következtében azonnal kiadhatják a parancsot a német csapatoknak, hogy vonuljanak be Csehszlovákiába.

(Aláírás) *Smutný*

30.

NEWTON PRÁGAI ANGOL KÖVET ÁTADJA HITLER KÖVETELÉSEIT CSEHSZLOVÁKIÁNAK[1]

AZ ANGOL KÖVET 1938 SZEPTEMBER 24-I KÖZLÉSE HITLER MEMORANDUMÁRÓL

Newton követ 1938. IX. 24-én 10 óra 30 perckor telefonon közli:

1. Éjjel értesítést kapott arról, hogy a Hitler által Chamberlainnek átnyujtott memorandumot távirat útján elküldik neki. A memorandumot mindeddig nem kapta meg.

2. Felhívja a figyelmet arra, hogy a tegnap nekem átadott levél szövegéhez még vannak bizonyos pótlások, ezeket azonban nem közölheti velem, miután nincs erre felhatalmazva.

3. Magánjellegű kiegészítésképpen közli velem: szükségesnek tartja, hogy a jelen pillanatban semilyen németellenes incidens ne történjék, vagyis, hogy lakos-

---

[1] A Szovjetúnió külügyi népbiztossága a csehszlovákiai szovjet követségen keresztül 1938-ban megkapta orosz fordításban mindazokat az okmányokat, amelyeket a csehszlovák külügyminisztérium «Fehér Könyv» alakjában ki akart adni. A könyv nem jelent meg. Ez az okmány ezek közül való.

ságunk ne álljon bosszút a német lakosságon. Biztosítottam Newtont, hogy errevonatkozólag a legszigorúbb utasításokat adták ki és az a tény, hogy a hadsereg mozgósítva van, a legjobb garancia arra, hogy a nyugalom minden körülmények között megőriztessék. A hadvezetőségtől és belügyminisztériumtól a minisztériumba befutó értesülések szerint eddig incidensig sehol sem fajult el a dolog s ebben az értelemben informálhatja Londont.

I. Smutný

31.

MASARYK LONDONI CSEHSZLOVÁK KÖVET LEVELE HALIFAX BRIT KÜLÜGYMINISZTERHEZ[1]

A LONDONI CSEHSZLOVÁK KÖVET LEVELE NAGY-BRITANNIA KÜLÜGYMINISZTERÉHEZ

London, 1938 szeptember 26

Sir,

közöltem kormányommal azt a kérdést, melyet tegnap délután a miniszterelnök hozzám intézett, s amelyre választ óhajtott kapni. A miniszterelnök kérdését, amint azt én értettem, a következő formában továbbítottam Prágába:

«Habár Hitler úr azt mondotta, hogy az Őfelsége kormánya által a csehszlovák kormánynak átnyujtott memorandum az utolsó szava és habár Chamberlain úr erősen kételkedik abban, hogy ebben az utolsó órában még elérheti azt, hogy Hitler úr megváltoztassa véleményét, a miniszterelnök a körülményektől függően mégis megpróbálhat egy utolsó erőfeszítést arra, hogy meggyőzze Hitler urat egy más, békés megoldás módszerének alkalmazásáról a szudétanémet kérdésben, éspedig egy nemzetközi konferencia keretében, Németország, Csehszlovákia és más hatalmak résztvételével, amely figyelembe venné az angol-francia tervezetet és megvalósításának legjobb módszerét. Azt kérdezte, kész lenne-e a csehszlovák kormány résztvenni ebben az új, a béke megőrzését célzó erőfeszítésben.»

---

[1] Közzétéve: *Correspondence Respecting Czechoslovakia, September 1938,* London, 1938. No. 7. 18—19 oldal.

Erre a kérdésre kormányomtól most a következő választ kaptam :

«A csehszlovák kormány kész résztvenni egy olyan nemzetközi konferencián, ahol Németország és Csehszlovákia a többi állammal együtt képviselve lenne, avégből, hogy a Hitler úr javaslatában kifejtettek helyett más módszereket találjanak a szudétanémet kérdés megoldására, figyelembevéve annak lehetőségét, hogy visszatérnek az úgynevezett angol-francia tervezethez. Abban a jegyzékben, melyet Masaryk úr tegnap délután átnyujtott Chamberlainnek, említés történt arról a tényről, hogy a csehszlovák kormány, amikor a legerősebb nyomás és egyenes kényszer alatt elfogadta az angol-francia jegyzéket, nem rendelkezett elég idővel arra, hogy a számos megvalósíthatatlan részletre vonatkozólag bármilyen megjegyzést is tegyen. A csehszlovák kormány úgy találja, hogy amennyiben ez a konferencia összeülne, ez a tény nem kerülné el a részvevők figyelmét.»

Az utóbbi hetek tapasztalatai után kormányom több mint jogosnak tartja a határozott és kötelező garancia kérését arravonatkozólag, hogy semmiféle váratlan, agresszív jellegű ténykedés nem fog történni a megbeszélések ideje alatt, és hogy a csehszlovák védelmi rendszer sértetlen marad ezen időszak folyamán.

Fogadja, stb.

Jan Masaryk

32.

LIPSKI BERLINI LENGYEL NAGYKÖVET JELENTÉSE BECK KÜLÜGYMINISZTERHEZ[1]

Másolat

No. 1/172/38

1938 szeptember 26
Szigorúan titkos

Külügyminiszter Úrnak,
Varsó.

A Weizsäcker államtitkárral és Ribbentrop külügyminiszterrel folytatott reggeli beszélgetésemet illető és a mai napon elküldött két táviratomhoz van szerencsém még a következő adatokat fűzni :

Hogy a godesbergi konferencia ténylegesen hogyan folyt le, azt nagyon nehéz megmondani, mivel egészen a mai napig von Ribbentrop miniszter és Weizsäcker államtitkár nem volt Berlinben.

Ezenkívül a világsajtó tele volt hamis hírekkel, melyek félrevezették az ottani megfigyelőket.

Ilyen körülmények között az egyetlen hiteles okmány a godesbergi konferencia eredményeként létrejött német memorandum volt, melyet az itteni lengyel, magyar és olasz követek tudomására hoztak. Volt szerencsém ezt a f. hó 24-i 1/171/38. számú levelemben a Miniszter Úrhoz elküldeni.

---

[1] Az eredeti lengyel.

Csak arról emlékezem meg, hogy a godesbergi konferencia második napján körülbelül 1 óra tájban von Ribbentrop közölte velem, hogy a kancellár elutasította a megnemtámadási és garancia-egyezmény tervezetét Csehszlovákiára vonatkozólag, amelyet azonnal táviratilag közöltem Önnel.

A lengyel sajtónak Godesbergben tartózkodó képviselői között (Dembinski, a P. A. T. igazgatója) az az angoloktól származó bizalmas hír terjedt el, hogy a godesbergi krízis a kancellár azon követelése következtében keletkezett, amely szerint az egész csehszlovák problémát, a lengyel és magyar követeléseket beleértve, egyszerre akarja megoldani.

A feszültség csak éjfél felé engedett, a Chamberlain és a kancellár közötti döntő beszélgetés után, mikor ez utóbbi elállott követeléseitől.

A magyar követ, aki ma reggel felkeresett engem, szintén megerősítette azt, hogy a Chamberlainnel való utolsó beszélgetésében a kancellár engedett az angol nyomásnak, amely többek között abban fejeződött ki, hogy az angol miniszterelnök kijelentette, másnap kénytelen lesz elhagyni Godesberget.

A magyar követ azt hiszi, hogy a kancellár elhatározására befolyással voltak a német katonai körök, amelyek félnek egy nemzetközi összeütközéstől, valamint a külügyminisztérium magasabb tisztviselőinek véleménye akik, amint azt megállapíthattam, állandóan óva intenek Anglia és Franciaország valószínű fellépésétől. A kapott információ alapján a magyar követ annak az aggályának adott kifejezést, hogy a cseh kormány, míg most el-

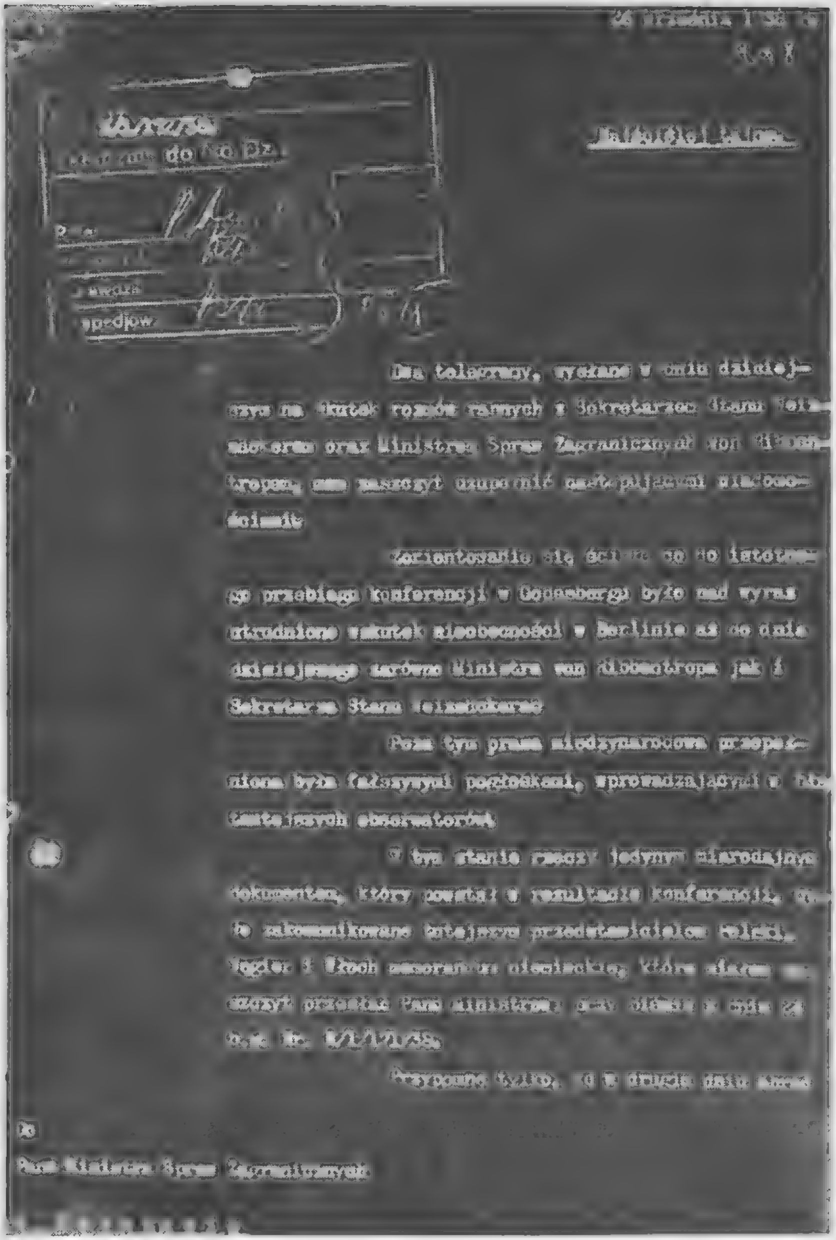

Fényképmásolat a 32. okmány első oldaláról

fogadja a német memorandumot, a továbbiakban a megnemtámadási paktumhoz fog visszatérni, de nem Csehszlovákia egész területére, hanem csak az új cseh-német elhatárolás területére vonatkozólag, és hogy a kancellár angol nyomás alatt esetleg beleegyezik ebbe. Kijelentettem a magyar követnek, hogy ezt lehetetlennek tartom, mivel Hitler a Berchtesgadenben velem folytatott beszélgetése alkalmával teljesen világosan meghatározta álláspontját ebben a kérdésben.

A magyar követtel való találkozásom után a külügyminisztériumban beszélgetést folytattam előbb Weizsäcker úrral s aztán von Ribbentrop úrral.

A tőlük kapott felvilágosításból az következtethető, hogy a godesbergi megbeszélések folyamán a kancellár csak a szudétakérdés tárgyalására szorítkozott. Abból a feltevésből indult ki, hogy ha a kérdés egész komplexumát veti fel, a jelenlegi helyzetben még csak bonyolultabbá tenné az egész ügyet. A magyarok és a mi kérdéseinket csak közvetve érintették, amikor a kancellár elhárította a megnemtámadási és garancia-egyezmény tervezetét. Ribbentrop azt mondotta nekem, hogy a kancellár visszautasította a megnemtámadási szerződést azon az alapon, hogy egy ilyen paktum a csehek kezében a lengyel és magyar kisebbségek követelései ellen szolgálna fegyverként. A garanciát a kancellár azzal az érveléssel utasította vissza, hogy ezt Lengyelország, Magyarország és Olaszország garanciájától kell függővé tennie. Ribbentrop hozzátette, hogy az angol kormány nem nagyon ragaszkodott a garanciához, valószínűleg azért, mivel a hagyományos angol politika szempontjából a garanciák nem kívánatosak.

Érdekes megjegyzést tett Weizsäcker a garanciát illetően, kijelentvén, hogy egyáltalán nem lepődne meg azon, ha Beneš a többi ország garanciájától eltekintve, egyedül Franciaországtól és Angliától követelte volna ezt, és ettől tenné függővé a német memorandum elfogadását.

Arra a kérdésemre, hogy tulajdonképpen mi is tette feszültté a godesbergi helyzetet, Ribbentrop azt válaszolta, hogy a berchtesgadeni beszélgetés után Chamberlain igyekezett a szudétavidék átadásának problémáját a nyugati közvélemény számára elfogadhatóbb formában tálalni. Ezt megerősíti az az információ, amelyet Önnek a Woermannal történt beszélgetés után küldtem el s amelyben közöltem, hogy Chamberlain részéről a legnagyobb ellenállást Németországnak az a követelése váltotta ki, amely az október 1-re átadandó területek katonai elfoglalását illeti. Mindezek ellenére Ribbentroptól kapott felhatalmazásomnak megfelelően közölhetem Önnel, bár kérése értelmében nyilvánosságra hoznom nem szabad, hogy Chamberlain személyesen megígérte a kancellárnak: minden erőfeszítést megtesz a memorandum elfogadtatása érdekében. A külvilág számára ezt természetesen nem lehetett nyilvánosságra hozni s ezért a kommünikében csak az a hír jelent meg, hogy az angol miniszterelnök átadja a memorandumot a cseh kormánynak.

Ribbentrop fogadószobájában Anglia és Olaszország nagyköveteivel találkoztam. Az angol nagykövet csak annyit mondhatott nekem, hogy a helyzetet kritikusnak tartja. Az olasz nagykövet a Rómából kapott értesülésekre támaszkodva aggályát fejezte ki azirant, hogy Chamberlain kényes helyzetbe került. Ebből megérthettem, hogy Mussolini az angol miniszterelnök ingadozásától tart. Az olasz nagykövet kijelentette, hogy Mussolini utasítására keresi fel Ribbentropot avégett, hogy abban az értelemben hasson ez utóbbira, hogy Hitler mai beszédében ne élezze ki a helyzetet. Azt fogja javasolni, hogy Hitler jelentse ki : kész a garanciák megadására, ha ezt Csehszlovákia szomszédai (Lengyelország és Magyarország) és Olaszország is megteszik.

Arra a kérdésemre, hogy a kancellár mai beszédében érinteni fogja-e az egész csehszlovák problémát, von Ribbentrop miniszter azt válaszolta, hogy még nem ismeri a beszéd tartalmát és hogy még ma beszélni fog a kancellárral.

Weizsäckernek határozottabb és Ribbentropnak homályosabb kijelentéseiből az következik, hogy amíg a szudétakérdés megoldást nem nyer, Hitler kénytelen egész figyelmét erre összpontosítani. Ribbentrop mégis biztosított arról, hogy Hitler határozottan a lengyel és magyar követelések kielégítése mellett áll.

Azután Ribbentrop eléggé általános formában kijelentette, hogy ebben az ügyben ő csak két lehetőséget lát:

1. A cseh kormány vagy elfogadja a memorandumot, s akkor azonnal megtörténik a terület békés megszállása. Ebben az esetben azt ajánlotta, hogy szükséges volna találkozni velünk és megbeszélni a lengyel és magyar kérdésben elfoglalandó további álláspontunkat. Én kitérően azt válaszoltam, hogy amint azt mi már Berchtesgadenben megbeszéltük, fennáll annak lehetősége, hogy Ön találkozzék a kancellárral.

2. A másik kiutat von Ribbentrop a Németország részéről történő esetleges katonai benyomulás szükségességében látja. Azt kérdezte, ilyen körülmények

között benyomulunk-e mi is. Kijelentettem, hogy e kérdésre természetesen nem válaszolhatok, mivel efölött a kormánynak kell döntenie.

Kizárólag saját nevemben kijelentettem, hogy követeléseink visszautasítása esetén az erő alkalmazása nincs kizárva sem a német benyomulás, sem a békés területelfoglalás esetén.

A beszélgetés végén von Ribbentrop úr kijelentette, hogy operatív megfontolásokból jó lenne szükség esetén fenntartani a kapcsolatot, amire én semmit sem válaszoltam.

Ribbentrop úr megjegyezte, hogy bármelyik pillanatban szolgálatomra áll és a közvetlen kapcsolatot nagyon kívánatosnak tartja s ha a Wilsonnal való beszélgetésből valamilyen fontos tény adódna, úgy azonnal értesít engem.

A lengyel köztársaság nagykövete
Jozef Lipski

33.

LIPSKI BERLINI LENGYEL NAGYKÖVET JELENTÉSE BECK KÜLÜGYMINISZTERNEK[1]

Másolat

A LENGYEL KÖZTÁRSASÁG
BERLINI NAGYKÖVETSÉGE
NO. 1/182/38.

Szigorúan titkos
1938 szeptember 27

Külügyminiszter Úrnak,
Varsó

I. Ma 7 órakor Weizsäcker államtitkár beszélgetésre hívott meg a külügyminisztériumba. Ezután von Ribbentrop úr meghívására vele is beszélgettem.

Von Weizsäcker úr informált annak a beszélgetésnek eredményeiről, melyet sir Horace Wilson folytatott ma a kancellárral, és felolvasta előttem a gyorsírói feljegyzést.

E beszélgetés folyamán a kancellár azt az álláspontot foglalta el, hogy a cseh kormány köteles elfogadni a memorandumot és kijelentette, hogy ettől az álláspontjától nem tér el.

A beszéd folyamán sir Horace Wilson a következőképpen határozta meg Angliának Németország ellen való lehetséges fellépését (szó szerint idézem a gyorsírói feljegyzésből) :

---

[1] Az eredeti lengyel.

«Ha Csehszlovákia visszautasítja a memorandumot, nem tudni, miként végződik a dolog. Ha Németország megtámadja Csehszlovákiát, úgy Franciaország be fogja tartani szerződéses kötelezettségeit Csehszlovákiával szemben. Ha ez megtörténik, s ezáltal a francia haderő háborúba keveredik Németországgal — megtörténik-e, azt ő nem tudja —, akkor Anglia kötelességének fogja érezni, hogy Franciaország segítségére siessen».[1]

Von Weizsäcker úr hozzátette, hogy Wilson kiemelte ezeket a szavakat és kijelentette, hogy teljesen híven adja vissza Chamberlain gondolatait.

Kijelentettem Weizsäckernek, hogy ez a szövegezés jellemző az angol politikára. Weizsäcker úr továbbá megjegyezte, hogy Wilson a beszéd folyamán rámutatott egy angol-német egyezmény lehetőségére egy egész sor kérdésben. Ugyanakkor erősen kiemelte a katasztrófa elkerülésének szükségességét. A beszéd végén meg is jegyezte, hogy ebben az irányban fog eljárni.

Von Ribbentrop úr, akivel ezután beszélgettem, úgy tartja, hogy az angol kormány még erősebb nyomást fog gyakorolni Prágára avégből, hogy elfogadtassa a memorandumot. Arra a kérdésemre, hogy a holnapi dátum és a délután 2 órai határidő érvényben marad-e, az államtitkár azt válaszolta, tulajdonképpen éppen azért kért engem arra, hogy mindent tökéletesen titokban tartsak, mivel ez a határidő sehol sem ismeretes. Ő tehát rugalmas.

---

[1] A gyorsírói feljegyzésből vett idézet az eredetiben németül szerepel.

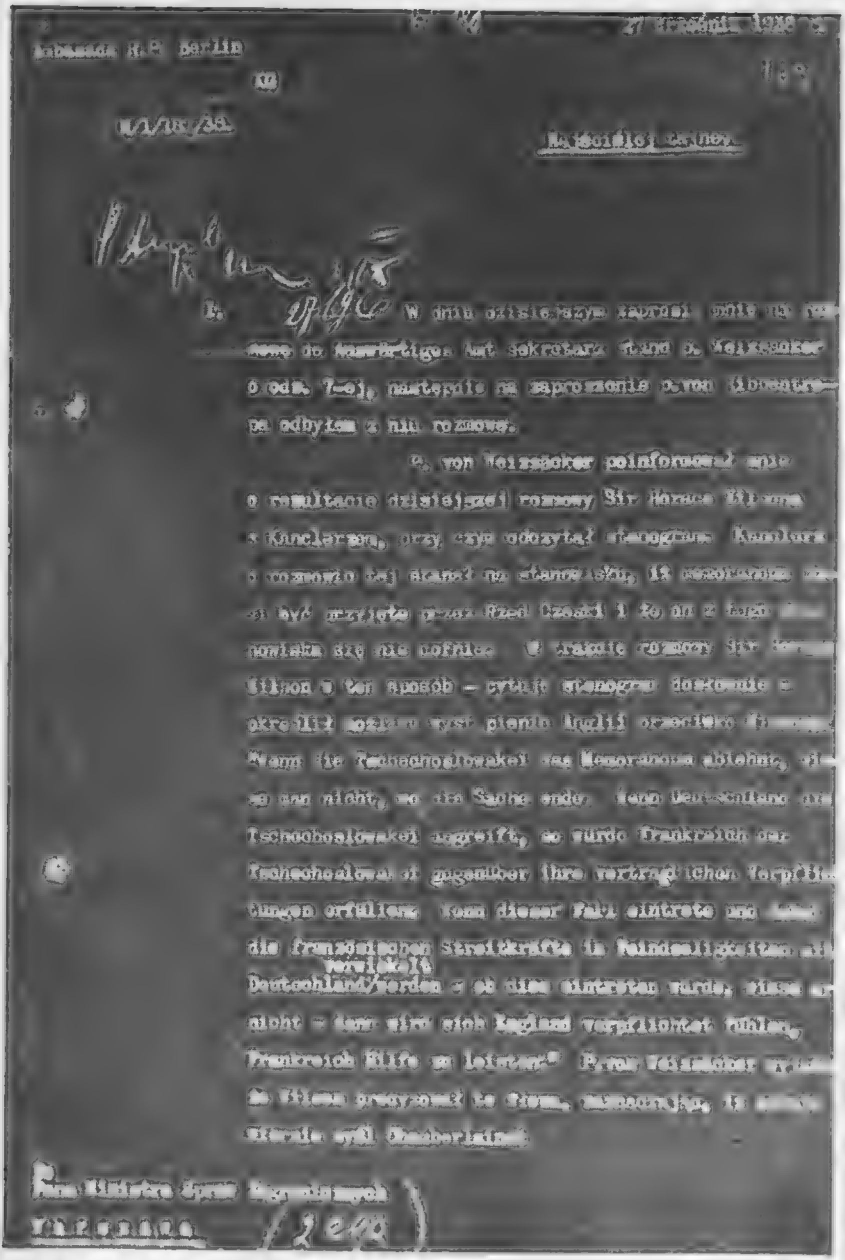

Fényképmásolat a 33. okmány első oldaláról

204–205. l.

II. Azután, az Ön tegnapi táviratának megfelelően, informáltam mind a külügyminisztert, mind az államtitkárt a Prágával folytatott tárgyalásaink menetéről, kiemelvén, hogy nem hagyjuk magunkat léprecsalni és követelni fogjuk a konkrét megoldást.

III. Von Weizsäcker úr kiterítette maga elé a vezérkar térképét és kijelentette, hogy szeretné, ha holnap a mi katonai attasénk a vezérkar egyik szakemberével megjelölné a térképen a demarkációs vonalat, avégből, hogy az esetleges hadműveletek esetén ne történjék összeütközés a mi haderőink között.

Azt feleltem Weizsäcker úrnak, hogy először is szükségesnek tartom vele együtt megállapítani azt a területet, melyhez nekünk politikai érdekeink fűződnek Csehszlovákiában. Miután Weizsäcker úr keze ügyében nem volt ilyen térkép, megegyeztem vele abban, hogy holnap kora reggel megtárgyaljuk ezt a kérdést. A katonai szakértők által esetleg megállapítandó demarkációs vonal kérdését ideiglenesen elhalasztottuk.

IV. Mikor az államtitkárral folytatott beszélgetés áttért az általános kérdésekre, Franciaország és Anglia magatartását érintettük.

Weizsäcker úr kijelentette, hogy szolgálati apparátusa, sajnos, gyengén van informálva Franciaország álláspontjáról, mivel a francia nagykövet, François-Poncet már majdnem két hete nem mutatkozott a külügyminisztériumban és információit más forrásokból kapja, és Welczeck nagykövet nem tartózkodik Párizsban. Az államtitkár a francia közvélemény erős megmerevedését állapítja meg.

V. Von Ribbentrop úr az általános eszmecsere közben kiemelte azt a feltevését, amelyről már fentebb megemlékeztem, hogy angol részről még jelentékeny nyomást fognak gyakorolni Prágára. Feltételezi, hogy az angol kormány minden lehetőt megtesz annak érdekében, hogy békésen rendezze a kérdést és ne engedje fegyveres konfliktusig fajulni. Számol a konfliktus elszigetelésének lehetőségével, nem zárja ki azonban egy általános konfliktus lehetőségét, amelyre fel is készült. Hivatkozván a korábban vele folytatott megbeszéléseimre, megállapítottam a konfliktus elszigetelésének fontosságát.

Ami Oroszországot illeti, von Ribbentrop elég optimisztikusan látja a helyzetet.

Von Ribbentropnak arra a kérdésére, hogy ha a memorandumot békés úton teljesítik, fellép-e Lengyelország, azt válaszoltam, hogy nem előlegezhetem kormányom állásfoglalását.

Ezután von Ribbentrop úr annak a feltevésének adott kifejezést, hogy a csehek nem fogadják el a memorandumot és akkor, amint ő kifejezte magát, Csehországot megsemmisítik. Többek között megkérdezte, fellépünk-e mi ez esetben aktívan és melyik pillanatban. Szavaiból arra következtethettem, Ribbentrop úr megérti, hogy mivel a lengyel kormány számára a legnagyobb nehézséget a keleti határ okozza, a konfliktusban csak abban az esetben venne részt, ha világossá válnék, hogy ez a konfliktus helyi jelleggel bír-e, vagy pedig világháborút jelent. Abban az esetben, ha Németország egész Csehszlovákiát elfoglalná, von Ribbentrop hasznosnak tartaná még pontosabban meghatározni a közös politikai és katonai érdekeket. Arra kért, hogy erre különösképpen hívjam fel az Ön figyelmét és kérjek utasításokat.

VI. 1. Összegezvén, van szerencsém megállapitani, hogy a német memorandumról folyó további tárgyalások már tárgytalanok, mivel Wilsonnal folytatott beszélgetése során a kancellár végérvényesen meghatározta álláspontját.

2. Tekintve az államtitkár konkrét javaslatát a tescheni kerületben érdekeinkbe vágó területek demarkációs vonalának meghatározásáról, kérem, hogy a vezérkarral való megállapodás alapján küldjenek utasításokat.

3. Ugyancsak kérem utasításait arra az esetre, ha a hadműveletek esetén Németország túllépné Csehszlovákiában az érdekeit közvetlenül érintő vonalat, amire Ribbentrop úr célzást tett.

A lengyel köztársaság nagykövete,
Jozef Lipski

34.

A MÜNCHENI NÉMET DELEGÁCIÓ JELENTÉSE A NÉMET KÜLÜGYMINISZTÉRIUMNAK A MÜNCHENI KONFERENCIA MENETÉRŐL[1]

Titkos
München, 1938 szeptember 29
19 óra 00 perc

A Külügyminisztérium helyettes államtitkárának, Berlin
Külön futárral

Sürgős! Sürgős!

A helyettes államtitkár
nyugtázza az átvételt

Szigorúan titkos!

12 óra 45 perckor a Führer megnyitotta az értekezletet és köszönetét fejezte ki a megjelent kormányfőknek, hogy elfogadták meghívását és megjelentek Münchenben. Hozzátette, hogy röviden vázolni óhajtja a cseh kérdést, úgy ahogy az jelenleg fennáll. Csehszlovákiának jelenlegi formájában való létezése fenyegeti Európa békéjét. A német, magyar, szlovák, lengyel és kárpát-orosz kisebbségek, amelyeket saját akaratuk ellenére szorítottak be ebbe az államba, föllázadnak

---

[1] Okmány a német külügyminisztérium levéltárából.

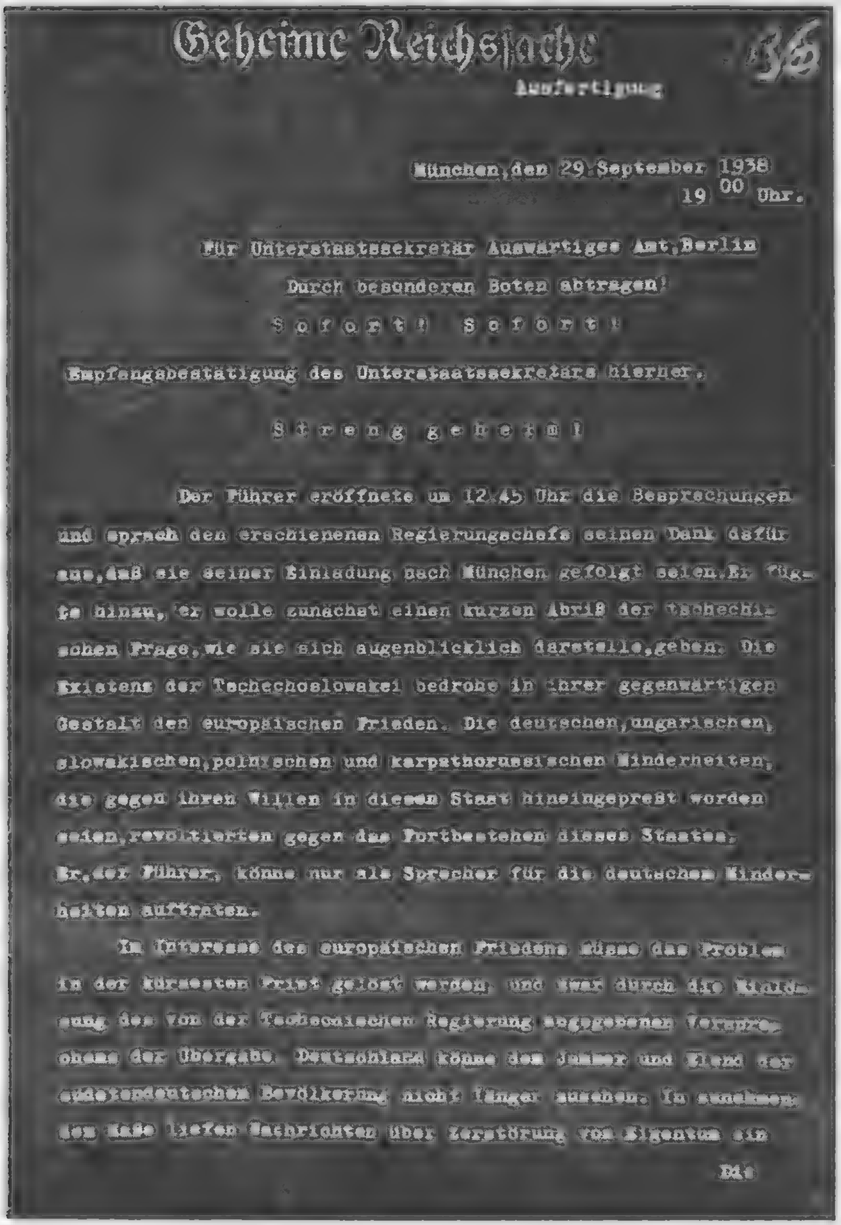

Geheime Reichsſache 36

Ausfertigung

München, den 29. September 1938
19^{00} Uhr.

Für Unterstaatssekretär Auswärtiges Amt, Berlin

Durch besonderen Boten abtragen!

Sofort! Sofort!

Empfangsbestätigung des Unterstaatssekretärs hierher.

Streng geheim!

Der Führer eröffnete um 12.45 Uhr die Besprechungen und sprach den erschienenen Regierungschefs seinen Dank dafür aus, daß sie seiner Einladung nach München gefolgt seien. Er fügte hinzu, er wolle zunächst einen kurzen Abriß der tschechischen Frage, wie sie sich augenblicklich darstelle, geben. Die Existenz der Tschechoslowakei bedrohe in ihrer gegenwärtigen Gestalt den europäischen Frieden. Die deutschen, ungarischen, slowakischen, polnischen und karpathorussischen Minderheiten, die gegen ihren Willen in diesen Staat hineingepreßt worden seien, revoltierten gegen das Fortbestehen dieses Staates. Er, der Führer, könne nur als Sprecher für die deutschen Minderheiten auftreten.

Im Interesse des europäischen Friedens müsse das Problem in der kürzesten Frist gelöst werden, und zwar durch die Einlösung des von der Tschechoslowakischen Regierung abgegebenen Versprechens der Übergabe. Deutschland könne dem Jammer und Elend der sudetendeutschen Bevölkerung nicht länger zusehen. In zunehmendem Maße liefen Nachrichten über Zerstörung von Eigentum ein.

Die

Fényképmásolat a 34. okmány első oldaláról

ennek további létezése ellen. Ő, a Führer, csak a német kisebbség nevében szólalhat itt föl.

Az európai béke érdekében ezt a problémát a legrövidebb időn belül meg kell oldani, mégpedig úgy, hogy a csehszlovák kormány betartsa adott ígéretét a területek átadását illetően. Németország nem nézheti tovább a szudétanémetek ínségét és szerencsétlenségét. A tulajdon megsemmisítéséről befutó jelentések állandóan szaporodnak. A lakosságot barbár üldözésnek teszik ki. Amióta ő, a Führer legutóbb Chamberlain úrral beszélgetett, a menekültek száma 240.000-re emelkedett, s ennek az áradatnak nem látni a végét. Ezenkívül szükséges, hogy véget vessenek a politikai, katonai és gazdasági feszültségnek, amely már tarthatatlanná vált. Ez a feszült helyzet azt követeli, hogy a problémát néhány napon belül megoldják, mivel nem lehet már heteket várni. Az olasz kormányfő, Mussolini óhajához híven, ő, a Führer kijelentette, hogy kész 24 órával elhalasztani Németország mozgósítását. A további tétovázás már bűn volna. Európa felelős államférfiai gyűltek itt össze e probléma megoldására és megállapítja, hogy a nézeteltérés közöttük egészen minimális, mivel először is mindnyájan egyetértenek abban, hogy a területet át kell engedni Németországnak, és másodszor, hogy Németország e területeken kívül semilyen más követelést nem támaszt. Hogy pontosan milyen területekről lesz szó, annak meghatározását nem lehet egy bizottság döntésére bízni. Ennek eldöntésére népszavazásra lesz szükség, annál is inkább, mivel Csehszlovákiában 20 év óta nem voltak szabad választások. A Sportpalast-ban mondott beszédében kijelentette, hogy október 1-én minden körülmények között bevonul[1] (einmarschieren werde). Erre azt válaszolták neki, hogy ez az akció erőszakos jelleggel bírna. Az a feladat tehát, hogy ezt az akciót megfosszuk ettől a jellegtől. Azonnal kell azonban cselekedni, már csak azért is, mert nem lehet közömbösen nézni az üldözéseket és Prága ingadozásaira való tekintettel sem lehet tovább tűrni a késedelmeskedést. Katonai szempontból a megszállás nem jelent semilyen problémát, mivel az összes irányban csak nem nagyon mélyre kellene benyomulni. Ilyenképpen, jóakarattal, a területet tíz nap alatt meg lehetne tisztítani, ő meg van ugyan győződve, hogy 6—7 nap is elég erre. Anglia és Franciaország közvéleményének óhajához híven nyitva hagyja azt a kérdést, hogy Németország bevonuljon-e azokra a területekre, amelyeken népszavazást fognak tartani. De ebben az esetben a cseheknek a maguk részéről ugyanezt kell tenniök, hogy mindkét fél számára azonos feltételek adódjanak. A területátadás módozatairól lehet még beszélni, gyorsan kell azonban cselekedni. Nem tűrhető az a jelenlegi helyzet, hogy Európában felfegyverzett államok állanak egymással szemben.

Chamberlain miniszterelnök legelőször is köszönetet mondott a Führernek az értekezletre való meghívásért. Ugyancsak köszönetet mondott a Ducénak, mivel, ha jól értette, az ő kezdeményezésére hívták egybe a mai értekezletet. Ez az értekezlet lehetővé teszi Európa számára, hogy lélegzetvételhez jusson, míg tegnap a katasztrófa még közvetlen közelinek látszott. Teljesen egyetért azzal, hogy gyorsan kell cselekedni, s különösen üdvözli a Führernek azt a kijelentését, amely szerint ő nem akar erőszakot alkalmazni és rendet akar teremteni. Ha a problémához ebben a szellemben fognak közeledni, úgy meg van győződve arról, hogy eredményeket érnek el.

---

[1] Csehszlovákia területére.

Az olasz kormányfő kijelentette, hogy elvben már mind megegyeztek, s itt csak arról van szó, hogy az elméletet átültessék a gyakorlatba. Nagy jelentőséggel bír e kérdésnél az idő tényezője. Minden késedelem a veszély forrása lehet. Különösképpen a cselekvés meggyorsítását sürgeti, mivel ez a meggyorsítás az adott esetben teljesen egybeesik az igazságérzettel is. Jobb volna még ma megegyezésre jutni, mivel még 24 órás késedelem is nyugtalanságot és újabb gyanakvást szülhet. A probléma gyakorlati megoldására a következő javaslatokat terjeszti elő (lásd a mellékletet).[1]

Daladier francia miniszterelnök szintén köszönetet mond a Führernek kezdeményezéséért. Örül, hogy lehetősége nyílott arra, hogy személyesen találkozzék a Führerrel. Egy ilyen találkozásnak a terve már régen fennállott, sajnos azonban, a körülmények mindeddig megakadályozták annak megvalósítását, de a francia közmondás azt mondja: «Jobb későn, mint soha».

Ezután Daladier miniszterelnök különös elragadtatását fejezte ki a Ducénak azért a lépéséért, amely remélhetőleg a jelenlegi kérdés megoldásához vezet. Ő, akárcsak Chamberlain úr, azon a véleményen van, hogy a legnagyobb gyorsasággal kell cselekedni. Különösen üdvözli a Ducénak a tárgyilagosság és realizmus szellemétől áthatott javaslatát, melyet ő a vita alapjának el is fogad. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy annak minden egyes pontjával egyetért, mivel a gazdasági kérdéseket is figyelembe kell venni, nehogy jövendő háborúkra készítsék elő a talajt. És végül a népszavazás megszervezésének és a zónák elhatárolásának kérdése is megoldatlan. Ő csak azért említi ezeket a pontokat, mert még nem tanulmányozta át a csak most nyilvánosságra hozott javaslatot. De már most is elfogadhatja a vita alapjául.

---

[1] A melléklet hiányzik.

Chamberlain miniszterelnök szintén üdvözli a Duce javaslatait, és kijelenti, hogy a kérdés megoldását ő is ennek a javaslatnak a szellemében gondolta. Ami az Angliával szembeni garancia-követeléseket illeti, ő üdvösnek látta volna, ha a cseh kormány képviselője is jelen lenne, mivel Anglia természetesen nem adhat garanciát arra, hogy a terület október 10-ére ki lesz ürítve és ott semilyen rombolás nem történik, ha ezt a cseh kormány nem biztosítja.

A Führer erre azt válaszolta, hogy őt egyáltalán nem érdekli a cseh kormány biztosítéka, mivel éppen ez a kormány az, amely a rombolásokat végrehajtja. A kérdés éppen abból áll, hogyan kényszerítsük a cseh kormányt arra, hogy e javaslatokat elfogadja. Arravonatkozólag, hogy Németország e területeket megkapja, a vélemény egyöntetű. A csehek azonban azt állítják, hogy addig, amíg ki nem építik új erődítéseiket és nem foganatosítanak gazdasági jellegű intézkedéseket, nem tudják kiüríteni ezt a területet.

Daladier miniszterelnök kijelenti, hogy a francia kormány semilyen körülmények között sem tűri el a cseh kormány részéről jövő huzavonát. A cseh kormány szavát adta és azt be is kell tartania. Szó sem lehet arról, hogy a kiürítést elhalasszák addig, amíg az új erődítéseket felépítik. Kéri, hogy ezt a gondolatot teljesen zárják ki a vitából, mivel a cseh kormány az engedményekért megfelelő garanciát kap. Ennek ellenére, akárcsak Chamberlain úr, ő is úgy hiszi, hogy hasznos lenne a cseh képviselő jelenléte, akivel szükség esetén meg lehetne beszélni egyes dolgokat. Ezt ő elsősorban azért tartja hasznosnak, hogy elkerüljék azokat a rendzavarásokat, amelyek olyan kényes ügyben, mint a területátadás, könnyen felléphetnek. Mindent meg kell tenni azért, hogy a zűrzavart elkerüljék.

A Führer erre azt válaszolta, ha minden aprólékos kérdésben ki fogják kérni a cseh kormány beleegyezését, úgy nem várhatnak döntést 14 nap előtt. A Duce javaslata egy bizottság megalakítását célozza, amelyben a cseh kormány képviselője is részt venne. Őt elsősorban a nagyhatalmak garanciája érdekli, amelyeknek fol kell használni tekintélyüket arra, hogy a cseh kormány beszüntesse az üldözéseket és rombolásokat.

Chamberlain miniszterelnök válaszában kijelentette, hogy ő sem tartja szükségesnek a további halasztást, de mielőtt még garanciákat venne magára, tudnia kell, hogy végre tudja-e hajtani azokat ; s éppen ebből az okból találná üdvösnek, ha a szomszéd szobában ott ülne Prága képviselője, akitől ezeket a biztosítékokat meg lehetne kapni.

A Führer azt válaszolta, hogy jelen pillanatban olyan cseh képviselőt, aki kormánya nevében beszélhetne, itt nem találhatunk. Őt az a kérdés érdekli, hogy mi történik akkor, ha a cseh kormány nem fogadja el a nagyhatalmak javaslatait. Eddig már szétromboltak 247 hidat és még annál is több házat.

Az olasz miniszterelnök kijelentette, szerinte lehetetlennek látszik, hogy a cseh képviselőt bevárják. A nagyhatalmaknak morális garanciát kell magukra venniök mind a kiürítésért, mind a rombolások elkerüléséért. Fel kell hívniok Prága figyelmét arra, hogy a cseh kormánynak el kell fogadnia ezeket a követeléseket, ellenkező esetben viselnie kell a katonai következményeket. Azoknak a nagyhatalmaknak kell a kérelmet előterjeszteni, amelyek morális kötelezettséget vállaltak arravonatkozólag, hogy a területeket nem fogják teljesen lerombolt állapotban átadni.

Chamberlain miniszterelnök kijelenti, hogy szívesen látná itt a cseh képviselőt. Egyébként azokat a határidőket, amelyeket a Duce javasolt, teljesen elfogadhatónak találja. Kész ezeket aláírni és a cseh kormányt értesíteni arról, hogy fogadja el ezeket. Semilyen garanciát nem vállalhat azonban magára addig, ameddig nem tudja, hogy milyen mértékben teljesítheti azt. Ezenkívül még néhány különálló kérdést kell megoldani : milyen felhatalmazást kap a nemzetközi bizottság és milyen rendszer uralkodik majd a kiürített területeken? Nem kételkedik abban, hogy a Führer fenntartja ott a rendet és gondoskodik arról, hogy azok a lakosok, akik az Anschluss ellenzői, ne legyenek semilyen üldözésnek kitéve. A német memorandum néhány pontját azonban Angliában nem értették még. Igy például feltették azt a kérdést, hogy mit jelent az a pont, amely szerint erről a területről nem szabad elhajtani az állatokat. Azt jelentené-e ez, hogy a parasztokat kitelepítik és az állatok ott maradnak?

A Führer kijelentette, hogy azokon a területeken, amelyeknek Németországhoz kell kerülniök, természetesen a német törvények lesznek érvényben. Különben most éppen az ellenkezője történik. Jelenleg a csehek hajtják el a német parasztok tulajdonában levő állatokat, és nem a németek a csehekét. Döntő jelentőséggel az fog bírni, hogy ezt a kérdést 14 napon belül megoldandó német-cseh konfliktusnak tekintik-e, vagy pedig európai jelentőségű problémának. Ha európai problémáról van szó, akkor a nagyhatalmaknak minden tekintélyüket latba kell vetniök és felelősséget kell vállalniok azért, hogy az átadást rendesen végrehajtsák. Abban az esetben, ha a cseh kormány nem óhajtja elfogadni ezt a javaslatot, akkor világos lesz, hogy az az erkölcsi jellegű hatalmas tekintély, nevezetesen az a tekintély, amely az itt összegyűlt négy államférfi aláírásában testesül meg, nem elegendő. Ebben az esetben a kérdést csak az erő alkalmazásával lehet megoldani.

Chamberlain miniszterelnök erre azt válaszolja, hogy semilyen ellenvetése nincs a kijelölt határidő ellen. A cseh kérdés európai kérdés és annak megoldása nemcsak joga a nagyhatalmaknak, hanem kötelessége is. Gondoskodniok kell arról is, hogy a cseh kormány oktalanság és makacskodás folytán ne utasítsa vissza a terület kiürítését. Ő szeretné helyesen alkalmazni a nagyhatalmak tekintélyét és ezért azt javasolja, hogy előbb osszák szét a Duce tervezetét és rövid időre szakítsák félbe az ülést, hogy a tervezetet áttanulmányozhassák. Ez az eljárás nem jelent késedelmet.

Daladier miniszterelnök kijelenti, hogy ő már Londonban felelősséget vállalt, amikor a cseh kormány megkérdezése nélkül elvben beleegyezett a német területek elcsatolásába. Ő ezt az álláspontot foglalta el, annak ellenére, hogy Franciaország és Csehszlovákia között szövetségi szerződés áll fenn. Abban az esetben, ha Prága képviselőjének az értekezletbe való bevonása nehézségekbe ütközném, úgy kész erről lemondani, mivel a lényeg az, hogy ezt a kérdést gyorsan eldöntsék.

A Führer erre azt válaszolta, hogy ha a négy államférfi által aláírott dokumentumot a prágai kormány visszautasítja, ez azt jelenti, hogy Prága végeredményben csak az erőt tiszteli.

Felvette : *Heinisch*

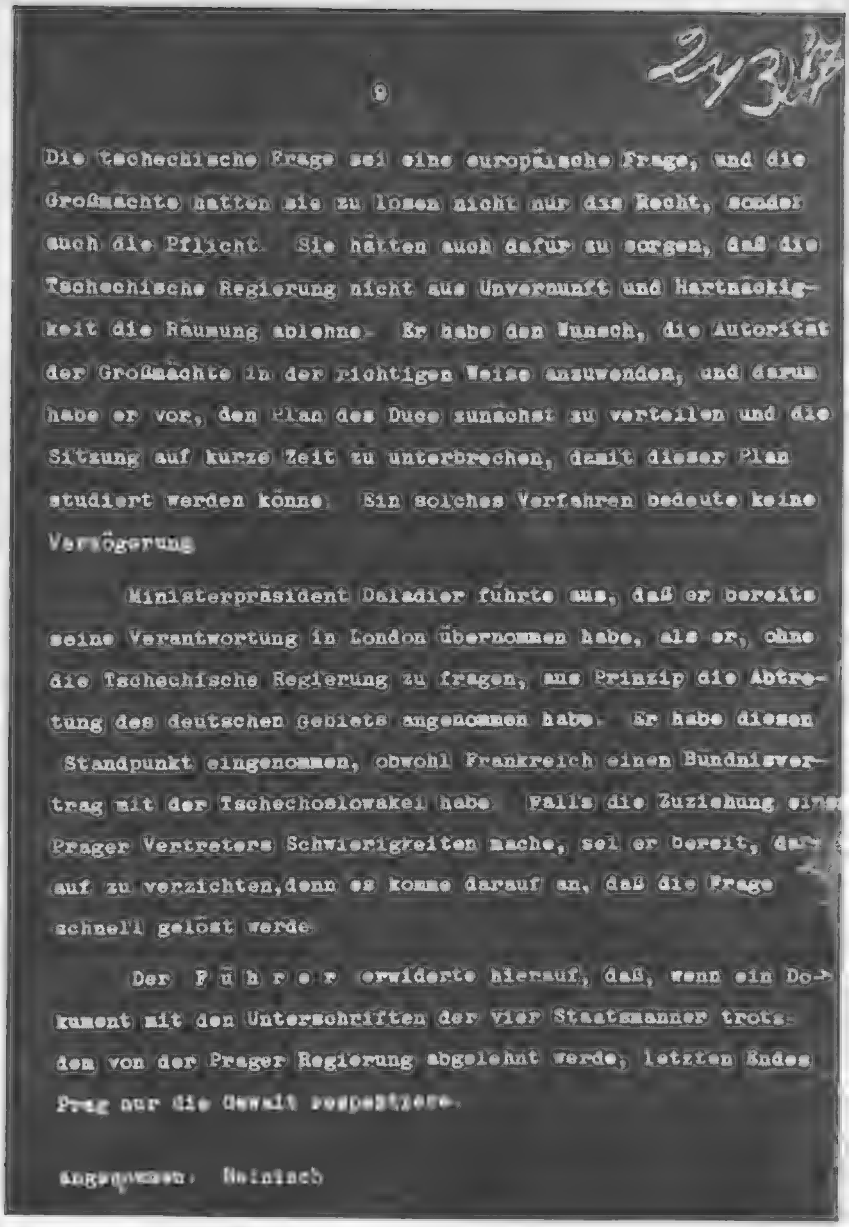

24317

9

Die tschechische Frage sei eine europäische Frage, und die Großmächte hatten sie zu lösen nicht nur das Recht, sondern auch die Pflicht. Sie hätten auch dafür zu sorgen, daß die Tschechische Regierung nicht aus Unvernunft und Hartnäckigkeit die Räumung ablehne. Er habe den Wunsch, die Autorität der Großmächte in der richtigen Weise anzuwenden, und darum habe er vor, den Plan des Duce zunachst zu verteilen und die Sitzung auf kurze Zeit zu unterbrechen, damit dieser Plan studiert werden könne. Ein solches Verfahren bedeute keine Verzögerung.

Ministerpräsident Daladier führte aus, daß er bereits seine Verantwortung in London übernommen habe, als er, ohne die Tschechische Regierung zu fragen, aus Prinzip die Abtretung des deutschen Gebiets angenommen habe. Er habe diesen Standpunkt eingenommen, obwohl Frankreich einen Bundnisvertrag mit der Tschechoslowakei habe. Falls die Zuziehung ein Prager Vertreters Schwierigkeiten mache, sei er bereit, darauf zu verzichten, denn es komme darauf an, daß die Frage schnell gelöst werde.

Der Führer erwiderte hierauf, daß, wenn ein Dokument mit den Unterschriften der vier Staatsmanner trotzdem von der Prager Regierung abgelehnt werde, letzten Endes Prag nur die Gewalt respektiere.

Angenommen: Heinisch

Fényképmásolat a 34. okmány utolsó oldaláról

35.

A MÜNCHENI EGYEZMÉNY SZÖVEGE[1]

NÉMETORSZÁG, AZ EGYESÜLT KIRÁLYSÁG, FRANCIAORSZÁG ÉS OLASZORSZÁG KÖZÖTT 1938 SZEPTEMBER 29-ÉN MÜNCHENBEN MEGKÖTÖTT EGYEZMÉNY

Németország, az Egyesült királyság, Franciaország és Olaszország, tekintetbe véve a szudétanémet terület elcsatolására vonatkozólag elvben már elért egyezményt, megegyezett ennek az elcsatolásnak következő feltételeiben és módozataiban, valamint az ennek következtében foganatosítandó intézkedésekben, és a jelen egyezmény által mindegyikük felelősséget vállal a végrehajtásához szükséges lépések biztosításáért.

1. A kiürítés október 1-én kezdődik.

2. Az Egyesült Királyság, Franciaország és Olaszország megegyezik abban, hogy a terület kiürítése október 10-ig befejeződik, anélkül, hogy a meglévő berendezések[2] leromboltatnának, és a csehszlovák kor-

---

[1] Ez a fordítás az egyezmény német szövegének fotokópiája alapján készült, amelyet a volt német külügyminisztérium okmányai között találtak, jelenleg pedig a Szovjetunió külügyminisztériumának levéltárában van. Megjelent :*Further Documents Respecting Czehoslovakia,* Miscellaneous No. 8, 1938. Cmd. 5848. *(Csehszlovákiát illető további okmányok.)*

[2] A német eredetiben : «Einrichtungen».

mány felelős azért, hogy a kiürítés a fentemlített berendezések megrongálása nélkül menjen végbe.

3. A kiürítés módozatait részleteiben egy nemzetközi bizottság fogja meghatározni, amelyben Németország, az Egyesült Királyság, Franciaország, Olaszország és Csehszlovákia képviselői vesznek részt.

4. A túlnyomórészt németlakta területnek német csapatok által való fokozatos megszállása október 1-én kezdődik. A mellékelt térképen[1] megjelölt négy zónát a német csapatok a következő sorrendben fogják elfoglalni:

az I. számmal jelzett zónát október 1-én és 2-án, a II. számmal jelzettet október 2-án és 3-án, a III. számmal jelzettet október 3-án, 4-én és 5-én és a IV. számmal jelzettet október 6-án és 7-én.

A többi, túlnyomórészt német jellegű területet, melyet a fentemlített nemzetközi bizottság fog haladéktalanul meghatározni, a német csapatok október 10-ig elfoglalják.

5. A 3. pontban említett nemzetközi bizottság megállapítja azokat a területeket, melyeken népszavazást fognak tartani. Ezeket a területeket a népszavazás befejeztéig nemzetközi alakulatok szállják meg. A nemzetközi bizottság fogja meghatározni a népszavazás végrehajtásának rendjét, alapul véve a Saar-vidéken megejtett népszavazás módozatait. A bizottság határozza meg a népszavazás napját is, ez azonban nem lehet később, mint november végén.

6. A határok végleges megállapításával a nemzetközi bizottságot fogják megbízni. Ennek a bizottságnak

---

[1] Nincs csatolva.

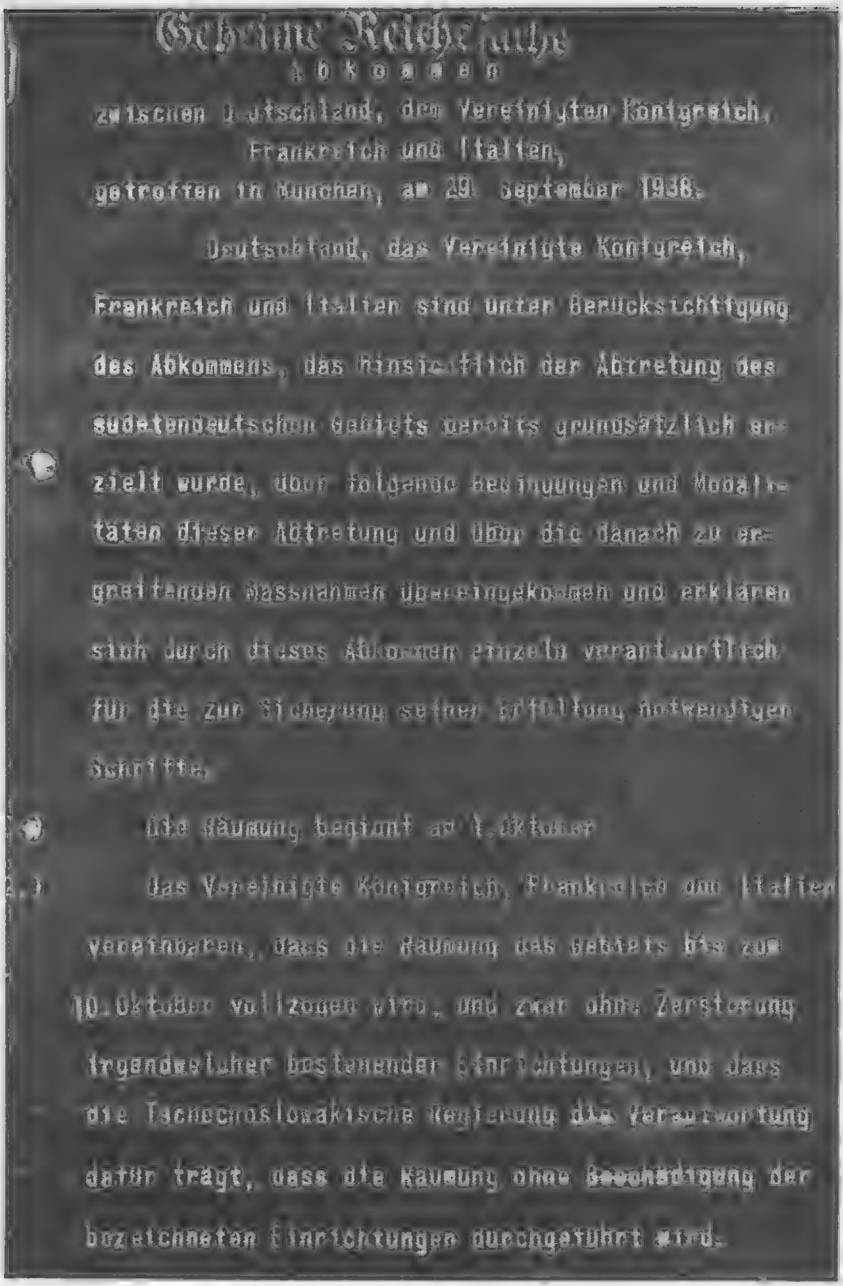

Geheime Reichssache

Abkommen

zwischen Deutschland, dem Vereinigten Königreich, Frankreich und Italien, getroffen in München, am 29. September 1938.

Deutschland, das Vereinigte Königreich, Frankreich und Italien sind unter Berücksichtigung des Abkommens, das hinsichtlich der Abtretung des sudetendeutschen Gebiets bereits grundsätzlich erzielt wurde, über folgende Bedingungen und Modalitäten dieser Abtretung und über die danach zu ergreifenden Massnahmen übereingekommen und erklären sich durch dieses Abkommen einzeln verantwortlich für die zur Sicherung seiner Erfüllung notwendigen Schritte.

Die Räumung beginnt am 1. Oktober.

2.) Das Vereinigte Königreich, Frankreich und Italien vereinbaren, dass die Räumung des Gebiets bis zum 10. Oktober vollzogen wird, und zwar ohne Zerstörung irgendwelcher bestehender Einrichtungen, und dass die Tschechoslowakische Regierung die Verantwortung dafür trägt, dass die Räumung ohne Beschädigung der bezeichneten Einrichtungen durchgeführt wird.

Fényképmásolat az 1938 szeptember 29-én megkötött müncheni egyezmény német szövegének első oldaláról

218—219a l.

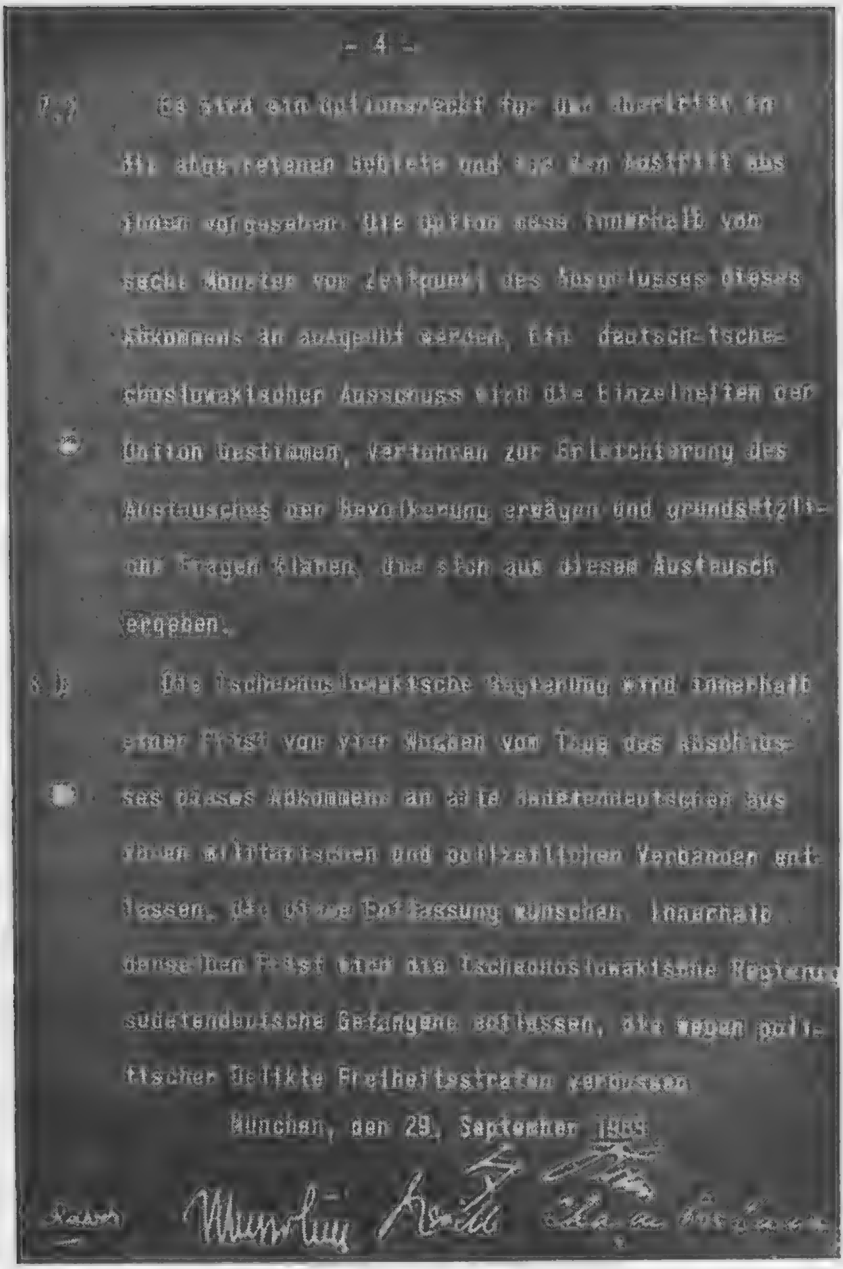

– 4 –

7.) Es wird ein Optionsrecht für den Übertritt in die abgetretenen Gebiete und für den Austritt aus ihnen vorgesehen. Die Option muss innerhalb von sechs Monaten vom Zeitpunkt des Abschlusses dieses Abkommens an ausgeübt werden. Ein deutsch-tschechoslowakischer Ausschuss wird die Einzelheiten der Option bestimmen, Verfahren zur Erleichterung des Austausches der Bevölkerung erwägen und grundsätzliche Fragen klären, die sich aus diesem Austausch ergeben.

8.) Die tschechoslowakische Regierung wird innerhalb einer Frist von vier Wochen vom Tage des Abschlusses dieses Abkommens an alle Sudetendeutschen aus ihren militärischen und polizeilichen Verbänden entlassen, die ihre Entlassung wünschen. Innerhalb derselben Frist wird die tschechoslowakische Regierung sudetendeutsche Gefangene entlassen, die wegen politischer Delikte Freiheitsstrafen verbüssen.

München, den 29. September 1938.

Fényképmásolat az 1938 szeptember 29-én megkötött müncheni egyezmény német szövegének utolsó oldaláról

joga lesz arra, hogy bizonyos kivételes esetekben a négy nagyhatalomnak — Németországnak, az Egyesült Királyságnak, Franciaországnak és Olaszországnak — jelentéktelen eltéréseket ajánljon a népszavazás nélkül átadandó zónák szigorúan néprajzi meghatározásától.

7. Optálási jogot nyujtanak mindazoknak, akik az átadott területekről elköltözni óhajtanak, valamint mindazoknak, akik oda kívánnak letelepedni. Az optálást a jelen szerződés aláírásától számított 6 hónapon belül be kell jelenteni. Egy német-cseh bizottság fogja meghatározni az optálás részleteit, kidolgozza a lakosság kicserélését megkönnyítő rendszabályokat és tisztázza az ebből a kicserélésből folyó összes elvi kérdéseket.

8. A jelen egyezmény aláírását követő négy héten belül a csehszlovák kormány felszabadítja az összes szudétanémeteket a katonai és rendőrségi szolgálat alól, hogyha azok ezt kívánják. Ugyanezen határidő alatt a csehszlovák kormány szabadlábra helyezi mindazokat a szudétanémeteket, akik politikai bűncselekményért letartóztatásban vannak.

A. HITLER
ED. DALADIER
MUSSOLINI
NEVILLE CHAMBERLAIN

München, 1938 szeptember 29

KIEGÉSZITÉS AZ EGYEZMÉNYHEZ

Őfelsége kormánya az Egyesült Királyságban és a francia kormány azon az alapon csatlakozott a fenti egyezményhez, hogy fenntartja a szeptember 19-i angol-francia javaslat 6. §-ában foglalt ajánlatot a csehszlovák állam új határainak nemzetközi garanciájáról a ki nem provokált támadás ellen.[1]

Ha a lengyel és magyar kisebbségek kérdését is rendezik Csehszlovákiában, Németország és Olaszország a maguk részéről szintén garanciát nyujtanak Csehszlovákiának.

München, 1938 szeptember 29

(Ugyanazok az aláírások.)

KIEGÉSZITŐ NYILATKOZAT

A négy nagyhatalom kormányfői megegyeznek abban, hogy a jelen egyezményben megjelölt nemzetközi bizottság a német külugyminisztérium államtitkárából s a Berlinben elismert angol, francia és olasz nagykövetekből és egy a csehszlovák kormány által kinevezett képviselőből fog állani.

München, 1938 szeptember 29

(Ugyanazok az aláírások.)

KIEGÉSZITŐ NYILATKOZAT

A területátadásból eredő összes kérdések a nemzetközi bizottság hatáskörébe tartoznak.

München, 1938 szeptember 29

(Ugyanazok az aláírások.)

---

[1] Lásd fentebb a 22. okmányt.

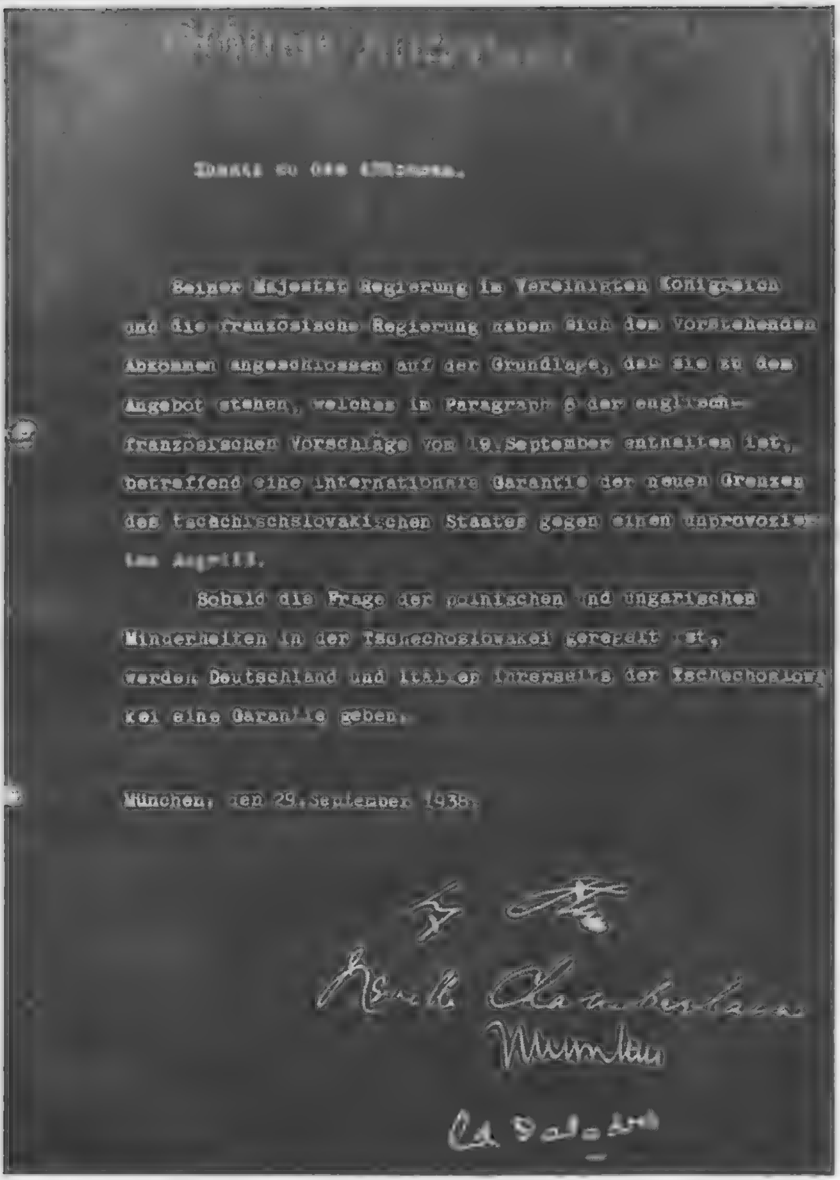

Zusatz zu dem Abkommen.

Seiner Majestät Regierung im Vereinigten Königreich und die französische Regierung haben sich dem vorstehenden Abkommen angeschlossen auf der Grundlage, daß sie zu dem Angebot stehen, welches im Paragraph 6 der englisch-französischen Vorschläge vom 19. September enthalten ist, betreffend eine internationale Garantie der neuen Grenzen des tschechoslowakischen Staates gegen einen unprovozierten Angriff.

Sobald die Frage der polnischen und ungarischen Minderheiten in der Tschechoslowakei geregelt ist, werden Deutschland und Italien ihrerseits der Tschechoslowakei eine Garantie geben.

München, den 29. September 1938.

Neville Chamberlain

Mussolini

Ed Daladier

Fényképmásolat a müncheni egyezmény kiegészítésének német szövegéről

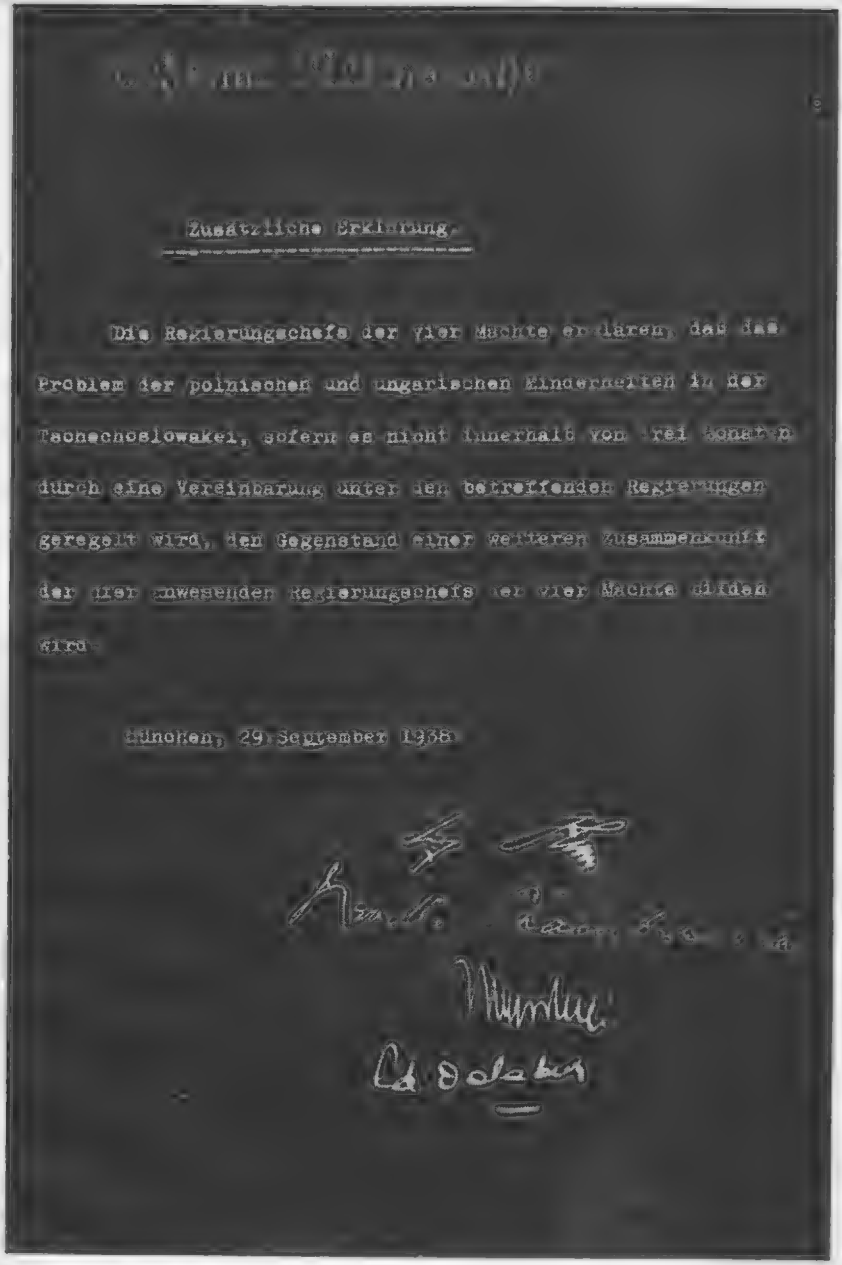

Zusätzliche Erklärung.

Die Regierungschefs der vier Mächte erklären, daß das Problem der polnischen und ungarischen Minderheiten in der Tschechoslowakei, sofern es nicht innerhalb von drei Monaten durch eine Vereinbarung unter den betreffenden Regierungen geregelt wird, den Gegenstand einer weiteren Zusammenkunft der hier anwesenden Regierungschefs der vier Mächte bilden wird.

München, 29. September 1938.

Ed Daladier

Fényképmásolat a müncheni egyezmény utolsó kiegészítő nyilatkozatának német szövegéről

KIEGÉSZITŐ NYILATKOZAT

A négy nagyhatalom kormányfői kijelentik, hogy amennyiben a csehszlovákiai lengyel és magyar kisebbségek kérdése a következő három hónapon belül az érdekelt kormányok közötti megegyezés alapján nem oldódnék meg, akkor ez a probléma az itt részvevő négy nagyhatalom kormányfőinek következő értekezletén fogja vita tárgyát képezni.

München, 1938 szeptember 29

(Ugyanazok az aláírások.)

36.

KORDT FELJEGYZÉSE A MÜNCHENI ÉRTEKEZLETRŐL[1]

Másolat
Titkos

FELJEGYZÉS A MÜNCHENI ÉRTEKEZLETRŐL

1938 szeptember 29, 4 óra 30 perc

A Duce javaslatára legelőbb is elhatározták, hogy pontról-pontra megvitatják az olasz javaslatot, melyet reggel nyujtottak be a küldöttségnek. Legelőször is egyhangúlag elfogadták az első pontot (a kiürítés kezdete X. 1.).

A második ponttal kapcsolatban a Führer kijelentette, hogy ha ebben is megegyeznek, akkor a módozatok kérdése nem fog nehézségeket okozni. Javaslatának lényege az, hogy mindenekelőtt meghatározzák a térképen a német okupáció etapjait; a módozatokat azután az a bizottság határozhatja meg, amelyben egy cseh képviselő is résztvesz.

Chamberlain miniszterelnök kijelentette, hogy egyetért a 2. pontban meghatározott időponttal, nevezetesen október 10-ével a német területek kiürítését illetően. Annak a kételyének adott azonban

---

[1] A német kulugyminisztérium levéltárából.

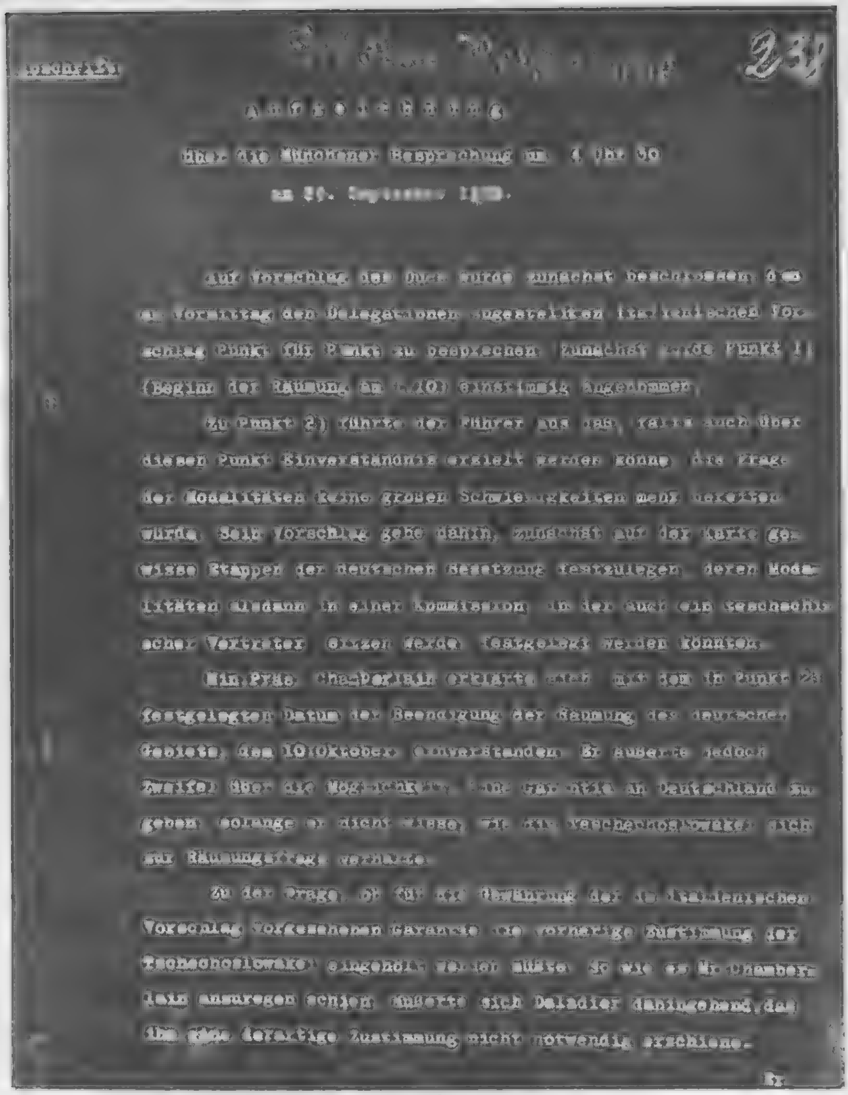

239

A u f z e i c h n u n g

über die Münchener Besprechung um [illegible] Uhr 30

am 29. September 1938.

Auf Vorschlag des Duce wurde zunächst beschlossen, den am Vormittag den Delegationen zugestellten italienischen Vorschlag Punkt für Punkt zu besprechen. Zunächst wurde Punkt 1) (Beginn der Räumung am 1.10.) einstimmig angenommen.

Zu Punkt 2) führte der Führer aus, daß, falls auch über diesen Punkt Einverständnis erzielt werden könne, die Frage der Modalitäten keine großen Schwierigkeiten mehr bereiten würde. Sein Vorschlag gehe dahin, zunächst auf der Karte gewisse Etappen der deutschen Besetzung festzulegen, deren Modalitäten alsdann in einer Kommission, in der auch ein tschechischer Vertreter sitzen werde, festgelegt werden könnten.

Min.Präs. Chamberlain erklärte, daß er mit dem in Punkt 2) festgelegten Datum der Beendigung der Räumung des deutschen Gebiets, dem 10.Oktober, einverstanden sei. Er äußerte jedoch Zweifel über die Möglichkeit, eine Garantie an Deutschland zu geben, solange er nicht wisse, wie die Tschechoslowakei sich zur Räumungsfrage verhalte.

Zu der Frage, ob für die Durchführung der im italienischen Vorschlag vorgesehenen Garantie die vorherige Zustimmung der Tschechoslowakei eingeholt werden müßte, so wie es Mr. Chamberlain anzuregen schien, äußerte sich Daladier dahingehend, daß ihm eine derartige Zustimmung nicht notwendig erschiene.

Er

Fényképmásolat a 36. okmány első oldaláról

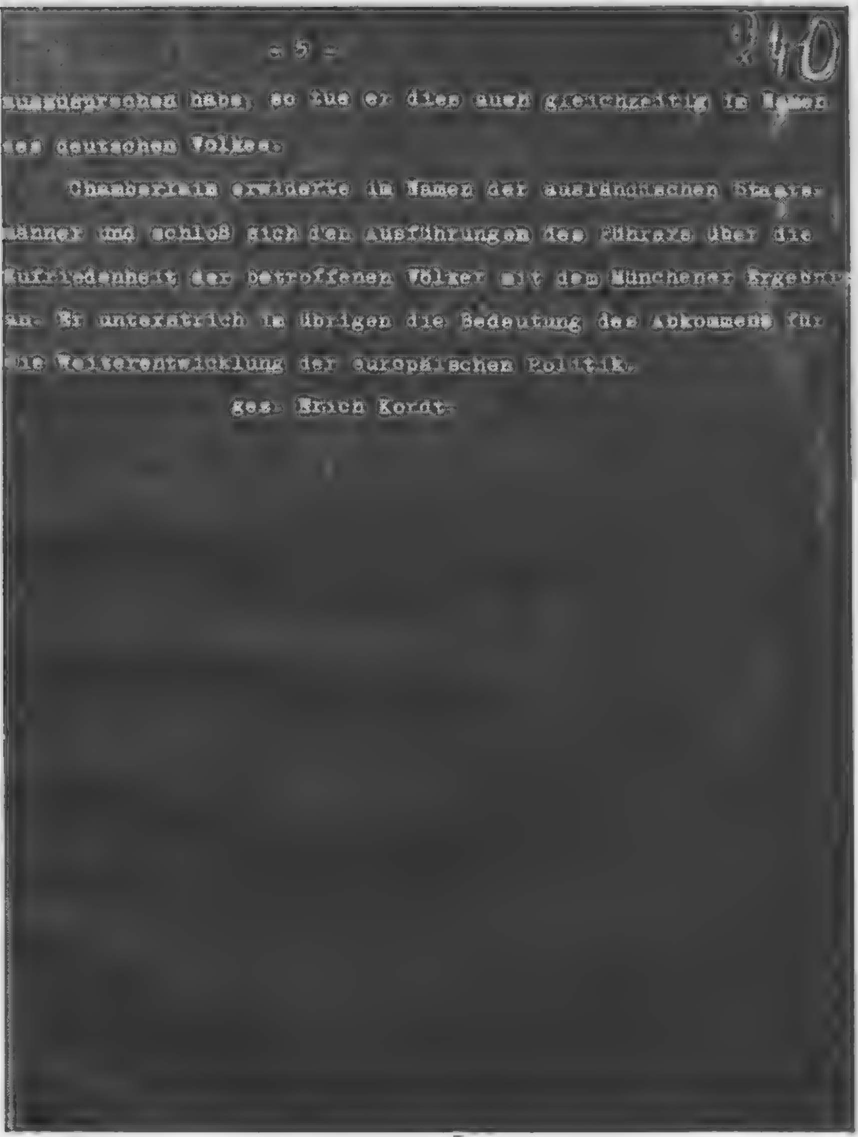

- 5 - 240

ausgesprochen habe, so tue er dies auch gleichzeitig im Namen des deutschen Volkes.

Chamberlain erwiderte im Namen der ausländischen Staatsmänner und schloß sich den Ausführungen des Führers über die Zufriedenheit der betroffenen Völker mit dem Münchener Ergebnis an. Er unterstrich im übrigen die Bedeutung des Abkommens für die Weiterentwicklung der europäischen Politik.

gez. Erich Kordt.

Fényképmásolat a 36. okmány utolsó oldaláról

kifejezést, hogy amíg nem tudja, milyen magatartást foglal el Csehszlovákia a kiürítés kérdésével kapcsolatban, addig nem adhat Németországnak garanciát.

Arra a kérdésre vonatkozólag, hogy az olasz javaslatban felvetett garancia megadása előtt szükséges-e kikérni Csehszlovákia beleegyezését, amint ezt Chamberlain úr láthatólag óhajtja, Daladier kijelentette, hogy ez a beleegyezés szerinte nem szükséges. Annakidején Angliában[1] már elvben beleegyezett a csehszlovákiai területek elcsatolásába a cseh kormány előzetes megkérdezése nélkül, a francia-cseh szerződés fennállása ellenére ; jelenleg azon az álláspônton van, hogy amit megígértek, azt be is kell tartani. Az angol-francia garanciára hivatkozva Daladier elhárította Csehszlovákiának azt a vita során felmerült ellenvetését is, hogy a kiürítést csak a cseh területen létesítendő új erődítmények felépítése után lehet végrehajtani. A tiszta német területek kiürítését tehát gyorsan be lehet fejezni ; a nehézségek csak az egyes elszigetelten élő, kisebb nyelvi csoportok esetében állnak elő. Ezekben a kerületekben célszerűnek látja az angol, olasz és francia csapatokból álló nemzetközi megszállást. Véleménye szerint ezenkívül, a wilsoni önrendelkezési elv pótlásaként számításba kell venni a földrajzi, gazdasági és politikai realitást is. Az elszigetelt nyelvi csoportokra vonatkozólag alkalmazni lehetne a lakosságcsere elvét, amint azt Görögországban, Törökországban, Bulgáriában és Lengyelországban tették.

A Führer kijelenti, egyetért azzal, hogy a vitás nemzeti többségű területeket ne a német csapatok foglalják el, hanem egy nemzetközi katonai csoport. Ő kész nagylelkűséget tanusítani a terület határainak megjelölése kérdésében, abban az esetben, ha elfogadják a 2. pontot. A Daladier úr által előterjesztett tézis, amely szerint a határok kijelölésénél a földrajzi, gazdasági és politikai tényezőket is szükséges figyelembe venni, szerinte veszélyes, mivel ez az a tézis, melynek 1918-ban Csehszlovákia eredetét köszönhette. Akkor egy gazdasági viszonylatban életképes, de nemzetiségi viszonylatban életképtelen alakulatot teremtettek. Ezenkívül a gazdasági jellegű nehézségeket könnyebb elhárítani, mint a nemzetiségieket, annál is inkább, mivel Csehszlovákia nem régi kultúrájú nemzet és így nem képes asszimilálni a német lakosságot.

---

[1] Az eredetiben «in England» helyett «an England» van, ami nyilván géphiba.

Hosszas vita után a «garancia» szó különböző jelentéséről Angliában és a kontinensen, a szerkesztőbizottságnak újra meg kellett szövegeznie ezt a pontot. Ez a bizottság hosszas tárgyalás után kidolgozta a szerződés szövegének bevezető részét, s ezenkívül átszövegezte a 2. pontot.

Ettől a pillanattól a megbeszélések az egyes kérdések megvitatása körül forogtak és térképek segítségével meghatározták a kiürítendő zónákat, valamint azokat a kerületeket, ahol népszavazást kell még tartani. E megbeszélések folyamán Daladier azt javasolta, hogy a túlnyomóan német lakosságú sziléziai határterületeket, ahol a cseh erődítések vannak, cseréljék ki ennek megfelelő böhmerwaldi cseh területekre és megjegyezte, hogy a cseh erődítések jelenléte nem az egyetlen oka ennek a javaslatnak, melyet politikai és lélektani megfontolások alapján terjeszt elő.

A Führer a szóbanforgó terület tiszta német jellegére hivatkozva elutasította ezt a javaslatot, hosszas tárgyalások után azonban elfogadta a szerződés szövegének azt a pontját, amely a határkiigazításokra vonatkozik (lásd a müncheni egyezmény 6. pontját). Daladier legmelegebb köszönetét fejezte ki a Führernek és kijelentette, hogy ez a szövegezés lényegesen megkönnyíti helyzetét Franciaországban. Ha visszatér Franciaországba, elmondja majd, hogy ezt a gesztust a Führer az iránta (Daladier) való figyelemből tette. A kormányfők közötti egyes megbeszélések következtében egy sor pontban megegyezés jött létre, amelyet aztán a négy nagyhatalom szerkesztőbizottsága a küldöttségek jogászainak részvételével véglegesen megszövegezett és este 10 óra felé először fel is olvasott. A szerződés végleges szövege 11 órára készült el és 11—12 óra között megtörtént annak négy nyelven való aláírása. Egyidejűleg elfogadták : a lengyel és magyar kisebbségek problémájának megoldására vonatkozó és Mussolini javaslatán alapuló kiegészítő nyilatkozatot, továbbá az egyezménynek a cseh állam új határainak garanciájáról szóló kiegészítését ; még egy kiegészítő nyilatkozatot, melynek értelmében mindazok a kérdések, amelyek a területátadás folyamán felmerülnek, egy nemzetközi bizottság hatáskörébe tartoznak, végül még egy kiegészítő nyilatkozatot a berlini nemzetközi bizottság összetételéről.

Befejezésül a Führer köszönetét fejezte ki a külföldi államférfiaknak azért, hogy elfogadták a négyek értekezletére, Münchenbe szóló meghívást, valamint azért az igyekezetükért, amely a megbeszélések szerencsés kimenetelét biztosította. Mind a német nép, mind a többi érdekelt nép a legnagyobb örömmel fogja üdvözölni ezt az eredményt és amikor jelen pillanatban ő itt köszönetét fejezi ki, ezt egyidejűleg a német nép nevében is teszi.

Chamberlain válaszolt a külföldi államférfiak nevében és csatlakozott a Führernek ahhoz a meggyőződéséhez, hogy a müncheni határozatot az érdekelt népek nagy megelégedéssel veszik tudomásul. Ezenkívül kiemelte az egyezmény jelentőségét az európai politika további fejlődésére.

Aláírás: *Erich Kordt*

37.

A CSEHSZLOVÁK KÜLÜGYMINISZTÉRIUM FELJEGYZÉSE A CSEHSZLOVÁK KÜLDÖTTSÉG MÜNCHENI TARTÓZKODÁSÁRÓL[1]

DR. HUBERT MASAŘIK FELJEGYZÉSE A NÉGY NAGYHATALOM 1938 SZEPTEMBER 29-ÉN TARTOTT MÜNCHENI ÉRTEKEZLETÉRŐL

Repülőgépünk 1938 szeptember 29-én d. u. 3 órakor indult Ruzynból, s 1 óra 20 perc mulva megérkeztünk Münchenbe. A repülőtéren rendőri szempontból gyanús elemeket megillető fogadtatásban részesítettek. Rendőrségi autón, a Gestapo embereinek kíséretében elvittek bennünket a Hotel Reginába, ahol az angol küldöttség is megszállt. Miután az értekezlet már javában folyt, nehéz volt érintkezésbe lépnünk az angol, vagy francia küldöttség tagjaival ; telefonon mégis sikerült elérnem először Rochat urat, aztán Ashton-Gwatkin urat. Ez utóbbi azt mondotta, hogy haladéktalanul beszélni akar velem a szállodában.

Első találkozásunk este 7 órakor történt. Gwatkin úr nagyon ideges volt és tartózkodó. Óvatos megjegyzéseiből megértettem, hogy valamilyen tervezet, amelynek tartalmát Gwatkin úr nem közölhette velem, már majdnem készen van és hogy ez a tervezet sokkal rosszabb, mint az angol-francia javaslat. A mi piros térképünkön megmagyaráztam neki összes valódi létérdekeinket. Gwatkin úr bizonyos megértést tanusított a morvaországi koridort illetően, teljesen mellőzte azonban a kérdés egyéb vonatkozásait.

---

[1] Kozli : dr. Hubert Ripka : *Munich: Before and After*, London, 1939, 224—227. old.

Az ő szavai szerint az értekezletnek legkésőbb holnap, szombaton be kell fejeződnie. Mindeddig Csehszlovákián kívül semmi másról nem volt szó. Felhívtam figyelmét egy ilyen tervezet következményeire belpolitikai, gazdasági és pénzügyi szempontból. Ő azt válaszolta, hogy el sem tudom képzelni, mily nehéz helyzetben vannak a nyugati hatalmak és hogy mily kellemetlen Hitlerrel tárgyalni. Ezután Gwatkin úr visszatért az értekezletre és megígérte, hogy az első szünetben meghívnak bennünket.

Este 10 órakor Gwatkin úr engem és dr. Mastnýt meghívott sir Horace Wilsonhoz, ahol ez utóbbi Gwatkin úr jelenlétében és Chamberlain úr határozott kívánságára megmagyarázta nekünk nagy vonalakban az új tervezetet és átadta azt a térképet, amelyen megjelölték a haladéktalanul elfoglalandó területeket. Az én ellenvetésemre teljesen határozottan kétszer is azt válaszolta, hogy az elmondottakhoz semmi hozzátennivalója nincs. Teljesen figyelmen kívül hagyta a számunkra nagyjelentőségű helyeket és területeket illető érveinket. Ezután visszament az értekezletre s mi egyedül maradtunk Gwatkin úrral. Mi megtettünk minden tőlünk telhetőt, hogy meggyőzzük a terv felülvizsgálatának szükségességéről. A legfontosabb Mastný úrnak adott válasza volt, abban az értelemben, hogy az angol küldöttség helyesli a német tervezetet.

Mikor ő újra a Hitlerrel való megbeszélések nehézségeit hozta szóba, azt mondottam neki, hogy valójában minden a két nyugati nagyhatalom erélyességétől függ, amire Gwatkin egész komoly hangon azt válaszolta : «Ha ezt Önök nem fogadják el, akkor az ügyet Németországgal fogják elintézni teljesen egyedül. Lehet, hogy a franciák ezt sokkal udvariasabban fogják kifejezni, de biztosíthatom Önöket, hogy ők teljesen osztják nézetünket. A maguk részéről ők is félreállnak . . .»

1 óra 30 perckor elvezettek bennünket az értekezlet színhelyére. Jelen volt Neville Chamberlain úr, Daladier úr, Wilson úr, Léger úr, Gwatkin úr, Mastný úr és én. A légkör nyomasztó volt : vártuk az ítélet kihirdetését. A franciák láthatólag zavarban voltak és úgylátszott, megértik, milyen jelentőséggel bír ez az esemény Franciaország tekintélyére. Chamberlain úr egy rövid bevezetőben megemlékezett a most megkötött egyezményről és annak szövegét átadta Mastný úrnak elolvasásra. A szöveg olvasása közben többízben magyarázatot kértünk. Igy én megkértem Léger és Wilson urakat, hogy legyenek szívesek megmagyarázni a «preponderantly German character»[1] szavak jelentőségét a 4. §-ban. Léger úr semmit sem mondott a százalékarányról s csak azt jegyezte meg, hogy itt a többségnek az általunk már elfogadott javaslat szerinti kiszámításáról van szó. Chamberlain úr szintén megerősítette, hogy itt csak az általunk már elfogadott

---

[1] «Túlnyomórészt német jellegű».

tervezet megvalósításáról van szó. Amikor elértünk a 6. §-hoz, megkérdeztem Léger urat, hogy ebben a pontban a mi létérdekeink biztosítását láthatjuk-e, amint azt nekünk az előző javaslatokban megígérték. Léger úr azt válaszolta : «igen», ez azonban csak kis mértékben lehetséges és ez a kérdés a nemzetközi bizottság hatáskörébe fog tartozni. Mastný úr azt kérdezte Chamberlaintől, hogy a bizottság csehszlovák tagja ugyanolyan szavazati joggal fog-e rendelkezni, mint a többi tagok, amire Chamberlain úr igenlően válaszolt. Arra a kérdésre, hogy a népszavazás alá kerülő zónákba nemzetközi, vagy pedig angol haderőket küldenek-e, azt a választ kaptuk, hogy ez a kérdés még vita tárgyát képezi, és lehetséges az is, hogy olasz és belga csapatok is résztvesznek.

Amíg Mastný úr Chamberlainnel a kevésbbé fontos kérdésekről beszélgetett (eközben Chamberlain úr állandóan ásított, anélkül, hogy a zavar legkisebb jelét is mutatta volna), megkérdeztem Daladier és Léger urakat, hogy kormányunktól várnak-e valamilyen nyilatkozatot vagy választ a nekünk javasolt egyezményre. Daladier úr, aki láthatólag zavarban volt, semmit sem válaszolt. Léger úr azt válaszolta, hogy a négy államférfi nem rendelkezik sok idővel és egész határozottan kijelentette, hogy semilyen választ nem várnak tőlünk ; a tervezetet elfogadottnak tekintik és hogy kormányunknak nem később, mint ma délután 5 órára ki kell küldenie képviselőjét a nemzetközi bizottság ülésére Berlinbe. Majd hozzátette, hogy annak a csehszlovák tisztviselőnek, akit mi kiküldünk, szombaton már Berlinben kell lennie avégből, hogy az első zóna kiürítésének módozatait meghatározzák. A légkör mind nyomasztóbb és nyomasztóbb lett az összes résztvevők számára.

Elég durva módon értésünkre adták, méghozzá egy francia által, hogy az ítélet ellen nincs fellebbezés és nincs lehetőség arra sem, hogy változtatásokat eszközöljenek rajta.

Chamberlain úr nem palástolta fáradtságát. Miután felolvasták a szöveget, átadtak nekünk egy másik, kissé javított térképet. Elbúcsúztunk és eltávoztunk. Az 1918-as határok közötti csehszlovák köztársaság megszűnt létezni. Az előszobában még találkoztam Rochattal, aki megkérdezte tőlem, milyen reakciót fog mindez kiváltani hazánkban. Röviden azt válaszoltam, hogy a legrosszabbat sem tartom lehetetlennek és fel kell készülni a legkomolyabb eseményekre is.[1]

---

[1] A feljegyzést Masařik, a csehszlovák külügyminisztérium referense készítette Münchenben, szeptember 30-án reggel 4 órakor.

38.

HENCKE PRÁGAI NÉMET ÜGYVIVŐ ÁTADJA A MÜNCHENI KÖVETELÉSEKET KROFTA CSEHSZLOVÁK KÜLÜGYMINISZTERNEK[1]

FELJEGYZÉS A MÜNCHENI HATÁROZATRÓL SZÓLÓ NÉMET JEGYZÉK ÁTADÁSÁRÓL

1938 IX. 30-án reggel 5 órakor a német követség telefonon közölte az ügyvivő kérését arravonatkozólag, hogy Krofta miniszter úr fogadja őt reggel 6 órakor, mert közölni óhajtja vele a négy nagyhatalom müncheni értekezletének határozatát. Reggel 6 óra 15 perckor megjött, s látogatásáról a miniszter úr a következőket jegyezte fel:

«Hencke átadta nekem a müncheni határozatot egy levéllel együtt, amely képviselőnket ma 17 órára Berlinbe hívja. Kijelentette, hogy a térképet az angol követség fogja eljuttatni. Nem bízták meg azzal, hogy a levélhez valamit is hozzáfűzzön. Csak azt jegyezte meg, hogy véleménye szerint Berchtesgaden és Godesberg között nincs semmi kulonbség».

---

[1] Az eredeti cseh Okmány a csehszlovák kulugyminisztérium levéltárából (lásd fentebb a 30 okmányhoz fűzott jegyzetet). A feljegyzést a csehszlovák kulugyminisztérium fotitkára, Ina kovet készítette.

Ezalatt a minisztériumban megjelent Krno követ Čermák doktorral és Smutný követtel. Krofta miniszter telefonon beszélt Syrový tábornok miniszterelnökkel, a köztársasági elnök urat pedig Smutný követ informálta. Az elnök fél 10-re meghívta a politikai pártok vezetőit. A minisztertanács a Kolovrat palotában gyűlt össze, s később — hét vezető politikussal, a politikai pártok képviselőivel és a tábornokokkal együtt — a köztársasági elnök úrnál.

A francia, angol és olasz követek délelőtt azzal a kéréssel fordultak Krno követhez, fogadja őket Krofta miniszter, hogy meghallják tőle a kormány határozatát. A határozatot 12 óra előtt akarták megtudni. Mivel azonban a miniszter csak 12 órakor tért vissza az elnöktől, a követeket csak 12 óra 30 perckor fogadhatta. Mindnyájan egyszerre léptek be a miniszterhez, aki azt mondta nekik:

«A köztársasági elnök nevében s a kormány nevében kijelentem, hogy alávetjük magunkat a Münchenben nélkülünk és ellenünk elfogadott határozatnak. Álláspontunkat írásban fogjuk Önökkel közölni. Jelenleg nincs semmi hozzátennivalóm. Csak fel akarom hívni figyelmüket annak szükségességére, hogy meggyőzzék a német kormányt arról, hogy annak a hadjáratnak, amelyet sajtó és rádió útján már néhány hét óta vezetnek ellenünk, azonnal meg kell szűnnie, mivel ellenkező esetben lehetetlen lesz a Münchenben elfogadott programot békés úton végrehajtani».[1]

De Lacroix követ nem is palástolta, hogy egyetért a miniszternek azzal a kijelentésével, hogy ezt a határozatot «ellenünk» hozták, és közölte, hogy errevonatkozólag Daladier kifejezte «ses vifs regrets».[1] Newton kijelentette, hogy Chamberlain mindent megtett értünk, amit tehetett. Franzoni semmit sem mondott. A miniszter így fejezte be a beszédet :

---

[1] Az eredetiben a kijelentés szovege franciául.

«Nem akarok kritizálni, de számunkra ez olyan katasztrófa, amit nem érdemeltünk meg. Mi alávetjük magunkat ennek és azon leszünk, hogy népünknek nyugodt életet biztosítsunk. Nem tudom, hasznára lesz-e az Önök országainak ez a határozat, amelyet Münchenben elfogadtak, de mindenesetre, nem mi leszünk az utolsók. Utánunk másoknak is ez lesz a sorsa.»

1938 szeptember 30.

---

[1] «legmélyebb sajnálatát».

39.

AZ ANGOL-NÉMET NYILATKOZAT[1]

ADOLF HITLER ÉS NEVILLE CHAMBERLAIN KÖZÖS NYILATKOZATA

München, 1938 IX. 30

A Führer és birodalmi kancellár és Nagybritannia miniszterelnöke mai megbeszélésük után a következő közös nyilatkozatot adták ki;

«Ma folytattuk megbeszéléseinket és egyöntetűen arra a meggyőződésre jutottunk, hogy az angol-német viszony elsőrendű jelentőséggel bír mind a két ország, mind Európa számára. A tegnap este aláírt egyezményt és az angol-német flotta-egyezményt úgy tekintjük, mint népeink amaz óhajának szimbólumát, hogy soha többé egymás ellen háborút ne viseljenek. Készek vagyunk arra, hogy a mindkét országot érdeklő egyéb kérdéseket is megvizsgáljuk és kölcsönös megbeszélés alapján igyekezzünk kiküszöbölni a továbbiakban minden okot, amely nézeteltéréshez vezet, hogy ilyen módon is hozzájáruljunk Európa békéjének biztosításához.

ADOLF HITLER, NEVILLE CHAMBERLAIN

---

[1] Kozli: *Archiv für Außenpolitik und Länderkunde,* September, 1938, 483. old.

40.

KEITEL LEVELE WEIZSÄCKERHEZ[1]

FEGYVERES ERŐK
FŐPARANCSNOKSÁGA
No. 2576/38. Titk. L. Ia.

Másolat
Berlin, W. 35,
1938 október 10
Titkos

Külügyminisztériumnak, Berlin
Dr. Weizsäcker államtitkár úrnak
saját kezéhez

Tárgy: Az iglaui helyzet.

A fegyveres erők főparancsoksága arra kéri, követeljék a cseh kormánytól és a nemzetközi bizottságtól, hogy haladéktalanul biztosítsák a Brünnben és Iglauban élő németek megfelelő védelmét, és erről megfelelőképpen tájékoztassák ezeket a városokat.

A Führer egyetért azzal, hogy abban az esetben, ha az angol légiót áthelyezik Csehszlovákiába, hasz-

---

[1] Okmány a német külügyminisztérium levéltárából. Ceruzával a következő jegyzet olvasható: «Az eredeti 10 : 10-kor jött be az államtitkár úrtól, azzal a megjegyzéssel, hogy adjuk át a birodalmi miniszternek».

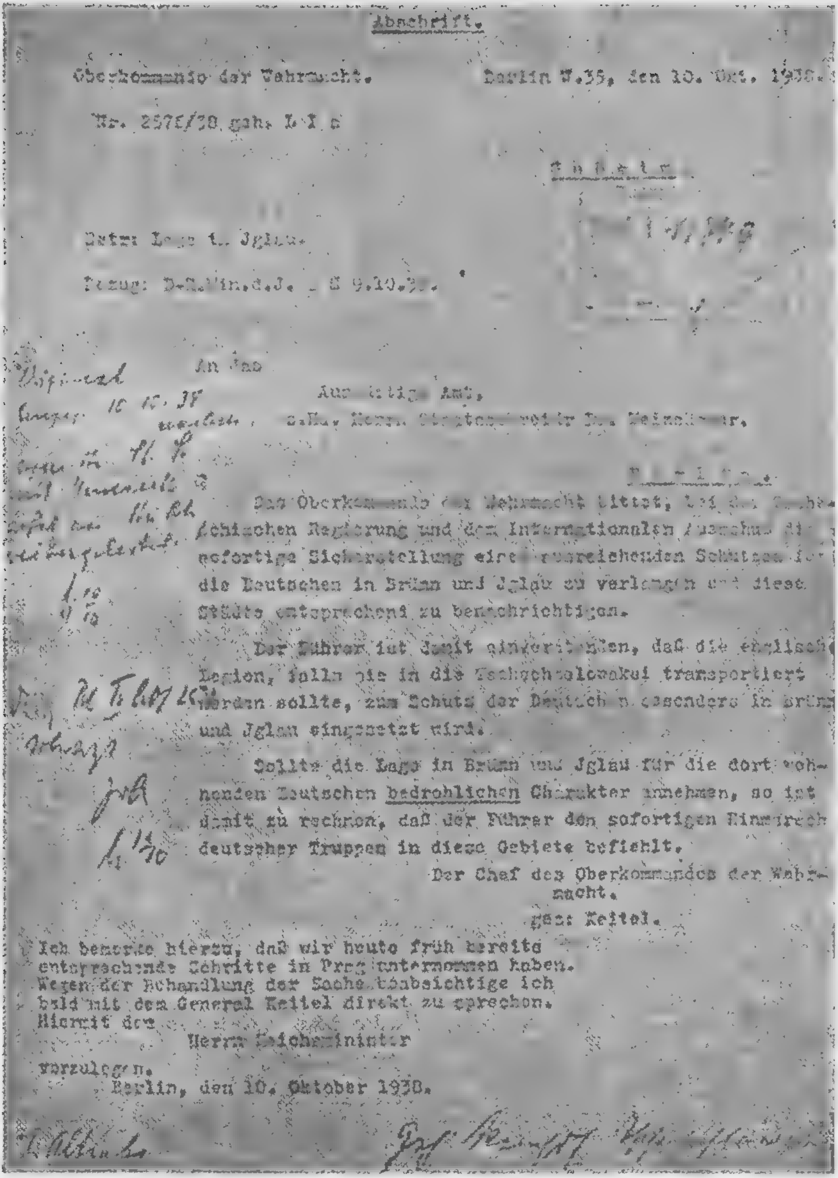

Abschrift.

Oberkommando der Wehrmacht. Berlin W.35, den 10. Okt. 1938.

Nr. 2575/38 geh. L I c

Geheim.

Betr.: Lage i. Jglau.

Bezug: D.G.Min.d.J. S 9.10.38.

An das

Auswärtige Amt,

z.Hd. Herrn Staatssekretär Dr. Weizsäcker.

Das Oberkommando der Wehrmacht bittet, bei der tschechischen Regierung und dem Internationalen Ausschuß die sofortige Sicherstellung eines ausreichenden Schutzes für die Deutschen in Brünn und Jglau zu verlangen und diese Städte entsprechend zu benachrichtigen.

Der Führer ist damit einverstanden, daß die englische Legion, falls sie in die Tschechoslowakei transportiert werden sollte, zum Schutz der Deutschen besonders in Brünn und Jglau eingesetzt wird.

Sollte die Lage in Brünn und Jglau für die dort wohnenden Deutschen **bedrohlichen** Charakter annehmen, so ist damit zu rechnen, daß der Führer den sofortigen Einmarsch deutscher Truppen in diese Gebiete befiehlt.

Der Chef des Oberkommandos der Wehrmacht.

gez: Keitel.

Ich bemerke hierzu, daß wir heute früh bereits
entsprechende Schritte in Prag unternommen haben.
Wegen der Behandlung der Sache beabsichtige ich
bald mit dem General Keitel direkt zu sprechen.
Hiermit dem
Herrn Reichsminister
vorzulegen.
Berlin, den 10. Oktober 1938.

Original 10.10.38

Fényképmásolat a 40. okmányról

nálják azt fel a németek védelmére, különösen Brünnben és Iglauban.

Ha a helyzet Brünnben és Iglauban *fenyegető*[1] jelleget ölt az ott élő németek számára, úgy számolni kell azzal, hogy a Führer parancsot ad a német csapatoknak az ezekbe a kerületekbe való azonnali bevonulására.

A fegyveres erők főparancsnokságának
vezérkari főnöke:

Aláírás: *Keitel*

Ehhez még hozzáteszem, hogy ma reggel Prágában részünkről már megtörténtek a megfelelő lépések. E dolog megtárgyalására szándékomban van közvetlenül beszélni Keitel tábornokkal.

Bemutatni a birodalmi miniszter úrnak.

Berlin, 1938 október 10.[2]

---

[1] Aláhúzva az eredetiben.

[2] A keltezés alatt ceruzajegyzet: «Altenburg».

41.

TELEFONJELENTÉS WEIZSÄCKER ÁLLAMTITKÁRNAK GODESBERGBŐL[1]

TELEFONJELENTÉS GODESBERGBŐL
felvéve 16 : 45 órakor

Polit. I No. 1198
Titkos[2]

FELJEGYZÉS AZ ÁLLAMTITKÁR ÚR SZÁMÁRA

A Godesbergben október 11-én a külügyminiszter úrral folytatott megbeszélése során a Führer a következőket határozta el:

I.

Német részről nem támasztanak semilyen követelést aziránt, hogy Csehszlovákia egyéb területein is tartsanak népszavazást.

II.

A nemzetközi bizottsággal kapcsolatban a további magatartásunk alapvonalának arra kell irányulnia, hogy

---

[1] Okmány a német külügyminisztérium levéltárából.

[2] Bélyegző.

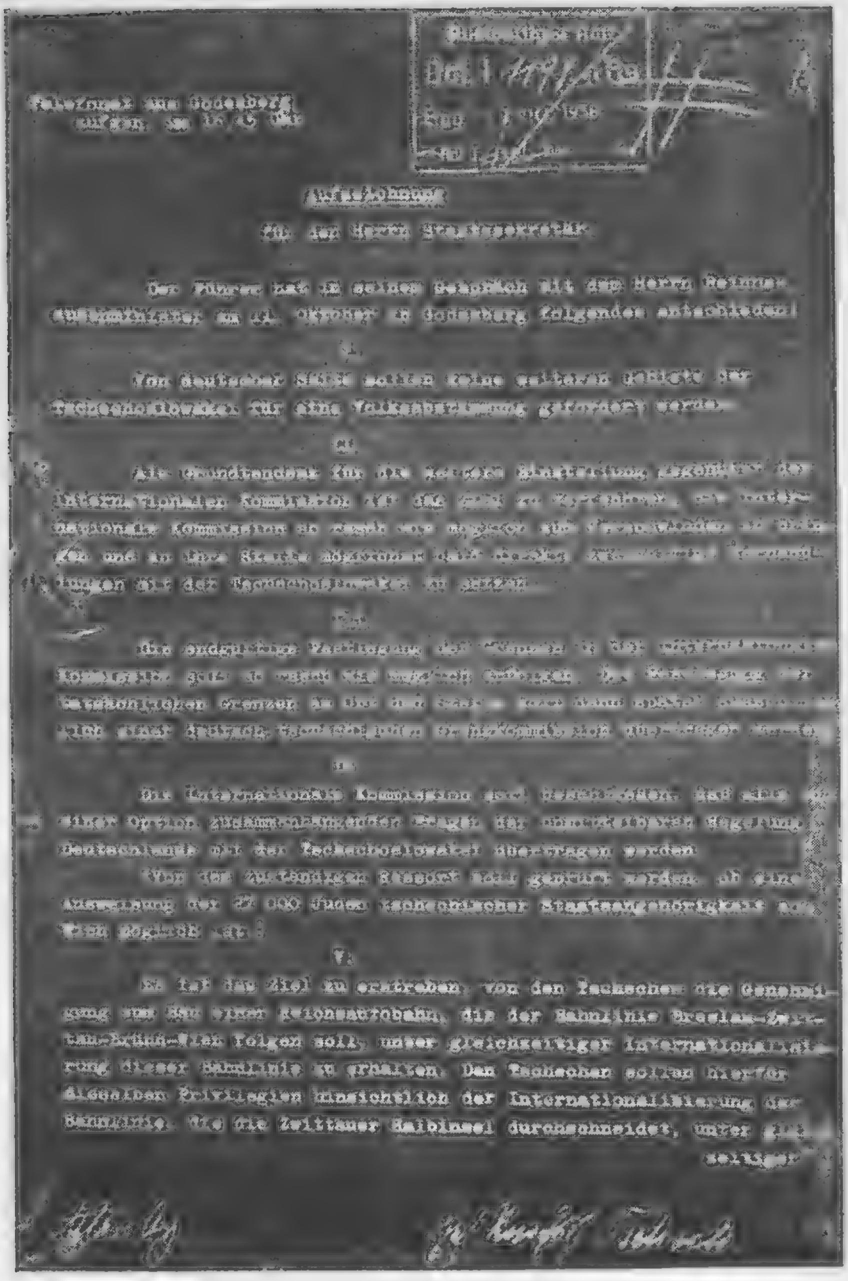

Fényképmásolat a 41. okmány első oldaláról

238—239a l.

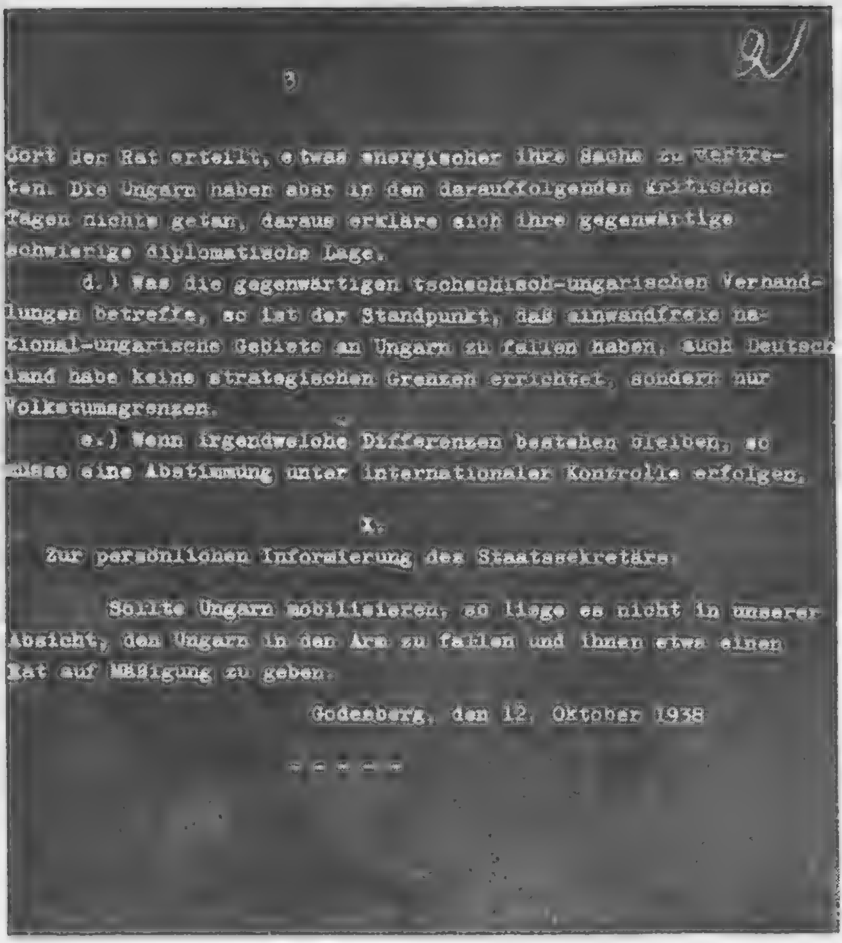

3)

dort der Rat erteilt, etwas energischer ihre Sache zu vertreten. Die Ungarn haben aber in den darauffolgenden kritischen Tagen nichts getan, daraus erkläre sich ihre gegenwärtige schwierige diplomatische Lage.

d.) Was die gegenwärtigen tschechisch-ungarischen Verhandlungen betreffe, so ist der Standpunkt, daß einwandfreie national-ungarische Gebiete an Ungarn zu fallen haben, auch Deutschland habe keine strategischen Grenzen errichtet, sondern nur Volkstumsgrenzen.

e.) Wenn irgendwelche Differenzen bestehen bleiben, so müsse eine Abstimmung unter internationaler Kontrolle erfolgen.

X.

Zur persönlichen Informierung des Staatssekretärs.

Sollte Ungarn mobilisieren, so liege es nicht in unserer Absicht, den Ungarn in den Arm zu fallen und ihnen etwa einen Rat auf Mäßigung zu geben.

Godesberg, den 12. Oktober 1938

- - - - -

Fényképmásolat a 41. okmány utolsó oldaláról

a nemzetközi bizottság minél hamarabb tűnjön el a színről és lehetőleg gyorsan helyet adjon a Csehszlovákiával közvetlenül folytatandó kétoldali tárgyalásoknak.

III.

A határok végleges megállapításának a nemzetközi bizottság által a lehető leggyorsabban meg kell történnie. A tényleges helyszíni határmegállapítást azután át kell adni egy német-cseh határbizottságnak.

IV.

A nemzetközi bizottságnak olyan határozatot kell hoznia, amely szerint az optálással kapcsolatos összes kérdéseket Csehszlovákiának és Németországnak közvetlenül kell megoldania.

(Az illetékes szerveknek meg kell vizsgálniok, hogy lehetséges-e 27.000 csehszlovák állampolgárságú zsidónak Bécsből való kiutasítása.)

V.

Meg kell nyerni a csehek beleegyezését abba, hogy a Breslau—Zwittau—Brünn—Bécsi vasútvonallal párhuzamos autóút[1] építtessék, s ezzel egyidejűleg elérni e vasútvonal nemzetközivé tételét. Ellenértékül a cseheknek hasonló engedményt kell felajánlani a zwittaui félszigetet[2] átszelő vasútvonal nemzetközivé tételére, valamint egy autóút építésére vonatkozólag. Ritter nagykövet ennek megfelelően puhatolódzzék a gazdasági bizottságban.

---

[1] Az eredetiben : «Reichsautobahn».

[2] Igy van az eredetiben : itt határkiugrásról van szó.

VI.

Az elcsatolt területeken lévő állami és közhasznú üzemek vagyonának átadásával, illetve az onnan elszállított tulajdon visszajuttatásával kapcsolatos német álláspont mellett feltétlenül ki kell tartani.

VII.

Már elejétől kezdve a legenergikusabban ki kell jelenteni: semilyen kétség sem férhet ahhoz, hogy Németország sohasem veszi magára a cseh állami adósságok egyetlen részét sem, mivel ezeket az adósságokat Csehszlovákia azért csinálta, hogy Németország ellen[1] hadakozzék.

VIII.

Ami Mährisch-Ostrau és Witkowitz kérdését illeti, az államtitkár úr hívja meg a lengyel nagykövetet és jelentse ki neki a következőket: Németország nincs érdekelve Oderbergben, érdekelve van azonban Mährisch-Ostrauban és Witkowitzban. Az a kérdés, hogy Mährisch-Ostraut és Witkowitzot Csehországnak hagyják-e, az események további fejlődésétől függ. Ha e területek jövője vitába kerül, úgy mi népszavazást fogunk követelni nemzetközi ellenőrzés alatt.

---

[1] Az eredetiben elírás: «zwischen Deutschland».

IX.

Ami Pozsony kérdését illeti, a közeljövőben a legnagyobb tartózkodást kell tanusítani és a legaprólékosabban meg kell vizsgálni mindazokat a kérdéseket, melyek e problémával kapcsolatosak. Ha a magyarok hozzánk fordulnak Pozsonyt illető követeléseikkel, úgy a következőket kell nekik kijelenteni:

a) Elvben Németország együttérez a Csehszlovákiával szembeni magyar követelésekkel;

b) a Führer többízben kijelentette, hogy csakis német érdekekért húzhat kardot;

c) a Führer meghívta a magyar miniszterelnököt és a külügyminisztert Obersalzbergbe és azt tanácsolta nekik, hogy kissé energikusabban védelmezzék ügyüket. Az ezt követő kritikus napokban azonban a magyarok semmit sem tettek. Ezzel magyarázható jelenlegi nehéz diplomáciai helyzetük;

d) ami a jelenleg folyó cseh-magyar tárgyalásokat illeti, a mi álláspontunk az, hogy a kétségtelenül magyar nemzetiségű területeket Magyarországhoz kell csatolni; Németország sem stratégiai, hanem nemzeti határokat állapított meg;

e) bármilyen eltérés esetén népszavazást kell rendezni nemzetközi ellenőrzés alatt.

X.

Az államtitkár személyes tájékoztatására.

Ha Magyarország mozgósít, úgy nincs szándékunkban a magyarok elé akadályokat gördíteni, vagy mértékletességet tanácsolni nekik.

Godesberg, 1938 október 12.

42.

A FRANCIA-NÉMET NYILATKOZAT[1]

Georges Bonnet úr, a Francia Köztársaság külügyminisztere és Joachim von Ribbentrop úr, a Német Birodalom külügyminisztere, kormányaik nevében és azok megbízásából az 1938 december 6-án Párizsban történt találkozásuk alkalmával a következőkben állapodtak meg:

1. A francia kormány és a német kormány teljesen osztoznak abban a meggyőződésben, hogy a Franciaország és Németország közötti békés és jószomszédi viszony az európai helyzet megszilárdításának és az általános béke fenntartásának egyik leglényegesebb feltételét alkotja. Éppen ezért mindkét kormány minden erejével arra törekszik, hogy a két ország közötti viszony ezirányú fejlődését biztosítsa.

2. Mindkét kormány megállapítja, hogy országaik között nem áll fenn többé semilyen meg nem oldott területi kérdés és a jelenleg fennálló határokat ünnepélyesen a két ország közötti végleges határoknak ismerik el.

3. Mindkét kormány elhatározta, hogy amennyiben ez nem érinti valamely harmadik hatalommal való

---

[1] Kozli a Ministère des Affaires Étrangères, *Documents Diplomatiques 1938—1939*, Párizs, 1939, 28. sz. okmány, 33 old.

külön viszonyukat, úgy minden, a két országot érintő kérdésben állandó érintkezésben maradnak és ha e kérdések későbbi fejlődése nemzetközi bonyodalmakhoz vezetne, úgy kölcsönösen kikérik egymás tanácsát ezekben a kérdésekben.

Mindezek megerősítéseképpen a két kormány képviselője aláírja a jelen nyilatkozatot, amely azonnali hatállyal érvénybe lép.

Két példányban kiállítva német és francia nyelven, Párizsban, 1938 december 6-án.

Aláírás: *Georges Bonnet*
Joachim von Ribbentrop

43.

FELJEGYZÉS CHVALKOVSKÝ CSEHSZLOVÁK KÜLÜGYMINISZTERNEK NEWTON PRÁGAI ANGOL KÖVETTEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL[1]

KULUGYMINISZTÉRIUM
KABINET
No 4265/38, 1938, XII 10

Fordítás
1938, XII 10 *Titkos*

CHVALKOVSKÝ MINISZTER ÚR BESZÉLGETÉSE NEWTON ANGOL KÖVETTEL

(Csehul)[2] A követ egy jegyzékkel (Depesche)[2] jött a miniszter úrhoz, mely az angol álláspontot tartalmazta azzal a körtáviratunkkal kapcsolatban, amelyben a prágai kormány felhívta a figyelmet arra, hogy a müncheni

---

[1] Az okmányt a németek a csehszlovák kulugyminisztériumban találták és lefordították németre A Szovjetunió kulugyminisztériumának levéltári igazgatóságában a német fordítás van meg, amely a volt német kulugyminisztérium levéltárából származik Az okmányon rajta van a német kulugyminisztérium politikai levéltárának bélyegzője («Pol Arch»).

[2] Igy van az eredetiben.

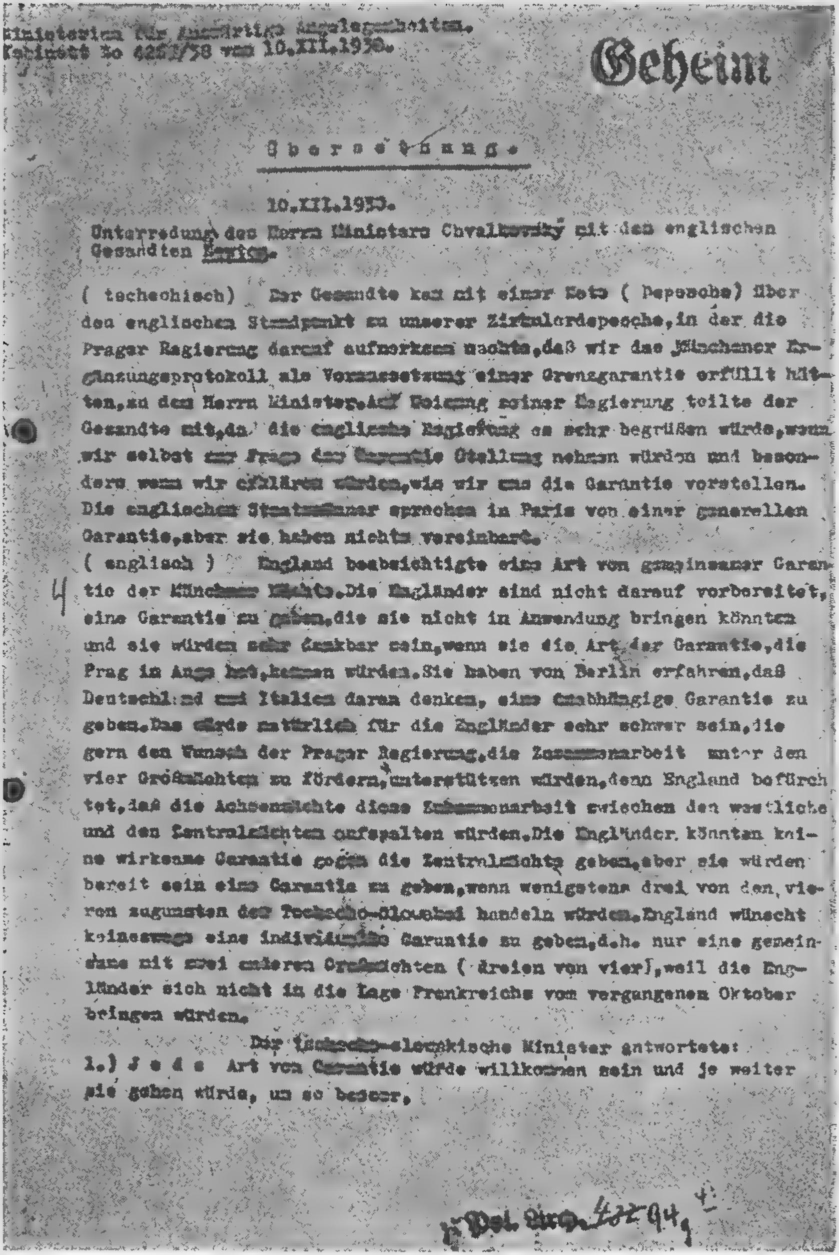

Ministerium für Auswärtige Angelegenheiten.
Kabinett No 4251/38 vom 10.XII.1938.

Geheim

Übersetzung.

10.XII.1938.

Unterredung des Herrn Ministers Chvalkovský mit dem englischen Gesandten Newton.

(tschechisch) Der Gesandte kam mit einer Note (Depesche) über den englischen Standpunkt zu unserer Zirkulardepesche, in der die Prager Regierung darauf aufmerksam machte, daß wir das Münchener Ergänzungsprotokoll als Voraussetzung einer Grenzgarantie erfüllt hätten, zu dem Herrn Minister. Auf Weisung seiner Regierung teilte der Gesandte mit, daß die englische Regierung es sehr begrüßen würde, wenn wir selbst zur Frage der Garantie Stellung nehmen würden und besonders wenn wir erklären würden, wie wir uns die Garantie vorstellen. Die englischen Staatsmänner sprachen in Paris von einer generellen Garantie, aber sie haben nichts vereinbart.

(englisch) England beabsichtigte eine Art von gemeinsamer Garantie der Münchener Mächte. Die Engländer sind nicht darauf vorbereitet, eine Garantie zu geben, die sie nicht in Anwendung bringen könnten und sie würden sehr dankbar sein, wenn sie die Art der Garantie, die Prag im Auge hat, kennen würden. Sie haben von Berlin erfahren, daß Deutschland und Italien daran denken, eine unabhängige Garantie zu geben. Das würde natürlich für die Engländer sehr schwer sein, die gern den Wunsch der Prager Regierung, die Zusammenarbeit unter den vier Großmächten zu fördern, unterstützen würden, denn England befürchtet, daß die Achsenmächte diese Zusammenarbeit zwischen den westliche und den Zentralmächten aufspalten würden. Die Engländer könnten keine wirksame Garantie gegen die Zentralmächte geben, aber sie würden bereit sein eine Garantie zu geben, wenn wenigstens drei von den vieren zugunsten der Tschecho-Slowakei handeln würden. England wünscht keineswegs eine individuelle Garantie zu geben, d.h. nur eine gemeinsame mit zwei anderen Großmächten (dreien von vier), weil die Engländer sich nicht in die Lage Frankreichs vom vergangenen Oktober bringen würden.

Der tschecho-slowakische Minister antwortete:

1.) Jede Art von Garantie würde willkommen sein und je weiter sie gehen würde, um so besser,

Pol. Arch. 422 94, 4:

Fényképmásolat a 43. okmány első oldaláról

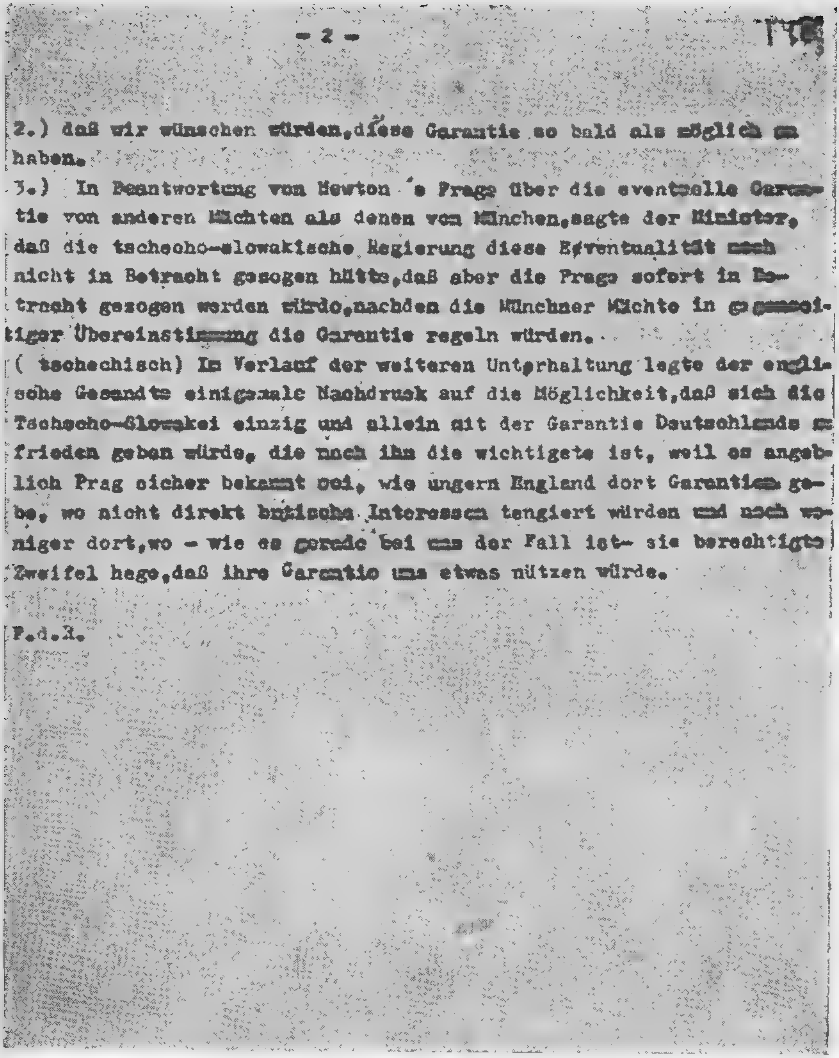

2.) daß wir wünschen würden, diese Garantie so bald als möglich zu haben.

3.) In Beantwortung von Newton 's Frage über die eventuelle Garantie von anderen Mächten als denen von München, sagte der Minister, daß die tschecho-slowakische Regierung diese Eventualität noch nicht in Betracht gezogen hätte, daß aber die Frage sofort in Betracht gezogen werden würde, nachdem die Münchner Mächte in gegenseitiger Übereinstimmung die Garantie regeln würden.

(tschechisch) Im Verlauf der weiteren Unterhaltung legte der englische Gesandte einigemale Nachdruck auf die Möglichkeit, daß sich die Tschecho-Slowakei einzig und allein mit der Garantie Deutschlands zufrieden geben würde, die nach ihm die wichtigste ist, weil es angeblich Prag sicher bekannt sei, wie ungern England dort Garantien gebe, wo nicht direkt britische Interessen tangiert würden und noch weniger dort, wo - wie es gerade bei uns der Fall ist- sie berechtigte Zweifel hege, daß ihre Garantie uns etwas nützen würde.

F.d.R.

Fényképmásolat a 43. okmány utolsó oldaláról

pótjegyzőkönyvben foglaltakat is végrehajtottuk és ez már előfeltétele a határaink garanciájának. Kormánya utasítására a követ közölte, hogy az angol kormány mindenképpen üdvözölné azt, ha mi magunk fejtenénk ki nézeteinket a garancia kérdésében és különösképpen, ha megmagyaráznánk, hogy miként képzeljük el ezt a garanciát. Az angol államférfiak megbeszélést folytattak Párizsban az általános garancia kérdésében, azonban semmiféle megegyezésre nem jutottak.

(Angolul)[1] Anglia a müncheni hatalmaknak valamiféle közös garanciáját képzelte el. Az angolok nem készültek fel arra, hogy olyan garanciát adjanak, amelyet nem valósíthatnának meg és végtelenül hálásak lennének, ha tudomásukra jutna, hogy milyen jellegű garanciát képzel el Prága. Berlinből tudomásukra jutott, hogy Németország és Olaszország önállóan akar garanciát nyujtani. Ez természetesen nagyon nehéz volna az angolok számára, akik szívesen támogatnák a prágai kormány óhaját, a négy nagyhatalom együttműködése érdekében, mivel Anglia attól fél, hogy a tengelyállamok aláássák a nyugat- és középeurópai országok együttműködését. Az angolok semilyen tényleges garanciát nem adhatnak a központi hatalmak ellen, készek volnának azonban garanciát adni akkor, ha a négy nagyhatalomból legalább három Csehszlovákia érdekében lépne fel. Anglia semilyen körülmények között sem kíván egyéni garanciát nyujtani ; ő ezt csak két másik nagyhatalommal együtt teheti meg (a négyből három), mivel az angolok nem akarnak abba a helyzetbe kerülni, amelyben Franciaország volt ez év októberében.

---

[1] Igy van az eredetiben.

A csehszlovák miniszter azt válaszolta:

1. A garanciának *bármely* formája kívánatos volna; minél szélesebb lesz ez, annál jobb.

2. Ezt a garanciát minél sürgősebben óhajtjuk megkapni.

3. Newtonnak egy olyan esetleges garanciát illető kérdésére, melyet a müncheni konferencián részt nem vett államok adnának, a miniszter válaszában kijelentette, hogy a csehszlovák kormány még nem vizsgálta meg ezt a lehetőséget, de azonnal vizsgálat tárgyává teszi a kérdést, amint a müncheni nagyhatalmak közös megállapodással rendezik a garancia kérdését.

(Csehül)[1] A beszélgetés további folyamán az angol követ többször kiemelte annak lehetőségét, hogy Csehszlovákia elégedjék meg egyedül Németország garanciájával, ami véleménye szerint a legfontosabb, mivel Prága valószínűleg jól tudja, milyen kelletlenül ad Anglia garanciát olyan esetben, amikor az angol érdekek nincsenek közvetlenül érintve és még kevésbbé akkor, amikor, mint a jelen esetben, alapos oka van kételkedni abban, hogy ez a garancia egyáltalán hasznunkra válhatik-e.

---

[1] Igy van az eredetiben.

44.

RACZYŃSKI LONDONI LENGYEL NAGYKÖVET LEVELE LIPSKI BERLINI LENGYEL NAGYKÖVETHEZ[1]

A LENGYEL KÖZTÁRSASÁG
NAGYKÖVETE[2]

Jozef Lipski nagykövetnek,
Berlin

London, 1938 december 19

Kedves Jozef,

bátorkodom mellékelten elküldeni a külügyminiszter úrhoz e hó 16-án intézett levelem másolatát.

Felhasználom az alkalmat, hogy kifejezzem legjobb kívánságaimat és a legszívélyesebb üdvözletemet az újév alkalmával.[3]

A te
Edward Raczyńskid

1 melléklet

---

[1] Az eredeti lengyel.

[2] Nyomtatott levélfej.

[3] A második bekezdés kézzel van írva. Alatta Raczyński sajátkezű aláírása.

MELLÉKLET

A LENGYEL KÖZTÁRSASÁG
LONDONI NAGYKÖVETSÉGE

London, 1938 december 16

No. 1/WB/257/tj/

Titkos

Külügyminiszter Úrnak,
Varsó

Mélyen tisztelt Miniszter Úr,

A nemzetközi helyzetben végbement rendkívül nagy változásokkal és az egyes országoknak e változásokra való reakciójával kapcsolatban valamilyen általános következtetést levonni túl merész és túl háládatlan feladat volna a jelen pillanatban. Ennek ellenére kötelességemnek érzem, hogy mégis megpróbálkozzam ezzel avégett, hogy képet adjak Miniszter Úrnak a helyzetről, amint az az itteni megfigyelő állomásról látszik. Csak azt kockáztatom, hogy ez a kép más szemszögből nézve esetleg tendenciózusnak, egyoldalúnak, vagy éppenséggel banálisnak is tűnhetik.

A München utáni helyzetet itt nem tekintik sem békés, sem háborús állapotnak. Chamberlain miniszterelnök kijelentését az új korszak megszületéséről, amely békét biztosít «a mi nemzedékünknek», itt mindenki illúziónak tekinti, amely a realitással való

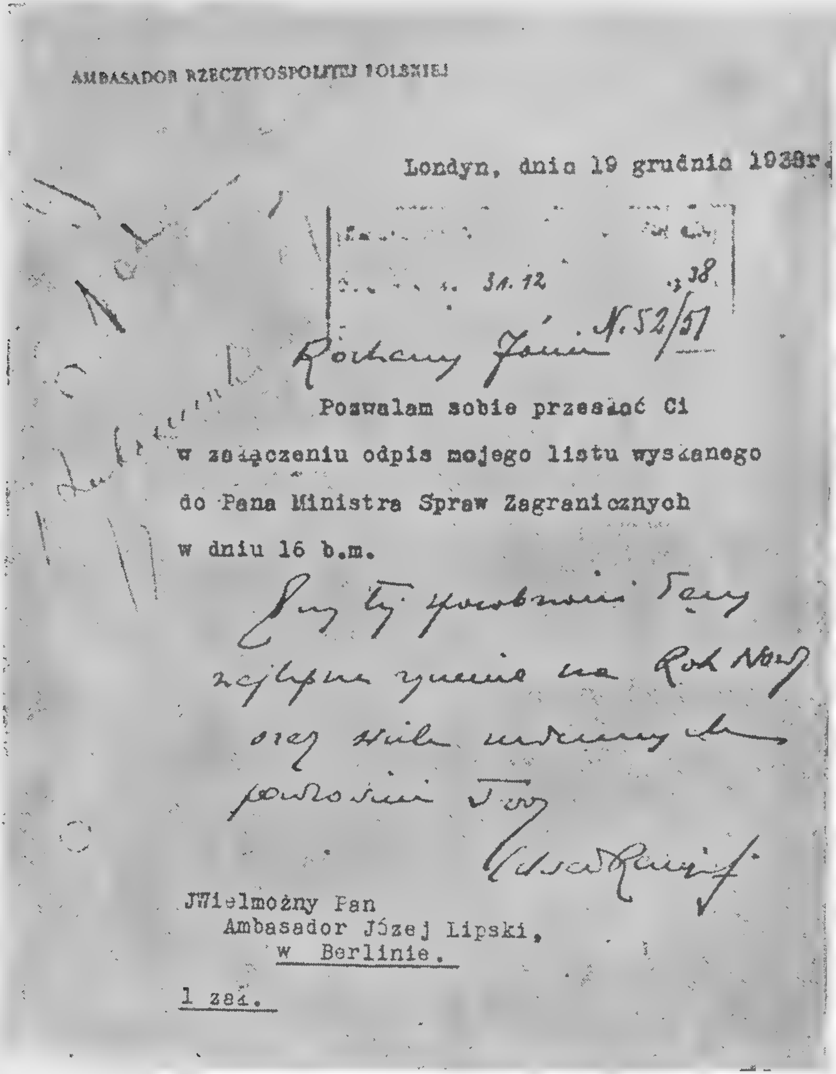

AMBASADOR RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Londyn, dnia 19 grudnia 1938r.

31. 12 38

N. 52/51

Kochany Józiu

Pozwalam sobie przesłać Ci w załączeniu odpis mojego listu wysłanego do Pana Ministra Spraw Zagranicznych w dniu 16 b.m.

Ślę Ci wzajemnie [illegible]
najlepsze życzenia na Rok Nowy
oraz wielu udanych
posunięć Twoich

Edward Raczyński

JWielmożny Pan
Ambasador Józef Lipski,
w Berlinie.

1 zał.

Fényképmásolat a 44. okmányt kísérő levélről

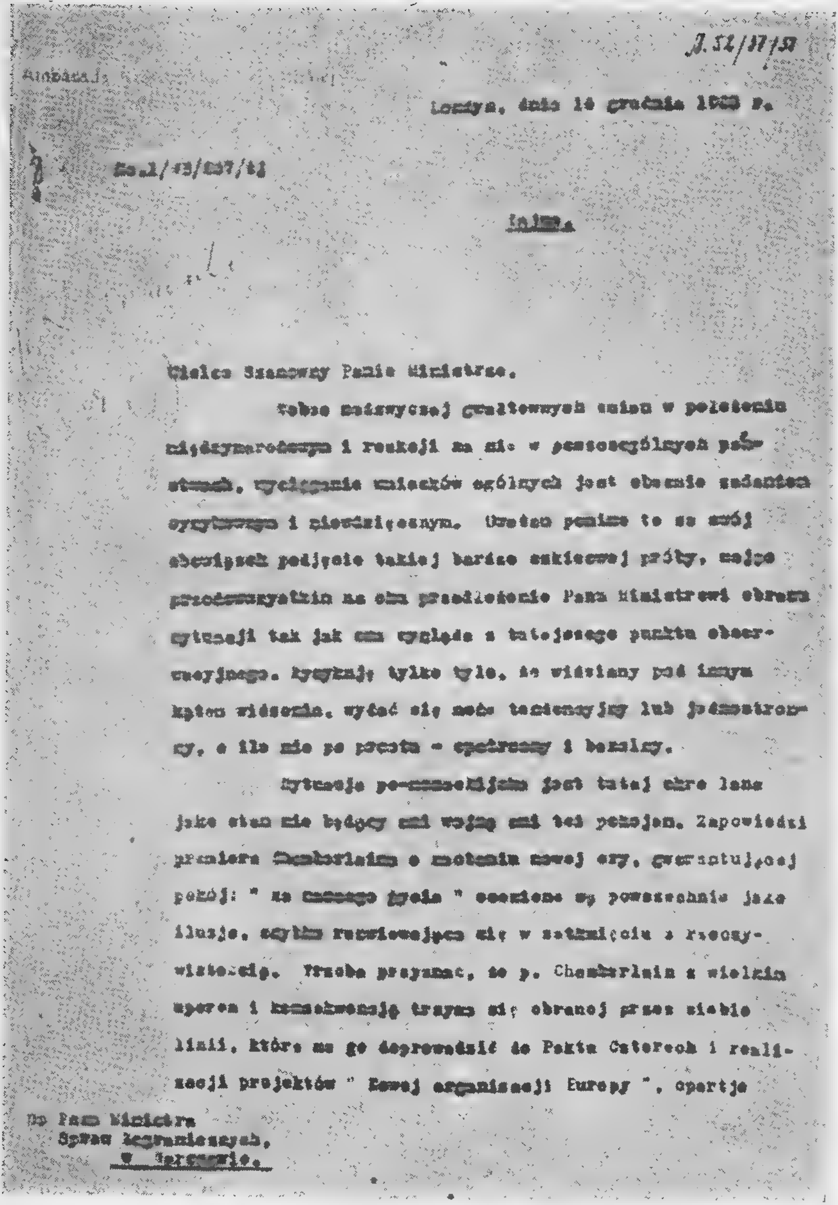

J.52/II/38

Ambasada

Londyn, dnia 16 grudnia 1938 r.

Nr.1/43/237/38

Tajne.

Wielce Szanowny Panie Ministrze,

Wobec nadzwyczajnej gwałtownych zmian w położeniu międzynarodowym i reakcji na nie w poszczególnych państwach, wyciąganie wniosków ogólnych jest obecnie zadaniem ryzykownym i niewdzięcznym. Uważam jednak za swój obowiązek podjęcie takiej bardzo szkicowej próby, mając przedewszystkiem na celu przedłożenie Panu Ministrowi obrazu sytuacji tak jak ona wygląda z tutejszego punktu obserwacyjnego. Zaznaczę tylko tyle, że widziany pod innym kątem widzenia, wydać się może tendencyjny lub jednostronny, o ile nie po prostu – spaczony i mylny.

Sytuacja po-monachijska jest tutaj określana jako stan nie będący ani wojną ani też pokojem. Zapowiedzi premiera Chamberlaina o nastaniu nowej ery, gwarantującej pokój: " za naszego życia " oceniane są powszechnie jako iluzje, szybko rozwiewające się w zetknięciu z rzeczywistością. Trzeba przyznać, że p. Chamberlain z wielkim uporem i konsekwencją trzyma się obranej przez siebie linii, która ma go doprowadzić do Paktu Czterech i realizacji projektów " Nowej organizacji Europy ", opartej

Do Pana Ministra
Spraw Zagranicznych,
w Warszawie.

Fényképmásolat a 44. okmány első oldaláról

találkozáskor gyorsan szétfoszlik. El kell ismerni, hogy Chamberlain úr nagy következetességgel és makacssággal követi a kiválasztott utat, amelynek a négyek paktumához és az ilyen vagy olyan módon erre a paktumra támaszkodó «új európai rend» tervezetének megvalósításához kell vezetnie. Továbbra is hisz (és biztos vagyok benne, hogy becsületesen hisz) az általa kitervelt kombinációban részvevő partnerállamok felelős vezetői közötti személyes találkozások módszerének sikerében, s ezzel a hittel készíti elő soronlevő római látogatását is.

Több mint nyilvánvaló azonban, hogy ami az angolok számára a legvonzóbb — «Európa megszervezése» — egyáltalán nem tetszik Berlinben és a miniszterelnök további programjának megvalósítása kényszeredetten halad. Az ő «aktív békepolitikájára» eddig csak Hitler három nagyon éles beszéde volt a válasz, s az, hogy kiéleződött a zsidóellenes irányzat és felvetődött az olasz igények új programja is, amelyet Berlin támogat.

Ennyi kiábrándulás után azt lehetne hinni, hogy Chamberlain úrnak növekvő elégedetlenséggel és ellenzékkel kell szembetalálnia magát nemcsak a parlamentben (ahol az ellenzék a pártfegyelem következtében nem volna olyan hathatós), de mindenekelőtt az angol közvéleményben. Ez az ellenzék létezik, azonban, *mirabile dictu,*[1] úgylátszik München után nem gyarapszik. A munkáspárt valószínű revansáról most még kevesebbet hallani, mint egy évvel ezelőtt. Igaz ugyan, hogy időről-időre beszélnek egy valódi «nemzeti kormány» megalakításáról, amelyben mind a két ellenzéki pártot résztvenne, de, akárcsak ezidáig, minden komoly meggyőződés nélkül.

---

[1] Csodálatosképpen.

Ennek különböző okai vannak, amelyekből szerintem kettő látszik legfontosabbnak.

Az első : *az általános vélemény az, hogy «München» volt a leghelyesebb, ha nem éppen az egyetlen kiút a reménytelen helyzetből.*[1]

Nemrég a Foreign Office egyik magasrangú hivatalnokától, aki a miniszterelnök politikájával szemben elfoglalt kritikus álláspontjáról ismeretes, a következő jellemző kijelentéseket hallottam. Ez az úr egyetért a fentemlített véleménnyel, azzal a fenntartással azonban, hogy a miniszterelnök nagy hibát követett el, amikor az ilyen áron nyert békét «tisztességes békének» nevezte.[2] Különben úgylátszik, maga a miniszterelnök is megbánta ezt a kifejezést, amelyet nagy felindulásában használt.

(Ezenkívül informátorom még hozzátette, hogy a nyugati hatalmak csak «annak köszönhetik, hogy háború nélkül bujtak ki ebből a nagyon nehéz helyzetből, hogy a csehek a harc nélküli kapituláció mellett döntöttek. . . .»)[3]

A második ok : az a meggyőződés, hogy a miniszterelnök (hogy a sport területéről vegyünk egy nem eléggé pontos hasonlatot) megvédte az angol kaput és ilyenképpen a játékot átterelte Kelet-Európába. Akármi történt, tény az, hogy időt nyertek. A haladék[4] itt, a politikai empirizmus hazájában nem kevésbbé népszerű, mint Genfben.

---

[1] Aláhúzva az eredetiben.

[2] Az eredetiben angolul : «Peace with honour».

[3] Az eredetiben az idézőjel nincs bezárva.

[4] A «haladék» szó angolul van és idézőjelben.

Nehéz megállapítanom, hogy miként gondolkodik a miniszterelnök és kevésbbé naiv-e, vagy kevésbbé őszinte, mintahogy azt róla állítják. Másrészt azonban hosszas megfigyelésem alapján ismerem az itteni nép reakcióját. Ez épp oly élénk, közvetlen, egységes, majdnem fiziológiai, mint a hangyák és a méhek reakciója és teljesen független attól a frazeológiától, amellyel itt rendszerint a közvéleményt táplálják. Az ellenzék aktív elemeinek minden nyilatkozata ellenére egy keleteurópai viszályt, amely Németországot és Oroszországot azzal fenyegeti, hogy ilyen vagy olyan módon belekeveredhetik, itt *mindenütt és tudatalatt, a «kisebbik rossz»-nak tekintik, amely hosszabb időre elháríthatja a veszélyt a birodalom és annak tengerentúli szerves részei felől.*[1]

Chamberlain viszonya a Szovjethez továbbra is hűvös marad. Az igazság az, hogy ő rendkívül következetes és teljesen nyiltan elkerül mindent, ami politikai partnereinek ürügyet szolgáltathatna arra, hogy elálljanak az együttműködéstől. De az is igaz, hogy a miniszterelnök hivatalosan gondosan elkerüli a Németország kelet felé irányuló törekvései elleni fellépést.

Az angol közvélemény megelégedéssel veszi tudomásul, hogy a miniszterelnök politikája egyáltalán nem jelenti a felfegyverkezésről való lemondást — sőt ellenkezőleg, a nyert idő következtében lehetővé teszi a felfegyverkezést.[2]

---

[1] Aláhúzva az eredetiben.

[2] Habár ez még mindig egyoldalú. Erről lentebb még említést teszek. — *Raczyński jegyzete.*

Amint a fentebbi megjegyzésekből kitűnik, Neville Chamberlain úr azoknak a kiábrándulásoknak, sőt megalázó kellemetlenségeknek ellenére is, amelyekkel találkozik, továbbra is «erőt» képvisel az angol politikában.

Másrészt nemcsak az ellenzék részéről éri erős kritika (amely azzal vádolja, hogy nemcsak nemzeti, hanem osztályérdekek is vezetik, mint például a spanyol kérdésben), hanem az ú. n. politikai «szakértők» s mindenekelőtt a saját hivatalnokai részéről is.[1]

E körökben jelenleg azt állítják, hogyha politikájának alapvonala helyes is (mivel jó ürügyet ad arra, hogy időt nyerjenek), taktikája azonban sikertelen. Itt újra felhozhatom két magasrangú hivatalnok véleményét, aki azt mondotta nekem, hogy nagyon jól látja, milyen mélyen esett a miniszterelnök tekintélye Németországban, ahol nemrég még nagy megbecsülésnek örvendett ... Magasabbrangú hivatalnokai ma nem a rendszer radikális megváltoztatását kívánják, hanem azt, hogy ennek egyes szakaszaiban több erélyt fejtsenek ki — hogy önkéntesen ne adjanak fel politikai vagy gazdasági pozíciókat Európában, abban a hiú reményben, hogy ilyenképpen talán több jóakarattal, vagy több engedékenységgel találkoznak másutt.

Végül még egy fontos terület van, ahol a vélemények megoszlanak. Ez a nemzetvédelem kérdése. Chamberlain miniszterelnök még most sem hajlandó elvetni az önkéntes hadsereg elvét, és ugyanakkor, amikor erősen követelte a hadiflotta és a légihaderő fejlesztését, nem gondoskodott szárazföldi hadsereg megteremtéséről, amely képes lenne támadó akciókra is. A miniszterelnök tartózkodását csak a militarista «tengely»-hatalmakkal szembeni jólismert békéltető tendenciájával lehet magyarázni. Másrészt a közeledő választásokkal kapcsolatban számolnia kell azzal is, hogy mily népszerűtlen volna Angliában, különösen munkáskörökben, az általános hadkötelezettség. A hivatalnokok azonban szeretnék bevezetni a hadkötelezettséget. Ugyancsak melegen óhajtja ezt a «hazafias» ellenzék is.

---

[1] Ez egyidejűleg bizonyíték arra, milyen nagy mértékben távolította el a miniszterelnök a magasabbrendű hivatalnokokat a kulpolitikára való befolyástól. — *Raczyński jegyzete.*

A hadkötelezettség bevezetése, ami a választások után esetleg meg is történik, a legékesszólóbb bizonyítéka lenne annak, hogy Anglia a lágy engedékenységről áttér az erősödő «keménységre».

Lehet, hogy tévedek, meg vagyok azonban győződve nemcsak arról, hogy egy ilyen változásnak meg kell történnie, hanem arról is, hogy ennek a változásnak kezdete már észlelhető és már érezteti is hatását. Ez a hatás egyelőre a hivatalos felszólalások tartalmában történő nem nagy változásokban észlelhető. Ezenkívül utalok annak a rendszernek a kibővítésére is, amely az államnak lehetővé tette, hogy garantáljon az iparosok által külföldi vevőiknek nyujtott hitelekért, és az első próbálkozásokra az ilyen garanciáknak hadianyagokra való kiterjesztését illetően. (Eddig csak 10 millió font sterlingre korlátozták ezt a garanciát, amelyet a mult héten a kormány javaslatára a parlament megszavazott.)

Ilyen az a háttér, amelynek alapján meg kell vizsgálnunk az angolok viszonyát Lengyelországhoz. Ami a miniszterelnököt, barátait és sajtóját illeti, minden kétségen kívül áll, hogy itt mi erős tartózkodással találjuk szemben magunkat.

A München utáni jég megtört, a személyes jellegű előítéletek elfelejtődnek, tovább uralkodik azonban az a felfogás, amely nem óhajt kötelezettségeket vállalni, s elsősorban olyan kötelezettségeket, amelyeknek németellenes irányzatuk volna. A Foreign Office-ban mindeddig csak a következő beismerésre határozták el magukat, amelyet baráti beszélgetésben így fejeztek ki előttem : «Az angol kormány semmiképpen sem óhajtja, hogy Lengyelország eltérjen az eddig folytatott egyensúly-politikájától.» (Strang, december 9.)

Ugyanakkor meg kell állapítanom, hogy bizonyos idő óta mind a közvéleményben, mind a helyi sajtóban szervezettnek látszó hadjárat indult meg, amely holmi túlélénk megvilágításba állított információkat, sőt rágalmazó híreket is felhasználva igyekszik kedvezőtlen színben feltüntetni a lengyel-német viszonyt.[1]

A dolgok ilyen állapotának eredményeként, aggálylyal és pesszimisztikusan értékelik Lengyelország politikai helyzetét. Az említett «akciók» — ha jelen esetben akciókról lehet szó, amire nincsen világos bizonyíték — mindenekelőtt a Kárpátalja problémájának talaján és az Ukrajna iránti követelések nyomán fejlődtek ki, de ugyanakkor kapcsolatban vannak egyéb surlódási lehetőségekkel, mint például a danzigi kérdéssel és az utóbbi időkben (DAILY EXPRESS, sőt a TIMES is) Teschen-Sziléziával is, ahonnan Prágán, vagy Moravská-Ostraván keresztül a sajtó állítólagosan komoly zavargásokról adott jelentést.[1] Itt (Angliában) nagyon nehéz ellensúlyozni a sajtót, hacsak nem ütközünk világosan elferdített tényekbe, amelyeket meg lehet cáfolni (amit mi természetesen mindig meg is teszünk). Sokkal hathatósabb módszer volna az, ha a magában Lengyelországban levő pozitív tényekre támaszkodhatnánk, amelyek maguktól megcáfolnák az álhíreket. Nem kell hozzátennem, hogy mindezek a fondorkodások ártanak politikai tekintélyünknek és hitelünknek Angliában, különösen most, amikor Anglia fokozatosan letér a defetista útról.

---

[1] A pontosság kedvéért ki kell emelnem, hogy Románia sokkal nyugtalanítóbb kommentárok céltáblája. Természetesen az itteni románok ezzel kapcsolatban nagy nyugtalanságról tesznek tanuságot. — *Raczyński jegyzete.*

Fogadja stb.

Edward Raczyński

---

[1] Ez az utóbbi rágalom valószínűleg Prága részéről ered, hogy bosszút álljon Kárpátaljáért. — *Raczyński jegyzete.*

NÉVMUTATÓ[1]

ALTENBURG, GÜNTHER — német diplomata; 1939-ben követi rangot kapott; a német külügyminisztérium politikai ügyosztályának IVb (Csehszlovákia) alosztályát vezette 1938—39; 1939 aug. 21-én a külügyminisztérium tájékoztatási osztályának vezetőjévé nevezték ki. — 91, 97.

ASHTON-GWATKIN, FRANK — angol diplomata; 1934-ben a Foreign Office tanácsosa. 1938-ben Lord Runciman küldöttségével Csehszlovákiába küldték. — 144, 227—229.

BALBO, ITALO — olasz légügyi miniszter 1929—33. — 138, 142, 143.

BAXTER, C. W. — angol diplomata; a Foreign Office tanácsosa. — 90.

BECK, JOZEF — lengyel diplomata; 1932—39-ig külügyminiszter. — 108, 136, 160, 197, 203.

BENEŠ, EDUARD — 1918—35-ig Csehszlovákia külügyminisztere; 1935—38 a csehszlovák köztársaság elnöke; 1939—40 a párizsi csehszlovák Nemzeti Bizottság elnöke; 1940 juliusában ismét a csehszlovák köztársaság elnökévé választották. — 47, 93, 102, 137, 138, 142, 145—147, 184—186, 200.

BÉRENGER, HENRI — 1931—38 a francia szenátus külügyi bizottságának elnöke; 1932—38 Franciaország képviselője a Népszövetségben. — 72—76.

BEST, WERNER — a Gestapo «jogi» osztályának vezetője és Himmler közeli munkatársa. — 149, 151, 152.

---

[1] A névmutatóban feltüntetett adatok általában arra az időszakra vonatkoznak, amelyről az illető személlyel kapcsolatban szó van.

BLUM, LÉON — jobboldali szocialista, a Francia Szocialista Párt vezetője, 1936—37-ben Franciaország miniszterelnöke; 1937—38-ban helyettes miniszterelnök; 1938 márc.—ápr. miniszterelnök és pénzügyminiszter. — 119.

BONNET, GEORGES — francia külügyminiszter a Daladier-kormányban, 1938—39. — 101, 104—116, 134, 242, 243.

BRIAND, ARISTIDE — francia miniszterelnök és külügyminiszter 1925 novemberétől 1926 júliusáig, majd ismét 1929-ben; 1928—32 külügyminiszter. — 88, 89.

BULLITT, WILLIAM CHRISTIAN — Amerika franciaországi nagykövete 1936—40, a hitleristákkal való kapcsolatairól ismeretes. — 116.

CADOGAN, Sir ALEXANDER — angol diplomata; 1936—37 ideiglenes helyettes külügyminiszter; 1938—46 állandó helyettes külügyminiszter. — 98—100.

CAILLAUX, JOSEPH — 1911—12 francia miniszterelnök; szenátor; többször pénzügyminiszter; a szenátus pénzügyi bizottságának elnöke 1932—38. — 72.

ČERMÁK, VLASTIMIL — csehszlovák diplomata; 1934-ben albániai követ. — 233.

CHAMBERLAIN, NEVILLE — az angol konzervativ párt vezére; nagykapitalista; 1937—40 miniszterelnök. — 41, 45, 53, 55, 58, 63, 79—82, 101—103, 118, 121—126, 136, 138, 150, 161, 163, 165, 166, 174, 190—193, 195, 196, 198, 200, 204, 209—215, 219, 222, 223, 226, 228—231, 234, 235, 248, 249, 251, 252.

CHAUTEMPS, CAMILLE — a francia képviselőház elnöke 1919-től; — 1937—38 miniszterelnök; 1940 márciusától júliusig helyettes miniszterelnök. — 72.

CHURCHILL, WINSTON SPENCER — az angol konzervativ párt vezetője; 1937-től 1939-ig nem vett részt a kormányban; 1939—40 az admiralitás első lordja; 1940—45 miniszterelnök. — 122, 129.

CHVALKOVSKÝ, FRANTIŠEK KAREL — 1938 dec. 1-től csehszlovák külügyminiszter; 1939 március 15-én Háchával együtt aláírta a Csehszlovákia függetlenségét megszüntető okmányt. — 244.

COMNEN — lásd PETREŞCU

DALADIER, ÉDOUARD — a francia radikálszocialista párt egyik vezetője; 1936—37 honvédelmi miniszter és miniszterelnökhelyettes; 1938—40 miniszterelnök, honvédelmi miniszter és külügyminiszter. — 101, 102, 156, 211, 212, 215, 219, 223—225, 229, 230, 234.

DELACROIX, LEOPOLD-VICTOR — francia diplomata; 1936—39 csehszlovákiai követ. — 233.

DELBOS, YVON — a francia radikálszocialista párt egyik vezetője; 1936—37 külügyminiszter; ismét külügyminiszter 1938 márciustól áprilisig. — 70—72, 75, 76.

DEMBIŃSKI — a Lengyel Távirati Iroda igazgatója. — 198.

DIRKSEN, HERBERT von — német diplomata; nagybirtokos; 1928 novembertől 1933 augusztusig moszkvai nagykövet; 1933 szeptembertől 1938 februárig japáni nagykövet; 1938 március 31-től 1939 szeptember 3-ig angliai nagykövet. — 117, 128.

EDEN, ROBERT ANTHONY — az angol konzervativok egyik vezére; 1935—38 külügyminiszter; 1939-ben dominiumügyi miniszter; 1940-ben hadügyminiszter; 1940-től 45-ig külügyminiszter. — 41, 68, 121, 122.

EISENLOHR, ERNST — német diplomata; 1931—36 görögországi követ; 1936—39 csehszlovákiai követ. — 47, 84, 86, 91, 97.

FAUCHER, LOUIS — tábornok; a csehszlovákiai francia katonai küldöttség vezetője 1938-ban. — 155.

FIERLINGER, ZDENĚK — a csehszlovák külügyminisztérium politikai ügyosztályának főnöke 1935—37; 1937—39 moszkvai követ; 1941—45 moszkvai nagykövet; 1945-től 46-ig miniszterelnök. — 155, 185.

FLANDIN, PIERRE ÉTIENNE — 1934 novemberétől 1935 júniusáig francia miniszterelnök; 1936 januártól júniusig külügyminiszter. — 68—70, 72.

FOERSTER, ALBERT — danzigi náci vezér. — 129—132.

FRANÇOIS-PONCET, ANDRÉ — francia diplomata ; 1931—38 németországi nagykövet ; 1938-ban római nagykövet. — 205.

FRANK, KARL HERMANN — Henlein helyetteseként a náci Szudétanémet Párt vezetője ; Csehszlovákia német megszállása után Neurath Reichsprotektor alatt a Cseh-morva protektorátus államtitkára ; 1946-ban a csehszlovák törvényszék mint háborús bűnost elítélte és kivégeztette. — 84, 86, 97, 176, 177.

FRANZONI, FRANCESCO — olasz diplomata ; 1926-ban a braziliai olasz nagykövetség tanácsosa ; 1935-ben litvániai követ. — 234.

GAMELIN, MARIE GUSTAVE — francia tábornok ; 1931—39 vezérkari főnök ; 1939—40 a francia hadsereg főparancsnoka. — 105, 110—112, 155.

GLAISE von HORSTENAU, EDMUND — 1936 júliusától tárcanélküli miniszter Schuschnigg kormányában ; 1936 novemberétől 1938 márciusáig osztrák belügyminiszter. — 80.

GÖRING, HERMAN — német háborús főbűnös ; a légihaderő főparancsnoka és légügyi miniszter ; a «Négyéves terv» végrehajtásával megbízott rendkívuli biztos ; 1946-ban a nemzetközi katonai törvényszék halálra ítélte. — 65, 78—83, 112, 138—143.

HALIFAX, EDWARD, Lord — 1935-ben angol hadügyminiszter ; 1935—37 tárcanélküli miniszter ; 1938—40 külügyminiszter. — 13, 14, 15, 16, 21, 27, 28, 31, 33, 41, 42, 45, 46, 52, 53, 61, 79—82, 100, 118, 124, 195.

HAUSHOFER, KARL — professzor ; a muncheni német akadémia elnoke ; a *Zeitschrift für Geopolitik* c. náci újság főszerkesztője ; a Volksdeutsche Kozponti Iroda vezetőségi tagja. — 97.

HENCKE, A. — német diplomata, 1938 szeptemberében csehszlovákiai ügyvivő. — 232.

HENDERSON, Sir NEVILE — angol diplomata; 1937—39 németországi nagykövet. — 52, 54, 63, 64, 100, 137.

HENLEIN, KONRAD — a csehszlovákiai szudétavidék nácipártjának vezetője (mely eredetileg Sudetendeutsche Heimatfront néven szerepelt, 1935-től kezdve pedig mint Sudetendeutsche Partei); Csehszlovákia feldarabolása után a szudétavidék Reichskommissar-jává, később pedig Reichsstathalter-jává nevezték ki. — 84, 92,—94, 97, 99, 102, 130, 144—147, 175—177, 180.

HEYDEN-RYNSCH — a német külügyminisztérium politika ügyosztálya I. (Népszövetség, katonai ügyek, fegyverkezés) alosztályának hivatalnoka, követségi tanácsosi rangban 1938—39; összekötő tiszt az Oberkommando der Wehrmacht felé; 1941-től a madridi német nagykövetség tanácsosa. — 151.

HIMMLER, HEINRICH — német háborús főbűnös; SS Reichsführer; a német rendőrség főnöke. — 151, 153.

HITLER, ADOLF — a német fasiszták vezére; 1933—45 birodalmi kancellár és «Fuhrer». — 13, 52, 102, 110, 130, 132, 133, 142, 143, 148, 157, 159, 160, 172, 176, 189—193, 195, 196, 199, 201, 219, 228, 229, 235, 249.

HODŽA, MILAN — Csehszlovákia miniszterelnöke 1935 novemberétől 1938 szeptemberéig. — 85, 93, 99, 184.

HOHENLOHE, MORITZ — herceg; közel állott a hitleri Németország vezető köreihez; tolmácsként működött a Runciman és Ashton-Gwatkin és Henlein közötti tárgyalásokon 1938 augusztusában. — 144, 147.

HORE-BELISHA, LESLIE — az angol kereskedelmi minisztérium parlamenti titkára 1931-től 32-ig; 1932—34 pénzügyminiszteri titkár; 1934—37 közlekedésügyi miniszter, 1937—40 hadügyminiszter. — 126.

HORTHY MIKLÓS — tengernagy; 1920—44 Magyarország kormányzója; aktív részt vett az 1919-es magyar forradalom elfojtásában; a szegedi ellenforradalmi mozgalom vezére; Magyarország az ő kormányzása alatt lépett háborúra a Szovjetunióval 1941-ben. — 140, 141, 165.

IMRÉDY BÉLA — magyar bankár; a Nemzeti Bank igazgatója 1935—38; 1938—39 miniszterelnök; 1944-ben tárcanélküli miniszter; 1940-ben megalakította a fasiszta Magyar Megújulás Pártját és annak vezetője maradt egészen addig, amíg a szovjet hadsereg fel nem szabadította Magyarországot; mint háborús bűnöst 1946-ban kivégezték. — 160.

INA — csehszlovák külügyminisztériumi titkár 1938-ban, követi rangban. — 232.

JURY — a náci Seyss-Inquart-kormány népjóléti minisztere 1938-ban. — 80.

KEITEL, WILHELM — tábornok; német háborús főbűnös; 1935—38 a hadügyminisztérium hivatalnoka; 1938-tól a hitleri Németország bukásáig a hadsereg főparancsnoka. 1941-től tábornagy; 1946-ban a nemzetközi katonai törvényszék halálra ítélte és kivégeztette. — 236, 237.

KELLOG, FRANK BILLINGS — az Egyesült Államok külügyi államtitkára 1925—29. — 88, 89.

KORDT, ERICH — német diplomata, külügyminisztériumi tanácsos 1939—1940. — 97, 222, 226.

KREISSL — a csehszlovákiai Szudétanémet Párt egyik vezetője. — 97.

KRNO, IVAN dr. — a csehszlovák külügyminisztérium hivatalnoka követi rangban. — 233.

KROFTA, KAMIL — 1936—38 a csehszlovák köztársaság külügyminisztere. — 47, 67, 98, 100, 135, 155, 232, 233.

KÜNZEL — a Szudétanémet Párt egyik vezetője; 1938-ban Henlein berlini megbizottja. — 97.

LAMMERS, HEINRICH — náci köztisztviselő; 1933—37 államtitkár a birodalmi kancelláriában; 1937-től a hitleri Németország bukásáig birodalmi miniszter és a birodalmi kancellária főnöke. — 148.

LAVAL, PIERRE — 1934—35 francia külügyminiszter, 1935—36 miniszterelnök és kulügyminiszter ; náci ügynok ; 1946-ban egy francia törvényszék ítélete alapján kivégezték. — 76.

LÉGER, ALEXIS — francia diplomata ; 1933—40 kulügyi államtitkár. — 70, 229, 230.

LIPSKI, JOZEF — lengyel diplomata ; 1934—39 berlini nagykövet. — 136, 143, 160, 166, 197, 202, 203, 207, 247.

LITVINOV, MAXIM MAXIMOVICS — a Szovjetunió külügyi népbiztosa 1930—39. — 87, 90.

LORENZ, WERNER — SS Obergruppenführer ; a Volksdeutsche Központi Iroda egyik vezető tagja. — 97.

LUKASIEWICZ, JULJUSZ — lengyel diplomata ; 1933—36 nagykövet a Szovjetunióban ; 1936—39 nagykövet Franciaországban. — 104.

MACDONALD, JAMES RAMSAY — a brit munkáspárt vezetője ; 1931-től nemzeti munkáspárti ; 1924-ben miniszterelnök és külügyminiszter ; 1929—35 miniszterelnok. — 32.

MACKENSEN, HANS GEORG von — német diplomata ; 1933—37 magyarországi követ ; 1937—38 kulugyi államtitkár ; 1938—43 olaszországi nagykovet. — 97.

MASARYK, JAN — cseh diplomata ; 1925—39 angliai követ.— 98, 100, 130, 156, 195, 196.

MASAŘIK, HUBERT — 1938-ban a csehszlovák kulügyminisztérium előadója. — 227, 231.

MASSIGLI, RENÉ — francia diplomata ; 1928—29 a külügyminisztérium népszövetségi ügyosztályának vezetője ; 1933—37 a kulügyminisztérium politikai ügyosztályának helyettes igazgatója ; 1937—38 ennek az ugyosztálynak igazgatója. — 70.

MASTNÝ, ADALBERT — csehszlovák diplomata ; 1932—39 német követ. — 228—230.

MILLERAND, ALEXANDRE — 1914—15 francia hadügyminiszter; 1919-ben Elszász-Lotharingia kormánybiztosa; 1920-ban miniszterelnök; 1920—24 köztársasági elnök. — 76.

MUSSOLINI, BENITO — az olasz fasiszták vezére; 1922—43 miniszterelnök és ténylegesen Olaszország diktátora; 1945-ben olasz hazafiak kivégezték. 143, 200, 201, 209, 219, 225.

NEURATH, KONSTANTIN von — német háborús főbűnös, 1932—38-ig külügyminiszter; 1939—43 a cseh-morva protektorátus kormányzója; a nemzetközi katonai törvényszék 15 évi börtönre ítélte. — 13, 40, 47, 51, 54.

NEWTON, Sir BASIL — brit diplomata; 1936 decemberétől, 1939-ig csehszlovákiai követ. — 99, 100, 189, 192—194, 234, 244, 246.

NIEMÖLLER, MARTIN — német protestáns lelkész; 1937-ben a nácik letartóztatták. — 118.

NOÉ, LUDWIG — Foerster tolmácsa Winston Churchille. 1938 júliusában folytatott beszélgetése alkalmával. — 130l

OSUSKÝ, STEFAN — csehszlovák diplomata; francia követ 1920—39-ig. — 67, 77, 155.

PAPEN, FRANZ von — német háborús főbűnös; 1932 május 30-tól 1933 január 30-ig birodalmi kancellár; 1934—38 rendkívüli náci nagykövet Ausztriában; 1939—44 törökországi nagykövet. — 64.

PARIANI, ALBERTO — az olasz vezérkar főnöke 1936—39.— 142.

PATYOMKIN, VLADIMIR P. — a Szovjetunió helyettes külügyi népbiztosa 1937—40. — 185.

PAUL-BONCOUR, JOSEPH — 1932 decemberétől 1933 januárjáig francia miniszterelnök és külügyminiszter, 1933 januárjától 1934 februárig külügyminiszter. — 99.

PETRESCU-COMNEN, — román diplomata 1932—38 berlini követ. — 134, 135, 139.

RACZYŃSKI, EDWARD, gróf — lengyel diplomata; 1934—39 angliai nagykövet. — 247, 251, 252, 254, 255.

REYNAUD, PAUL — francia iparos és politikus; többízben pénzügyminiszter és igazságügyminiszter, 1939 novemberétől 1940 márciusig pénzügyminiszter. — 69.

RIBBENTROP, JOACHIM von — német háborús főbűnös; 1936—38 angliai nagykövet; 1938-tól a hitleri Németország bukásáig külügyminiszter; 1946-ban a nemzetközi katonai törvényszék ítélete alapján kivégezték. — 52, 54, 61, 64, 66, 78—83, 91, 94, 95, 97, 160, 163, 166, 197—207, 242, 243.

RIPKA, HUBERT — csehszlovák újságíró. — 167, 172, 189, 227.

RITTER, KARL — német diplomata; 1930—35 a külügyminisztérium gazdasági ügyosztályának vezetője, ebben a minőségében számos Belgiummal, Lengyelországgal, Finnországgal és Franciaországgal folytatott politikai és gazdasági tárgyaláson vett részt; 1937—38 braziliai nagykövet, azután a külügyminisztériumban dolgozott. — 240.

ROCHAT, M. — francia diplomata; a külügyminiszter kabinetfőnöke 1935—38. — 70, 227, 231.

RUNCIMAN, WALTER, Lord — nemzeti liberális párti; 1931—37 kereskedelmeügyi miniszter; 1938—39 a titkos királyi tanács elnöke; az 1938-ban Csehszlovákiába küldött angol misszió elnöke. — 136—139, 141, 144, 145, 147, 157, 174, 184.

RYDZ-SMIGLY, EDWARD — Lengyelország marshallja; Pilsudski utóda; a lengyel haderők főfelügyelője 1938—39. — 111, 112.

SANDER, FRITZ — a jog tanára a prágai német egyetemen. — 145.

SANDYS, DUNCAN — angol konzervativ párti parlamenti képviselő. — 122, 126.

SCHACHT, HJALMAR — német háborús főbűnös, 1923—30 és 1933—39 a Reichsbank elnöke. — 13.

SCHMIDT, GUIDO — 1936—38 osztrák kulugyi államtitkár; 1938-ban kulugyminiszter a Schuschnigg-kormányban. — 64, 66.

SCHUSCHNIGG, KURT von — az osztrák keresztényszocialista párt vezetője; 1934—38 az osztrák köztársaság kancellárja. — 79, 80.

SEYSS-INQUART, ARTHUR — osztrák hitlerista, belügyminiszter a Schuschnigg-kormányban 1938 február-márciusban, az Anschluss után ausztriai Gauleiter. — 79, 80.

SIMON, Sir JOHN — nemzeti liberális párti; 1931—35 Anglia külügyminiszere, 1935—37 belügyminiszter, 1937—40 pénzugyminiszter. — 41.

SMUTNÝ, I. — Beneš csehszlovák köztársasági elnök főtitkára 1935—38. — 189, 192, 194. 233.

STECHOW, von — alkonzul; 1938—39-ben a náci külügyminisztérium tisztviselője. — 150.

STIEVE, FRIEDRICH — német diplomata, a külügyminisztérium kulturpolitikai ügyosztályának igazgatója 1933—39. — 97.

STRANG, Sir WILLIAM — angol diplomata; külügyminiszteri tanácsos, 1938—39 a középeurópai ügyosztály igazgatója. — 254.

STRESEMANN, GUSTAV — német birodalmi kancellár és külügyminiszter 1923-ban; 1923—29 kulugyminiszter. — 113.

SWINTON, Sir PHILIP — 1931—35 brit gyarmatügyi miniszter; 1935—38 légügyi miniszter. — 122, 125.

SYROVÝ, JAN — tábornok, a csehszlovák haderők főfelügyelője; 1938 szeptember 22-től december 1-ig Csehszlovákia miniszterelnöke. — 233.

SZEMBEK, JAN, gróf — 1932—39 lengyel helyettes külügyminiszter. — 139.

SZTÓJAY DÖME — magyar katonatiszt és diplomata; 1925—33 katonai attaché Berlinben; 1935—44 németországi követ; 1944 márciusától augusztusig a magyar bábkormány miniszterelnöke. — 141.

TWARDOWSKI, von — német diplomata; 1929—35 a moszkvai nagykövetség tanácsosa, 1936—39 a külügyminisztérium kultúrpolitikai ügyosztályának helyettes igazgatója. — 97.

VANSITTART, Sir ROBERT — 1930—38 Anglia helyettes külügyminisztere, 1938—41 a külügyminiszter legfőbb diplomáciai tanácsosa. — 61.

VOROSILOV, KLEMENT JEFREMOVICS — a Szovjetunió marsallja; 1925—34 a Szovjetunió hadügyi és flottaügyi népbiztosa; 1934—40 a Szovjetunió honvédelmi népbiztosa. — 59.

WEIZSÄCKER, ERNST báró von — német diplomata; 1936—38 a külügyminiszterium politikai ügyosztályának főnöke; 1938—43 külügyi államtitkár. — 84, 91, 97, 197, 199, 201, 203—205, 236, 238.

WELCZECK, JOHANNES, gróf von — német diplomata; 1926—36 spanyolországi nagykövet; 1936—39 franciaországi nagykövet. — 205.

WELLES, SUMNER — 1937—43 az Egyesült Államok helyettes külügyminisztere. — 116.

WILSON, WOODROW — 1912—20 az Egyesült Államok elnöke; 1919-ben az amerikai delegáció vezetője a párizsi békekonferencián. — 58, 60.

WILSON, Sir HORACE — Chamberlain közeli munkatársa; 1930—39 az angol kormány legfőbb ipari tanácsadója; 1939—42 pénzügyminiszter és a Civil Service vezetője; egyike Chamberlain azon kevés tanácsadóinak, akik 1938 szeptemberében résztvettek Chamberlainnek Hitlerrel folytatott tárgyalásain; 1939 nyarán Chamberlain nevében titkos tárgyalásokat folytatott a németekkel egy széleskörű német-angol egyezmény megkötése érdekében. 202—204, 207, 228, 229.

WILSON, HUGH ROBERT — amerikai diplomata, 1938 márciusától 1941 decemberéig németországi nagykövet. — 137, 138.

WINTERTON, EDWARD, Earl — tárcanélküli angol miniszter (Lancaster grófság kancellárja) 1937—39, 1938-ban helyettes légügyi miniszter és helyettes belügyminiszter. — 122, 126.

WOERMANN, ERNST — német diplomata, 1938—43 a külügyminisztérium politikai osztályának főnöke és helyettes államtitkár. — 134, 135, 153, 154, 187, 188, 200.